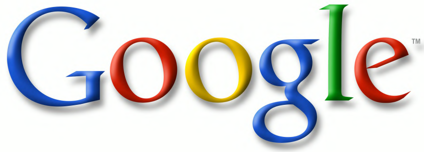
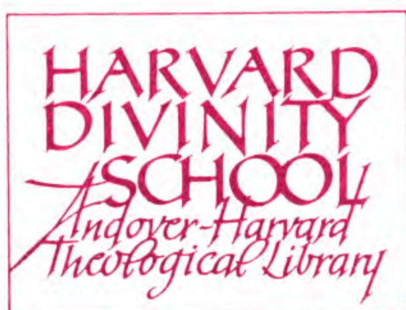

Google

THEODORE PARKER'S

SAMLADE SKRIFTER.

Öfversättning

af

Victor Pfeiff.

Andra delen.

Upsala
Esaias Edquist.

UPSALA
EDQUIST & BERGLUND 1866.

Om qvinnans offentliga verksamhet.

Predikan, hållen i Musiksalen den 27 mars 1858.

"Att våra döttrar måge varda såsom hörnstenar." Dav. Psalm. 144: 12.

Förliden söndag talade jag om qvinnans "husliga verksamhet" — hvad hon kan uträtta för menskligheten högre utveckling i hemmet. I dag påkallar jag eder uppmärksamhet för en "Predikan öfver qvinnans offentliga verksamhet, dess begrepp och praktiska tillämpning vid menniskoslägtets högre utveckling."

Qvinnans husliga verksamhet såsom husmoder, maka och moder tager icke alla hennes förmågor i anspråk. Qvinnans verksamhet, likasom menniskokärlekens, börjar i hemmet; men vidgar sig sedan, liksom menniskokärlekens, åt alla håll. Att låta ena hälften af menniskoslägtet uppoffra alla sina krafter på hushållsgöromål, är en misshushållning med det dyrbaraste materiel, Gud någonsin skapat.

I. Under våra nuvarande samhällsförhållanden finnes en del qvinnor, för hvilka den husliga verksamheten är ringa eller ingen; qvinnor, hvilka hvarken äro mödrar eller hustrur eller husmödrar. Jag menar dem som hela sitt lif förblifva ogifta. Det är en stor brist inom den kristna civilisationen att så många både qvinnor och män aldrig gifta sig. Man torde kunna räkna tre qvinnor på tusende, för hvilka äktenskapet skulle vara motbjudande under alla möjliga förhållanden, måhända trettio, för hvilka det är motbjudande under nuvarande familje- och samhällsförhål-

landen; men det gifves ett stort antal qvinnor, hvilka förblifva ogifta, utan att skälet derför kan sökas i deras egen natur eller i något medvetet missnöje med menniskoslägtets närvarande husliga och sociala förhållanden eller i någon motvilja för äktenskapet under förhandenvarande omständigheter. Detta är ett afskyvärdt ondt, en olycka lika stor för mannen som för qvinnan. Katolska kyrkan har upphöjt celibatet till rangen af en teologisk dygd, sålunda helgande ett onaturligt ondt: i liten skala stå verkningarna häraf att läsa i de otuktiga ansigtsdragen hos mången prest, som svikit sin menskliga natur, under det han varit trogen sitt presterliga löfte; i större skala se vi dem i qvinnans lastbarhet, vanära och förnedring inom nästan alla katolska länder.

Greklands och Roms klassiska bildning var behäftad med samma last som den kristna civilisationen. Andra religionsformer hafva försökt att bota detta onda genom månggifte och derigenom förnedrat qvinnan ännu mera. För närvarande äro mormonerna sysselsatta med samma experiment, grundadt icke på filantropi, utan på tyranni, hvarvid de ännu ytterligare trampa qvinnans värde under fötterna. Endast inom den klassiska och den kristna bildningen förekommer en stor klass qvinnor, ständigt ogifta — hvarken förenade med eller underordnade någon man vare sig genom det sedliga äktenskapet mellan en och en eller genom den abnorma hopkopplingen af en med många. Denna klass af ogifta qvinnor är i tillväxt inom alla kristna länder, isynnerhet de, som äro gamla och rika.

Praktiskt taladt ega qvinnorna af denna klass en högst ringa huslig verksamhet, somliga ingen alls. Jag tror icke, att detta tillstånd skall bli af någon lång varaktighet — äktenskapet står skrifvet i menniskans själ, såväl som i hennes kropp — men det anger en öfvergång, det är ett steg framåt. Qvinnokönet håller på att öfvergå från denna period, då hvarje qvinna var en slaf, och hvarje qvinna tillförsäkrades något slags äktenskap, emedan hon var beroende af mannen; qvinnan håller på att öfvergå från detta till ett tillstånd af oberoende, inom hvilket hon icke

längre skall stå i underordnadt, utan i ett jemlikhetsförhållande till mannen. Det onda är öfvergående till sjelfva sin natur, och Gud gifve det snart måtte ha en ända!

II. Detta är icke allt. Äfven för husmodren, hustrun och modren är den husliga verksamheten icke den enda — den är lika otillräcklig för modren, den menskliga varelsen, som den skulle vara det för fadren, för mannen. Sedan qvinnorna i egenskap af hustrur och mödrar uträttat allt hvad som hör till hushållningen såsom ett yrke och till hushållningen såsom en af de sköna konsterna; sedan de sörjt för husets, mannens och barnens ordning och trefnad — hafva de ännu krafter öfriga, en förmåga, väntande på arbete af en helt annan natur.

Det finnes trenne klasser af husliga qvinnor: —

Först husliga trälar, hvilka äro helt och hållet upptagna af de materiella detaljerna inom hushållet. För dem är skötseln af hushåll, man och barn ett handtverk, ingengenting mera; och sedan de fullgjort dessa sysslor, finnes det ingenting mer, som de kunna göra. I Nya England är antalet af qvinnor inom denna klass icke stort och blir mindre för hvart år.

Dernäst komma de husliga dockorna, hvilka äro helt och hållet sysselsatta med det tomma prål, som förnöjer ögat och örat. De äro husornamenter. Dylika leksaker komma nog en dag att tillverkas för bättre pris i Paris och Nürnberg, i Frankfurt am Main och andra Europas leksaksbodar af vax eller *papier-mâché* och säljas dussinvis hos Bostons kramhandlare. Dessa qvinnor fråga icke efter någonting annat än att fylla sitt kall som dockor och hata alla försök att höja qvinnoslägtet.

Men det finnes äfven husliga qvinnor, som ordna sitt hus, utan att vara trälar, som försköna det — och äro likväl inga dockor, utan verkliga qvinnor. Några — ja, många af dessa förena det nyttiga hos trälinnan och det vackra hos dockan till en qvinnlighet, som dock omfattar vida mera. Deras tid är icke fullt upptagen af deras verksamhet såsom husmödrar, mödrar och hustrur.

Med menskligketens framåtskridande och de manliga vetenskapernas tillämpning på hvad som fordom endast var qvinnogöra — hvarigenom så mycken tid räddats undan spinnrocken och väfstolen, ugnen och spettet — med ständigt ökade rikedomar, tidsbesparing och deraf följande intellektuell uppfostan, är denna klass af qvinnor i en ständig tillväxt. Hos oss i Nya England, i hela Norden omfattar den redan ett betydligt antal.

Nåväl, hvad skola dessa husliga qvinnor göra med sina sparda förmögenheter och sitt öfverskott af arbetskraft? Det var en gång ett försmädligt ordspråk gängse: "Skomakare blif vid din läst." Hvarje skomakare ser numera med tillbörligt förakt ned på detta ordspråk. Han är skomakare; men han var menniska först, skomakare sedan. Skomakeriet är en bibestämning till hans menniskonatur, icke menniskonaturen till skomakeriet. I påminnen eder med hvilket högdraget förakt författaren af den apokryfiska Syraks bok utbreder sig öfver hvarje bonde, som "är förnöjd åt sin oxpiska", hvarje timmerman och grofsmed, hvarje juvelerare och krukmakare. "De skola icke varda eftersökta, säger denne aristokrat, till de allmänna rådsförsamlingarna, de skola icke sitta högt i församlingen; de skola icke sitta på domarnes säten eller förstå domens mening, de kunna icke förklara rättvisa." Aristoteles och Cicero tänkte ingalunda bättre om köpmännen. De voro fullt sysselsatta med sin handel. Stackars folk! säga desse store män, hvad hafva de att göra med statsaffärer — köpmän, handtverkare, jordbrukare? De äro endast för konungar, ädlingar och dem, som vunnit ryktbarhet för sin rikedom, de der icke sköta något yrke, utan hålla slafvar! Ännu i denna dag finnes ett stort antal menniskor, hvilka hafva precis samma aktning för qvinnor, som desse nyssnämnde, högdragna herrar hade för handtverkare och handlande. Det finnes många sura ordspråk på samma melodi. Men just nu börja dessa på att inte ha samma fart som förr; ty i alla våra större städer erhålla numera den rikare klassens qvinnor en bildad uppfostran. Till och med i Boston — trots municipalstyrelsens försök att hindra qvin-

nans högre offentliga uppfostran, något, hvarpå man under många år ifrigt arbetat — få flickorna af rika familjer en bättre uppfostran än samma familjers söner; och detta är ett faktum, som snart skall låta höra af sig. De bäst uppfostrade ynglingarne äro vanligen fattige mäns söner, men de bäst uppfostrade flickorna äro allmänt rike mäns döttrar.

En väluppfostrad ung qvinna, intresserad af Goethe och Dante och Shakspeare och Cervantes, som gifter sig med en illa uppfostrad ung man, hvilken icke bryr sig om någonting annat än sin häst, sin cigarr och sin butelj, som endast förstår att sofva middag, hopkrupen "som en hög" i sin soffa, att på aftonen skratta åt en komedi, som icke förstår orden till den italienska opera, hans hustru kan utantill — hon, säger jag, då hon gifter sig med honom, kan icke godkänna den tanken, att han skulle vara hennes naturlige herre och mästare, hon kan icke se upp till honom, utan snarare ned. Den husliga verksamheten upptager icke hvarken hela hennes tid eller alla hennes talanger. Hon förstår att utföra många af sina hushållsbestyr på samma sätt, som fabriksegaren väfver bomull eller spinner hampa eller smider jern — maskinmessigt, med andras händer. Hon är hushållets hufvud; och sedan hon skött sitt hus som hustru och moder och gjort allt, har hon ännu fler krafter i besparing.

Denna klass af qvinnor är ganska stor, betydligt större, än man vanligen förmodar. Den är i en ständig tillväxt; och det är lätt att inse orsaken. Den tiden, då alla manufakturvaror tillverkades i hemmet, då hvarje klädnad var hemgjord, hvarje väf hemväfd, hvarje tråd hemspunnen, hvarje ulltapp hemfärgad; då mannen anskaffade ulln eller fårskinnet och hustrun sydde rocken; då mannen hemförde en säck säd på mulåsneryggen och hustrun stötte sönder den i en mortel eller krossade den mellan tvenne stenar såsom i gamla testamentets dagar — då var det icke underligt, att de husliga göromålen upptogo hela qvinnans tid, äfven den å hufvudets vägnar rikt begåfvades. Men nu för tiden, då så många arbeten göras utom hemmet, då

mjölqvarnarna i Rochester och Boston trädt i stället för gamla testamentets stöt, mortel och handqvarn; då Lowell och Lawrence äro två ofantliga gammal-testaments-qvinnor, som spinna och väfva år ut och in både natt och dag; då så mycket af qvinnans arbete utföres af slagtarn och bagarn, skräddarn, kocken och gastillverkarn, och hon icke längre behöfver med egna händer stå och doppa eller forma hvarje ljus, som "icke slocknar om natten", såsom i gamla testamentets qvinnohushållning — kan man lätt inse, att qvinnan måste ha ganska mycken tid öfrig till andra verksamhetsyttringar. Detta skall ännu oftare bli fallet hädanefter. Innan kort skall vetenskapen tillämpas på hushållet, och arbeten utföras af andra än qvinnohänder såväl inom- som utom-hus. Och följaktligen skall denna klass af qvinnor, hvilkas tid icke är helt och hållet upptagen af de husliga bestyren, bli allt större och större.

III. Vidare finnes det en tredje klass qvinnor, hvilka icke ega hvarken håg eller fallenhet för huslig verksamhet. Måhända äro dessa qvinnor undantag; somliga genom ett öfverflöd — de ega talanger, som icke behöfvas inom denna verkningskrets; andra genom en brist — med endast medelmåttiga anlag, hafva de dock inga för det husliga lifvet. Det är likaså grymt att sätta dessa personer till sådana arbeten, som det skulle vara att taga en född sjöman och göra honom till jordbrukare, eller att taga en man, som är född att drifva oxar och hvars glädje är att ge korna äta och som har sinne för detta, att taga och stufva in honom i backen på ett fartyg. Hvem skulle falla på den idéen att göra Jenny Lind till en blott husmoder, eller att inskränka Madame de Staël, eller miss Dix, eller ett dussin andra fruntimmer, som hvem som helst kan nämna, till blott och bart denna verksamhet?

IV. Slutligen finnes det en klass till af qvinnor — som ännu icke äro gifta, men som komma att gifta sig. Äfven de hafva ett öfverflöd af tid, som de icke veta, huru de skola använda. Qvinnor af denna sista klass hafva stundom frågat mig, hvad de skulle taga sig till. Jag kunde icke säga dem det.

Alla dessa fyra afdelningarna bilda tillsammans en stor klass af qvinnor, hvilka behöfva en annan verksamhet jemte den husliga. Hvilken skall denna bli? Under medeltiden, då katolska kyrkan höll sin jernhand öfver verlden, anslöto sig dessa qvinnor till kyrkan. De ständigt ogifta blefvo, missnöjda med sin lott, nunnor, ofta görande en dygd af nödvändigheten och en religiös princip af en ofrivillig handling. Andra gingo i kloster frivilligt. Några högst fromma personer i England hålla på med ett nytt försök att upplifva detta system. Det misslyckades för en tusen år sedan, och experimentet bragte en förbannelse öfver menniskoslägtet; det skall alltid misslyckas, och det bör misslyckas. Menniskonaturen skriar högt deremot.

Låtom oss efterse, hvad qvinnor under dylika omständigheter kunna göra.

Först finnes det lärda sysselsättningar — de kunna egna sig åt vetenskap, konst, litteratur och dylikt.

Detta är dock i första rummet icke populärt. Lärda qvinnor bemötas med åtlöje; man ber dem laga sina mäns kläder eller sina egna; man behandlar dem med förakt. Unge narren numro ett säger om morgonen på schweitzeriet, i det han slår af askan på sin cigarr, till unge narren numro två, som dricker sodavatten, för att skölja ned verkan af sista nattens utsväfningar eller för att bereda sig till en dylik nödvändighet för följande morgon — i närvaro af unge narrarne numro tre, fyra, fem, sex och så vidare in infinitum: — "jag tycker inte om lärda flickor; de sätta mig i förlägenhet." De göra så, de sätta honom i ganska stor förlägenhet. Jag hörde en gång en enfaldig yngling, full af inbilskhet och sin faders claret, säga: "jag tycker mera om att ett ungt fruntimmer ber mig valsa än förklara en ordlek hos Dante." Ganska naturligt; han hade studerat vals, men inte Dante. Och hans moder, full af inbilskhet och grönt the, sade: "du har fullkomligt rätt; min far sade alltid, att fruntimmer inte hade något att göra med lärdomen." Följaktligen gaf han henne ingen, och detta förklarar rådet.

Härtill kommer ytterligare, att de äldre narrarne säga detsamma och söka att neddraga sina hustrur och döttrar till sin egen förståndsmedelmåtta och sin egen underlägsenhet i bildning.

Jag säger, att denna vetenskapliga kallelse icke är populär. Jag är ledsen deråt; men äfven om den vore det, är den icke fullt tillfredsställande — den passar endast för några få. Under menskliga utvecklingens närvarande stadium finnas icke många menniskor, som äro nöjda med en blott vetenskaplig riktning, de behöfva någonting praktiskt icke mindre än spekulativt. Det finnes en tusen praktiska skomakare för hvarje teoretisk botanist. Det kommer att bli så allt framgent under många år. Der äro tio tusen timmermän för en enda poet eller filosof, som förädlar sin natur genom sång eller vetenskap. Se, huru otillfredsställda våra mest framstående vetenskapsmän äro med sitt vetande och sin litteratur. En professor i grekiskan ångrar, att han icke blef landtmätare eller ingeniör. Fakultetspresidenten längtar att bli kongressledamot; de mest fulländadt lärde, historici, romanförfattare önska, att de vore uppbördsmän i Boston, konsuler i Liverpool och dylikt, de längta efter ett praktiskt kall, der de kunna förvandla sina tankar till saker. Bland de vetenskapsmän jag känner kan jag räkna på min ena hands fingrar alla dem, som äro nöjda med rent vetande, ren konst, ren litteratur.

Qvinnan, liksom mannen, behöfver förvandla sin tanke till sak; åtminstone behöfver hon saker att verka på med sin mönstertanke. Dock i samma mån verlden blir äldre och visare och bättre, skola flere personer finna en oafbruten tillfredsställelse af dessa sublima sträfvanden. Det gläder mig att se qvinnor dragas åt det hållet. Det finnes redan flere qvinnor, som finna sig fullt tillfredsställda af litterära sysselsättningar — de upptaga helt och hållet deras lediga stunder. Jag är glad att så är.

Vidare hafva vi i nästa rummet alla vår tids mångfaldiga filantropiska företag. Här har qvinnan för sina oanvända krafter alltid funnit en med hennes böjelser öfverensstämmande verksamhetssfer. Det är märkvärdigt att

se, huru qvinnans menniskokärlek, som "aldrig förnekar sig", sträfvar att bota följderna af mannens orättvisa, hvilken ej heller hittills någonsin förnekat sig. Männen hålla slagtningar: qvinnorna läka de sjukas sår: —

"Hon glömmer oförrättens, rädslans, hatets röst
Och hör blott smärtans suck ur såradt bröst,
Ser blott den döende menniskan —

och frågar icke, om det är vän eller fiende. Herrarne Pinchem & Peelem anlägga en fabrik, der de fattiges svett och blod drifva hjulen; hvarje tapp, hvarje axel vrider sig på skälfvande menniskokött. De rika kapitalisterna —

"Halfråa — sätta lätt ett hjul i gång,
Som drifver skarpa bödelsverktyg, knif och tång."

Det rika husets hustrur och döttrar gå ut att "aflyfta de tunga bördorna och skänka de förtryckta frihet"; att bota de sjuka och undervisa de okunniga, hvilka deras fäder, deras makar och deras älskare hafva försatt i sjuklighet, förtryck och okunnighet. Fråga Manchester i Gamla och Nya England, om det icke är så; fråga London, fråga Boston.

Qvinnans moraliska, menniskovänliga och religiösa känslor, hennes tålamod, hennes mildhet, hennes förmåga att försona, hennes medlidande, hennes förtröstan på Gud — allt gör henne passande för denna vackra verksamhet. Hon står inför hvad mannen kallar rättvisa som en nådens engel — inför hans hat såsom en kärlekens — emellan hans offer och hans sjelfviskhet med Pauli sjelfförsakelse och Jesu sjelfuppoffring. Besök hvarje by i Gamla och Nya England, se på indianer, hottentotter och eskimåer — öfverallt samma förhållande under alla tidehvarf, alla klimater, på alla civilisationens trappsteg, under alla religionsformer, inom alla kristenhetens sekter. Det har så varit från Dorcas i apostlagerningarna, som gjorde rockar och kläder åt de fattiga, ända ned till miss Dix i våra dagar, som går omkring i fängelser och korrektionshus och smickrar kapten Fillmore, för att få honom att frigifva kapten Drayton, hvilken blifvit fängslad för den ädlaste handling i sitt lif.

Men dessa filantropiska värf äro icke nog för den qvinnliga verksamheten; och om alla qvinnokönets lediga krafter riktades åt detta håll — att mildra följderna af mannens orättvisa — skulle qvinnan ändock icke erhålla det arbete, hon saknar. Det finnes qvinnor, som icke hysa något speciellt intresse för denna verksamhet; ty qvinnan är icke idel filantropi, ehuru till en hög grad; hon har äfven andra förmågor, som behöfva utvecklas, utom ett känsligt hjerta. Ännu mer, det är icke den enda sak menskligheten behöfver af qvinnan. Vi behöfva den rättvisa, som undanrödjer orsakerna, likaväl som den barmhertighet, som lindrar följderna; och qvinnan, stående emellan offret och den sabel, som skulle klyfva dess hufvud, utför icke sin enda rol, icke ens sin vigtigaste: hög som denna kallelse är, är den dock icke hennes högsta. Om svalhonan fläktar bort flugorna från en stackars räf, som dras med döden, kommer en ny flugsvärm och slår ned på honom och suger hvarje droppa blod ur hans ådror, såsom det heter i den gamla fabeln. Dessutom, om räfven vet, att en svalhona skall komma och drifva bort flugorna, litar han på henne i stället för sin egen svans och nedsätter sin räfnatur. Om den eländige eller lågsinnade ser, att en qvinna ständigt är till hands att upphjelpa den man han slår ned med sitt ockers venstra hand eller rusets högra, skall han gå på med sitt prejeri eller sin grogg; ty, säger han, "jag skulle ha gjort den mannen illa, men en qvinna tog reda på honom, och pengarna kommo i min ficka, och mannen tog ingen skada!" Samhällets laster skola tilltaga i intensitet i samma mån de ökas genom almosor, gifna utan urskilning. Denna verksamhet är icke nog.

Vidare finnes det åtskilliga praktiska arbeten, som den allmänna meningen tillerkänner qvinnan.

Först huslig tjenst — qvinnan arbetande såsom biträde vid ett hushåll; en legd hand eller ett legdt hufvud att hjelpa husmodren. Vidare det mekaniska arbetet i en fabrik eller en verkstad — spinna, väfva, sätta sti-

lar, binda böcker, göra skor, färglägga kartor och en hundra andra saker.

Dernäst kommer handel i liten skala från månglerskan med sina äppelkorgar i hvarje gathörn upp till sockerbagerskan och nipperhandlerskan med sina välförsedda bodar. Hos några få minuthandlare, som våga trotsa den allmänna opinionen, användes qvinnan vid disken.

Såsom en fjerde sak kunde man nämna offentlig och privat undervisning inom åtskilliga områden.

Alla dessa sysselsättningar äro goda; de äro oundvikliga; de äro nödvändiga; de förse en mängd qvinnor med arbete och äro en välsignad resurs.

Det gläder mig, att utarbetet vid jordbruket icke bestrides af qvinnohänder inom de fria delarne af Amerika. Det förfäar qvinnorna i Irland, Frankrike och Spanien. Jag är glad, att lifvets invecklade maskineri erbjuder så mycket annat arbete för den lätta och mjuka qvinnohanden. Men jag bekänner att det smärtar mig, att der hennes arbete är likaså vinstgifvande som mannens hennes betalning skall vara blott hälften så stor. En qvinna, som undervisade med skicklighet i en publik skola, skulle icke erhålla mer än fyra à sex dollars i veckoarvode; under det att en man, som icke gjort det bättre, skulle få två, tre, fyra, ja sex gånger denna summa. Detta är fallet inom alla områden för qvinnligt arbete, så vidt jag känner.

Dessa anställningar äro ganska bra, men de äro icke desto mindre otillräckliga.

Rika fruntimmer ingå icke på dessa banor. För rika qvinnor finnes ingen annan profession öfrig än äktenskapet. Efter skoltiden har qvinnan ingenting att göra förr än hon gifter sig; jag menar nästan ingenting, åtminstone ingenting fullt motsvarande hennes förmåga. Följaktligen måste hon välja mellan en man och ingenting, och ofta är detta ett val emellan två *ingentinger*. Der finnas sparda krafter, som söka användning såväl före som efter giftermålet.

De ofvannämnda verksamhetsyttringarna äro icke allt hvad qvinnoslägtet behöfver och fordrar. Qvinnan och

männen hafva samma menskliga natur och följaktligen samma naturliga menskliga rättigheter. Qvinnans naturliga rätt beror i afseende på sin rättmätighet icke derpå att den försvaras eller uppehålles af kroppslig eller andlig styrka; utan den stödjer sig endast på menniskonaturen sjelf, hvilken Gud gjorde lika hos den svagaste qvinna som hos den gröfsta jätte.

Om qvinnan är en mensklig varelse, har hon för det första — en mensklig varelses natur, för det andra — en mensklig varelses rätt och för det tredje — en mensklig varelses pligt. Naturen är förmågan att ega, bruka, utveckla och njuta hvarje mensklig förmögenhet; rätten är rätten att njuta, utveckla och bruka hvarje mensklig förmögenhet, och hennes pligt är att göra bruk af denna rätt — att göra sin menskliga natur till mensklig historia. Hon är här, för att utveckla sin menskliga natur, njuta sina menskliga rättigheter, utföra sina menskliga pligter. Qvinnokönet har att göra detta för sig, likaså mycket som mankönet för sig. En qvinna har samma menskliga natur som en man, samma menskliga rättigheter — till lif, frihet och sträfvan efter sällhet — samma menskliga pligter; och de äro likaså oförytterliga hos en qvinna som hos en man.

Hvarje man har den naturliga rätten till normal utveckling af sin natur, för så vidt den är allmänt mensklig, hvarken manlig eller qvinnlig, utan mensklig. Hvarje qvinna har den naturliga rätten till normal utveckling af sin natur, för så vidt den är allmänt mensklig, hvarken qvinnlig eller manlig. Men hvarje man har äfven en naturlig och oförytterlig rätt till den normala utvecklingen af sin egendomliga natur, som man, den hvari han skiljer sig från qvinnan. Hvarje qvinna har precis samma naturliga och oförytterliga rätt till den normala utvecklingen af sin egendomliga natur såsom qvinna och icke man. Allt detta är obestridligt.

Låtom oss nu se hvad som följer. Qvinnan har samma individuella rätt att bestämma sitt mål i lifvet och att fullfölja det; samma individuella rättigheter till kropp och

själ, förnuft och samvete, hjerta och sinne; samma fysiska rättigheter, samma intellektuella, moraliska, affektionella och religiösa rättigheter som mannen. Detta gäller om qvinnokönet såsom ett helt: detta gäller icke mindre om Johanna, Ellen och Sally och hvarje speciell qvinna, som kan nämnas.

Hvarje person, man eller qvinna, är en helhet, en individ, en fullständig personlighet och alltså en del af könet och så en bråkdel af menskligheten. Individualitetens rättigheter kunna icke egas, utvecklas, brukas och njutas genom en enstaka lefnad, utan endast genom samfälld verksamhet. Följaktligen, för att fullborda och fullkomna den individuella mannen eller qvinnan och för att skänka hvar och en tillfälle att ega, bruka, utveckla och njuta dessa rättigheter, måste det finnas en ordnad, samfälld verksamhet: eljest blir individualiteten en blott möjlighet, icke en verklighet. Sålunda omfatta qvinnans individuella rättigheter samma husliga, sociala, kyrkliga och politiska rättigheter som mannens.

Familjen, kommunen, kyrkan och staten äro fyra verksamhetssferer, hvilka utvuxit ur menniskonaturen under dess historiska utveckling. De äro alla nödvändiga för menskligheteus utveckling — institutioner, hvilka menniskorna uppfunnit, för att kunna ega, bruka, utveckla och njuta sina rättigheter som menskliga varelser, sina rättigheter som menniskor. De äro fullt lika nödvändiga för qvinnans som för mannens utveckling; och då hon har samma natur, rätt och pligt som mannen, följer att hon har samma rätt att bruka, skapa och kontrollera dessa fyra institutioner för sitt såväl allmänt menskliga som speciellt qvinnliga ändamål, som mannen att kontrollera dem för sitt allmänt menskliga och sitt speciellt manliga ändamål. Allt detta är så obestridligt som något inom metafysiken eller matematiken.

Så har då qvinnan samma naturliga rättigheter som mannen. Inom det husliga området har hon att bestämma sin egen sfer, likasåväl som mannen, och att säga hvar hennes verksamhet skall börja, när den skall börja och

tillsammans med hvem den skall börja; hvar den skall sluta, när den skall sluta och hvad den skall omfatta.

Vidare har hon samma rätt till näringsfrihet som mannen. Jag tror icke att lifvets hårdare värf någonsin skola passa qvinnan. Det är icke små pojkar, hvilka gå ut som schåare, utan grofva karlar med seniga, väderbitna armar. Jag tviflar på att mödosamma yrken, som sjömannens, landtmätarns, schåarns och dylika någonsin skola bli angenäma för qvinnan. Hennes qvinnliga kropp och qvinnliga själ hafva en naturlig motvilja för sådana sysselsättningar. Jag har sett qvinnor sopa gatorna i Liverpool, såga sten på en murares gård i Paris, bära jord i korgar på hufvudet för en jernvägsbank i Neapel; men de voro tydligen icke på sin plats, och endast fattigdomens jernpiska hade förmått dem att underkasta sig detta släpgöra. Men det finnes många anställningar inom det mekaniska arbetets och handelns, såväl den inskränktares som den vidsträcktares områden, hvilka skulle erbjuda qvinnan ett passande arbete. Somliga qvinnor hafva en stor fallenhet för handel — den ena för den i liten skala, den andra för den i största. Hvarföre må hon icke utöfva sina kommerciella talanger i täflan med mannen? Är det rätt af qvinnan att vara en enskild fabrikant i Salomons eller Priams familj eller hvilken annan duglig husbondes, och orätt af henne att vara en offentlig fabrikant för sin egen räkning? Hon kunde spinna då den drifvande kraften var en hjulpinne i hennes hand; hvarför kan hon icke begagna Merrimac och Connecticut i stället för sin hjulpinne, eller måste hon alltjemt förblifva mannens fabrikstjenare, utan att någonsin kunna stiga till sin egen mästare?

Mycket af uppfostringsarbetet ligger redan i qvinnans händer. Inom de sista tjuge åren hafva qvinnorna i Massachusetts och hela Nya England gjort stora framsteg i bildning. Högskolorna för flickor och ännu mera de för flickor och gossar gemensamt hafva varit af stor nytta. Nästan alla de större städerna i denna republik kunna göra anspråk på äran af att ega dessa välsignelserika inrättningar. I Boston kunna likväl blott de rikares döttrar

erhålla en sådan uppfostran, som hundradetals ädla flickor längta att förvärfva sig. Med denna stigande bildning hafva qvinnorna äfven alltmer och mer höjt sig som lärarinnor. Till denna rörelse hafva statens normalskolor kraftigt bidragit. Man trodde förr, att endast en man med god kroppsbyggnad kunde hålla ordning på de stora pojkarne i en lands- eller stadsskola. Äfven han blef stundom drifven på dörren eller fönstret till sitt "larmande hus" af sina råa lärjungar. En qvinna med väl konstrueradt hufvud har vanligen lyckats bättre än karlar med blott god kroppsbyggnad. Hon försöker bemedling hellre än våld och vädjar till någonting som ligger djupare, än att det kan nås af den fysiska styrkan. Qvinnliga lärare arbeta för närvarande med betydande krafter på såväl sitt eget köns som hela mensklighetens lyftning. Men man anser ännu allmänt, att qvinnan icke bör befatta sig med undervisningens högre områden. Jag gjorde en gång bekantskap med en qvinna, maka, moder och husmoder, som var lärarinna i ett af de allvarsammaste ämnena inom vår förnämsta högskola och undervisade ynglingar, under det att hon höll vaggan i gång med sin fot och lagade kläder med sina händer — en af de mest vetenskapligt bildade personer i Nya England. Icke längesedan såg man dottern till en fattig sömmerska läsa koran på arabiska. Det fanns blott en enda man i samma stad, som kunde göra detsamma, och han var en "skicklig grofsmed." En annan ung qvinna, dotter till en handtverkare i en närbelägen stad, har, en Nya Englands Ariadne, letat sig fram genom alla de invecklade irrgångarna i Laplace's *Mécanique Céleste*, denna matematiska labyrint, till hvilken få män egt en tillräckligt lång ledtråd. Den skickligaste filolog i Boston har ock ett qvinnligt namn. Likaså har poesiens Gud anförtrott sin mest förgyllda lyra åt en qvinnas hand. Qvinnor skulle icke vara dugliga att undervisa i dessa ämnen! Den professor måste vara bra inbilsk, som tror att en qvinna icke kan göra detsamma som han. Det gläder mig att qvinnor vunnit tillträde till folkskolor, akademier och högskolor; och jag tackar Gud, att den man, som gjort

så mycket för den allmänna uppfostran i Massachusetts, snart skall öfvertaga styrelsen öfver en högskola i Ohio, der qvinnor och män skola studera tillsammans, och der en qvinna blir professor i latin och naturalhistoria. Detta är goda tecken.

Äfven det offentliga föreläsningskallet är högst vigtigt i Nya England, och det är glädjande att se, med hvilken ifver det omfattas af qvinnorna och — icke utan framgång.

I fråga om att redigera tidningar, vare sig dagblad, veckojournaler eller qvartalsskrifter, har qvinnan visat att hon kan arbeta med likaså mycken urskiljning och med likaså stor kraft som de flesta män.

Vidare hafva vi de såkallade professionerna: den medicinska, juridiska och teologiska.

Den medicinska professionen tyckes af naturen speciellt egnad för qvinnan; en del deraf uteslutande. Hon är sjuksköterska och half doktor af naturen. Det är ganska uppmuntrande att medicinska skolor börja undervisa qvinnor, och att särskilda skolor blifvit grundade för deras räkning, äfvensom att personer med förstånd och bildning börja antaga qvinnor till sina läkare. Mycket godt är att vänta af detta.

Hittills tror jag icke någon qvinna uppträdt som praktiserande jurist. Men jag ser icke något skäl, hvarföre icke den juridiska banan skulle passa lika bra för qvinnor som för män. Den måste i sanning vara en ovanlig jurist, som tror att icke ett qvinnligt hufvud skulle kunna täfla med honom. De flesta lagkarlar jag känner äro snarare juridiska handtverkare än verkliga advokater och rättslärda; och i fråga om den mekaniska delen kunde qvinnan göra lika godt arbete som mannen — kunde bli en likaså skicklig notarie, kunde följa formulärer likaså noggrannt och afskrifva utslag lika prydligt. Och hvad lagväsendets högre områden beträffar, måste hvar och en, som läst lady Alice Lisle's anförande i England, då hon icke kunde begagna advokatbiträde, erinra sig att qvinnans tunga har en vältalighet, som det icke är lätt för en domstol att

motstå. Jag tror, att hennes närvaro skulle förbättra domstolsvanorna, så väl med afseende på domarsätet som skranket.

I fråga om den teologiska professionen har jag aldrig kunnat fatta, hvarföre icke qvinnan, om hon ville, skulle kunna predika lika så bra som karlar. Under nuvarande predikstolsförhållanden vore det hårdt att påstå, det hon icke skulle ega förstånd nog till detta! Jag är glad att då och då påträffa qvinnliga predikanter, och jag njuter af deras framgång. För ett år sedan presenterade jag för eder *ärevördiga miss* Brown, uppfostrad i ett ortodoxt teologiskt seminarium: ni smålog åt titeln *ärevördig miss;* hon har sedan fått anbud från åtskilliga församlingar af obefläckad ortodoxi, och har gått framåt med blicken riktad på allt högre och högre mål.

Mig synes, att qvinnan genom sin egendomliga karaktär är bättre egnad att undervisa i religion än i en blott förståndsvetenskap. Qväkarne hafva alltid erkännt qvinnans naturliga rätt att förrätta samma presterliga sysslor som mannen. För närvarande är den utmärktaste predikanten inom denna sekt en qvinna, hvilken förskönar sin husliga kallelse som maka, moder och husmoder med samma qvinnliga värdighet och mildhet, som utmärker hennes offentliga uppträdande.

Om qvinnan hade blifvit rådfrågad, torde teologien hafva stått på en vida högre ståndpunkt, än hon nu gör. Jag tror icke, att en qvinna någonsin skulle hafva predikat nyfödda barns fördömelse; och ett "helvete, golflagdt med hufvudskålar efter spenbarn, knappt qvarterslånga", skulle varit en ännu oupptäckt region inom teologiens område. En ogift munk, med Guds förbannelse skrifven på sin panna och som icke hade begrepp om barn, maka eller syster och "rodnade öfver att han hade en moder" — han kunde drömma om en sådan sak; han hade gått igenom preliminärstudierna. Betänk de hemska attributer, som vanligen tilläggas Gud af den populära teologien: idéen om oändlig vrede, evig fördömelse och totalt förderf och allt detta —

nåväl, ni skulle icke kunnat leta rätt på en qvinna med *förstånd nog*, att öppna sin mun till en predikan om dylika saker hvar som helst. Qvinnor tro, att de tro på dem, men de göra det icke. Det är till celibat förbundna prester, de der aldrig vetat hvad äktenskap eller fadersnamn betyda och som ansågo qvinnan vara en "besmittelse", det är de, som uppfunnit dessa hemska läror; och då jag hört den *Athanasianska trosbekännelsen* och *Dies iræ* sjungas af munkar med tjurhalsar och åsneläppar, har jag förstått, hvarifrån denna lära kommit, och jag har insett deras lämplighet att frambräka fördömelsehymner: qvinnan skulle icke kunna göra det. Presten utestängde henne från koret, presthuset och predikstolen och kom sedan sjelf in efter ett onaturligt löfte och lärde dessa "djefvulens läror." Skulle ni kunna uppleta en qvinna, som ville gå in på att uppläsa inför en församling, såsom sanningens ord, Jonathan Edward's predikningar om ett lif efter detta — "Syndare i en vredgad Guds händer", "Guds rättvisa i syndares fördömelse", "Den yttersta vreden öfver de onda", "De ondas tillkommande bestraffning", och andra saker af samma slag? Ja, kunnen I ens finna en värdig qvinna med någon högre bildning, som vill läsa fjortonde kapitlet af fjerde Mose bok och förklara detta för en sann målning af den Gud hon dyrkar? Endast en drakhona skulle kunna göra det i våra dagar.

Den populära teologien anger icke något qvinnligt moment i Guds karaktär. Huru kan det vara annorlunda, då så mycket af denna teologi är ett verk af män, hvilka ansågo qvinnan för en *"besmittelse"* och utestängde henne från de höga platserna inom kyrkan? Om qvinnor hade haft säte och stämma inom den kyrkliga undervisningen, tviflar jag på, att den *Athanasianska trosbekännelsen* någonsin blifvit antagen såsom ett kristligt *symbolum*. De målningar och hymner, som beskrifva yttersta domen, äro en protest mot qvinnans uteslutande från det kyrkliga läroembetet. "Qvinnan tige i församlingen", sade en af nya testamentets skriftställare. Detta yttrande har bragt mycket ondt med sig.

Detta om qvinnligt arbete.

Af naturen har qvinnan samma politiska rättigheter som mannen — att votera, bekläda embeten, stifta och handhafva lagar. Detta är hennes rätt. Mannens starka hand och högmod har undertryckt henne, ingenting annat. I Amerika, ja i hela kristenheten saknar qvinnan politiska rättigheter, har icke full medborgarrätt. Hon har ingen röst vid stiftandet eller handhafvandet af lagar, ingen vid väljandet af styresmän eller lagskipare. Hon kan icke bekläda ett embete — icke bli direktör för en preliminärskola, fattigföreståndarska eller lykttänderska. Men en karl, om han blott har samvete nog att hålla sig undan fängelse, själsförmögenheter nog att undgå fattighuset och kroppskraft nog att släppa sin kula i vallådan — han får votera. Han må vara utan karaktär, till och med utan pengar, det betyder ingenting — han är karl. Den ädlaste qvinna har ingen talan i staten. Männerne stifta lagar, som bestämma öfver hennes förmögenhet, hennes person, hennes barn — hon måste bära det "med en tålig axelryckning."

Betraktar man saken såsom en ren rätts- och förnuftsaffär, kan jag icke se något skäl, hvarföre icke qvinnan skulle få votera, bekläda embeten eller stifta och handhafva lagar. Jag inser icke, huru jag skulle kunna insätta mig sjelf i politiska rättigheter och utestänga qvinnan i kraft af samma oförytterliga rätt. Säkerligen har hvarje qvinna en naturlig rätt att få sin egendom representerad i den allmänna egendomsrepresentationen och sin person representerad i den allmänna personalrepresentationen.

Betraktar man åter saken från nyttans synpunkt — se här några fakta. Antag, att qvinnan hade del i Bostons municipalstyrelse, och att der funnes lika många *ålderqvinnor* som *åldermän*, lika många qvinnliga medlemmar i borgerskapets utskott som manliga — tron I, att stadens styrelse förliden vår skulle i trots af Massachusetts lag hafva gifvit tvåhundrafyrtiofyra personer i staden rättighet att sälja rusgifvande drycker? — att den skulle ha gjort hvar trettiofemte röstegare till romhandlare? Jag tviflar.

Tron I, att qvinnorna i Boston skulle bortslösa tio tusen dollars på ett år för ett stadsnöje eller två till tre tusen dollars årligen den 4 Juli på raketer och svärmare; att de skulle uppoffra fyra eller fem tusen dollars, för att supa sina gäster från Canada fulla på Bostons hotell och sedan påstå — att Boston icke hade råd att grundlägga en högskola för flickor, der handtverkarnes och kryddkrämarnes döttrar kunde få lära sig franska och latin och inhemta kunskaper i de högre ämnen, hvilka rike mäns söner tvingas att studera i kollegiet? Jag tror icke detta.

Tron I, att Bostons qvinnor år 1851 skulle hafva bortkastat tre à fyra tusen dollars, för att gripa en olycklig flykting, och hafva inöfvat trehundra man, beväpnade med knölpåkar och sablar, att stjäla en menniska och föra henne tillbaka i slafveri? Jag tviflar.

Tron I, att, om qvinnor sutit vid styret, "femtonhundra personer af förmögenhet och anseende" skulle hafva åtagit sig att drifva en olycklig man, stulen i Boston, utom statens område med eld och svärd? Jag kan ej tro något sådant.

Kunnen I tänka eder, att Bostons qvinnor skulle taga alla de fattigaste och olyckligaste barn i staden och fösa ihop dem i en enda skola, görande denna till den eländigaste i staden, der de icke fingo eller kunde få åtnjuta hälften af de förmåner, som kommo andra barn i andra skolor tillgodo — och allt detta blott derföre, att dessa olyckliga voro färgade? Kunnen I tänka eder, att Bostons qvinnor skulle utestänga en qvick pojke från högskolan eller latinskolan, derföre att han vore svart i ansigtet?

Man påstår, att qvinnor äro rädda. När Thomas Sims ur sitt fängelse skickade sin petition till kyrkorna, för att anhålla om deras förböner — om qvinnor hade utgjort "*det kristna presterskapet*", kunnen I tro att de icke skulle vågat bedja?

Om qvinnor hade haft talan i fråga om Massachusetts statsangelägenheter — tron I, att de någonsin skulle ha stiftat lagar, som tillåta en lat man att uppsluka hela sin verksamma hustrus förmögenhet, som tillåta en full man

att fordra hennes personliga närvaro i hans vämjeliga hus, eller som tillåta en man, som skiljer sig från sin hustru, att behålla alla barnen? Jag bekänner, att jag icke tror det.

Om nationens angelägenheter hade stått under qvinnans och mannens gemensamma ledning, tviflar jag på, att vi skulle ha slagtat indianerna med ett så förstörande raseri, att vi på femtio år skulle ha bortkastat sjuhundra millioner dollars på krig, eller att vi nu midt under freden årligen skulle kasta tjuge millioner i samma brunn. Jag tviflar på, att vi skulle ha spridt slafveriet till nio nya stater och gjort det nationellt. Jag tror, att billen om förrymda slafvars utlemnande aldrig hade blifvit antagen. Qvinnan har en viss aktning för Guds naturlagar.

Jag vet att männen påstå, att qvinnor icke duga till att sköta en nations stora angelägenheter. Godt och väl. Regering är politisk ekonomi — nationell hushållning. Kan en aktningsvärd qvinna sköta sitt hus så dåligt, som Förenta Staterna? Med så mycket bedrägeri, så mycken bestickning, så mycket gräl inom de husliga rådplägningarna?

Men regeringen representerar ock politisk moral, nationell sedlighet. Finnes det någon aktningsvärd qvinna, som styr sitt hushåll med så dåliga medel som de, med hvilka folken styras? Hvilken qvinna leger slagskämpar att strida för sig? Finnes det någon qvinna, som behandlar en åttondel af sin familj, som om den vore boskap och icke förnuftiga varelser — som om de vore ting och icke personer. Jag känner ingen. I fråga om regeringen, såsom hushållning, eller regeringen, såsom sedlighet, tror jag mannen skall göra en ganska slät figur, när han säger, att qvinnan icke kan sköta saken lika bra som han.

Jag tviflar på att qvinnorna någonsin såsom regel skola komma att hysa samma intresse för politiska affärer som männen, eller finna denna sysselsättning i längden tillfredsställande. Men detta tillhör qvinnorna sjelfva att afgöra, icke männen.

För att uppnå målet — menniskans utveckling till kropp och själ — måste de menskliga institutionerna representera alla menniskonaturens delar, både det maskulina

och det feminina elementet. För menniskoslägtets välbefinnande behöfves mannens och qvinnans förenade verksamhet inom familjen, kommunen, kyrkan och staten. En familj utan qvinnans närvaro — utan en moder, en hustru, en syster, med ett ord utan någon qvinnlig medlem — är en bedröflig sak. Jag tror, att ett samhälle utan qvinnans med mannen jemnlika sociala verksamhet, en kyrka utan hennes jemnlika kyrkliga verksamhet och en stat utan hennes jemnlika politiska verksamhet är en nästan likaså bedröflig sak — den är fullt ut hvad ett hus skulle vara utan en moder, en maka, en syster eller en vän.

I sen hvad som är öfvervägande inom det nittonde århundradets kristna civilisation: det är styrkan — kroppens och hjernans styrka. Der finnes föga rättvisa, föga menniskokärlek, föga fromhet. Sjelfviskheten har öfvertaget öfverallt inom hela kristenheten — den individuella, husliga, sociala, kyrkliga och nationella sjelfviskheten. Den predikas som evangelium och praktiseras såsom lag. Man anser det som ett godt politiskt uppförande af ett starkt folk, att uppsluka de svagare nationerna — af det *"kristna"* England och Amerika att plundra *hedningarna* och införlifva deras länder; af en stark klass att förtrycka och ruinera den svagare klassen; af Englands kapitalister att bringa de olyckliga hvita arbetarne i fattigdom; af Amerikas kapitalister att förslafva de ännu olyckligare svarta; af en stark karl att förtrycka den svagare; af den skarpsinnigare att köpa arbete till för lågt pris och sälja dess produkt till för högt och att sålunda göra sig ensam rik genom att göra många fattiga. Derföre står nation rustad mot nation, klass emot klass, man emot man. Ja, man får vanligen höra den läran, att menniskan står rustad mot Gud och Gud mot menniskan; att verlden är en universell disharmoni; att der icke finnes någon solidarisk ansvarighet menniska och menniska emellan, ej heller mellan menniskan och Gud. Jag fruktar, att vi aldrig komma särdeles långt öfver denna teori och denna praxis, förrän qvinnan kommit i besittning af sina naturliga rättigheter såsom mannens jemnlike och intagit sin naturliga plats inom

förvaltningen af familjens, kommunens, kyrkans och statens angelägenheter.

Det förefaller mig, som hade Gud i qvinnans natur förvarat en skatt af sparda krafter, för att korrigera många af de brott, som i våra dagar utgöra kristenhetens vanheder.

Omständigheter underlätta eller hindra vår utveckling och utgöra den ena af de tvenne krafter, som bestämma en nations eller mensklighetens aktuella karaktär vid en viss period. Hittills hafva omständigheterna gynnat utvecklingen af endast den intellektuella förmågan under alla dess former, hufvudsakligen dess lägre former. För närvarande är mankönet såsom ett helt öfverlägset qvinnokönet såsom ett helt i allt hvad hör till förståndets sfer, den högre så väl som den lägre. Mannen har kunskaper, har idéer, har administrativ skicklighet; han stiftar lagar för individen, familjen, kommunen, kyrkan, staten och verlden. Han tillämpar dessa lagar på lifvet och styr sålunda menniskoslägtets stora angelägenheter. I sen, hvilken verld han bildat. Det finnes manlig styrka i denna civilisation, som oriktigt kallas den *"kristna"*; och hos de ledande nationerna finnes det industri och en aldrig tröttnande företagsamhet. Det finnes vetenskaper, litteratur, lagstiftning, åkerbruk, manufakturer, bergsbruk och handel, såsom verlden ännu aldrig skådat dem. Med krigets kraft arbetar anglo-saxaren nu på fredens värf. England simmar i öfverflöd — rikast af länder; men se på dess fattiga, dess ofantliga armé af fattiga, två millioner stark, irländarne som det med hungerns hand drifver bort öfver verldshafvet. Martin Luther hade rätt, då han sade: "ju rikare nationen, ju fattigare de fattiga." Amerika är "demokratiskt", "det friaste och mest upplysta folk i verlden." Se på dess slafvar: hvar åttonde qvinna i landet såld som ett djur, under det att lagarna fästa lika litet afseende på hennes äktenskap, som jordbrukaren fäster på parningen af sina svin. Amerika är väl uppfostradt; der finnas fyra millioner barn i landets skolhus: det är en statsförbrytelse att lära en slaf läsa de tre bokstäfver, som bilda namnet Gud. Ju

mer "demokratiskt" landet, ju tyngre slafvens bojor. Se på Englands och Amerikas städer — hvilka rikedomar, hvilken förfining, huru bildad mannen och — äfven qvinnan! Ja, men hvilken fattigdom, hvilken okunnighet, hvilken djurisk råhet hos mannen och — hos qvinnan äfven! Det nittonde århundradets kristna civilisation kan hopsummeras i London och New-York — den anglo-saxiska rasens båda brännpunkter, hvilka bestämma skapnaden af verldens kommerciella ellips. Se på rikedomarna och eländet; den "religiösa företagsamheten" och det hedna mörkret; på den välborna och väluppfostrade qvinnans dygd, anständighet och skönhet — och på prostitutionens vilda haf, som svallar och bryter sig och slår upp sitt skum mot samhällets bålverk; hvarje sqvalp var en gång en qvinna!

O bröder, männer, som tillskapen dessa saker, är det icke en vacker syn? Och klagar väl vår litteratur häröfver — öfver förspillda menniskolif, slagtade menniskosjälar, mördade qvinnor? Den brittiska litteraturen börjar gråta i "Nicholas Nickleby" och "Jane Eyre" och "Mary Barton" och "Alton Locke" och mången "Song of the Shirt"; men den respektabla amerikanska litteraturen är döf, som en procentare, för skriket från en i dödskamp kämpande menskligheten. Den är ifrigt sysselsatt med Californien eller presidentskapet eller med att upphöja orättvisan på höga platser eller med att smickra pöbelfåfängan, som köper dess slagg för guld. Den kan icke ens efterhärma den engelska vitterhetens filantropi; den är "på fötter" för Californien och ett handelstorg. Talar icke kyrkan, den engelska kyrkan med sina millioner penningar, den amerikanska med sina millioner menniskor, båda vana att skälla på en utländsk hedendoms måne? Kyrkan är en stum hund, som icke kan skälla, utan ligger och sofver, älskande hvilan. Det är en kyrka utan qvinnan, troende på en maskulin, afundsjuk Gud och fröjdande sig öfver ett gränslöst, evinnerligt helvete!

Hittills hafva omständigheterna hos qvinnan hindrat utvecklingen af förståndskraften i alla dess former. Hon

eger icke kunskaper, idéer eller praktisk duglighet i samma grad som mannen. Men omständigheterna hafva gynnat utvecklingen af hennes rena och ädla känsla långt framom mannens. Hon står vida öfver mannen i fråga om sedliga, välvilliga och religiösa känslor; hennes moraliska, affektionella och religiösa (inre) åskådningar äro djupare och mera tillitsfulla än hans. Här är hon öfverlägsen, likasom han i kunskaper, idéer och administrativ duglighet.

Jag tror, att mannen alltid skall intaga främsta rummet i fråga om saker, som ligga inom tankekraftens sfer — det vetenskapliga tänkandets, inbildningskraftens och förståndets värf — han har större hjerna; men att qvinnan alltid skall intaga främsta rummet i fråga om känslans verksamhet — den moraliska, affektionella och religiösa; hon har bättre hjerta, ett sannare inre medvetande af hvad som är rätt, älskvärdt och heligt. Qvinnans litteratur under detta sekel är rättvisare, menniskovänligare och religiösare än mannens. Hören J icke detta rop, som en qvinna i Nya England höjer för verldens öron emot den skändliga orättvisa Amerika bedrifver i verlden? Hören I icke ekot af denna qvinnas röst, återskallande öfver Atlanten från Europas stränder på mångahanda tungomål: franska, tyska, italienska, svenska, danska, ryska, holländska? Med hvilken kraft en qvinna tväffar verldens hjerta! — derföre att hon talar rättvisa, fromhet, kärlek. Hvilken stämma ljuder starkast på Europas kontinent, förande de förtrycktas och förtrampades talan? Äfven det är en qvinnostämma.

Nå väl, vi behöfva både mannens och qvinnans förträfflighet, bådas i förening; vi behöfva intellektuell styrka, kunskaper, stora idéer — i litteratur, filosofi, teologi, etik — och praktisk duglighet; men vi behöfva ock någonting bättre — den moraliska, menniskoälskande, religiösa känslan, för att gjuta rättvisa i etiken, kärlek i teologien, gudsfruktan i vetenskap och litteratur. Öfverallt inom familjen, kommunen, kyrkan och staten behöfva vi de maskulina och feminina elementerna samverkande och förenade.

Qvinnan skall rätta mannens smak, förbättra hans sedlighet, lifva hans religiösa förmögenheter. Mannen skall sporra hennes förstånd, ge fasthet åt hennes vilja, öfverflytta hennes känslor till tankar och gifva dem form i det praktiska lifvet såsom rättvisa lagar. Mannens moraliska verksamhet är, då den är bäst, egentligen blott ett slags allmän mensklig försyn, sträfvande till välfärd för en del och tillfredsställd med "det högsta goda för det största antalet." Qvinnans moraliska verksamhet liknar mera en speciell mensklig försyn, handlande utan allmänna reglor, men sörjande för hvarje speciellt fall. Vi behöfva dem båda, både den allmänna och speciella, för att bilda en universell mensklig försyn. Om mannen och qvinnan blifva räknade jemngoda, lika i rätt med olika krafter — skola vi icke komma att förbättra verldens litteratur, dess teologi, dess vetenskaper, dess lagar och äfven dess handlingar? Jag kan icke tro, att rikedom och brist äro ämnade att för evigt stå vid hvarandras sida, som ursinniga fiender; att bildningen nödvändigt måste rida på okunnighetens nacke, och att qvinnlig dygd måste försvaras genom förnedrandet af hela klasser vanlottade män, såsom i Östern, eller genom förnedrandet af hela klasser af vanlottade qvinnor, såsom i Vestern; men så länge vi försumma de hjelpmedel Gud ställer till vårt förfogande — nå väl, så länge måste det närvarande bli det förflutna likt: "egendom" förblifva stöld, "lag" den sjelfviska viljans styrka och "kristendom" hvad vi se att den är — ett försvar för hvarje mäktig orättvisa.

Till hvarje qvinna vill jag säga: vörda din natur som en mensklig varelse, din natur som qvinna; vidare, vörda dina rättigheter, minns din pligt att ega, bruka, utveckla och njuta hvarje förmåga Gud dig gifvit, hvar och en på dess normala sätt.

Och till mannen säger jag: vörda, med den djupaste aktning vörda — den moder, som födt dig, den syster, som välsignar dig, den qvinna, du älskar, den qvinna, som blir din maka. Likasom du söker att besitta dina egna

manliga rättigheter, sök ock med denna starka arm, denna kraftfulla hjerna att försvara hennes rättigheter såsom qvinna. Då skola vi skåda bättre saker inom kyrkan, bättre saker i staten, kommunen, hemmet. Då skall stängeln visa hvad knoppar den dolde; knopparna skola spricka ut till blommor, blommorna bära frukt, och Guds välsignelse komma öfver oss alla.

En predikan om köpmän,

hållen i Melodeon, söndagen den 22 november 1846.

Såsom en kil indrifves i fogningen mellan stenarna, så tränger ock synden sig in mellan säljaren och köparen. Syrach 27: 2.

Jag begär eder uppmärksamhet för en "predikan om köpmän: deras ställning, frestelser, tillfällen, inflytande och pligter."

För mitt närvarande ändamål vill jag fördela menniskorna i fyra klasser.

I. De som skapa nya materialer för mensklig nytta antingen genom att upphemta dem ur grufvor och stenbrott, genom att uppfiska dem ur hafvet eller uppdraga dem af jorden. Dessa äro de direkta producenterna.

II. De som med hufvud och händer arbeta på dessa materialers ombildning till en för den menskliga nyttan lämplig form; de som förvandla säd till mjöl och bröd, bomull till kläder, jern till nålar och knifvar och så vidare. Dessa äro indirekta producenter; de skapa icke materialet, men dess användbarhet, nytta eller skönhet. De äro fabrikanter.

III. De som blott bruka dessa saker, sedan de blifvit sålunda producerade och fabricerade. De äro konsumenter.

IV. De som köpa och sälja: köpa, för att sälja, och sälja, för att köpa mera. De hemta och frakta varor mellan de andra klasserna. Dessa äro distributörer — köpmän. Under detta namn inbegriper jag hela denna klass, som lefver af att köpa och sälja, och icke blott de vanligen så kallade köpmännen till skilnad från småkrämare. Denna

term omfattar handlande såväl vid disken som pulpeten och handlande vid hvarken disk eller pulpet.

Det finnes åtskilliga grader bland köpmännen. De kunna klassificeras allt efter som de begagna en korg, en skottkärra, en dragkärra, ett bord, ett stånd, en bod, ett magasin, ett kontor eller en bank. De äro dock i alla dessa fall personer, som lefva af att köpa och sälja. Ett skepp är endast en stor korg, ett magasin endast ett dyrbart stånd. Månglaren är en liten köpman, som går med sin korg från hus till hus, för att mäkla mellan personer, grosshandlaren en stor månglare, som sänder sina fartyg från land till land, för att mäkla mellan nationer. Den israelitiska qvinnan, som sitter bakom disken i sitt stånd på Rialton i Venedig, vexlande guld i silfver och koppar eller utlånande penningar åt den, som lemnar hatt, rock eller andra likartade persedlar i pant, är en bankir i smått. Den israelitiske mannen, som sitter i Frankfurt am Main, utbyter vexlar i specier och utlånar penningar åt dem, som lemna i pant en inteckning i Kyrkostaten, Österrike eller Ryssland — är en pantlånare och vexlare i stor skala. Sålunda kunna vi för enkelhetens skull hänföra alla grader af handlande under en kategori — personer, som lefva af att köpa och sälja.

Alla dessa fyra klasser öfvergå i hvarandra. Samma person kan tillhöra dem alla på samma gång. Alla äro behöfliga. Inom landet är köpmannen en medlare, som går mellan producenten och fabrikanten, mellan dessa båda och konsumenten. I stor skala är han en medlare, som går mellan kontinenter, mellan producerande och fabricerande stater; mellan dessa båda och de konsumerande länderna. Detta yrke är grundadt i samhällsväsendet, likasom detta i en förening mellan menniskans eviga natur och hennes tillfälliga förhållanden. Så länge det finnes producenter och konsumenter, måste det finnas distributörer. Ett yrkes värde beror på dess behöflighet, dess nytta är måttstocken för dess aktningsvärdhet. Det nyttigaste yrket måste vara det ädlaste. Om det är svårt och fordrar stor skicklighet och sjelfförsakelse, är det ännu ädlare. Ett onyttigt yrke är skamligt, ett som skadar menskligheten — vanhederligt. Pröfvade efter

denna måttstock synas producenterna ädlare än distributörerna, dessa åter ädlare än de blotta konsumenterna. Detta torde icke vara den allmänna åsigten för närvarande, men måste en gång blifva det, ty menskligheten skall så småningom fatta den naturliga lag Jesus förkunnat — att den som vill vara störst af alla, måste ock verksammast tjena alla.

Det finnes menniskor, hvilka icke synas tillhöra någon af de verksamma klasserna, hvilka likväl äro både producenter, fabrikanter och distributörer medelst sina hufvuden, mera än med händerna; personer med fruktbärande hufvuden, producenter, fabrikanter och distributörer af tankar — den mest skapande af all verksamhet. Här är dock det vanliga förhållandet omvändt: producenterna äro få — snillena; fabrikanterna äro många — menniskorna med talang; distributörerna — tillämpningens män, som fylla sitt minnes magasin och föryttra sina varor i tal eller skrift — deras namn är legio. Jag skall ej uppehålla mig med deras fördelning i klasser, utan återvänder till köpmannen.

Köpmannens yrke har i nyare tider fått en ökad vigt. En gång voro nationerna inspärrade hvar och en inom sitt lands och språks burar. Kriget var då den enda medlaren dem emellan. De möttes endast på slagfältet eller genom högtidliga ambassader, för att underhandla om fred. Nu förenas de genom handeln. De mötas på börsen. För köpmannen är ingen, som kan handla, en främling. Hans varor visa hans medborgarrätt. Guld och silfver äro kosmopoliter. En gång brukade embetsmännen i någon af de gamla staterna aflägga denna ed: "jag skall bli illasinnad emot folket och skall uttänka de värsta anslag jag kan emot detsamma." Nu svärja de att hålla de lagar folket sjelft stiftat. En gång var hufvudfrågan, huru stor är den stående arméen? Nu, huru stort är beloppet af nationens inkomster? Statsmännen fråga nu mindre efter linieskepp än efter handelsfartyg. De frukta en öfverimport oftare än ett krig och afgöra sina tvister med guld och silfver — icke såsom förr med jern. Alla forntidens stater voro militärstater, de nyare äro handelsstater. Krig blir urmodigt i samma mån egendomen förökas och menniskorna få sina ögon öppnade. En gång

fruktade alla för död, fångenskap eller åtminstone krigsplundring; nu är det värsta man fruktar för bankrutt och fattigdom.

Detta är en underbar förändring. Betraktom några af dess tecken. En gång voro slott och fästningar de vackraste byggnaderna; nu äro deremot börser, bodar, tullhus och banker de prydligaste. En gång byggde man en kinesisk mur, för att utestänga främlingar — ty främling och fiende var detsamma; nu bygger man jernvägar och ångfartyg, för att få in dem i landet. England var en gång ett befästadt röfvarnäste, dess fyra haf lika många fästningsgrafvar; nu är det en omätlig hamn med fyra inloppskanaler. En gång måste dess höfding vara en djerf, skicklig krigare; nu måste han vara en duglig förvaltare och financier. Icke att slå ett hårdt slag, utan att göra ett godt köp, är saken. Fordom sökte de hoppfullaste och mest företagsamme ynglingarne ära och lycka i krigiska bedrifter; nu är en armé endast en vanlig afloppskanal för orenlighet, och de flesta af dem som gå ut i krig, om de aldrig återkomma, "hafva lemnat sitt land till landets fromma." I fordna dagar kunde byggnadskonsten icke åstadkomma något bättre än hängande trädgårdar och pyramiderna — dåraktigt sublima, nu skapar hon skeppsdockor, kanaler, jernvägar och elektriska telegrafer. Ludvig den helige ställde på sin ålderdom till ett korståg och såg sina soldater dö af feber i Tunis; nu sätter konungen i Frankrike upp en fabrik och vill kläda sitt folk med egen ull och bomull. De gamle Douglas och Percy voro klädde i stål och härjade landet på båda sidor om Tweed; deras nu lefvande afkomlingar äro civilklädda, fredliga män. Ingen flicka darrar, om ock "alla blå mössorna äro öfver gränsen." Krigaren har blifvit handlande.

"Lord Stafford *gör* i kol och salt
Och hertig Norfolk *gör* i malt,
En Douglas gläds åt sillen:
Ett ädelt namn, ett odladt land,
Palats och park, vasallers band —
Hvad är allt detta mot en handförskrifning af herr Rothschild!"

Det finnes trenne klasser af köpmän.

I. Producerande köpmän, som idka handel med arbete, användt på direkt skapande af nytt material. De köpa arbete och land, för att sälja dem i säd, bomull, kol, timmer, salt och jern.

II. Fabrikant-köpmän, som idka handel med arbete, användt på omgestaltande af detta material. De köpa arbete, ull, bomull, silke, vattenprivilegier och ångkraft, för att sälja alltsammans i färdiga klädesfabrikater.

III. Handels-köpmän, hvilka endast och allenast fördela de producerade och fabricerade varorna. Jag kommer att behandla dessa trenne klasser såsom en enda. Egendom är hoplagdt arbete, förmögenhet eller rikedom är en stor mängd hoplagdt arbete. Såsom en allmän regel kan man antaga, att köpmännen äro de enda, som bli hvad vi kalla rika. Undantag finnas, men de äro sällsynta och upphäfva icke följande anmärkningar. Det är sällan en person blir rik genom sitt eget arbete, användt på produktion eller fabrikation. Det är endast genom att använda andras arbete, en menniska kan samla rikedom. En persons händer skola gifva honom uppehälle, icke öfverflöd. Under nuvarande samhällsförhållanden är detta oundvikligt; jag säger icke under fullt normala förhållanden, men under nuvarande.

Här i Amerika utgöra köpmännen den mäktigaste och inflytelserikaste klassen i samhället. De ega den största delen af nationens förmögenhet. De rika höra till denna klass; i praktisk skicklighet, administrativa talanger, i förmåga att draga parti af andras arbete öfvergå de alla andra. Nu för tiden är rikedom makt och skicklighet makt — båda i en förut okänd grad. Denna skicklighet och rikedom äro mäktigare hos oss än hos något annat folk, ty det finnes ingen privilegierad kast, prest, kung eller adelsman, som kan motväga dem. Den starka handen har gifvit rum åt det dugliga, bildade hufvudet. En gång bar man hufvudharnesk utanpå och af metall; nu bär man det inuti och af hjerna.

Denna klass är i besittning af både duglighetens och rikedomens makt och alla de fördelar de medföra. Det har aldrig varit så förut under hela mensklighetens historia;

detta förhållande är ock mera framstående inom Förenta Staterna än inom något annat land. Jag känner väl den höga ställning köpmännen intogo i Venedig, Pisa, Florens, Nürnberg och Basel under medeltiden och ännu sednare. Dessa städer voro trädgårdar i vildmarken; men en krans af soldater hängde på deras betornade murar — köpmannen var beroende af krigaren, och ehuru deras köpmän blefvo furstar, hade de dock svärdet och icke blott sitt yrke att tacka för sin säkerhet. Deras palatser voro till hälften fästningar och deras skepp uppfyllda af beväpnadt folk. Dessutom voro dessa små stater. Här beror köpmannens makt helt och hållet på hans guld och skicklighet. Rom är en stad för prester, Wien för ädlingar, Berlin för vetenskapsmän, de amerikanska städerna äro köpmännens. I Italien äro vägarna dåliga, bankerna oansenliga, arbetarnes kojor låga och tarfliga; men kyrkor och palatser äro vackra och dyrbara. Gud målas som en påfve. I allmänhet bilda i Europa presterna, militären och adelsmännen den herrskande klassen. De vackraste konstverken tillhöra dem, representera dem och förskrifva sig från någon prest- eller militärkorporation. Våra konstverk representera ett nytt tidehvarf. De bestå i banker, börser, tullhus, fabriker, jernvägar. Dessa förskrifva sig från köpmannakorporationen; handeln är hufvudsaken. Ingen bryr sig om att försäkra sig om arméens eller flottans gunst — endast köpmännens.

En gång fanns det en stående klass af krigare. De egde det största inflytandet. De egde vapnens och den disciplinerade tapperhetens styrka och beherrskade alla andra. De stiftade och bröto lagar. Folket klagade och mumlade i skägget, men fingo ingen bot. De voro i besittning af landets rikedom. Producenten, fabrikanten, distributören kunde icke förvärfva rikedom; endast soldaten, den väpnade tjufven, röfvaren. De kallade sitt yrke "ädelt" och grundade militäraristokratien. Unge män med talang slöto sig till vapnen. Handeln föraktades, och arbete ansågs förnedrande. Deras vetenskap är ännu i dag konungarnes vetenskap. När boskapshandlare resa, se de på boskap; väfvare på fabriker, filantroper på hospitaler; sprättar på sina vederlikar och

kungar på arméer. Dessa krigare inbillade verlden, att soldater voro våra bästa menniskor, och att det ädlaste handtverk i verlden vore att mörda sina medbröder, det enda hederliga och manliga yrket. Att slagta svin och oxar var förnedrande, att slagta män och qvinnor stort och ärofullt. Narrar med gammaldags åsigter tänka så ännu; deraf deras fasa för tal emot krig, deras beundran för den röda rocken, deras kärlek för någon blodig symbol i deras familjevapen, deras fikande efter militäriska titlar, när de äro utomlands. En mängd narraktiga personer äro stoltare öfver sina tvetydiga norrmanniska stamfäder, som kämpade — eller icke kämpade — i slaget vid Hastings, än öfver alla de redbara handtverkare och jordbrukare, som sedan mognat på familjeträdet. Soldatens tid är nu nära förliden. Detta yrke inbringar klen lön och ingen ära. Det öppnar icke hos oss något fält för äregirigheten. Vapnens väg leder till intet mål. Denna klass gjorde sin pligt på sin tid. De grundade militäraristokratien — dess symbol, svärdet. Menskligheten ville ej stanna der. Ett mildare tidehvarf grundade bördsaristokratien — dess symbol, vaggan; ty detta slags adels enda förtjenst och alltså dess enda utmärkande kännetecken är att hafva blifvit född. Men menniskoslägtet, som icke stannade vid svärdet, dröjer icke synnerligt längre vid vaggan och träffar under sitt lopp framåt en tredje adelsklass, guldets aristokrati — dess symbol, pungen. Vi hafva ej kommit längre ännu. Skola vi stanna här? Det kommer en morgon efter hvarje i-dag, och intet tidens barn är fullt likt det föregående. Guldets aristokrati, denna det nittonde seklets feodalism, har fel nog, derom är intet tvifvel. Men den är den bästa af sitt slag vi hittills sett, den visaste och menskligaste. Vi gå framåt, icke tillbaka. Endast Gud vet, när och hvar vi skola stanna. Säkerligen icke nu eller här.

Nu intaga köpmännen i Amerika den plats, som en gång intogs af krigarne och sedan af adeln. I vårt land hafva vi bragt den centripetala regeringsmakten och folkets centrifugalmakt i jemnvigt och hafva på detta sätt vunnit enhet i den nationella verksamheten och mångfald i den individuella — personlig frihet. Derföre äro ofantligt många krafter verk-

samma här, som ligga slumrande i andra länder, der man ännu icke hunnit till denna jemnvigt. Här erbjuda arméen och flottan få lockelser för dugliga och framåtsträfvande ynglingar. Man tager sin tillflykt dit såsom sista resursen eller söker dem någon gång för deras traditionella ära, icke för deras närvarande värde. I Europa erbjuda arméen, flottan, parlamentet eller hofvet, kyrkan och de lärda professionerna lysande utsigter för äregirige män. Dit samla sig de skickliga och företagsamma. Här gå sådana personer in i handeln. Det är bättre för en man att hafva satt upp en qvarn, än att hafva vunnit en batalj. Jag förnekar icke undantagen. Jag talar blott om den allmänna regeln. Handel och manufakturer erbjuda de mest lysande vedergällningarna — rikedom och allt hvad dermed följer. Följaktligen drager köpmannaklassen till sig de dugligaste menniskorna. De kraftigaste männen i Boston öfver hufvud taget äro icke lagkarlar, läkare, prester, författare, utan köpmän. Jag nekar icke tillvaron af framstående duglighet inom alla dessa professioner; jag talar återigen endast om den allmänna regeln. Jag förnekar ej heller, att det finnes underlägsna personer, ytterst underlägsna, inom handelsklassen; personer, hvilkas enda styrka är deras penningar.

Köpmännen utgöra alltså den mest framstående klassen, den mest aktade och mäktigaste. De känna sin makt, men äro ännu icke fullt medvetna af denna sin fruktansvärda och ädla ställning i spetsen för nationen. Derföre blygas de ofta för sitt yrke, under det deras yrke är källan till deras rikedom, deras kunskaper och deras makt och borde vara deras berömmelse och ära. I sen tecknen till denna okunnighet och blygsel: det får ej finnas bodar under ert athenæum, det skulle ej öfverensstämma med god smak; du må upplägga förråder af tobak, cider, rom under kyrkorna, så att ingen ser dem, men du får icke hafva någon bod der; det vore profanerande. Det anses icke nödigt, måhända icke lämpligt för en köpmans hustru och dotter att förstå affärer, det vore icke passande. Många blygas öfver sitt yrke, och när de bli rika, måla de på sina vagnsdörrar eller gravera på sina sigill ett lejon, en grip, en enhörning, omgifven af

hillebarder och stridsklubbor — vapen, till hvilka de icke ega någon rätt och som de måhända stulit ur någon vapenbok. Ingen målar en låda med socker, fikon eller ljus; en bomullsbal, en yxa, en läst eller en lyftad skohammare. Dock vore dessa symboler ädla och kristliga derjemte. Krigarne gjorde sig en ära af sitt ryslìga handtverk och fingo sålunda andra att tro på dess ädelhet, men hos oss vill en stor del menniskor heldre helsas som "den tionde represantanten af ett dåraktigt ansigte" än såsom hederliga smeder af sin egen lycka; stoltare af att hafva blifvit födda, än att hafva lefvat aldrig så manligt.

I kraft af denna styrka och ställning är denna klass den styrande inom politiken. Det är hufvudsakligen den, som stiftar lagarna för denna stat och detta folk; stiftar dem till sin fördel. Medvetet eller omedvetet uppköper den lagstiftare, då de finnas på torget, uppföder dem, då torget är tomt. Den kan fabricera guvernörer, senatorer, domare, passande för dess afsigter, lika lätt, som den fabricerar bomullstyger. Den betalar dem pengar, för att gå dess ärenden, icke andras. Den är ärligt och troget representerad genom dem. Våra populära lagstiftare äro skapade efter dess beläte, representera dess visdom, förutseende, patriotism och samvete. Eder kongress är dess spegel.

Denna klass är ock den styrande inom kyrkorna, ingenting mindre; ty hos oss ega lyckligtvis kyrkorna ingen tillvaro oberoende af folkets förmögenhet och kunskaper. På samma sätt köper den upp prester, spårande dem öfver hela landet; prester, som äro villiga att gå dess ärenden och dem de derföre förse med goda platser. Den drifver bort dem, som lägga sig uti dess handel och vandel, sägande, "gå bort och svält ihjäl, du och dina barn!" Den uppdrager eller fabricerar andra, lämpade efter dess smak.

Det är förnämligast köpmännen, som bygga kyrkorna och underhålla teologiska skolor; de anskaffa kyrkans materiella senor. Derföre äro hufvudstadskyrkorna i allmänhet likaså mycket handelsinrättningar som bodarna.

Till följe af denna ställning äro ock köpmännen utsatta för vissa, speciella frestelser. En är ett öfverdrifvet begär

efter rikedom. De se att penningen är en makt, den mest koncentrerade och böjligaste formen af all makt. Den är ständigt till hands och kan riktas åt hvad håll man vill. De se att den skänker deras barn fördelar, som ingenting annat kan framkalla. En fattig mans son, om ock välboren, måste kämpa en hård kamp och betala ett oerhördt pris, om han vill vinna en högre uppfostran; han måste derför uppoffra nöjen, lifvets beqvämligheter och hela sin ungdoms glädje, ja ofta sina ögon och sin helsa. Han måste fullgöra tvenne mäns arbete på samma gång — lära sig sjelf och undervisa andra samtidigt. Han måste lära sig allt ur sin egen själ, han har ingen hjelp af de omgifvande förhållandena. Om han icke har en jernkropp såväl som en jernhand, dör han på detta korsfästelseförsök. Landet är fullt af fattiga män, hvilka uppnått en öfverlägsen bildning, men släpa med sig en vanför kropp genom hela lifvet. Den rike mannens son behöfver icke undergå detta förfärliga prof. Han lär af sina omgifningar, icke af sin själ. Den luft, som omger honom, är genomträngd af ett tankeelement. Han lär utan att veta det. Högskolorna öppna sina portar; skickliga lärare stå färdiga; vetenskap och konst, musik och litteratur inställa sig på den rikes kallelse. Alla de yttre medel, som tjena att uppfostra, hyfsa och bilda ett barn, kunna fås för penningar och endast för penningar.

Vidare skänker rikedomen en samhällsställning, som af ingenting annat, om icke det sällsyntaste snille, kan ernås, och som äfven snillet i de flesta fall, då det saknar det kommersiella samvetet, är säkert att gå miste om. Många menniskor prisa denna sociala rang högre än allt annat, ja till och med högre än rättvisa och ett obefläckadt lif.

Då den sålunda skänker makt, bildning åt ens barn och en framstående samhällsställning, rang ibland menniskor från far till son, är det en stor frestelse, att betrakta penningen såsom det förnämsta i lifvet, icke såsom ett medel, utan ett ändamål; något som en menniska bör förskaffa sig, äfven med risk att icke få något annat. "Den motsvarar allt annat." Här och der påträffar du en man, som icke har något annat. Menniskor säga om en sådan, "han är värd en million!" Det

ligger en förfärlig sarkasm i denna fras, som icke alla torde se. Han är "värd en million", och det är allt; icke värd sanning, menniskokärlek, gudsfruktan; icke värd en menniska. Jag kan icke undgå att säga, att jag tror att det finnes många sådana ibland oss. De flesta rika personer hafva, såsom man sagt mig, vunnit sin rikedom förnämligast genom skicklighet, förutseende, flit, hushållning, genom ärligt arbete, icke bedrägeri. Må så vara. Jag hoppas att så är. Dock är det en stark frestelse att anse rikedomen för lifvets högsta mål — något som man bör ega, om man ock icke eger något annat.

Nästa frestelse är att anse alla medel tillåtna, som leda till detta mål — frestelsen till svek, bedrägeri och till lögnen under alla dess vexlande former, både aktiva och passiva, frestelsen att missbruka denna naturliga styrka eller sin förvärfvade ställning till att tyrannisera de svaga, att taga, utan att gifva motsvarande ersättning för det man erhåller. Om en person tager af verlden mera än han ger ersättning för, i samma mån är han en tiggare och mottager almosor, eller en tjuf och stjäl; i alla händelser är den öfriga verlden så mycket fattigare för hans skull. Frestelsen till detta slags bedrägeri under några af dess många former är ganska stark. Jag tror icke att all handel måste vara ett hazardspel eller ett bedrägeri, köpmannen en skurk eller en spelare. Jag vet att somliga påstå detta. Men jag tror det icke. Jag vet att så icke är fallet nu; all verklig handel, äfven en verkligt vinstgifvande, är icke bedräglig. Jag vet dem som bli rika genom bedrägerier. Jag kan icke annat än tro, det dessa höra till undantagen; att de som haft den bästa framgången, ock varit män med vanlig heder och välvilja, män med mer än vanlig arbetsamhet, klokhet och skicklighet, mer än vanligt förutseende. En person förutser sina medmenniskors stundande behof, och tager sina mått och steg, för att tillfredsställa dem; ser nya, hittills outvecklade resurser, och sluter på förhand till nya vanor och behof; förvandlar träd, sten, jern, kol, floder och berg till mensklig nytta och förtjenar ärligt sin vinst. Man har sagt mig att köpmännen här på platsen stå högt i anseende såsom män af rättskaffenhet

och heder, företagsamma, idoga, förutseende, höjda öfver ett lågt bedrägerisystem. I jemförelse med vissa andra platser, förmodar jag detta är sannt. Dock måste jag medgifva att frestelsen till bedrägeri är stor: att man ofta ger vika för densamma. Få gå till någon större ytterlighet i sina bedrägerier — de bli kända och drabbas af det allmänna föraktet; men många gå till en betydlig grad. Den som hastigt blir rik, är sällan oskyldig. Unge män påstå att det är svårt att vara redlig; att handla mot andra så, som du vill att de skola handla mot dig. Jag vet, att det icke behöfver vara så. Skulle icke ett stadgadt rykte för ärlighet och sanning vara ett godt kapital för hvarje menniska, ung eller gammal.

Denna klass är till stor del egare af samhällsmaskineriet — fartyg, fabriker, bodar, vattenprivilegier, hus och dylikt. Derföre äro stora massor af arbetare, hvilka icke ega något annat kapital än sina muskler eller sin skicklighet, anställda i dess tjenst. Lagen lemnar arbetaren åt arbetsgifvarens godtycke. Måhända är detta oundvikligt. Den ena önskar att sälja sitt arbete dyrt, den andra önskar att köpa det så billigt som möjligt. Jag tror icke att någon lag kan reglera denna sak, endast de båda parternas samvete, förnuft och kristlighet. Den ena klassen är stark, den andra svag. Vid alla tillfällen, der ett starkare och ett svagare parti sammandrabba, det må vara på slagfältet eller på torget, kunna vi alltid förutsäga utgången — det svagare får draga sig tillbaka. Om vi slå ett lerkärl och ett af jern emot hvarandra, veta vi hvilket, som skall gå sönder. Den svagare klassen kan sällan sjelf föra sin talan, så att dess historia ofta blir undertryckt inom verldslitteraturen och förtäljes endast i utbrott och revolutioner. Dock hafva de djerfve män, som skrefvo bibeln, både gamla och nya testamentet, förtäljt sanningar i detta ämne, som andra icke vågat — förfärliga ord, hvilka behöfva seklers kristendom, för att utplånas ur verldens minne.

Det är en stark frestelse att bruka den makt man eger af naturen eller i kraft af sin samhällsställning till den svagares skada. Detta kan ske medvetet eller omedvetet. Vi hafva exempel nog af båda fallen. Här gör köpmannen affärer i menniskors arbete. Detta är en laglig handelsvara, och

handeln dermed är alldeles oundviklig under våra nuvarande affärsförhållanden. I de södra staterna är köpmannen, han må vara producent, fabrikant eller handlande, egare till menniskor och gör affärer i både deras arbete och deras kroppar. Han begagnar sig af deras arbete och gifver dem af hvad detta arbete inbringar jemnt och nätt, så mycket, som behöfves, för att hålla deras kroppar i tjenligaste arbetsskick; återstoden af vinsten stjäl han undan för sin egen räkning och blir rik och ryktbar genom denna återstod. Han har eganderätt till deras personer och tager deras arbete genom direkt våld, ehuru sanktioneradt af lagen. Detta är slafveri. Han stjäl både menniskan och hennes arbete. Det är äfven här möjligt att göra någonting likartadt: jag menar, att det är möjligt att anställa menniskor i sitt arbete och gifva dem af deras arbetes resultater jemnt och nätt hvad de behöfva, för att uppehålla ett eländigt lif, och att sjelf behålla hela återstoden af dessa resultater. Detta kan göras medvetet eller icke, men lagligt, utan direkt våld och utan eganderätt till personen. Detta är icke slafveri, ehuru blott ett steg derifrån. Detta är den starkes tyranni öfver den svage, penningens feodalvälde — att stjäla en menniskas arbete, icke hennes person. Köpmännen äro såsom klass betraktade utsatta för just denna frestelse. Stundom ge de vika derför. Åtskillliga stora förmögenheter hafva blifvit samlade på detta sätt. Jag vill omtala tvenne utomordentliga fall, ett från utlandet, ett här hemma. I Belgien är dagspenningen för karlar på fabrikerna i medeltal mindre än tjugesju cents *). Den skickligaste qvinna kan icke förtjena mer än tjuge cents och många vida mindre **). I detta land åtnjuter nära nog hvar sjunde person fattigunderstöd; arbetarnes dödlighet uppgår i åtskilliga af dess städer till tio procent om året! Måhända är detta det värsta fall i större skala, som kan uppletas till och med i Europa. Men är väl förhållandet stort

*) En cent = 3 $^{3}/_{4}$ öre rmt.

**) Jag har hemtat dessa uppgifter ur en öfversigt af major Poussin's *Belgique et les Belges, depuis 1830* i en utländsk journal. Köpmannafabrikantens ställning känner jag icke.

bättre med en mängd qvinnor i Boston, som förtjena sitt bröd med synålen? ja, med en stor klass af qvinnor i alla våra stora städer? Fattigpresterna kunna besvara denna fråga; eder polis kan förtälja om de ohyggliga brott, till hvilka nödvändigheten stundom drifver qvinnor, hvilka icke kunna försörja sig med ärligt arbete!

Jag vet att man skall invända: "Köp på den billigaste marknaden och sälj på den dyraste; sök att få arbetet för den lägsta dagspenningen." Det finnes likväl en annan åsigt af saken, och jag talar till personer, hvilkas erkända religion förklarar, att alla menniskor äro bröder, och befaller den starke att hjelpa den svagare. Ett förtryck af detta slag är en rik källa till fattigdom och brott. I hvad grad det existerar känner jag icke, men jag tror icke att menniskor ofta klaga utan någon anledning. När menniskor äro samlade i stora massor såsom i fabriksstäderna, är man säker, isynnerhet i Nya England, om der uppstår något förtryck af detta slag, att få höra talas derom. Men der ett litet antal arbetare äro anställda och dessa isolerade från hvarandra, är saken vida värre. Måhända blir ingen klass af arbetare i Nya England sämre behandlad än tjenarne hos de mindre egendomsherrarne.

Vidare är det en frestelse för köpmännen att missbruka sin politiska makt till nationens skada, att stifta lagar, hvilka synas fördelaktiga för dem, men äro ett gift för folket; att styra kyrkorna, så att de icke våga bestraffa nationens eller handelns gängse synder, utan göra sig till låghetens försvarare, görande trolösheten till sitt sakrament i Kristi och Guds namn. Regeringen i England utgaf en gång en volym predikningar, äfvensom en bönbok, dem presterna anbefalldes att begagna vid gudstjensten. Hvilket evangelium der rekommenderades, kan man lätt föreställa sig; och hvilket rekommenderas af köpmännen i Nya England, är lätt att få höra.

Men om deras frestelser äro stora, äro de tillfällen, de ega, att verka godt ännu större. Deras makt är, såsom all makt, lättare användbar till godt än ondt. Genom sitt yrke leda och styra de hela samhällets maskineri, kapitalet, och härigenom ock hela det produktiva arbetet. De kunna upp-

täcka nya källor till rikedom för sig sjelfva och så för hela nationen; de kunna sätta i gång nya företag, som skola öka menniskans trefnad och lycka till en omätlig grad, och icke blott detta, utan äfven öka menniskornas antal, ty detta tillväxer alltid inom ett land i samma mån lifsuppehället lättas. De kunna fängsla floderna och lära dem väfva och spinna. Införandet af fabriker i England och användandet af maskiner har utan tvifvel ökat dess befolkning i närvarande århundrade med flera millioner — millioner, som i annat fall aldrig skulle hafva lefvat. Införandet af fabriker i Förenta Staterna, vattenkraftens och ångkraftens användning i handkraftens ställe, byggandet af kanaler och jernvägar har omätligt bidragit att öka de lefvandes trefnad. Det underlättar civilisationen, uppfostrar ooh förfinar menniskorna; ja, leder till en förökning af de lefvandes antal. Det finnes menniskor, till hvilka staten står i en skuld, den inga penningar kan qvitta, ty det är en skuld för lif. Hvilken motsvarande summa i guld eller hvilka hedersplatser kunde menniskoslägtet gifva Columbus, Faustus, Fulton för deras arbete? Han som gjorde menskligheten den största tjenst, som någonsin blifvit gjord, erhöll af sin samtid ett smädadt namn och ett kors till vedergällning. Det finnes personer, hvilka menskligheten har att tacka för tusentals lif, utan att de dock erhållit någon hög plats i ryktets tempel.

Genom sitt inflytande på lagstiftningen kunna köpmännen förbättra landets institutioner, befordra allas frihet, bryta det traditionella oket och underlätta folkets offentliga uppfostran genom grundläggande af offentliga skolor, offentliga akademier och offentliga kollegier. De kunna stifta speciella lagar, som understödja och uppmuntra de ödmjuka och svaga, lagar, hvilka förebygga orsakerna till fattigdom och brott, som för den fattige underlätta hans sträfvande efter förmögenhet och sätta honom i tillfälle att på det fördelaktigaste sättet förränta sina besparingar — lagar, hvilka göra lifvet lyckligt och sålunda föröka de lefvandes antal. De kunna sålunda medverka till samhällets ordnande efter kristendomens mönster och befrämja

Guds rikes tillkomst. De kunna förvandla våra fängelser till verkliga förbättringsanstalter, hvarifrån brottslingen utgår en räddad, till kroppens och själens helsa återställd menniska. Vi hafva sett att detta är möjligt med vansinniga, hvarföre icke med dessa beklagansvärda uslingar, dem vi kalla mördare? De kunna äfven inrätta vårdsanstalter för drinkare och menniskor, ännu olyckligare, som blifvit lössläppta ur våra fängelser.

Genom sitt inflytande på kyrkorna och alla våra både offentliga och enskilda presteseminarier kunna de uppmuntra tankefriheten och befordra den offentliga moralen genom uppmaningar till presterna att påpeka och bestraffa nationens och samhällslifvets synder, de nu lefvande menniskornas verkliga synder; de kunna uppmuntra dem att skilja teologi från mytologi, religion från teologi och att sedermera tillämpa denna religion på staten, samhällslifvet och individen; de kunna uppmana dem att predika religionens båda delar — sedlighet, kärlek till menniskan, och gudsfruktan eller fromhet, kärlek till Gud, förskönande båda genom ett vädjande till denne store ande, som var kristendomen personifierad. På detta sätt ega de ett förträffligt tillfälle att biträda vid bortrensandet af sjelfsvåldets, omåttlighetens, fattigdomens, okunnighetens och syndens ogräs ur menniskornas jordiska trädgård. Understödt af deras uppmuntringar, skall presterskapet bilda en ädel krigshär, kämpande för menskligheten välfärd — den stridande kyrkan med hopp att snart bli den triumferande. Genom ett sådant arbete kunna de göra ett slut på slafveriet och vända alla nationens skapande krafter till produktion — till deras lagligen berättigade arbete.

De kunna vidare befordra vetenskapens och litteraturens framsteg och konsternas, både de nyttiga och sköna. Vi se hvad deras beryktade stamfäder uträttade på denna väg i Venedig, Florens, Genua. Jag vet att man påstår, att konsten icke kan trifvas i en republik. Ett tillfälle erbjudes oss nu att bevisa falskheten af detta tal, att pryda vår styrka med skönhet. Här håller på att utveckla sig just nu stora, skapande, konstnärliga krafter, som söka användning,

De kunna begåfva hospitaler, akademier, normalskolor, grunda bibliotek och inrätta föreläsningar till allmänhetens nytta. Den, som har en konungs förmögenhet, må använda den konungsligt, icke på skryt, utan till menniskornas verkliga nytta. De kunna framställa för menniskorna exempel på flit, hushållning, sanning, rättvisa, redbarhet, menniskokärlek, på religionen, tillämpad i ett manligt dagligt lif — allt detta i högre grad än andra. Deras välgerningar behöfva icke stirra dig i ansigtet; likt violerna må deras doft nå dig, innan du ser dem. Blotta omnämnandet af dessa saker återkallar i minnet den långa listan af välgörare, namn välbekanta för eder alla — ty det finnes en sak, för hvilken denna stad en gång var ännu ryktbarare än för sin praktiska företagsamhet, och det är dess menniskokärlek — både den offentliga välgörenhetens flod och den tysta bäcken, som ger sig tillkänna blott genom den frodigare grönska, som betecknar dess väg.

Sådan är köpmännens ställning, sådana deras frestelser och tillfällen. Hvilket är då deras inflytande i verkligheten på kyrka och stat — på menskligheteus hushållning? hurudan är deras verksamhet inom nationen? Jag måste döma dem efter den högsta måttstock jag känner, efter rättvisans och den absoluta religionens måttstock, icke efter mitt eget godtycke. Hafven fördrag med mig, under det jag försöker att förkunna den sanning jag skådat. Om jag icke ser den, beklagen mig och söken bättre undervisning, der I kunnen finna den. Men om jag ser en behöflig sanning och för min egen skull undanhåller henne, hafven ej längre fördrag med mig. Befallen mig då bot och bättring. Men jag talar om män, starka män, och jag skall icke spara på sanningen.

Det finnes städse ett konservativt element i samhället; ja ett element, som motarbetar en vidare tillämpning af kristendomen på de allmänna ärendena. En gång stodo krigarne och deras afkomlingar öfverst och representerade detta element. Då voro köpmännen reformvänner, de radikala i strid med adeln. De voro "*Whiggs*" — adelsmännen "*Tories*." Köpmännen förenade sig till kompanier

och erhöllo makt af kronan, för att skydda sig mot adeln; hvilken äfven fruktades af kronan. Detta är ännu förhållandet i England. Den nyss genomdrifna revolutionen inom handelslagarne var köpmännens verk i opposition mot lorderna. *Anti-cornlaw*-ligan var en förening af köpmän, kämpande mot jordegarne. Der håller lorden af land och lorden af börd småningom på att ge vika för lorden af penningen, hvilken är mäktig genom sina kunskaper och sin rikedom. Det måste alltid finnas ett sådant konservativt element i samhället. Här tror jag det är representeradt af köpmännen. De äro ovilliga för alla reformer, undantagandes sådana, som gynna deras egna intressen. Sålunda äro de blinda för slafveriets styggelser, åtminstone tiga de i denna fråga. Huru få handelstidningar eller politiska dagblad motarbeta med allvar denna stora nationalsynd! Ja, huru många gynna icke dess utsträckning och fortbestånd! För några få år sedan blefvo just här i staden några hederliga qvinnor, som kommit tillsammans, för att rådslå om kristna slafvars i ett kristet land bästa — kommit tillsammans, för att bedja för dem, förolämpade af en mobb, bestående, som det sades, hufvudsakligen af personer ur handelsklassen! En köpman i denna stad säger offentligen, att en stor majoritet af hans medbröder ville undanstjäla en flyktad slaf i Boston; säger det utan att rodna och utan motsägelse. Det var personer af denna klass, som gjorde motståndet mot upphäfvandet af slafhandeln och fingo den garanterad under tjuge år efter *konstitutionens* antagande. Det var genom deras anstiftelser denna vidriga skamfläck blef qvarlemnad att vanställa republiken och svartna från generation till generation, det är deras fel att denna nation står inför verlden såsom en underpant på dess bibehållande. De kunde hafva gjort slut på slafveriet med ens, åtminstone med denna nations beröring dermed, men det är deremot just i kraft af deras understöd, som det fortvarar — förvärfvar nya krafter, ny fräckhet, nya territorier, förmörkar nationens rykte och förhoppningar och fördröjer alla andra reformer inom kyrkan, staten och massan af folket. Ja, det är i kraft af deras

inflytande som allt hvad der finnes af ridderlighet, vishet, fosterlandskärlek, vältalighet, ja, till och med religion inom Förenta Staterna förstummas, så snart ordet *slafveri* uttalas.

Senaten i Massachusetts representerar denna klass mer än någon annan. Men hela förra vintern kunde den icke säga ett enda ord mot det förderfliga i denna synd, som tilläts lefva och tillväxa i landet. Nyss före det sista valet kunde något sägas! Betyda tal och tystnad detsamma?

Köpmännen motsatte sig upphäfvandet af häktning för gäld, troende det farligt för handeln. De motsätta sig nu befordrandet af måttligheten och borttagandet af galgen. De se krigets olyckor; de se icke det syndiga deri. De understödja dem, som vilja störta nationen i den förestående vanhederliga och fega striden; de uppmuntra dåraktiga ynglingar att gå ut i detta gudlösa krig. En stor man yttrade eller berättas hafva yttrat, att det måhända icke är bruket i Amerika att taga i betraktande ett krigs naturliga rättvisa, utan att endast beräkna kostnaderna derför! Ett förfärligt yttrande! Det finnes dock en makt, som ser på dess rättvisa och som skall af oss utkräfva det blod vi i gudlöshet utgjutit; amerikanares blod, mexikanarnes blod! De rösta för tull på lifsförnödenheter, hvilken är en den fattiges beskattning till förmån för den rike; de fortfara att upprätthålla fattigdomens orsaker; såsom klass äro de blinda för det förderf, som ligger i den allmänna okunnigheten, och de ännu förfärligare olyckor, som härflyta af utsväfningar, dryckenskap och brott! De kunna rikta sig sjelfva genom att demoralisera sina bröder. Jag önskar, att det vore bruket i Amerika att fråga hvad detta kostar. Några "fanatici" betrakta rättvisan deri. Om köpmännen se dessa olyckor, undersöka de icke orsaken dertill; åtminstone bemöda de sig icke att undanrödja denna orsak. De hafva länge vetat att hvarje år mera penningar utbetalas i Boston för giftiga dryckesvaror, som slukas på stället, drycker, hvilka icke göra någon menniska godt, som fylla edra fattighus med fattiga, edra fängelser med brottslingar och edra hem med ett obeskrifligt elände för både fader och moder, hustru och barn — mera pengar

årligen, än som skulle behöfvas för att bygga eder nya vattenledning och bringa öfverflöd af friskt vatten till hvarje hus! Om de icke vetat det, nå väl, då är felet deras, ty detta faktum ropar till himlen emot oss alla. Alldenstund de utgöra den mäktigaste klassen, de äldre bröderna — Amerikas adel, om I så viljen — är det ock deras pligt att vaka öfver sina svagare bröder. Ingen menniska har fått styrka för sin egen räkning endast. Den som nyttjar henne blott för sig sjelf, begår en synd. Jag tror icke, att de äro medvetna af det onda de göra eller det onda de tillstädja. Jag talar icke om bevekelsegrunder, jag talar endast om sakförhållanden.

Denna klass beherrskar staten. Verkningarna häraf visa sig i vår lagstiftning. Jag vet, att det finnes några ädla män inom det politiska lifvet, män, som inträdt på denna bana med de ädlaste bevekelsegrunder och som endast afse det rätta. Jag vördar desse män — vördar dem alla så mycket mer, som de synas vara undantag från en allmän regel, män, vida höjda öfver hvarje partianda. Men jag måste tala om det vanliga förhållandet. Våra politici äro hufvudsakligen köpmän, politici, hos hvilka menniskan får stå tillbaka för penningen. När dessa båda momenter komma i strid med hvarandra, går menniskan till muren och lemnar gatan öppen för dollarn. För några få år sedan uppsattes i det monarkiska Frankrike en berättelse om den arbetande befolkningens ställning i de stora fabriksstäderna *). Jag tror icke, att en så oförtäckt framställning af godt och ondt skulle tålas i det demokratiska Amerika, nej icke ens om det blott vore frågan om förhållandet här i Nya England; och huru skulle en bok helsas, som framlade i dagen de arbetande männens och qvinnornas tillstånd i södern? Jag vet alltför väl, huru de få personer äro anskrifna, som försöka att säga sanningen i fråga om detta ämne. Jag tror icke, att det finnes någon nation i Europa, med undantag af ryssar och

*) Jag afser M. Villerme's berättelse i *Mémoires de l'Institut*, t. XXI.

turkar, som så litet som vår frågar efter den klass, hvilken framkallar dess skördar och förrättar det tyngre arbetet. Då du beskyddar allas rättigheter, skyddar du ock just i och genom detta hvars och ens egendom. Att börja från andra hållet är naturvidrigt. Men våra politici kunna icke tala nog litet för menniskor eller nog mycket för penningen. Betraktom de i vår tid ryktbaraste och mest aktade politici — hvad hafva de gjort? De hafva arbetat för en tulltaxa eller för frihandel; men hvad hafva de gjort för menniskan? — ja, hvad hafva de försökt att göra? — för att återställa åt menniskorna de naturliga rättigheter, de uppenbarligen blifvit beröfvade, eller för att steg för steg höja deras materiella, moraliska och sociala ställning? Jag tror icke, att någon enda tänker på detta. Äfven i kungörelser om tacksägelse- och böndagar är det ingalunda de mest behöfvande vi uppmanas att ihågkomma. De offentliga synderna påpekas aldrig såsom sådana, ingen bättring anses i detta fall behöflig. Slafstaterna inspärra i sina fängelser våra färgade sjömän, så snart de komma till en sydhamn. För några år sedan, då här var en stark jäsning i sinnena angående slaffrågan, afsändes från detta ställe till en af våra senatorer en petition, undertecknad af några köpmän och flere andra personer, deri man anhöll att kongressen måtte upphäfva detta onda. Under en lång tid kunde senatorn icke finna något lägligt tillfälle att framlägga petitionen. I veten hvad som sades och gjordes! Hade Södern begärt hvar tionde eller tjugonde bal af all "domestics", som kommer från Norden, och hade en petition rörande denna oförrätt blifvit afsänd till kongressen och en senator utan skäl dröjt att framlemna den, hvad skulle man icke då hafva sagt och gjort? Han skulle vid sin återkomst hafva blifvit utkörd ur Boston! När Sydcarolina och Louisiana skicka hem våra sändebud — de blefvo bortdrifna med förebråelser, förolämpningar och fara för deras lif — säges föga derom, och ingenting göres. Men om infödingarna på Sumatra blanda sig uti vår handel — nåväl, då skicka vi dit ett fartyg, lägga deras städer i aska och mörda män och qvinnor! Vi veta alla, att kongressen för några år sedan vägrade att mottaga petitioner rörande slafveriet; och vi veta äfven, huru

ödmjukt detta fördrogs af den klass, som vanligen leder de politiska affärerna! Hvad, om kongressen hade vägrat att mottaga en petition rörande en tulltaxa eller frihandeln, sjöfartsintresset eller fabriksintresset? När frågan gällde menniskors rättigheter, tre millioner menniskors, var det endast de "fanatiske", som klagade. De politiska tidningarna sade: "tyst!"

Manufakturköpmannen behöfver en skyddstull, importörköpmannen frihandel; och så hänger den nationella politiken på denna fråga. Så länge Massachusetts idkade fraktfart på utländska hamnar, önskade hon frihandel, nu, såsom en fabriksstat, begär hon skyddstullar. Detta allt är naturligt nog; menniskor sträfva att skydda sina intressen, hvilka de än må vara. Men ingen talar om något skydd för den obildade mannens arbete, grofarbetarens, som icke eger något kapital eller någon konstfärdighet, endast sin naturliga muskelstyrka. Utlänningen bjuder under honom och monopoliserar sålunda de flesta gröfre arbetena inom våra större städer och vid en mängd byggnadsföretag inom landet. Det finnes ingen skyddsförordning, intet tal om någon skyddsförordning för timmermän och murare. Jag klagar ej deröfver. Det gläder mig att se de olyckliga varelserna från gamla verlden finna ett hem, der deras fäder funno ett före dem. Likväl skulle vi, om vi vore lika intresserade för menniskor som för penningen och ville konseqvent tillämpa skyddstullprincipen, utestänga alla utländska arbetare jemte deras arbete och sålunda höja de inföddes arbetslöner. Detta vore utan tvifvel en ganska narraktig lagstiftning — men måhända just på denna grund icke så synnerligen främmande. Jag vet att man påstår, att våra handtverkare, hvilkas hela kapital är deras skicklighet, icke utan skydd kunna täfla med Manchesters och Brüssels fabriksarbetare, derföre att dessa nöja sig med så låg dagspenning. Jag vet icke, om detta är en sanning eller ett misstag. Men hvem har någonsin sagt oss, att icke våra arbetare kunna täfla med Syd-Carolinas slafvar, hvilka icke få någon betalning alls? Vi hafva lagar, som skydda vårt eget kapital och måhända vårt eget arbete

mot "Europas fattigbefolkning"; hvarföre icke mot Sydstaternas slafarbete? Derföre att den styrande klassen sätter penningen högre än menniskan. Dock åtnjuter slafuppfödaren fördelarne af en skyddstull. Han har enligt min tanke det enda verkliga monopol, som finnes i vårt land. Ingen importör kan lagligen stämma hans marknad, ty den utländske slafven är kontraband. Om jag förstått saken rätt, tilläts importen af slafvar ända till dess man fått en tillräcklig stam. Skälet hvarföre den sedan blef förbjuden var enligt min tro blott och bart ett handelsintresse: slafuppfödaren behöfde ett monopol — ty Gud vet och I veten, att det icke är syndigare att stjäla fullvuxna menniskor i Afrika, än att stjäla nyfödda barn i Maryland, att låta dem födas, för att sedan stjäla dem. Det fria arbetet må importeras, ty det är en vinst för producentköpmannen och fabrikantköpmannen. Slafarbetet må ej importeras, ty den slafuppfödande köpmannen behöfver ett monopol.

Detta samma penningens företräde framför menniskan visar sig i många speciella författningar. Inom de flesta af våra fabriksbolag är kapitalet deladt i så stora aktier, att ingen fattig kan bli delegare. Detta kunde lätt ändras. En person stjäl en ljusstake i en kyrka och blir insatt i statens straffängelse för år och dag. En annan, som öfverfaller en menniska och gör henne lytt för lifstiden, blir blott insatt i distrikthäktet för sex månader. Det betalas eller har åtminstone ända tills för en kort tid sedan betalats ett premium för hvarje kanna rusgifvande drycker, som tillverkas inom landet och exporteras. Om vi börja med att skydda menniskans rättigheter, synes det sedan lätt att skydda arbetets och kapitalets. Att börja från andra sidan leder till ett helt annat resultat. Ett folk, som stiftar lagar för folket är en ädel syn. Alles styrelse genom alla och för alla, detta är demokrati. När denna regering följer Guds eviga lagar, grundlägger hon hvad Kristus kallade Guds rike. Men att se en herskande klass stifta lagar icke för nationens bästa, utan endast för sitt eget, är en bedröflig anblick; intet resonnemang kan göra det till annat än ett sorgligt skådespel. Att se skicklige män förnedra sina talanger till

ett sådant arbete är en bland de mörkaste taflor? Jag vet att alla andra nationer föregått oss med exempel, dock är det smärtsamt att se, huru villigt man följer det, och detta just här!

Våra politici, hufvudsakligen beroende af köpmanna-klassen, äro till största delen merkantila, krämarpolitici. Så blir hela det politiska lifvet ofta ett bedrägeri. Derföre hafva vi många politici och uppdraga en skörd hvarje år, det är en gröda som aldrig felslår, partimän, som kunna lagstifta för en viss klass; men vi ega knappast en enda stor statsman, som kan gå före sin klass, före sin tid och stifta lagar för ett helt folk, som leder folket och meddelar oss nya idéer, de der förkroppsliga sig hos massan, en statsman, hvars ord varder kött. Vi hafva inga trädplanterare, blott qvistskärare! Handelspolitiken skall aldrig frambringa en stor statsman, detta mäktar endast en politik, som är religion, tillämpad på det nationella lifvet. Vår politiska sedlighet — I veten alla hvad den är, en hökarmoral. Detta är ingenting nytt; samma spel spelades för längesedan i Venedig, Pisa, Florens, och resultatet är väl kändt. En blott handelspolitiker är ganska skarpsynt och måhända äfven långsynt, men en dollar begränsar alltid hans synfält, och igenom denna kan han icke se. Antalet slafvar i Förenta Staterna är betydligt större, än hvad hela vår befolkning var, då vi förklarade oss sjelfständiga; dock huru mycket talar man icke om en tulltaxa eller en offentlig middag och — huru litet om tre millioner menniskors välfärd! Har jag icke rätt, då jag säger, att våra ryktbaraste politici i allmänhet endast äro merkantila partimän? Hvilken af dessa män har visat största intresset för dessa tre millioner slafvar? Den man, som i en kristen republiks senat värderade dem till tolfhundra millioner dollars! Anstår det väl aktningsvärda personer att säga: "vi bry oss ej om hvad styrelse folket har, så länge vi få våra andelar i vinsten!" Somliga säga så, många säga det icke, men tänka det och handla derefter! Regeringen måste alltså ordnas, så att de få sina utdelningar.

Denna klass köper upp lagstiftare medvetet eller omedvetet och betalar dem för gjorda tjenster. Ja, så stor är

dess djerfhet och dess medvetna makt, att vi nyligen sett, huru vår ryktbaraste politiker, det skarpaste och mest framstående förstånd i hela nittonde seklet, kanske det bästa hufvud sedan Napoleon, ändock låtit köpa sig. Ingen kan förneka hans storhet, de tjenster han gjort staten i förflutna tider, ej heller hans väldiga förståndskraft. Jag säger att vi hafva sett honom, en senator i Förenta Staterna, pensionerad af denna klass eller en del deraf och dermed i sjelfva verket såld i deras händer! När en hel nation reser sig och strör sina skatter offentligen inför en stor mans fötter, som kämpat som en man för nationens väl, och bjuder honom taga dess hedersbetygelser och dess guld såsom en ringa ersättning för ädla bedrifter; hvilken skön syn är icke detta — massan, som uppstämmer sitt hosianna för sin konung och utbreder sina kläder under hans fötter! Menniskan är lojal, och sådana hedersbetygelser, sålunda skänkta och åt sådane män, äro i dubbelt mått sköna — lika passande för den som mottager och den som gifver. Ja, när en enskild klass, åt hvilken en person gjort en stor tjenst, öppet och offentligt, för att ära minnet deraf, skänker honom en belöning i guld och hedersbevisningar, nåväl, äfven detta är ädelt och vackert. Men när en enskild klass i ett land, der politiska handlingar äro offentligare än på något annat ställe i hela verlden, hemligen köper en man på en hög plats och verldsnamnkunnig och gifver honom ett ständigt arvode för lifstiden — detta är ett dåd, hvars namn jag icke vill uttala! Kunde dessa menniskor göra någonting sådant utan att känna en hemlig blygsel? Jag vill icke tro detta om mina landsmän *). En gåfva förblindar en vis mans ögon, förvänder äfven den rättsinniges ord och stoppar honom munnen till med guld, så att han icke förmår höja sin stämma mot en orättvisa! Men det finnes en absolut rättvisa, som hvarken kan köpas eller säljas! Jag känner andra nationer, som gjort på samma sätt och med samma verkan. "Striden med silfvervapen", sade delfiska oraklet, "och I skolen besegra allt."

*) Detta trycktes 1846. År 1850 och sedermera hafva dessa personer offentligen skrutit öfver en likartad handling, ännu svartare.

Det har alltid varit despoters sak, att besticka den uppåtsträfvande talangen antingen med en titel eller med guld. Troheten mot den *gyllene herrskaren* är densamma på båda sidor om vattnen, den *gyllene herrskaren* må vara en *örn* *), eller en *guinée*. En amerikanare skref en gång, säges det, Herrans bön på ena sidan af en *dime* **) och de tio budorden på den andra. Konstitutionen och en betydlig kommentar öfver densamma torde måhända komma att skrifvas på de båda sidorna af en dollar!

Denna klass beherrskar kyrkorna likasåväl som staten. Jag skall visa följderna af denna inflytelse. Jag vill icke pröfva menniskorna efter mitt eget tränga teologiska mått, utan efter måttet af ett manligt och kristligt lif. Såsom en allmän regel kan man säga att presterskapet står på maktens sida. All historia bevisar detta och vår egen i rikt mått. Äfven presterna äro omedvetet köpta och få betaldt för sitt tal eller sin tystnad. Såsom klass betraktade — bekämpa de väl någonsin en offentlig synd? en populär synd? Måhända att de hafva gjort det en gång. Men, göra de det nu och här? Tag Boston till exempel under de sista tio åren, och jag skulle tro, att här hörts flere presterliga predikningar mot abolitionisterna än mot slafveriet; måhända flere predikningar *mot* nykterhetsrörelsen än *för* densamma. Med undantag af misstro till den kyrkliga teologien känner eder evangeliska allians ingen annan synd än "arfsynden", om icke "svaghetssynder", för hvilka ingen kan tadlas; ingen frälsning annat än på grund af en annans "tillräknade" rättfärdighet. Jag vet, att det finnes undantag, och jag skulle vilja gå långt, för att betyga dem min vördnad, fromme män, hvilka lyfta ett varnande finger, ja bära ett sannt kristligt vittnesbörd mot de offentliga synderna. Jag talar om massan af presterskapet. Kristus sade om sin tids prester, att de gjort Guds bönehus till en röfvarkula. Nu ställa de sig de offentliga synderna till efterrättelse och försvara fol-

*) Ett amerikanskt mynt om tio dollars.

**) Ett amerikanskt silfvermynt, värdt tio cents = en tiondels dollar.

kets förbrytelser. Det är en god sak att förlåta en oförrätt; hvem behöfver icke förlåtelse, och detta ofta? Men att förlåta brottets teori, att hylla en teori, som gör detta, det är en helt annan sak. Stora städer äro på samma gång hof och läger för köpmannaklassen, och hvad jag nu yttrat gäller i främsta rummet presterskapet i sådana städer. Låten mig anföra ett exempel. För icke längesedan offentliggjorde det unitariska presterskapet en protest mot slafveriet i Amerika. Den var moderat, men bestämd och manlig. Nästan alla prester på landet undertecknade den. Inom de större städerna högst få: egentligen endast de yngre presterna i de minst betydande kyrkorna. De unge männen tycktes icke förstå sitt kontrakt, ty den väsendtligaste delen af ett kyrkligt kontrakt är stundom skrifven mellan raderna och med sympatetiskt bläck. Om en ångbåt brinner upp eller annars går förlorad på vattnet, huru många predika icke öfver denna olycka! Dock, huru få predika mot krig? En predikant kan säga, att han hatar det som menniska, inga ord kunna beskrifva hans afsky derför: men såsom en Kristi tjenare vågar han icke säga ett ord! Hvilken prestman talar om Bostons synder — om omåttlighet och liderlighet; hvilken talar om folkets okunnighet; hvilken blottar våra offentliga synder såsom Kristus gjorde i fordna tider; hvilken talar om orsakerna till fattigdomen och det tusenarmade brottet; hvem sträfvar att tillämpa kristendomen på affärslifvet, lagstiftningen, politiken, hela det nationella lifvet! En gång var kyrkan Kristi brud, lefvande genom hans skapande, lifvande kärlek; hennes barn voro apostlar, profeter, män af samma anda, blott begåfvade med olika krafter att hela, hjelpa och leda menniskoslägtet. Nu synes hon som Kristi enka, lefvande på ett uselt, henne från fordna tider anslaget enkesäte. Dock, Kristus är icke död, och hon lefver icke på sin hemgift utan på en frånskild hustrus underhåll. Hennes barn — inga sådana hjeltesöner samlas kring hennes bord som fordom. Sjelf barn på nytt, stöter hon dem blindvis ifrån sig och vill ej räkna menniskor som Kristi söner. Är hennes dag förbi? Presterskapet uppfyller det ändamål, hvarför man uppfostrar och betalar det. Om de säga, "vi skulle förlora

vårt inflytande, om vi talade om detta eller gjorde de och de sakerna", så är detta en bsanning. Deras forna inflytande är redan förloradt! Hvem frågar: "Hvad skall presterskapet säga om tullen, om frihandeln, om annexationen, om kriget, om slafveriet, eller uppfostringsrörelsen." Ingen enda menniska. Det är bedröfligt att nödgas säga dylika saker. Gud gifve de icke vore sanna. Sen omkring eder och, om I kunnen, sägen mig att de äro falska.

Detta förhållande är icke eget för oss. I alla länder gynnar presterskapet den styrande klassen. Bossuet ville låta monarkien uppslukа alla andra institutionerna, likasom han i historien uppoffrade alla nationer för judarna. I England står det statskyrkliga presterskapet på adelns och krenans sida, icke på folkets; det bekämpar all handelsfrihet, all religionsfrihet, all högre folkuppfostran; dess evangelium är ett evangelium för en klass, icke Kristi evangelium för menskligheten. Äfven der är *den gyllene herrskaren* kyrkans öfverhufvud, hon gynnar den styrande makten och representerar den sedlighet och den gudsfruktan, som för tillfället äro populära, ingenting mer eller mindre; satans, icke Kristi kristendom.

Här intager handeln det rum, som i andra länder intages af arméen, flottan och hofvet. Detta är godt; men den intager äfven till en stor del vetenskapens, konstens och litteraturens plats. Sålunda hafva vi blifvit ohyfsade och ega föga annat än handel att framvisa. En rik mans son egnar sig sällan åt litteraturen, vetenskapen eller konsten; endast åt förvärfvandet af mera pengar, eller lefver han ett sysslolöst lif på sin ärfda förmögenhet. Då penningen är målet, hvad har han mera att eftersträfva? Han vanslägtas och nedsjunker till den tärande klassen, troende detta vara en ära. Han blyges för sin faders blod, stolt öfver hans guld. En stor del af det vetenskapliga arbetet måste söka sin belöning endast i sig sjelft. I vårt land är det nästan endast fattiga personer, som egna sig åt detta arbete. Litteratur, vetenskap och konst äro hufvudsakligen i deras händer; dock utöfvar den rådande nationalandan sitt inflytande äfven inom dessa områden. Här och der träffas ett undantag, men massan af skriftställare underkasta sig denna anda. I England

gynnar den nationella litteraturen kyrkan, kronan, adeln, den styrande klassen. Der håller på att uppstå en annan litteratur, men denna är ännu icke nationell, ännu mindre kanoniserad. Vi ega ingen bestående amerikansk litteratur. Våra vetenskapliga böcker äro endast imitationer efter främmande mönster; de återstråla icke vår moral, våra seder, vår politik, vår religion, icke en gång våra floder, berg och skyar. De sprida icke något doft från vår mark. Den verkligt amerikanska litteraturen finnes endast i tidningar och tal; måhända i en och annan roman, glödande, passionerad, men arm och tillfällig till sitt ursprung. Detta är vår nationallitteratur. Talar hon till fördel för menniskan, representerar hon menniskan? Visserligen icke. Hon är endast ett återsken af den mäktigaste klassen. Både hennes sanningar och lögner äro för den. Den rådande känslan har här tagit tankens form. Politiken representerar den herrskande klassens sedlighet, den rike Petters eller Davids moral och seder i stor skala. Betrakta senaten, denna politikens urvisare, du skulle stundom icke tro dig vara inom ett stort folks rådsförsamling, utan snarare bland ett sällskap mäklare, som träta och tvista om statspapper. En gång i nationens ädlaste stund reste sig denna församling i helig inspiration och förkunnade: "Alla menniskor äro till börden jemnlikar, hvar och en eger oförytterliga rättigheter, detta är sjelfklart." Nu ångrar hon sin vision och sitt yttrande. Det framträder ej mera hvarken i litteraturen, kyrkan eller staten. I dess ställe säger nationen nu genom den styrande klassen: "Alla dollars äro lika, huru de än äro förvärfvade; hvar och en dollar har oförytterliga rättigheter; må ingen göra några invändningar!" Detta visar sig i litteratur, kyrka och stat. En nations, den styrande klassens inom nationen, moral uttalar sig alltid i dess politiska verksamhet. Denna är en barometer på den sedliga väderleken. Valmännens karaktär framträder alltid troget i deras representanter.

Den skändlige baronen med gudlöst hjerta och blodig hand har försvunnit med de tidehvarf, som frambragte ett sådant slägte; men den skändlige köpmannen lefver än. Han bedrager i sin handel, stundom mot lagen, vanligen med

densamma. Hans sanning är aldrig full sanning, ej heller hans lögn ren lögn. Han lurar de okunniga och prejar dem som äro i nöd, ty han vet att en fallande menniska skall fatta tag vore det ock i glödhett jern. Han tager ut sin mark kött, ehuru allt hjertblod följer med. Han älskar hemliga öfverenskommelser och underminerar murar i tysthet. Ingen vinst är olaglig, om han kan komma åt den. Han narrar nationen med falska fakturor och svär falskt i tullhuset; vill icke betala sina utlagor, utan flyttar ur staden sista april *). Han förtrycker besättningarna på sina fartyg, tvingande dem till måttlighet af intet annat skäl än snikenheten. Han förser dem med odugligt bröd och oätbar mat. Han vill icke deltaga i slafhandeln på Afrika, ty han kunde förlora sina fartyg och kanske ännu mera; men han är städse redo att deltaga i den amerikanska slafhandeln och kallar dig en "fanatiker", om du säger honom, att denna är den sämre af de båda. Han frågar icke efter om han säljer bomull eller den menniska som bär den, blott han får penningarna; bomull eller neger är för honom sak samma. Han vill icke hålla krog på Ann-street, endast ega och hyra ut den. Han hemtar eller tillverkar hela skeppsladdningar af detta gift, som sprider "förbannelse kring landet." Han anser det lågt att bära omkring rom i ett krus, aktningsvärdt i ett fartyg. Han skapar fattiga och lemnar dem åt andra att underhålla. Det är ej värdt att tala med honom om de fattiges elände, han vet bättre; ej heller om vårt eländiga sätt att behandla det offentliga brottet, han vill ha flere fängelser och en snabbare galge. Han är en sten i den lames sko. Han är den fattiges djefvul. Den hebräiska djefvulen, som plågade Job, är försvunnen, så ock den brutala djefvul, som väckte våra fäders bäfvan. Ingen fruktar dem; de försvinna innan hanegället. Men denna det nittonde seklets djefvul lefver ännu. Han har gått in i handeln och annon-

*) Det är bruket i Massachusetts att beskatta personer den 1 maj på den ort, der de äro boende; alldenstund skatterna äro högst olika inom olika städer i samma stat, är det lätt att draga sig undan en hög beskattning.

serar i tidningarna, hans namn har "god klang" på gatan. Han "gör pengar"; verlden blir fattigare genom hans rikedom. Han förstör den såsom han skapat den, likt en djefvul, på sig sjelf, sin familj ensamt eller, ännu sämre, på skryt. Han kan bygga en kyrka af sin vinst, för att få sin sedlighet, sin kristendom predikad i henne, och han kallar denna *evangelium* på samma sätt som Aaron kallade en kalf — Gud. Han sänder rom och missionärer till samma vildar, det ena för att fördöma, det andra för att "frälsa"; båda delarna för sin egen fördel, ty hans skyddspatron är Judas, det första helgon, som förtjenade pengar på Kristus. Begär icke, att han skall göra en god gerning i hemlighet, "menniskorna skulle inte få veta det", och "exemplet ginge förloradt"; så låter han aldrig en dollar halka ned mellan tummen och pekfingret, utan att han lemnar märke efter sig på begge sider. Han är icke förutseende i fråga om orsaker och verkningar, ej heller skicklig i att skapa nya rikedomar, endast snabbfotad vid kapplöpningen om hvad andra samlat. Det är lätt att göra upp ett köp med honom, svårt att göra upp liqviden. I politiken behöfver han en styrelse, som försäkrar honom om hans utdelningar och sålunda afser hvad som är nyttigt för honom och skadligt för andra. Han känner ingen rätt, endast makt; ingen menniska utom sig sjelf; ingen annan Gud än sin egen guldkalf.

Hvilket inflytande utöfvar han på de unga? Det vore bättre för dem att röra vid gift. Om han sluter dig till sitt hjerta, har han dig fast. Hvilket inflytande på samhällslifvet? Han befläckar och förderfvar allt omkring sig. Han besmittar handeln, förderfvar politiken genom att stifta orättvisa lagar, afseende icke rättvisan, utan endast hans vinst. För kyrkan är han en antikrist; ja, sjelfva dess djefvul, som skrämmer den fattige religionstjenaren till en skamlig tystnad eller till ett ännu skamligare försvar för brottet, tvingar honom att förlåta brottets teori! Låtom oss bese detta vidunder — bese det och gå vidare, icke utan att bedja.

Den rätte köpmannen talar sanning och förkofrar sig härigenom. Han är rättfram och uppriktig; hans ord är så godt som en ed på bibeln. Han betalar för allt hvad han tager;

om än aldrig så rik, eger han icke en orättfången dollar; allt är öppet, hederligt, manligt förtjenadt, och full valuta är betald för allt. Han eger penningar, men är värd en menniska. Han är rättvis i affärer med de starka, menniskovänlig i sin handel med de svaga. Hans kontor eller bod är en ärlighetens helgedom, en skola för uppriktighet och god hushållning. Flit och redbarhet gå hand i hand med honom. Han blir rik genom duglighet och förutseende, icke genom konstknep och falskt spel. Ingen menniska blir fattigare, derföre att han blir rik. Han skulle förr vilja skada sig sjelf än en annan, ty han är en man, icke en räf. Han lägger icke ut snaror för folk genom några lögner, hvarken aktiva eller passiva. Hans redbarhet är ett bättre kapital än skälmens slughet. Dock talar han icke mera om rättvisa och redbarhet, än solen talar om ljus och värme; de tala för sig sjelfva. Hans religiösa trosbekännelse är hans praktiska lif. Han vet, att en god menniska är precis lika nära himlen i sin bod som i sin kyrka, under arbetet lika så väl som under bönen; så blir allt hans arbete ett sakrament: han kommunicerar med Gud och menniskor genom att köpa och sälja — en nattvard i hvartdera fallet. Han helgar sina veckodagar och sitt arbete. Kristendomen visar sig gudomligare i denne mans gerningar än i någon apostels eller något helgons heligaste ord. Han behandlar hvarje menniska så, som han önskar att andra skola behandla honom, och tänker icke mera derpå än på sin vinst af tio procent. Det är en regel i hans aritmetik. Du vet, att han är en helig man, icke genom hans trosbekännelse, men genom det sätt, hvarpå han hyr ut sina hus och behandlar alla, som äro beroende af honom. Han är en fader, som försvarar de svaga, icke en röfvare, som plundrar dem. Han vårdar sig om allas deras bästa, hvilkas arbete han använder; om de hjelpa honom, så hjelper han dem, och alldenstund han är den starkaste, är hans hjelp den största. Hans enskilda bön visar sig i hans offentliga arbete, ty hans andakt är icke ett ursäktande af hans synd, utan en sträfvan att växa ifrån den, en sporre till en högre dyrkan och gudsfruktan. Han sätter i gång nya företag, som utveckla nationens rikedomar och

hjelpa andra, under det de hjelpa honom sjelf. Han behöfver lagar, som vårda menniskors rättigheter, inseende att han på detta sätt ser sig sjelf och sin egendom till godo, utan att andras rätt blir förnärmad. Han fordrar lagar *för* de svaga, icke *emot* dem. Han vill icke hämnas på förbrytaren, utan förbättra honom. Hans rättvisa är barmhertig. Han försöker att undanrödja orsakerna till fattigdom, utsväfningar och brott och anser detta vara en pligt både för kyrkan och staten. Begär icke, att han skall göra en statsman till partiman eller kyrkorna till en ursäkt för hans låghet. Han vet bättre än så; han kallar detta förräderi. Han hjelper de svaga att hjelpa sig sjelfva. Han är en sedlig uppfostrare, en Kristi kyrka inom affärslifvet, ett helgon inom handeln. Det katolska helgonet, som stod på toppen af en pelare eller gömde sig undan i en håla och åt gräs — han har gått till sitt rum, denne kristne Nebukadnezar. Han vann rykte på sin tid. Ingen menniska vördar honom nu; ingen ens imiterar honom. Men det nittonde seklets helgon är den redlige köpmannen; han är visdom för de dåraktige, styrka för de svage, en varning för de ogudaktige och en välsignelse för alla. Bygg honom ett altare på banken eller i kyrkan; på torget eller börsen, eller bygg det icke; ingen helig står högre än detta handelns helgon. Det finnas sådana menniskor, rika och fattiga, unga och gamla; det finnes sådana menniskor i Boston. Jag har känt mer än en och vida större och bättre än jag tecknat honom, ty jag har med afsigt begagnat svaga färger till denna obetydliga tafla. De behöfva icke mina uppmuntrande eller deltagande ord. Hafva de icke Kristus och Gud, som understödja och välsigna dem? Jag ville önska att mina ord kunde i andras hjertan väcka begäret att likna dem; att jag kunde upptända edra hjertan, I unge. De höja sig rena midt ur handelns och fabrikslifvets upprörda stoft och stå likt höga pyramider i öknen bland arabernas ostadiga tält. Betrakten dem I ynglingar och hemten bot för eder dårskap. Det är icke yrket, som förderfvar menniskan, utan menniskan yrket. De erfarnaste skola säga eder detta. Jag vet, att det fordras manlighet, för att bli en man, men Gud sände eder hit, för att utföra detta arbete.

Köpmannens pligt är tydlig. Han beherrskar rikedomen, den fysiska såväl som den intellektuella styrkan hos nationen. Han utvecklar i detta nu en ny och häpnadsväckande kraft. Ingen ocean är säker för hans segel; han fyller dalarna och jemnar höjderna; han fjettrar floderna och nödgar den villiga jorden att fördubbla sina skördar. Naturen öppnar för honom alla sina förråder; lik Egyptens fabelaktiga stoft är hennes fruktsamma barn hafvande med nya under, nya krafter, bestämda att arbeta för menniskan. Ingen menniskoras har någonsin under fredliga tider utvecklat en så manlig företagsamhetsanda, en så verksam kraft, som denna klass här i Amerika. Ingenting synes för dem omöjligt. Produktionsinstinkten var aldrig tillförene så stark och skapande. De bevisa att freden kan vara ett starkare retelsemedel än kriget.

Jag ville önska, att mina ord kunde nå alla medlemmar af denna klass. Tänken icke, att jag älskar att uttala hårda ord, och så ofta; sägen icke, att jag vill sätta de fattiga upp emot de rika. Det är icke så. Jag försöker att göra de starka vänligt stämda mot de svaga. Jag talar för menniskan. Åren I icke alla bröder, rika eller fattiga? Jag står här icke för att smickra en lågsinnt äregirighet, men för att i religionens namn förkunna denna den mäktigaste klass i hela detta land dess pligter. Jag måste uttala den sanning, jag känner, skulle jag ock darrande studsa för de ord, jag talar, ja, skulle deras eld än bränna mina egna läppar. En del af det onda, hvaröfver jag klagar, är eder olycka, icke edert fel. Måhända egen I de bästa hjertan i landet, icke mindre än de dugligaste hufvuden. Om det onda begås omedvetet, då skall det bli eder storhet att stå högre än samhället och att med eder godhet öfvervinna dess onda. Alla menniskor se eder kraft, eder ära, edert odlade förstånd. Låten dem ock se eder godhet, eder rättvisa, eder kristendom. Tiden fordrar af eder en religionsutveckling, motsvarande styrkan hos eder tankekraft och edra vapen. Handeln arbetar i tysthet på en underbar revolution. Vi lefva midt i detta arbete och derföre se vi det icke. All egendom har blifvit rörlig och derföre går makten ifrån den

förstföddes familj och öfvergår till menniskofamiljen. Gud ensam leder denna revolution, men I kunnen påskynda eller fördröja henne. Arbetets frihet och handelsfriheten skola verka underverk; dem vi ännu knappast kunna drömma om; den ena är redan på väg att förena alla menniskor inom samma nation, den andra skall en dag sammanväfva alla folkstammar till en enda familj. Hvem skall då våga bryta dess fred? Jag kan ej nu uppehålla mig med att omtala hälften af de herrliga ting jag ser såsom stundande resultater af den stolta kraft, som lifvar edra ännu omedvetna hjertan. Menniskorna lefva fortare än någonsin tillförene. Lifvet likasom penningen och den mekaniska kraften tilltager i styrka och fasthet. Vetenskapens tillämpning på de praktiska konsterna, vindens, vattnets, ångans och elektricitetens användande i stället för menniskokraften är ett underbart faktum, vida större än forntidens fabler. Den nya tidens Cadmus har spännt ihop elden och vattnet i ett jernok. Den nye Prometeus skickar himlens eld från stad till stad att uträtta hans ärenden. Vi tala med blixten. Redan hafva dessa nya uppfinningar i hög grad mångfaldigat menniskornas krafter. De tillhöra ingen klass; likasom luft och vatten äro de hela mensklighetens egendom. Det tillhör eder, som egen samhällsmaskineriet, att se till, att ingen särskild klass gör till sitt enskilda monopol, hvad Gud ämnat för alla. Kommen ihåg, att det är lika så lätt att tyrannisera genom maskinerier som arméer, och lika gudlöst; att det nu för tiden är ett ädlare värf att genom dessa medel lyckliggöra menskligheten, än det i fordna tider var att eröfra nya riken. Låten icke menniskorna förbanna eder och jaga eder bort, såsom de gjorde med den gamla adeln, nedsölad i stoft och blod. Vänden eder makt i menniskokärlek, dess naturliga förvandling, och menniskorna skola välsigna edra namn och Gud edra själar. Om I leden nationens politik, då är det ock eder pligt att stifta lagar för nationen — för menniskan. Må ni utveckla den stora nationalidéen, alla menniskors jemnlikhet; må ni bilda en styrelse, som tillförsäkrar menniskan om hennes oförytterliga rättigheter. Det tillhör eder att organisera menniskans rättigheter, att bringa i jemnvigt en och

alla, att organisera handens, hufvudets och hjertats rättigheter. Om detta icke blir gjordt, är felet edert. Om nationen spelar tyrann öfver sitt svagaste barn, om hon plundrar och röfvar den svage indianen, den ännu svagare mexikanarn och negern, svagare än båda; nåväl, skulden är eder. Kommen ihåg, att det finnes en Gud, som handlar rättvist både med starka och svaga. De fattiga och svaga hafva blifvit efter på den menskliga utvecklingens stråt; våra städer hvimla af halfvilda menniskor. Det tillhör eder, såsom äldre bröder, att leda fram de fattiga och svaga! Om I fullgören den pligt mot nationen, eder tillkommer, skolen I blifva edert lands frälsare och skolen lyckliggöra icke blott detta, utan alla menniskoslägtets tusen millioner söner. Arbeten då för detta mål. Om kyrkan är i edra händer, låten henne då predika den kristna sanningen. Låten henne understödja den fria religionsutvecklingen i menniskans sjelfmedvetande, med Jesus till sin mönsterbild. Det tillhör eder att vaka öfver detta arbete, att befordra, icke fördröja det. Hjelpen till att bygga den amerikanska kyrkan. Den romerska kyrkan har varit, vi veta hvad hon varit och hvilka män hon frambragt; den engelska kyrkan står ännu, vi veta hvad hon är. Men Amerikas kyrka — en kyrka, som skall representera den amerikanska lifskraften i dess sträfvan att förverkliga kristendomens, den absoluta religionens idéer — denna är ännu icke byggd. Ingen andans man har ännu framträdt, mäktig att fatta dess litania, att mesta dess väldiga troslära eller sjunga dess sköna psalmer. Amerikas kyrka, frihetens, den absoluta religionens, mensklighetens kyrka, der sanning, menniskokärlek och gudsfruktan skola bilda en treenighet af skönhet, kraft och nåd — när skall hon uppföras? När vi vilja. Det är eder sak att understödja arbetet.

För dessa stora verk tillhör det eder att arbeta; ja, I arbeten derför, när I befordren rättvisa och arbetsamhet, när i befrämjen folkets uppfostran, när I offentligen och enskildt utöfven en kristen menniskas pligter; om I förhindren dessa till utseendet små saker, förhindren I ock de stora. I ären nationens hufvud, om hufvudet är hårdnackadt och syndigt, hvad skola lemmarna uträtta? Till denna klass vill jag

säga: kommen ihåg eder ställning i spetsen för nationen, begagnen den icke såsom sjöröfvare, utan såsom amerikanare, såsom kristna, såsom menniskor. Kommen ihåg edra frestelser och låten varna eder i tid. Kommen ihåg edra tillfällen — sådana, som inga egt före eder. Både Gud och menniskor uppmana eder att göra eder pligt. Upphöjen edert yrke ännu mera; låten dess ädelhet framträda i eder sjelfva. Förakten all låghet. Gifven verlden mera, än I tagen. Det tillhör eder att tjena nationen, icke nationen eder; det tillhör eder att uppbygga kyrkan, icke att förvandla henne till en röfvarkula, icke att låta henne försvara edra brott eller eder lätja. Försöken detta experiment, och sen hvad deraf skall komma. I allting styren eder sjelfva efter det evigt rättas lag. I skolen uppbygga icke en militärdespotism eller en handelsoligarki, utan en stat, der alla styra genom alla och för alla; I skolen grundlägga icke en feodalteokrati eller en tiggarsekt, utan en mensklighetens kyrka; och denne Kristus, hvilken är densamme i går, i dag och i evighet, skall bo derinom och leda, varna, inspirera och välsigna alla menniskor. Och I, mina bröder, hvad skolen I blifva? Icke skurkar, de der heldre idka ett bedrägligt vingleri, än arbeta för en ärlig vinst; icke tyranner, fruktade medan de lefva och i sin graf förföljda af folkets hat; utan män, de der bäst förkofra sig genom rättvisa, förnuft och samvete, och som redan här njuta den välsignelse, som tillkommer rättrådiga menniskor, sträfvande efter fullkomligheten.

Om de farliga klasserna i samhället.

Predikan, hållen i Melodeon söndagen den 31 januari 1847.

Om en man hafver hundrade får, och ett af dem far vilse; öfvergifver han icke de nio och nittio på bergen och går bort och söker efter det, som vilse far. Math. XVIII: 12.

Vi äro först dibarn, så barn, så ynglingar och slutligen män. Det är samma förhållande med nationen, med menskligheten. Menniskoslägtet började utan bildning, utan religion, utan sedlighet ja till och med utan seder, egande endast begär och förmågor inom sig och ytterverlden utom sig. Nu hafva vi kommit ett godt stycke. Men det har åtgått många århundraden för menskligheten att öfvergå från sin ursprungliga vildhet till sin nuvarande ståndpunkt af trefnad, vetande, civilisation och förfining. Det har varit ett arbete för tvåhundra generationer, måhända flera. Men hvarje nytt barn födes vid foten af stegen likasom det första barnet; endast begåfvadt med begär och förmågor. Det torde hafva en bättre konstitution än det första — säkerligen har det bättre lärare: men det födes på samma sätt utan bildning, utan religion, utan sedlighet, utan seder, födes till dem, icke med dem, födes blottadt på dessa saker och naket såsom det första barnet. Det måste sjelft arbeta sig upp på den stege, menskligheten så länge varit sysselsatt med att uppresa och klättra uppföre. För att uppnå den nuvarande civilisationen, måste det passera hvarje punkt af den väg slägtet trampat. Den civiliserade menniskans barn, född med en god kroppsbygg-

nad och under gynnsamma omständigheter, kan göra detta hastigt och kan på en tretti eller fyrti år uppnå det utvecklingsstadium, dit hela menskligheten behöft sexti eller flera århundraden, för att lyfta sig. Det har till hjelpmedel det förflutnas erfarenhet och ädla menniskors exempel; det färdas på en redan jemnad och tilltrampad väg. Verldens bildning, så långsamt och mödosamt förvärfvad, underlättar dess bildning. Sedan kan det gå vidare och bilda sig sjelft, kan gå framom menskligbetens utveckling och öka stegen med nya pinnar. Härigenom underlättar det arbetet för kommande barn, hvilka en dag skola klättra öfver dess hufvud, ej lyssnande till det varnande ropet — **att de klättra endast till sitt fall, att de skola draga alla som äro under dem med sig i fallet; att inga nya pinnar kunna sättas i den gamla stegen.**

Ännu, oaktadt alla de hjelpmedel, hvarmed våra fäder försett oss, måste hvarje kommande barn passera alla de stadier vi och våra föregångare passerat, blott att de kunna göra det snabbare. Hvarje gosse har sin djuriska period, då han endast kan äta och sofva, under det att eftertanken långsamt dagas i hans själ. Så kommer hans vildhetsperiod, då han icke ännu känner några rättsbegrepp, utan allt *ditt* är *mitt* för honom, om han kan komma åt det. Sedan kommer hans råhetsperiod, hans barbarism, då han är okunnig och icke vill lära, tvång och undervisning äro honom motbjudande. Han hatar skolan, är olydig mot sin moder, aktar ingen. Ingenting är honom heligt — hvarken tid, rum eller person. Han skulle vilja växa upp som vilde. Större delen af barn kommer öfver detta stadium. Den odrägliga pojken blir en temligen hygglig yngling; sedermera en kraftfull man. Han älskar sin pligt, går om de män, som en gång ledde honom, då han ännu var motvillig och motsträfvig, och torde måhända gifva sin farfar hårda nötter att knäppa, som denna farfar måhända icke knäpper. De unga lära af de gamla och bestiga den stege de förfärdigat och upprest. Motsatsen är sällan en verklighet, att de gamla klättra upp på den stege de unga upprest och storma nya höjder ofvanom denna. Då och då

kan du få se detta; men sådana män äro utomordentliga och underbara. I den gamla fabeln gjorde sig Saturnus aldrig besvär med att söka förstå sina söner och hemta lärdom utaf dem; han endast uppslukade dem, till dess en växte honom öfver hufvudet och öfvermannade honom. Har någonsin den generation, som står i begrepp att afträda från skådebanan, förstått eller rättvist bedömt den nya generation, som står i begrepp att uppträda? I verldsutvecklingen öfvergår barbaren från det råa till det civiliserade tillståndet och blir en upplyst menniska.

I den fysiska utvecklingsprocessen från barn till fullvuxen menniska har viljan icke något direkt inflytande, och vi se inga gamla personer, som stadnat vid spenbarnets eller gossens växtstadium. Men alldenstund viljan är så att säga personlighetens själ, förståndets, sedlighetens och religionens hjerta, så kan dess styrka befrämja eller fördröja och missrikta, ja måhända för en tid rent af hämma den intellektuella, moraliska och religiösa utvecklingsprocessen. Denna menniskornas andliga utveckling hindras eller befordras dessutom af flere djupt liggande, hittills föga bemärkta orsaker. Derföre träffar man personer och klasser, hvilka just till följe af dessa yttre eller inre hinder icke uppnå mensklighetens medelbildning, utan stadna på ett lägre trappsteg af denna andliga utveckling eller eljest bli efter de andra. Man finner äfven hela nationer, hvilkas framåtskridande går så långsamt, att de behöfva de mera civiliserades oafbrutna bistånd, för att påskynda sin utveckling. Yttre omständigheter utöfva derpå ett mäktigt inflytande. Om en enskild klass inom en nation blir efter de öfriga, har man ofta att söka orsaken dertill i ett yttre hinder. De röra sig i ett motspänstigt medium, som minskar hastigheten. Ingen väntar sig samma framsteg af en rysk träl som af en fri nyengländare. Jag vill icke förneka, att i fråga om många menniskor den individuella viljan utan tvifvel är den störande kraften. Jag antager detta såsom ett faktum, utan att för tillfället ingå i någon undersökning om huru viljan fått denna missriktning. Här är en man, hvilken af hvad orsak det vara må fått en

missbildad kropp med felaktiga organer. Han stadnar på den djuriska ståndpunkten, är oförmögen till någon högre utveckling vare sig i intellektuellt eller sedligt och religiöst hänseende. Felet ligger hos hans kropp. Andra, hämmade af ännu mera undangömda orsaker, uppnå icke sin för dem bestämda utveckling. Denne man vill stadna i sin vildhetsperiod, han vill bli en fribytare, en kapare mot samhället med universellt kapare- och repressaliebref; en ständig arab, hvars regel är att taga hvad han kan, huru han vill, hvar han behagar, och att behålla hvad han kommer öfver. En annan stadnar på barbarismens ståndpunkt. Han är lat och vill icke arbeta, andra måste bära hans andel af menskligheteus allmänna börda. Han begär patent på att låta alla menniskor tjena sig. Han är icke blott af naturen lat, han är lat med vett och vilja. Han vill icke arbeta, utan tigga eller stjäla under en eller annan form. En fjerde stadnar på den halfciviliserade ståndpunkten. Han vill arbeta med sina händer, ingenting vidare. Han kan icke göra några upptäckter; han vill icke studera, för att lära; han vill icke ens låta meddela sig hvad som blifvit uppfunnet och meddeladt förut. Ingen kan undervisa honom. Hästen ledes till vattnet, eller vattnet bäres till hästen, men djuret vill icke dricka. "Den dåraktiga lättingen får stryk i skolan", men utan ändamål. Han är och blir en fåne. Ingen skola eller lärare förbättrar honom. Den vilda åsnan vill gå ut fri, vild som en åsna.

Dessa fyra: idioten, fribytaren, tjufven och dumhufvudet, höra till undantagen. De förblifva stationära. Emedlertid rör sig menniskoslägtet beständigt framåt, men icke med jemn front. Slägtet tågar icke i kolonn eller linie, utan på så att säga trappformigt framskjutna divisioner. Vi gå uppför trappor, icke jemnt stigande höjder. Nu kommer en stor man med vidtomfattande och fjerrseende blick, en Moses, som förkunnar menniskorna, att det finnes ett förlofvadt land, till hvilket de ega rätt, som ega skicklighet att intaga det. Sedan gå mindre män, sådana som en Caleb och en Josua, för att undersöka det och föra med

sig hem nya drufklasar och lockande berättelser. Derefter komma skaror af pionierer, ännu mindre menniskor, sedan några få djerfva män, de der älska äfventyr. Derefter kommer arméen, folket med sina fårflockar och boskapshjordar, presterskapet med sin förbundsark och sitt tabernakel, fastebrefven på det land de hört omtalas, men ännu icke sett. Ändtligen kommer den blandade hopen utan ordning med buller och tumult; de trängas och trampa hvarandra på fötterna, några feghjertade se sig tillbaka och vägra att gå längre, några gamla dö utan att hafva skådat sin hugsvalare. Om du lägger dig ned på marken och tager profilen af en stor stad och ser huru berg, torn, kupoler och de högre hustaken höja sig mot horizonten, huru sedan komma hela gator med magasiner och bodar, så vanliga hus och slutligen låga, torftiga kojor, då har du en god profil af menniskans marsch till nya eröfringar inom vetenskap, konst, sedlighet, religion och allmän utveckling. Det är samma förhållande med familjen; en liflig, qvick pojke skyndar framom de öfriga och hemtar ned blixten ur det fiendtliga molnet för sina bröder och systrar, hvilka följa efter och bli rika utan att bränna sina pannor. Det är så ock med nationen: några få store män, hvilka trotsa stormens raseri och vada fram genom det upprörda vågsvallet, för att sätta sina svagare bröder, som skrika och streta, torrskodda och oskadda på vetenskapens eller religionens fastland. Det är så i verlden: en stor nation skapar konster, vetenskaper, lagar, sedlighet och religion och uppenbarar i och med detsamma deras skönhet för barbariska stammar.

Inom alla områden af menskliga förhållanden finnas sådana pionierer för familjen, nationen eller slägtet. Det är lärorikt att studera denna den menskliga utvecklingens lag, att se dessa De Gama's och Columbi likar, framåtsträfvande män, hvilka drömma om kommande verldar och gå i spetsen för förtruppen; att se en Vespuccio, en Cortez, en Pizarro och deras likar, hvilka vinna rang och ryktbarhet genom att följa i deras fotspår; att derefter se, huru äfventyrslystna köpmän, soldater, marketentare och

dylikt folk komma och förtjena penningar på den nya eröfringen, under det att de stora upptäckarnes enda belöning bestod i snillets hänryckning, ädelheten af deras verk, en utsigt öfver verldens framtida lycka från profetens klippa — ett hårdt lif, ett smädadt namn och en okänd graf.

Nu under det att dessa framåtsträfvandets män gå i spetsen för samhället, bannande menskligheten för dess tröghet, feghet och äfven synder, finnes det ock andra, hvilka af svaghet eller ondska blifva efter på vägen och vägra att gå framåt — lättingar, krukor, syndare. Om de äro födda i eftertruppen långt från civilisationen, blifva de lemnade för att dö — vildarne, de lägre stammarna, de till undergång hemfallna klasserna i verlden. Om de äro födda inom civilisationens hufvudstyrka, uppehålla de för en stund dess marsch, genom att aktivt hindra andra, genom att stå dem i vägen eller genom att plundra dem — de bilda då de farliga klasserna i samhället. Äfven de blifva slagna och trampade under fötterna och förgås.

Inom de flesta stora familjer finnes ett olycksbarn, ett svart får i flocken, en Ismael, som Abraham vill drifva ut i öknen, för att möta en engel, om han kan finna någon. Denna historia om Hagar och hennes son är ganska gammal, men den bekräftas på nytt hvarje år inom familjer och nationer. Så finnes det brottslingar i samhället, hvilka icke kunna hålla jemnå steg med massans sedliga utveckling, efterliggare, hvilka samhället behandlar såsom Abraham sin oäkta son, ja ännu värre, ty det skickar bort dem utan ens ett bröd eller en säck vatten, icke en gång med en välsignelse, utan tvärtom en förbannelse; de gå bort som Cain med brännmärkt namn och panna! Så finnes det ock i verlden underlägsna nationer, vilda, barbariska, halfciviliserade; några äro lägre till sjelfva sin natur, andra måhända endast efter oss i utveckling, gående i en lägre klass i försynens storskola — negrer, indianer, mexikanare, irländare och dylika, hvilka verlden behandlar så, som Ismael och gibeoniterna blefvo behandlade: deras land är stulet ifrån dem genom krig, deras barn eller de sjelfva äro förvandlade till de starkares slafvar.

De civiliserade folken plundra alltjemnt de vilda, bemäktiga sig deras land och stjäla deras personer — med eganderätt till dem sjelfva eller deras arbete. Esau är luden och hungrig, Jakob glatt och välfödd. Den glatte mannen beherrskar den ludne och köper hans förstfödslorätt för en grynvälling, drager så att säga marken undan sin broders fötter och bringar honom sålunda på fall. Så tjena de äldre de yngre, och den nya civilisationen, stark och stundom äfven syndfull, öfverväldigar det råare tidehvarfvet, som är nöjdt att få stadna. Ynglingen, nu en barbar, skall en dag träda upp och intaga vår plats och framställa oss såsom löjliga sengångare!

Alla dessa familjens, samhällets och verldens såkallade pestbölder äro ingenting annat än efterliggare på den stora marschen, vanartiga eller slöa pojkar. Brottslingar äro en klass af sådana, vildar äro sådana nationer — klasser eller nationer — hvilka af en eller annan orsak icke hålla jemna steg med menniskoslägtets framåtskridande. Alla äro vi delaktiga af samma menskliga natur, blott att hon icke är så högt utvecklad hos alla. Dock, den vanartiga pojke, som i dag är en förbannelse för den mor, som födt honom, skall måhända hafva blifvit ansedd som god och tapper på Eröfrarens tid; de farliga klasserna torde hafva kämpat under korstågen och blifvit räknade såsom Herrans stridsmän, de der egde förträffliga utsigter att komma till himlen. De vilda nationerna skulle hafva ansetts som civiliserade i de dagar, då "det icke fanns någon smed i Israel."

David skulle göra en slät figur bland Europas nuvarande konungar, och Abraham skulle dömas efter en måttstock, okänd på hans tid. Det har funnits många århundraden, i hvilka sjöröfvaren, stråtröfvaren och mördaren ansetts för de största män.

Nu kommer den allvarsamma frågan, hvad skola vi göra för eller med dessa efterliggare? Det är stundom en förfärlig fråga till en fader eller moder, hvad de skola göra med sin förlorade son, som är en förolämpning mot grannarna, en skam, en förebråelse och en hjertsveda för dem sjelfva. Det är en dyster fråga till samhället, hvad

skall man företaga sig med brottslingarna — tjufvar, inbrottstjufvar, sjöröfvare, mördare? Det är en allvarsam fråga till verlden, hvad skall det bli utaf de underlägsna nationerna — irländare, mexikanare, malayer, indianer, negrer?

I verlden och i samhället besvaras frågan på samma sätt. På en låg bildningsgrad är sjelfbibehållelsedriften den starkaste af alla. Man gör *med* dem, icke *för* dem; man gör af med dem. Det är gamla testamentets svar: — den underlägsna nationen hugges i stycken, den starkare tager dess land, dess städer, dess boskap, äfven dess personer, om den vill, i besittning; brottslingarnes klass drabbas af profetens förbannelse: de båda björnarne, fängelset och galgen, äta upp dem. Endast inom familjen gifves ett kristligt svar; den gode herden går ut att söka det enda fåret, som förirrat sig bland bergen; fadren går emot sin förlorade son, hvilken icke tilläts att stilla sin hunger med svindraf. Verlden, hvilken är ett samhälle af nationer, och samhället, hvilket är en familj af samhällsklasser, höra ännu förnämligast till det "gamla förbundet", det hedniska eller hebräiska, våldets period. Inom familjen äro föräldrarna genom en viss instinktmessig kärlek förenade med barnet, och derföre uppkommer här ur denna kärlek en viss enhet i handlingar. Sålunda känner fadren sin slägtskap äfven med sin förlorade son; han undersöker orsakerna till hans galenskaper och synder och bemödar sig att bota honom; åtminstone att göra någonting *för* honom, icke blott *med* honom. Kristendomens anda har inträngt i familjen, men der stadnar ock för det mesta erkännandet af menskligt broderskap. Det förmår icke göra sig gällande i samhället; det utöfvar ringa inflytande på den nationella politiken eller de internationella lagarna — på affärerna i verlden, fattad såsom ett helt. Jag vet att idéen om ett menskligt broderskap har större inflytande nu än någonsin tillförne; jag tror att den i Nya England har ett vidsträcktare verkningsfält, en högre rang och arbetar med större kraft än på något annat ställe. Våra hjertan blöda för de tusende med hungersnöden kämpande irländare, hvilka vi blott läsa om; för den förtrampade slafven, ehuru af en annan stam och af himlen färgad med en annan hudfärg; ja för vilden och den lidande hvar-

helst de träffas. Vår menniskokärlek utsträcker sin hand öfver alla länder. Om inbyggarne i Nya England kunna vara stolta öfver någon egenskap, är det denna — deras deltagande för den lidande menniskan. Dock äro vi långt ifrån det kristna idealet. Ännu utdrifva vi Ismael och Esau ur samhället. Vi göra detta icke så mycket af ond vilja som af tanklöshet, men dervid förlora vi dessa förkastades arbetskraft. Så mycket vatten rinner öfver dammen utan nytta!

Hvad är det bästa man kan göra i alla dessa bedröfliga fall? Hvad skola föräldrar göra, för att förbättra sin slöa eller vanartiga pojke? Det finnes tvenne metoder att försöka. Den ena är våldets metod, stundom skrifven på Salomos räkning och angifven genom denna maxim: "skäm icke bort barnet med att spara riset." Detta är gamla testamentets sätt, "spön äro till för dårens rygg." Olyckan är att de lemna honom icke klokare än de träffade honom. I kraft af den hebräiska lagen ställde en far sin hårdnackade och uppstudsiga son inför magistratspersonerna och intygade: "Denne vår son är hårdnackad och uppstudsig, han vill icke lyda oss. Han är en frossare och drinkare." Derpå stenades han af borgarne, hvilka på detta sätt "befriade sig från det onda." Detta var våldets metod. Den kan qväsa kroppen, den kan uppfylla menniskor med bäfvan, den kan döda. Jag tror icke att den gjort något annat godt. Den tillhörde ett rått och blodigt tidehvarf. Om jag frågar bildade personer, som hafva pröfvat den, tror jag de skola medgifva att den var ett misstag. Jag tror, om jag frågar förståndiga män, på hvilka den blifvit tillämpad, skola de säga: "den var ett misstag å min faders sida och en förbannelse för mig!" Jag vet att det finnes undantag, men jag tror att detta blir det allmänna svaret. En menniska blir sällan förädlad genom en appell till låga bevekelsegrunder, alltid om man vänder sig till hvad högt och menniskovärdigt der finnes inom henne. Är fruktan för kroppslig smärta det högsta elementet du kan vädja till hos ett barn, det mest verksamma? Jag inser icke, huru satan skall kunna drifvas ut med satan. Jag tror icke att en Frälsare någonsin försöker det. Emedlertid är denna våldsmetod beqväm och eftertrycklig. Den fordrar intet tålamod, ingen

eftertanka, ingen vishet för dess tillämpning och är verkställd på ett ögonblick. Det är af detta skäl, förmodar jag, som den ännu är bibehållen inom flera familjer och många skolor till lika skada för alla parterna. Att slåss och träta är icke att rätta, ofta blott ett uppskjutande af rättelsen, stundom endast en praktisk bekännelse af oförmåga att rätta.

Den andra metoden är kärlekens metod och vishetens icke mindre. Våldet må dölja och äfven för en tid hindra det ondas verkningar, dess verkliga orsaker förmår det icke undanrödja. Genom kärlekens och vishetens metod undanrödja föräldrarna orsakerna; de döda icke den af den onde anden besatte, de drifva ut den onde anden; icke genom att släppa in Belzebub, djeflarnas öfverste, men med Guds finger. De bota barnets dårskap och onda natur med sin egen klokhet och godhet. Dagen fördrifver natten.

I sen stundom värdiga föräldrar, som hafva ett svagt och sjukligt barn, klent till kroppen. Inga mödor äro dem för stora i fråga om den lilla sjuklingen. Hvilken sjelfförsakelse å fadrens, hvilken sjelfuppoffring å modrens sida! Man anskaffar den bästa läkarvård, man spar ingen omvårdnad. Inga omkostnader, ingen tidsförlust, inga uppoffringar anses för stora, för att rädda detta barns lif, att tillförsäkra det en stark kroppskonstitution och göra det lifvets gåfva till en välsignelse. De friska barnen kunna sköta sig sjelfva, icke så de sjuka. Så koncentrera både fader och moder sin kärlek på sitt sjuka barn. Genom denna outtröttliga omvårdnad blir den svage stark, den missbildade välbildad; och den fullvuxne mannen, kraftfull och verksam, välsignar sin moder för sin helsa icke mindre än för sitt lif.

Hafven I aldrig sett en trasthona vårda sin späda, ofjädrade unge, som någon obetänksam eller elak pojke stulit ur nästet och sårat och lemnat halfdöd på marken, lemnat för att förgås? Tåligt bringar hon honom föda och vatten, med ömhet ligger hon qvar hela natten på marken och betäcker honom med sin vinge, skyddande den sargade kroppen mot den kalla nattluften och den genomträngande morgondaggen. Hon vågar sitt eget lif och lemnar honom icke, förrän han är död. Detta är natur; den starke beskyddande den svage,

Menniskonaturen må stadna och betrakta fåglarna under himmelen. Det var från dem den störste en gång hemtade sina lärdomar. Menniskohistorien, trots alla dess tårar och blod, är full af skönhet och majestätisk värdighet. Men hon har få saker att framvisa så sköna som modren sålunda vakande öfver sitt sjuka och vanställda barn och närande det på bekostnad af sitt eget lif. Hvad, om hon nedtystade naturens röst och sade: "min son är vanskaplig, en krympling — låt honom dö?" Skulle man kunna tänka sig en mera fasaväckande vanskaplighet?

Om hans son är slö och har svårt att fatta, hvilken möda gör sig icke en god fader att undervisa honom; ännu mera, om han är lastfull, född med en låg organism och dåliga anlag — hvilka varningar gifver han icke, hvilka lärare han rådfrågar, hvilka medel han försöker, hvilka böner han uppsänder för sin hårdnackade, olydige son! Om ett experiment misslyckas, försöker han ett annat och så ett tredje, utan att ge saken förlorad. Är det ingen ibland eder, som varit ett sådant barn och vuxit ifrån denna olydnad och ondska? Betänk då hvilken möda man gjort sig med dig, betänk din moders själsångest, den skam, som så ofta böjde din faders hufvud och bragte så bittra tårar utför dessa vördnadsvärda kinder. Du kan icke betala denna själsångest, denna skam, icke de hjertan, som brusto under tyngden af dem båda — dock ännu bedjande en bön för dig; nåväl, betala då, om du kan, din skuld åt andra, hårdnackade och olydiga söner såsom du.

Har någon ibland eder någonsin varit en sådan fader eller moder? Då har du känt dessa hjertats bittra ångestqval. Verlden fördömde dig och ditt vanartiga barn och sade: "Låt de äldste stena honom till döds. Galgen väntar på sin kandidat!" Icke så du! Du sade: "Nej, hafven fördrag ännu en tid. Kanske skall gossen bli bättre. Kom, jag vill göra ännu ett försök. Förkrossa honom icke helt och hållet och en faders hjerta dessutom!" Ju syndigare han blef, desto flitigare arbetade du på hans återställande och förädling. Du såg, att han icke kunde hålla jemna steg med menniskornas sedliga utveckling, att han var en barbar, en vilde — ja,

nästan ett oskäligt djur ibland menniskor. Du såg detta; ja, du kände det så, som ingen annan kunde känna det. Dock kunde du icke fördöma honom helt och hållet och gifva honom hopplöst förlorad. Du såg något godt blandadt med hans ondska, några orsaker till denna ondska och några ursäkter, för hvilka andra voro blinda. Du sörjde djupast, derföre kände du ock det djupaste medlidandet — allt på grund af din öfverflödande kärlek. Oaktadt äfven under dina mest brinnande böner den mörka öfvertygelsen kom öfver dig, att allt arbete och alla böner vore förgäfves — öfverlemnade du honom aldrig åt verldens hatfulla förföljelser, utan vågade din förmögenhet, din karaktär, ja din egen person, för att möta de hugg en sträng, tyrannisk verld alltjemnt riktade emot honom. Slutligen, när allt hopp om bättring var ute, dolde du honom, så godt du kunde, undan andra menniskors hånande blickar; men du utestängde honom aldrig från ditt hjerta eller uteslöt honom ur dina innersta böner. Huru lider icke hela familjen för den förlorade sonens skull, till dess han återkommer. När han kommer tillbaka, jublar du öfver denna återfunna olivplanta mera än öfver alla de träd på ditt fält, hvilka ingen storm någonsin böjt eller brutit. Med hvilken glädje du skyndar honom till mötes! "Ty denne min son var förlorad och är återfunnen", säger den gamle mannen, "han var död, och si han lefver. Låtom oss bedja och vara glada!". Med hvilket lugnt och förklaradt anlete du mötte dina vänner och grannar, hvilkas glada hjertan återspeglade sig i deras blickar, då den slösaktiga ynglingen kommit hem från sina utsväfningar och sin svindraf, en ny frisk och sund menniska! Jag har sett många sådana saker, sett hjertan, länge frusna, tina upp och klappa af värme. Mot aftonen skilde sig molnen; Simeon såg sin tröst och gick hem i solsken och frid.

Det allmänna resultatet af denna behandling inom familjen är, att den slöa gossen småningom lär sig hvad som passar för honom; efterliggaren förenar sig med truppen och håller jemna steg med de öfriga — ja blir stundom deras anförare; den vanartige pojken bättrar sig; han öfvervinner, icke genast, men så småningom äfven sina medfödda lyten.

Den förkastade stenen finner sin plats i muren och gör sin nytta. Detta är visserligen icke alltid resultatet. Några bli icke förbättrade. Jag vill ej nu uppehålla mig med orsakerna dertill. Några skola icke återvända, ehuru du går lång väg för att möta dem. Än sedan? Skall du derföre icke gå? Kan du helt och hållet öfvergifva en vän eller ett barn, som så öfvergifver sig sjelf? Är han så dålig, att han icke kan förbättras? Måhända. Kan du icke hindra honom från att bli ännu sämre? Är du så god, att du måste öfvergifva honom? Sände icke Gud sin störste, ädlaste, renaste Son, för att uppsöka och rädda de förtappade? Sände han honom icke, för att kalla syndare till bättring? När syndare slogo honom, öfvergaf Gud derföre menniskoslägtet? Nej, icke en enda af dessa syndare undandrog han sin kärlek.

Tillbringar en god läkare sin natt på kalas hos den friske, eller vakar han hos den sjuke? Ja, ehuru allt hopp är ute med den sjuke mannen, tittar han dock in till honom, för att lindra den plåga han icke kan bota, åtminstone för att tala ett vänligt, uppmuntrande ord. Den vise läraren offrar sin mesta möda på de tröga pojkarne, och der naturen synes hafva varit njuggast på sina gåfvor, är han som mest gifmild på sina. Hvad skullen I säga om en lärare, som vägrade att hjelpa en gosse, derföre att denna gosse hade svårt för att lära eller derföre att han då och då bröt mot skolstadgarna? Hvad om en moder, som sade: "min son är ett sjukligt dumhufvud, som det icke lönar mödan att uppfostra. Han må gerna dö!" Hvad om en fader, som sade: "han är född till skurk; han kan endast uppfostras för galgen; hvad tjenar det till att göra sig möda eller bedja för honom! Bödeln må gerna ta min son!"

Hvad skall man göra för brottslingarne, dessa samhällets motsträfviga barn, som icke vilja hålla jemna steg med mensklighetens sedliga eller legala utveckling? De äro en farlig klass. Det är tvenne saker som vanligen sammanblandas. Först finnes det villfarelse, en oafsigtlig kränkning af en naturlag. Stundom har denna sin grund i ett öfverflöd af lif och styrka, stundom i allmän eller speciell okunnighet, stundom i obetänksamhet, som är en okunnighet för tillfället.

Dernäst kommer brottet, kränkning af en mensklig förordning. Antag att denna förordning tillika representerar en Guds lag; dess kränkning kan då härröra antingen af okunnighet eller af beräkning och ett dåligt hjerta — i sednare fallet blir brottet en synd, den uppsåtliga kränkningen af en känd gudomlig lag. Det finnes många förvillelser, som icke äro brott; och de bästa menniskor råka ofta deruti oskyldigt, men icke utan skada, i det de kränka de kroppens eller andens lagar, om hvilkas betydelse de ännu icke kommit till klar insigt. Det har begåtts många brott, ja medvetna kränkningar af menskliga lagar, hvilka icke varit synder, utan snarare ett hållande af en Guds lag. Det finnes ock en stor mängd synder, hvilka hvarken betraktas såsom brott eller äro förbjudna af någon mensklig lag. Det är icke ett brott att gå ut och slåss i ett orättvist krig, tvärtom, det anses för en dygd. Det var ett brott af amerikanska revolutionens hjeltar att göra anspråk på menniskans oförytterliga rättigheter — de, som gjorde detta, voro "högförrädare"; ett brott af Jesus att hopsummera "Lagen och Profeterna" i ett enda ord, kärlek; han blef ansedd som en "otrogen", skyldig till smädelse emot Moses! Att nu straffa en förvillelse såsom ett brott eller ett brott såsom en synd leder till en förvirring, som slutar med någonting vida värre.

Men det finnes brott, hvilka äro en kränkning af rättvisans eviga grundlagar. Det är om dessa och de personer som begå sådana jag nu ämnar tala. Hvad skola vi göra för de farliga klasserna, brottslingarna?

Första frågan är denna: till hvad mål skola vi sträfva i fråga om deras behandling? Medlen måste afpassas efter ändamålet. Vi vilja hämnas; då har man att afpassa den skada man vill tillfoga brottslingen efter den förlust eller skada samhället lidit. En person har stulit mina egodelar, förolämpat min person, smädat mitt goda namn och rykte, eller försökt att taga mitt lif. Jag bryr mig ej om bevekelsegrunden för hans brott eller orsaken till denna bevekelsegrund. Jag ser endast på min egen skada och vill gifva honom lika godt igen. Jag vill använda våld — öga för öga, tand för tand. Jag vill öfverlemna honom åt böd-

lärna till dess min hämnd är mättad. Om han slagit ihjel min vän eller sökt att göra det, men icke kunnat, vill jag döda honom, om jag eger förmåga dertill! Detta hämndbegär, att betala oförrätt med oförrätt, utöfvar ännu ett stort inflytande på vår behandling af brottslingar. Jag fruktar, att det ännu är hufvudändamålet inom vår strafflagstiftning. Då hämnd är målet, är våld den lämpligaste metoden, fängelser och galgar de lämpligaste medlen! Men är det rätt att hämnas? Är det rätt att jag slår en person i dag, derföre att han slog mig i går? Om så är, måste beviset för denna rättighet finnas i min natur, i Guds lag; en menniska kan utgifva en förordning, Gud ensam kan meddela en moralisk rättighet. Då jag studerar min natur, finner jag ingen sådan rättighet; förnuftet gifver mig ingen, ej heller samvetet, religionen ännu mindre. Otvifvelaktigt har jag rätt till sjelfförsvar med alla manliga medel; att skydda mig för framtiden icke mindre än för det närvarande. För att göra detta kan det blifva nödvändigt för mig att beröfva min motståndare friheten, att gripa och fasthålla honom, och härunder kan jag tillfälligtvis komma att tillfoga honom en kroppslig skada. Men jag kan icke inse hvad rätt jag har att med kallt blod uppsåtligen skada en person, derföre att han en gång skadade mig utan afsigt att förnya sin orättvisa. Vänder jag mig till den störste menniskosonens auktoritet; jag finner ingen häntydning på en sådan rätt. Jag finner ingen gudomlig lag, som tillåter hämnd. I Guds försyn träffar jag öfverallt en rättvisa, lika skön som säker, men ingenstädes hämnd. Jag vet att detta icke är den vanliga föreställningen om Gud och hans försyn. Jag ryser, då jag tänker på den barbarism, som ännu herrskar under kristendomens förklädnad; den hämnd man utkräfver i Guds namn!

Ändamålet kan ock vara icke att hämnas ett brott, men att förekomma det; att afskräcka förbrytaren från att fortgå på brottets bana och andra från att beträda den. Inom hela vår nyare lagstiftning har hämndidéen småningom börjat gifva vika för tanken att förekomma brottet. Metoden består i tillämpningen af vissa likformiga, specifika straff för hvarje förbrytelse, afpassade efter den skada brottslingen föröfvat.

Man gör straffet så säkert, så strängt eller så vanhederligt, att förbrytaren för framtiden skall afhålla sig från brott och oskyldiga menniskor afskräckas derifrån. Men ega vi rätt att straffa en menniska för exemplets skull? Jag kan offra mitt lif, för att rädda en tusen eller ett, om jag vill. Men, samhället eger icke rätt att taga det utan mitt bifall, vore det ock för att rädda hela menskligheten! Jag medgifver, att samhället har rätt till högsta makten öfver min egendom och att det må expropriera min jord, för att anlägga en gata, eller förstöra mitt hus, för att rädda staden, måhända äfven tillgripa mina upplaggda förråder under tider af hungersnöd. Det kan gifva mig en motsvarande ersättning för dessa saker. Jag har icke samma laga fasta på någon annan del af universum som på mitt lif, min person. Till dem har jag rättigheter, hvilka ingen annan än jag sjelf kan afyttra, rättigheter, dem ingen menniska gifvit mig, och icke ens alla menniskor rättvisligen kunna beröfva mig. För hvarje godtycklig orättvisa, som blifvit mig tillfogad, kan icke hela menniskoslägtet gifva mig jemngod ersättning.

Jag vet, att samhället gör anspråk på högsta makten öfver person och lif icke mindre än öfver hus och land — makten att taga båda för det allmännas väl. Jag förnekar denna samhällets rätt — den har med visshet aldrig blifvit bevisad. Derföre synes mig, då jag ställer mig på den naturliga rättvisans breda grundval, på Guds lag, dödsstraffet helt och hållet otillåtligt, ett mord under pomp och ståt och lagliga formaliteter. Det är en qvarstod af den gamla barbarismen, att betala hugg med hugg. Ingen kan påstå att dödsstraffet tillämpas till den brottsliges eget bästa. För andras bästa påstår jag att vi icke ega rätt att använda det utan delinqventens bifall. Att aflifva en brottsling synes mig lika dåraktigt, som när ett barn slår den stol, på hvilken det stupat, och likaså onyttigt. Det förvånar mig att nationer, som städse föra kristna namnet på tungan, fortfarande vanhedra sig med att döda menniskor, formligt och med kallt blod, att göra detta under det de bedja: "Förlåt oss våra skulder, såsom ock vi förlåta", att göra det i Guds namn! Det förundrar mig icke att i hebräers och hedningars, folk

som stå så långt under vår bildningsgrad, att i sådana nationers lagböcker finna lagar, som anbefalla detta straff och göra det till och med i Guds namn. Men hvad som fyller mig med häpnad är att aktningsvärda personer i våra dagar vilja gå tillbaka, för att hemta sin visdom ur sådana källor; att de kunna gå torrskodda genom evangelierna, för att i ett barbariskt folks annaler söka rättfärdigande för denna afskyvärda handling! Hungersnöd, pest och krig äro förfärliga olyckor, men ingen så förfärlig till sina verkningar som en herrskande stor teologisk idé, när den är falsk.

Jag ryser vid den tanken, att af denna unions tjugeåtta stater tjugesju ännu bibehålla galgen såsom en del af en *kristen* regerings husgerådssaker. Jag hoppas, att vår egen stat, redan aktningsvärd genom så många upphöjda handlingar, snart skall göra sig qvitt denna skamfläck. Låtom oss göra ett försök med att suspendera detta straff på tjuge år, om vi så vilja, eller blott tio, och jag är öfvertygad att vi aldrig mera skola upptaga det. Om en person är oförmögen att lefva i samhället, så dålig af naturen eller så illa uppfostrad, att I icke kunnen bota eller förbättra honom; nåväl, utestäng honom från samhällslifvet. Afhåll honom från att göra skada, men behandla honom med välvilja, icke såsom en varg, utan såsom en menniska. Låt honom arbeta och göra nytta för sig sjelf och samhället, men döda honom icke. Eller om I det gören, upprepen då aldrig mer denna bön: "Förlåt oss våra skulder, såsom ock vi förlåte dem oss skyldige äro." Hvad, om *Han* skulle taga eder på orden! Hvad skullen I tänka om en fader, som i morgon på grund af gamla testamentet bragte sin son inför eder borgmästare och magistrat, derföre att han var "styfsinnt och olydig, en drinkare och frossare", och de skulle stena ihjel honom framför rådstugan? Men det finnes ett lika så godt berättigande härtill i gamla testamentet, som till att hänga en menniska. Lagen hänvisar till Jehovah såsom sin auktoritet. Är det synnerligen bättre att qväfva lifvet ur en menniska bakom fängelsemuren? Är icke samhället en fader för oss alla, vår beskyddare och försvarare? Hängningen är en hämnd, ingen-

ting annat än hämnd. Jag kan lätt föreställa mig den store menniskosonen, hvilken verlden så villigt dyrkar, förrättande alla nödvändiga menskliga arbeten med manlig värdighet. Konstnärerna älskade fordom att framställa frälsaren under en tjenares lägre förrättningar, hans kläder höljda med det alldagliga lifvets stoft, under det hans själ var ren och obefläckad. Men tänken eder honom målad såsom en bödel, lagligen aflifvande en menniska, med repet i hand, hängande Judas för förräderi! I sen, i hvilket förhållande detta straff står till kristendomen. Men hvad som var okristligt för Jesus kan icke blifva kristligt för scheriffen. Vi kalla oss kristna, vi upprepa ofta Kristi namn och ord — men hans bön? O nej — icke den.

Det finnes för närvarande, tror jag, sexton lifdömda personer i detta land, sexton menniskor, som skola hänga till dess de äro döda! Eger nationen icke skicklighet att bota dessa menniskor? Måhända icke. Jag har kännt hjertan, hvilka syntes mig kalla som sten, så hårda och torra. Intet vänligt stål kunde framlocka en gnista ifrån dem. Dock gingo deras egare omkring på gatorna med sina smilande, ihåliga leenden; den hemske brodren kastade sin skugga i solen eller svepte sin kappa omkring sig i vinterkylan — och verlden gick likafullt sin gång, oaktadt den sämste bland menniskor förblef ohängd. Det är möjligt, att I icke kunnen bota dessa menniskor — men egen I då icke förmåga att göra dem oskadliga, att göra dem nyttiga? Blygd öfver oss, att vi icke känna någon bättre utväg, än att utsläcka brottslingens lif och sedan med händer, rykande af hans blod, vända oss till de fattiga och svaga och säga: "I skolen icke utgjuta menniskoblod."

Men om straffets ändamål är att förekomma brottet, måste vi icke blott afhålla den oskyldige från lastens bana, utan ock söka att förbättra brottslingen. Månne vårt straffsystem leder till detta mål? Under det förflutna året hafva vi förpassat till de särskilda fängelserna i Massachusetts femtusen sexhundra sextionie förbrytare. Huru många af dem torde blifva förbättrade och botade genom denna behandling, så att de hädanefter lefva ett ärligt och nyttigt lif? Jag för-

modar högst få. Erfarenheten visar, att en stor mängd brottslingar aldrig bli förbättrade genom sina straff. Sålunda visar det sig i Frankrike, om man tager medeltalet för fyra år, att tjugutvå procent af brottslingarna varit straffade mer än en gång; i Skottland trettiosex procent. Af de sjuttioåtta, som insattes i vårt statsfängelse förlidet år — hade sjutton varit insatta förut just i detta fängelse. Huru många utaf dem varit intagna på andra inrättningar, känner jag icke; men då endast tjugetre af de sjuttioåtta äro infödingar i denna stat, är det tydligt att många under andra namn varit häktade förut. Af dessa sjuttioåtta äro tio under tjuge år. Af trettiofem personer, som skickades från Boston till statens fängelse på ett år, hade fjorton varit der förut. Mer än hälften af dem som befolka korrektionshuset här i staden hafva varit afstraffade flere gånger. Dessa fakta visa, att om vi sträfva till förbrytarens förbättring, hafva vi misslyckats på ett framstående sätt. Dock lefver hvarje oförbättrad brottsling hufvudsakligen på samhällets bekostnad och lefver till på köpet på det mest kostsamma sätt, ty de saker, han stjäl, ega sällan samma värde för honom som för den laglige egaren.

Mig synes hela vår straffmetod falsk; den hvarken verkar eller kan verka något synnerligt godt. Vi slå den stol vi stupat på. Vi straffa en person i förhållande till samhällets förlust eller fruktan; icke i förhållande till förbrytarens själstillstånd; icke i afsigt att förbättra detta själstillstånd. Detta är klokt, om hämnden är målet — om förbättring, ren dårskap. Jag vet, att vår närvarande metod är resultatet af sex tusen års mensklig erfarenhet, jag vet, huru lätt det är att finna fel — huru svårt att uppvisa en bättre metod. Dock äro dessa fakta så tydliga, att äfven en person med blott ett halft öga icke kan undgå att se det falska i de nuvarande metoderna. För att undanrödja detta onda, måste vi undanrödja orsaken. Låtom oss då undersöka saken litet närmare och se efter, från hvad håll våra brottslingar komma.

Här finnas tvenne klasser.

1:o. Samhällets fiender; menniskor, hvilka äro brottslingar till själen, födda brottslingar, menniskor med en dålig natur. Orsaken till deras brott är derföre att söka i denna deras egen natur, sjelfva deras organism, om man så vill. All erfarenhet visar, att somliga menniskor födas med en förderfvad organism, en öfvervigt af de djuriska passionerna eller en brist på andra dem motvägande krafter.

2:o. Samhällets offer; menniskor, som blifva brottslingar till följe af omständigheterna, icke födda, utan gjorda till brottslingar; menniskor, som blifva brottslingar icke så mycket på grund af det onda inom dem, af medfödda onda böjelser, som på grund af det onda i deras omständigheter. Jag påstår icke, att en persons karaktär helt och hållet bestämmes af de omständigheter, i hvilka han befinner sig, men all erfarenhet visar, att omständigheterna — såsom till exempel umgänget i ungdomen med goda eller dåliga menniskor, en intellektuell, moralisk och religiös uppfostran eller bristen derpå helt och hållet eller till en del — utöfva ett omätligt inflytande på karaktärsbildningen, i synnerhet deras, hvilka äro mindre väl utrustade af naturen.

Brottslingarna till själen äro de farligaste menniskorna, födda fiender till samhället. Jag vill icke nu för tillfället gå utöfver deras organism och fråga, "huru kommer det sig, att de äro så onda af naturen?" Jag stannar vid sjelfva sakförhållandet. Orsaken till deras brott ligger i sjelfva deras kroppskonstitution. Denna klass är alltid fåtalig. Det finnes i Nya England knappast femhundra menniskor, födda blinda eller döfva. Med undantag af idioterna tror jag icke, att det finnes hälften så många, hvilka till följe af sin natur och kroppsbeskaffenhet äro oförmögna af att uppnå medelhöjden af slägtets nuvarande sedlighet; icke så många födda fiender till samhället som födda blinda eller döfva.

Brottslingarna till följe af omständigheter blifva hvad de äro genom inverkan af orsaker, dem vi kunna förutse och akta oss för, mildra och till slut öfvervinna och undanrödja. Dessa menniskor äro födda af fattiga föräldrar och finna det svårt att tillfredsställa de naturliga behofven af föda, kläder och husrum. De erhålla ringa både intellektuell och mora-

lisk bildning. Skolhuset står öppet, men fadren skickar icke dit sina barn, han behöfver deras tjenster — de måste tigga eller måhända stjäla åt honom, eller ock förrätta de obetydligare arbeten, som ligga inom deras förmåga. Dessutom har barnet dåliga kläder och blir utpekadt. En gosse ur de till undergång hemfallna klasserna, med blott vanliga gåfvor, kan icke hemta samma nytta af sin skolgång som en ur de välmående eller rika. Han erhåller ej heller någon uppmuntran hemma, der allting nedslår hans mod. Han kan icke dela sina kamraters lekar och nöjen. Hans klädsel, hans osnygga vanor, en följd af eländet, hindra honom derifrån. Så bilda dessa eländets barn en flock för sig sjelfva, okunniga, svultna och trasiga. I finnen icke sönerna af denna klass på edra gymnasier eller i högskolorna, der allting är fritt för folket; få äfven i språkskolorna, få i kyrkorna. Ehuru födda i det nittonde seklet efter Kristum, växa de upp i en barbarism, värdig det nittonde före honom. Barn, som äro blinda och döfva, ehuru födda med en högre organisation, om de lemnas åt sig sjelfva, blifva ingenting annat än vildar, föga bättre än djur. Hvad hafva vi att vänta af barn, visserligen födda med ögon och öron, men likväl utestängda från det tidehvarfs bildning, i hvilket de lefva? Inkastade midt ibland en stor stads sedeförderf, hvad under, att de sälla sig till brottets leder, att den sedliga instinkten, gäckad och bedragen på sina rättigheter, blir så maktlös hos gossen eller flickan; hvad under, att förnuftet aldrig når någon utveckling, ej heller samvetet, eller att den religiösa känslan aldrig lär sig rätt bruka hela sin vidsträckta makt? Betänken de frestelser, för hvilka denne gosse är utsatt, och de ännu mera upprörande frestelserna för det andra könet. Tillfällen till brott erbjuda sig oafbrutet, behofvet drifver på, begäret sluter förbund med tillfället och — resultatet känna vi. Lägg till allt detta denna förbannelse, som skapar så många sjukdomar, så mycken fattigdom och uselhet, fadren till oupphörliga brott, jag menar dryckenskapen! Denna är nästan det enda nöjet för dessa samhällets olycksbarn. Hvilken annan förströelse är dem beskärd, än den att supa sig fulla? Undren I på detta? Undren I på, att en man eller

en qvinna i saknad af luft, ljus, vatten, föda, kläder och bildning, boende i en källare eller en vindshåla, trång, qväfvande, vämjelig äfven för det råaste sinne, undren I på, att de på krogen i ruset söka en kort glömska af sitt elände? Mig förvånar det icke. Huru många af eder skulle hafva handlat bättre under sådana omständigheter? Att oupphörligt lida brist på allt, som är nödvändigt för de naturliga kroppsliga behofven af föda, husrum, värme — detta är elände. Det är icke för mycket sagdt, att det ständigt finnes tusentals personer i denna stad, som försmäkta i detta elände. De äro i sanning en till undergång hemfallen klass.

Nästan alla våra brottslingar, både offren och fienderna, komma från denna trakt af samhället. De flesta af dem, som födas med en för brottet benägen organism, födas der. Naturlagarna kränkas från generation till generation. Deraf måste följa onaturliga resultater. Fadrens olycka hemsökes på hans eländiga barn. Kor och får vanslägtas, när naturens fordringar icke tillfredsställas; menniskor icke mindre. Endast de låga, djuriska instinkterna, såsom sjelfförsvarets och sjelfbibehållelsens, utveckla sig — och detta med en onaturlig styrka. Den djuriska menniskan vaknar och blir ett kreatur, under det att det andliga elementet inom henne sofver. Med nödvändighet blir alltså den eländiga klassen, den till undergång hemfallna, moder åt den farliga.

Jag nekar icke, att en del brottslingar leda sitt ursprung från andra källor, men åtminstone nio tiondelar äro eländets söner. Af 273,818 brottslingar, som afstraffats i Frankrike från 1825 till 1839, kunde öfver hälften icke ens läsa och hade uppvuxit i saknad af all familjevård. Af 70 brottslingar i ett fängelse i Glasgow, hvilka voro under aderton år, voro 50 fader- eller moderlösa, eller hade de förlorat båda föräldrarna, och nästan alla de öfriga hade dåliga, vanfrejdade föräldrar. Af alla brottslingar i England och Wales år 1841 kunde icke åtta bland hundrade ordentligt läsa och skrifva. I vårt land, der hvar och en erhåller en mun full uppfostran, ehuru knappast någon får ett fullt mål, blir resultatet något olika. Sålunda säges det, att af de 790 fångarna i Mount-Pleasants statsfängelse i New-York kunna 100

läsa och förstå hvad de läsa. Dock är det en högst ringa del af alla våra brottslingar, som varit i tillfälle att erhålla vår tids medelbildning i intellektuellt och sedligt hänseende.

Vårt närvarande sätt att behandla brottslingar verkar icke något godt för denna klass af menniskor, dessa omständigheternas offer. Vi fråga icke, hvilka orsaker, som gjort denne man till en brottsling, för att sedan bemöda oss att undanrödja dessa orsaker. Vi se endast på brottet, och straffa sålunda en menniska i sjelfva verket derföre, att hon haft en dålig fader, derföre att hennes uppfostran varit försummad och hon varit blottställd för gudlösa menniskors förderfliga inflytande. I allmänhet behandla vi alla brottslingar lika, som äro skyldiga till samma förbrytelse, ehuru samma handling angifver högst olika grader af brottslighet hos olika personer, och samma straff verkar rakt motsatta resultater. Två personer begå samma brott, vi döma dem båda till tio års fängelse. Låtom oss antaga, att den ena efter ett års förlopp är helt och hållet omvänd och har fattat ett fast och högtidligt beslut att lefva ett ärligt och nyttigt lif. Jag säger icke, att man kan vänta ett sådant resultat af en sådan behandling; dock är det möjligt, och jag tror, att det inträffat måhända många gånger. Vi försätta icke denne man på fri fot, vi fästa intet afseende vid hans ånger, intet vid hans förbättring; vi hålla honom qvar ännu i nio år. Detta är en orättvisa emot brottslingen; vi hafva beröfvat honom nio års tid, som han kunnat förvandla till lif. Det är en orättvisa äfven mot samhället, som behöfver allas deras närvaro och arbete, som kunna tjena det. Mannen har blifvit en börda för sig sjelf och oss. Antag, att vid slutet af de tio åren den andra icke blifvit det ringaste förbättrad; detta resultat, fruktar jag, inträffar i de flesta fall. Han har icke blifvit bättre genom sitt lidande; vi veta, att han skall återvända till brottets bana med ny kraft och äfven ny ondska. Han blir likafullt utsläppt. Detta är en orättvisa mot brottslingen, ty han kan icke motstå den nya påtryckningen af de omständigheter, som först förderfvade honom, och han skall falla ännu lägre än förut. Det är en orättvisa mot samhället, ty dess medlemmars egendom och personer äro lika

mycket blottställda för hans passioner nu som förr. Han känner förtrytelse såsom om han lidit en orättvisa. "Samhället", säger han, "har utkräft hämnd på mig, då jag var mera att beklaga än tadla. Nu är det min tur. De ville icke tillåta mig att lefva af hederligt arbete. Jag skall följa deras lära. Jag skall plundra deras egendom, deras tak skola brinna!" Han skall lefva på samhällets bekostnad och på det för menskligheten minst gagnande och mest kostbara sätt. Denne sysslolöse vilde skall taga skatt af de rike, de välmående och arbetsamme. Ja, han skall hjelpa till att lära andra de laster, i hvilka han sjelf en gång, måhända oundvikligt, blef undervisad. Så uppammas i samhällets eget sköte en hord af landsstrykare, de der föra ett beständigt krig mot menskligheten.

Sägen mig icke, att jag sympatiserar med de onda, icke med de idoga och goda. Det är icke så. Mina sympatier äro icke inskränkta till någon klass, aktad eller föraktad, men det synes mig, att hela denna metod att instänga en brottsling för en viss tid och sedan släppa ut honom antingen han blifvit bättre eller sämre, är ett misstag. Det är bestämdt så, om vi sträfva till hans förbättring. Hvad, om en herde gjorde sig till regel att leta jemnt en timme efter hvarje förloradt får och sedan återvända, antingen han funnit det eller icke? Hvad, om en smed beslöt att använda en timme, men icke mera, på att sko en häst och så arbetade denna tid på hvar och en, om ock hälften vore nog — eller skickade hem djuret med tre skor eller två eller en, derföre att timmen vore slut? Hvad, om läkarne beslöte att alla, som sjuknade i en farsot, skulle tillbringa sex veckor på sjukhuset och sålunda, om patienten tillfrisknade dagen efter sedan han blifvit intagen, ändock behölle honom de återstående fyrtio dagarna, eller, om han icke vore botad vid den bestämda tidens slut, skickade ut honom sjuk i verlden? Ett sådant förfarande skulle vara mindre orättvist, mindre omenskligt, blott att det orätta vore mera i ögonen fallande.

För att ytterligare förvärra saken, hafva vi gjort straffet mera vanärande än brottet. En man kan begå stora

brott, hvilka antyda ett djupt förderf, kan undgå det lagliga straffet genom guld, genom flykt eller genom vidare brott och dock hålla sitt hufvud uppe bland menniskor, utan att rodna och utan att ångra sig. Låt honom begå ett mindre brott, som icke angifver någon moralisk låghet, men för hvilket han blir straffad — hvem aktar honom sedan? Huru många år af en ädel lefnad anses tillräckliga att utplåna denna fläck från hans goda namn och rykte? Nej, hans barn efter honom ända till tredje led måste bära denna förbannelse!

Det onda stannar icke med vanäran. En brottslig man har tjent ut sitt straff. Han är fast besluten att börja ett arbetsamt och sedligt lif. Måhända har han icke lärt sig inse det moraliskt orätta i brottet, men blott funnit det ofördelaktigt. Han vill komma ifrån de förhållanden, som fordom förde honom in på förbrytelsens bana. Han kommer ut ur fängelset, men brännmärkt för lifstiden. Nu börjar den hårdaste delen af hans straff. Vänner och slägtingar sky honom. Han går ensam midt i menniskohopen. Hederliga menniskor vilja sällan använda honom i sitt arbete. Den välmående klassen betraktar honom med en medlidsam rysning; den rike vämjes för beröringen med en afstraffad. Han kastas tillbaka till de farliga klasserna och eländets barn; de öppna sina armar och erbjuda honom sitt förderfliga deltagande. De uppfylla hans behof, de öfverdrifva de oförrätter, han lidit, de nära hans förtrytelse. Han har ej längre sitt öde i sina egna händer. Hans goda föresatser — han vet att de voro goda, endast omöjliga. Han ser tillbaka och ser endast brott och den hämnd samhället utkräfver för brottet. Han ser omkring sig, och verlden tyckes stöta honom tillbaka från alla håll. Han ser framåt, och hvilken utsigt möter honom här? "Han ensam är utan hopp." Han måste på nytt störta sig i den gyttjepöl, som till slut skall uppsluka honom. Han sjunker åter, och fängelset väntar honom på nytt, ännu djupare; endast galgen kan svinga honom upp ur det förpestade djupet. Men han är dock en menniska, en broder, delande vår svaghet. Med hans uppfostran, hans

belägenhet, hans frestelser både inre och yttre, månne de bästa ibland eder hade blifvit synnerligt bättre än han?

Från en sådan källa kan man ej vänta ett bättre resultat. Af de 1592 fångarna i New-Yorks statsfängelse hafva 400 varit der mer än en gång. På fem år, från 1841 till 1847, hafva 5748 personer blifvit straffade i korrektionshuset här i staden; af dessa hafva 3146 ådömts ett sådant straff mer än en gång. Ja på fem år hade 313 blifvit ditförpassade hvar och en tio eller flere gånger! Huru många som hamnat i andra fängelser, känner jag icke.

Hvad, om fäder behandlade dumma eller vanartiga söner på detta sätt i hemmet — gjorde dem ärelösa för den första förseelsen eller den första dumheten och sedan vägrade att förlåta dem? Hvad, om en far skickade ut sin son bland dåliga pojkar, och när han blef missledd och föll, sade till honom: "Du har gjort ofog en gång tillsammans med dåliga pojkar, jag vet att de förledde dig. Jag visste, att du var svag och ej kunde motstå deras lockelser. Men jag skall straffa dig. Gör hvad du vill, jag skall aldrig förlåta dig. Om du felar på nytt, skall jag straffa dig ånyo. Om du uppför dig aldrig så väl, skall du bli vanfrejdad för hela ditt lif!" Hvad, om en offentlig lärare aldrig återupptoge i skolan en gosse, som brutit mot stadgarna — utan gjorde honom vanfrejdad för alltid? Hvad, om läkarne hade haft en patient den erforderliga tiden på sjukhuset och utskrefvo honom såsom frisk, men bådo menniskorna akta sig för honom och sky honom för beständigt? Detta är just hvad vi göra med denna klass af brottslingar, icke afsigtligt, icke medvetet — men vi göra det icke dessmindre.

Låtom oss ett ögonblick sorgfälligare betrakta, hvad jag redan vidrört, de närmaste orsakerna till brottet inom denna menniskoklass. Första orsaken ligger i öppen dag — *fattigdom*. De flesta brottslingar komma ur samhällets lägsta leder. Om man fördelar menniskorna i trenne klasser — de rika, de burgna och de nödlidande — skall man finna, att befolkningen i våra fängelser nästan helt och hållet förskrifver sig från den sistnämnda klassen. De nödlidande fylla samhällets kloak, de farliga de nödlidandes kloak — ty i

detta "lägsta djup finnes ett ännu lägre djup." Af 3188 personer, som befunno sig på korrektionshuset här i staden, voro 1657 främlingar. Af de 547 qvinnspersoner, som samtidigt befunno sig i fängelset på Blackwell Island, voro 519 insatta för "lösdrifveri"; qvinnor utan annat kapital än sina personer, utan huld eller skyld. Om I noga undersöken saken, skolen I finna, att mer än nio tiondelar af brottslingarna kommo ur den nödlidande klassen. Der är all bildning, både den intellektuella, sedliga och religiösa, i sin lägsta ebb. De utgöra en klass barbarer, ja vildar, lefvande midt inne i civilisationen, utan att åtnjuta dess fördelar. Detta faktum, att de flesta brottslingar förskrifva sig från denna klass, bevisar att brottets orsaker ligga mera inom än utom dem; att de äro samhällets offer, icke dess fiender. Man uppskattar sällan tillräckligt det inflytande, en menniskas besittning af egendom utöfvar på hennes sedliga och intellektuella lyftning. Den djuriska menniskan går historiskt före den andliga. De djuriska behofven äro befallande, de måste tillfredsställas. Ju lägre du går på samhällsskalan, ju mera beherrskas menniskan af sina djuriska begärelser. Naturen sträfvar att bevara individen och fortplanta arten — derföre äro alla passioner, som stå i samband med dessa ändamål, de starkaste bland alla. Om en person födes midt inne i det rörliga lifvet i en amerikansk stad och växer upp utan beröring med den högre bildning, som naturligen bör vara förenad med detta rörliga lif, nåväl, han blir ett djur, våldsam i samma mån den luft han inandas är uppfylld af styrka. Hvad skall återhålla honom? Han saknar det naturliga bandet af förnuft, samvete och religion — dessa sofva inom honom — äfvensom det konstlade konventionella bandet af ära och belefvenhet. Den allmänna opinionen, för hvilken han bugar sig, hyllar utsväfningar, dryckenskap och våld. Han är i dubbelt afseende en vilde. Hans behof kunna icke lagligen tillfredsställas. Han bryter lagen, den lag, som skyddar eganderätten, och fortgår sedan till allt gröfre brott.

Den nästa orsaken är en följd af den första — *försummad uppfostran* både i intellektuellt, sedligt och religiöst hänseende. Då och då bryter sig en yngling, hvilkens snillesjäl

betäckes af tiggarens lampor, igenom fattigdomens förfärliga skrankor, för att dö, en eländets hjelte, under försöket att tillkämpa sig en bildad uppfostran! Hans slocknande ljus gör det mörker, ur hvilket det framblixtrat, endast ännu märkbarare. Gossar, som födas under dessa förhållanden, finna ingen hjelp i hemmet, ingenting uppmuntrar deras kärlek till det goda eller väcker deras håg att inhemta ens lärdomens första grunder. Hvad blir deras oundvikliga öde? Fäderneslandet har varit menniskoslägtets skolmästare; men eländets barn se knappt dess anlete. Fattigdomen medför försakelser och elände och detta en rubbning i hela organismen; onaturliga begär gissla och bränna den armes hjerta. Fattigdomen förstör de fattiga. De se rikedomen omkring sig, men ega ingen och följaktligen ingen af de fördelar, den medför; hvarken renlighet eller helsa eller sjelfaktning eller tankens, hjertats och själens odling. Jag har hört, att aldrig någon qväkare blifvit insatt i något af Nya Englands fängelser för ett egentligt brott. Äro qväkarne bättre af naturen än andra menniskor? Nej, men de sakna icke vård och tillsyn i barndomen. Hvem såg någonsin en qväkare i ett fattighus? Icke ens en femtiondedel af New-Yorks befolkning består af negrer, dock äro mer än en sjettedel af alla brottslingarna i dess fyra statsfängelser färgade. Dessa fakta visa tydligen brottets orsaker.

Det är nästan omöjligt att öfverdrifva de frestelser, för hvilka den nödlidande klassen i våra större städer är utsatt. I Boston äro för närvarande öfver fyrahundra gossar använda vid de många kägelbanorna i staden, blottställda för de personers dryckenskap, råhet och allmänna förderf, som förnämligast besöka dessa ställen. Hvad blir deras öde? Skall jag tala om deras systrar, den uppfostran de erhålla, det öde som väntar dem? Fattigdomen frambringar eländet med hela dess afföda af laster.

En tredje orsak till brottet sällar sig till de öfriga — *dryckenskapen*, denna förstörelsens onda engel, som ödelägger den fattiges hushåll. I vårt land är en frisk menniskas elände alltid bevis på lastbarhet. Men lasten kan vara en enda individs, under det att det elände, den medför, drabbar en

hel familj. En stor del af den nödlidande klassen är drinkare, och detta är ock mängden af våra brottslingar.

Nåväl, vår nuvarande metod är helt och hållet olämplig i fråga om att förbättra menniskor, blottställda för sådana omständigheter. I kunnen straffa menniskan, men det gör ingen nytta. Det är sällan man kan bota menniskor från en feber genom att skrämma dem. Kunnen I skrämma dem från brott, då de veta så litet om den inre skilnaden mellan rätt och orätt, då alla förhållanden omkring dem drifva dem till brottet? Kunnen I skrämma en hungrande flicka till kyskhet? I kunnen icke afhålla menniskor från otukt, tjufnad och våldsamheter, så länge de icke ega någon aktning för sig sjelfva, någon bildning eller någon utveckling till förstånd, hjerta eller själ. Fängelset skall aldrig intaga kyrkans, skolhusets eller hemmets plats. Det undanrödjer icke de förhållanden, som fortfarande skapa nya brottslingar. Det förbättrar icke de gamla. Skola vi inspärra menniskor i ett fängelse, för att der behandla dem med all möjlig våldsamhet, utsläcka den obetydliga gnistan af sjelfaktning, som ännu är öfrig, gifva dem en förnedrande klädedrägt och sedan skicka ut dem i verlden med ett brännmärkt namn — och allt detta, derföre att de råkat att födas på samhällets lägsta trappsteg och blifvit orenade af den smuts, hvari de lefvat? Fängelset förändrar icke de omständigheter, som framkallade brottet, och så länge icke dessa orsaker undanrödjas, skall städse en ny gröda växa upp ur den varbildande pestjorden. Somliga personer sysselsätta sig med att lära hundar och hästar vissa för dessa djur onaturliga saker; de begagna såsom undervisningsmedel våld och stryk. Men för att lära menniskan hvad som är förenligt med hennes natur, dertill fordras någonting mera.

För att återkomma till den andra klassens brottslingar, de som äro födda brottslingar — blotta inspärrandet i ett fängelse förändrar ingalunda en menniskas medfödda böjelser; det kan lika litet rätta en sedlig eller andlig svaghet eller snedhet, som det kan rätta ett fel i sinnesorganerna. I kännen alla det fordna sättet att behandla menniskor, födda med bristfälliga eller rubbade förståndsförmögenheter — gal-

ningar och dårar. Vi fullfölja ännu samma metod mot menniskor, födda med bristfälliga eller rubbade moraliska förmögenheter, idioter och dårar af en ännu bedröfligare klass — och vi göra det med samma resultat.

Jag vet, huru lätt det är att finna fel, och huru svårt det är att framställa ett bättre sätt; huru lätt att missförstå allt hvad jag sagt, huru lätt att framställa det i en ofördelaktig dager. Men det synes mig, att vi i denna fråga tagit en oriktig utgångspunkt och fortgått på en oriktig väg, och att vi aldrig med de medel, vi nu begagna, kunna undanrödja brottets orsaker, ej heller verka någon synnerlig förbättring bland brottslingarna såsom klass betraktade. Ett fängelse, såsom en blott straffanstalt för förbrytare, borde aldrig finnas hos ett bildadt folk. Det borde vara ett moraliskt sjukhus, der förbrytaren blefve qvarhållen, till dess han vore botad. Om hans brott är större eller mindre är jemförelsevis af ringa vigt. Det är orätt att qvarhålla en person, sedan han blifvit botad; orätt ock att släppa ut honom, innan han blifvit det, ty han skall plundra och förderfva samhället och slutligen omkomma i sitt elände. Vi skola finna både botliga och obotliga fall.

Jag skulle vilja behandla den fåtaliga klassen af dem som äro födda till brottslingar, samhällets fiender, såsom vansinniga. Jag vill lika litet döda dem som dårarna, ej heller tillfoga dem en gagnlös pina. Jag vill icke försöka att bringa moraliskt vansinniga menniskor till dygd genom vanära, piska eller hunger. Jag vill icke martera en menniska, derföre att hon blifvit född med en bristfällig organism. Då hon icke kunde lefva bland andra menniskor, skulle jag utestänga henne från samhällslifvet, men nödga henne att arbeta för sitt eget och samhällets bästa. Jag kan icke för ett ögonblick hylla tanken af straffet för dess egen skull eller såsom en ersättning för det onda en menniska föröfvat. Om en person tillfogat mig en orättvisa, om han smädat, förolämpat och skymfat mig allt hvad han förmått, icke gör det saken bättre, att jag förföljer honom i min ordning. Om han har brännt mitt hus öfver mitt hufvud, icke får jag mitt hus uppbygdt med att taga lifvet af honom. Jag kan icke lemna

honom på fri fot, för att äfven uppbränna andras hus; jag måste hindra honom från detta. Men, om jag botar mannen, måhända skall han sjelf bygga upp huset ånyo — i alla händelser skall han göra nytta i verlden, och andra göra en stor vinst, utan att jag förlorar något.

Om samhällets offer kränka dess lagar, skulle jag icke pina en menniska för hennes olycka, derföre att hennes fader var fattig och hennes moder ett oskäligt djur; derföre att hennes uppfostran blifvit försummad. Jag skulle afskilja en sådan brottsling från samhällslifvet på en tid. Jag skulle låta honom arbeta för sitt eget och andras bästa. Det onda, han inhemtat från verlden, skulle jag öfvervinna med det goda, jag visade honom. Jag skulle icke kläda honom i en vanhederlig drägt, ej heller sammanföra honom med andra menniskor, på hvilka samhället satt vanärans stämpel, och hvilka det öfvergifvit att jäsa och ruttna tillsammans. Jag skulle icke ställa fram honom som en skotttafla för publikens blickar, eller låta hans fiende, eller rival, eller någon annan eländig narr komma och bliga på honom med sina skoningslösa bödelsögon. Jag skulle icke belasta honom med kedjor, eller sarga hans kött med piskan. Jag skulle icke ställa soldater med laddade gevär, för att bevaka honom, förolämpande sin broder med hån och hotelser. Jag skulle behandla honom med fasthet, men med rättvisa, med medlidande, med kärlek. Jag skulle meddela honom undervisning; hvad hans familj icke gjort för honom, hvad samhället och kyrkan icke förmått, det skulle fängelset-göra, ty fängelset skulle vara en arbetsskola, icke en tortyrhåla. Jag skulle uppleta den mest begåfvade, den mest bildade, den visaste och mest välvillige, ja, den kristligaste mannen i staten och anförtro honom arbetet att uppfostra dessa civilisationens beklagansvärda vildar. Den ädlaste mannen är den förderfvades naturliga läkare. En våldsam, grym, samvetslös, för vrede benägen man skulle aldrig få inträda i fängelset annat än såsom fånge. I hafven redan utvalt den största, visaste och bästa man inom republiken och satt honom att vaka öfver folkets offentliga

uppfostran *). Visserligen gifven J honom föga penningar och ingen ära; det är han, som bringar ära åt eder. I begynnen redan se resultatet af att sätta en sådan man till ett sådant arbete, om han ock är föga hedrad och illa aflönad. I skolen snart skåda det ännu tydligare i en ökad nykterhet, flit och välmåga, i goda seder och en frisk religion! Jag skulle sätta en sådan man, om jag kunde finna en till, att vaka öfver de farliga klasserna i samhället. Jag skulle betala honom derför, hedra honom derför. Jag skulle inrätta en domstol för den offentliga sedligheten, som skulle döma öfver detta rättsområde, en minister för den offentliga moralen, en kristlig censor, hvars göra det skulle vara att vaka öfver denna klass, att hafva uppsigt öfver fängelserna och att förvandla dem till tillflyktsorter och undervisningsanstalter, de der för samhällets olycksbarn skulle göra hvad skolhuset och kyrkan göra för de andra. Jag skulle sända missionärer bland menskligheténs mest vanlottade klasser, lika så väl som till Nya Hollands vildar. Jag skulle sända visa och goda menniskor. Det finnes redan flera sådana inbegripna i detta arbete. Jag skulle stärka deras händer. Jag skulle göra brottet vanhederligt. Om det finnes menniskor, hvilkas brott icke leder sin upprinnelse från en felaktig kroppskonstitution eller omständigheternas inflytande, utan endast från en frivillig, sjelfmedveten ondska, dem skulle jag göra ärelösa. Det skulle bli omöjligt för en sådan menniska, en menslighetens fiende af fri vilja, att lefva i samhället. Jag ville, att fängelset skulle vara ett sådant ställe, att vännerna till en brottsling af hvilkendera klassen som helst togo honom, såsom de nu taga en vansinnig eller sjuk, och förde honom inför domstolen, att han måtte bli botad om möjligt, i annat fall hindras från att göra skada och döljas för samhällets blickar. Brottet och synden skulle vara ärelösa, icke den förbättrade eller botade brottslingen. Jag skulle lika litet vämjas vid eller afsky en man, hvilken blifvit förbättrad genom fängelset, som en gosse, hvilken blifvit

*) Mr Horace Mann.

förbättrad af sin lärare, eller en man, som blifvit botad från vansinne. Jag ville, att samhället vore en fader, som går ut att möta sin förlorade son, medan han ännu är långt borta; ja går och för honom hem från hans utsväfningar, tvättar och kläder honom och återställer honom till ett rätt sinnelag. Det finnes en allmän åklagare å statens vägnar; jag skulle äfven vilja hafva en allmän försvarare för den anklagade, att rättvisa måtte vederfaras å alla håll. År staten endast en styffader? Då är han icke en kristen republik, utan en barbarisk despotism, ganska passande representerad af det lyftade svärdet på statssigillet och den barbariska, blodiga latinska inskriptionen *). Jag ville, att staten skulle hjelpa och leda dem, som blifvit utsläppta ur fängelserna; icke lemna dem att förgås eller bringa dem dertill. Samhället är den svages naturliga beskyddare.

Jag kan icke tro, att den här antydda metoden skulle bli så dyr som den nuvarande. Det synes mig, att dylika inrättningar icke blott skulle kunna underhålla sig sjelfva, utan äfven lemna ett betydligt öfverskott af inkomster, sedan utgifterna blifvit afdragna. Detta kunde användas till brottslingens nytta, då han återvände till samhället; eller kunde han dermed återbetala hvad han fordom stulit. Dessutom skulle denna metod, på samma gång den vore mindre dyr, bota förbrytaren och sända dugliga menniskor tillbaka till samhället.

Det synes mig, att hela vår kriminallagstiftning hvilar på en falsk grundsats — den fysiska styrkan, icke kärleken; att den är i högsta grad lämplig i fråga om att hämnas, men totalt oduglig, om frågan är att rätta, undervisa och bota. Alla våra straffapparater från galgen ända ned till korrektionshuset synas mig orättvisa, fullkomligt orättvisa, okristliga och äfven omenskliga. Vi undervisa i brottet medan vi bestraffa det. Är det passande för staten att hämnas, då

*) Mottot i Massachusetts' vapen: *Ense petit placidam sub libertate quietem.* Med svärdet söker han frihetens lugna frid.
Ö. anm.

jag icke får göra det? Är det bättre af staten att döda en menniska med kallt blod än af mig att döda min broder i vredesmod? Jag kan icke hjelpa min öfvertygelse att galgen och äfven fängelset, sådant det nu är inrättadt, äro praktiska lärare i våld och orättvisa. Jag kan icke tro att det alltid skall förblifva vid detta. Hittills hafva vi betraktat brottslingar såsom menskligbetens frivilliga fiender. Vi hafva behandlat dem som vilda djur, icke såsom tröga, efterblifna pojkar. Vi hafva sökt att undanrödja dem genom döden, att göra dem vanföra genom stympning eller fängelse, att skrämma och kufva dem; icke att besegra dem på öfvertygelsens väg, att förbättra, uppmuntra och lyckliggöra dem.

Det förflutnas historia är uppfylld af profetior för framtiden. För icke många år sedan stängde vi in våra dårar i fängelser, i hålor, i burar; vi fängslade den vansinnige i jern; vi gåfvo honom en kruka vatten och en säck halm; vi lemnade honom i orenlighet, köld och nakenhet. Vi tillsatte stränga och brutala personer till väktare. När han skrek eller skar tänderna eller slet af sig håret, slogo vi honom så mycket mera! Man gör så ännu på somliga ställen, der man anser en galning icke för en broder, utan en djefvul. Hvad blef följden? Galenskapen blef förklarad obotlig. Nu är vansinnet en sjukdom, för hvilken man ordinerar läkemedel, likasom för febrar och rheumatiska åkommor; då vi finna ett obotligt fall, döda vi icke patienten eller belägga honom med bojor eller anse honom för en djefvul. Likväl kan vansinnet icke botas genom fängelsehålor eller burar, endast genom visa och ädla menniskors läkarhjelp. Hvad, om Kristus hade mött en *besatt* med piska och kedjor!

I veten, huru vi fordom behandlade brottslingar, huru vi gisslade och stympade dem, huru vi brännmärkte och marterade dem med eld och glödande jern! Döden var icke ett tillräckligt straff, dödsarbetet måste förlängas under de grymmaste marter. Folkhopen såg på och fick en undervisning i den gudlösaste ondska. Ett rättsligt mord var en högtidsdag! Det är föga mer än tvåhundra år sedan en man måste gå till döden i det mest upplysta land i Europa, derföre att han ätit kött på en fredag; det är icke ens tvåhundra år sedan både

män och qvinnor hängdes i Massachusetts för ett brott, som nu anses omöjligt! Det är icke hundra år sedan två negerslafvar blefvo enligt laga dom lefvande brända i sjelfva denna stad! Dessa fakta väcka vår fasa, men ock våra förhoppningar. Skall man icke om en hundra år härefter betrakta våra galgar, fängelser och strafflagar med samma känslor, hvarmed vi betrakta medeltidens sträckbänkar och tortyrkammare och de samvetslösa inqvisitorernas blodslagar?

Vi behöfva endast rikta vår uppmärksamhet på detta ämne, för att finna en bättre väg. Vi skola snart se att straffet såsom sådant är ett ondt för brottslingen, och som sålunda endast ökar den vattenmassa i samhällseländets brunn, som redan flödar öfver dess bräddar; att det äfvenledes är ett ondt för samhällslifvet i det hela, derigenom att det undandrager en dyrbar arbetskraft från en nyttig verksamhet, hvilket blir en förlust för det allmänna *). Vi skola en dag påminna oss, att förbrytaren är en menniska, och att man måste se äfven *hans* fördelar till godo. Han må vara en dålig menniska, af fri vilja dålig, om I viljen; dock måste vi hushålla äfven med hans lidande, ty det minsta möjliga straffet är det bästa. Redan är en betydlig mängd menniskor öfvertygade om, att villfarelser lättare gendrifvas genom san-

*) Tiden för fängelsestraffet inom våra statsfängelser är betydligt olika inom de olika staterna, såsom man kan se af följande tabell:

	Hela antalet fångar		Medeltalet af den ådömda fängelsetiden
I Conn.	189	Mars 31, 1841	7 år 3 mån.
Va.	181	Sept. 30, 1839	6 „ 10 „
Macs.	322	Sept. 30, 1840	5 „ 9 „
La.	68	Sept. 30, 1839	5 „ 1 „
N. Y.	152	Sept. 30, 1840	4 „ 7 „
Ky.	162	Sept. 30, 1839	4 „ — „
D. C.	79	Nov. 30, 1840	3 „ 8 „
M. D.	104	—	3 „ — „
Phila.	129	Sept. 30, 1840	2 „ 5 „

Skilnaden mellan medel-strafftiden i Connecticut och Philadelphia är 300 procent! Om samma resultater åstadkommas i båda fallen, har staten tillfogat brottslingen ett stort belopp ofortjent lidande i det ena.

ning än genom bål och bila. Huru länge skall det dröja innan vi tillämpa kristendomen och det sunda förnuftet på bemödandet att förekomma brottet? En gång måste vi inse att ett fängelse, så som det nu är inrättadt, lika litet kan bota ett brott som en galenskap eller en feber! Hittills hafva vi icke sett kristendomens stora läror tillämpade; icke känt att alla menniskor äro bröder. Derföre hafva våra botemedel mot samhällssjukdomarna varit nästan lika onda som sjukdomarna sjelfva; botemedel, de der ingenting botade, endast bragte patienten ur sigte. Alla stora brottslingar hafva ansetts obotliga, och så har man aflifvat dem. Hvad, om läkarne funno en patient, lidande af en sjukdom, hvilken han sjelf genom dårskap eller ondska ådragit sig, och de på inrådan af tolf andra läkare dödade honom å embetets vägnar för rättvisans eller exemplets skull? De skulle endast göra hvad alla stater i kristenheten gjort under de sista tusen åren. Jag kan icke inse, hvarföre icke den lagstiftande makten med samma rätt kunde bemyndiga sundhetskollegium att sålunda taga lifvet af menniskor, som den sanktionerar de nu brukliga metoderna att utsläcka lifvet!

Vi se icke brottets fakta ärligt i ansigtet. Vi se icke, hvilka hedningar vi äro. Det finnes icke en enda kristen nation i verlden, som icke har en krigsminister, att vaka öfver arméer, soldater och hela den förfärliga förstörelsematerieln. Men det finnes icke en enda, som har en fredsminister, icke en enda, som gör sig så mycken möda med att förbättra sina egna brottslingar, som med att bygga fästningar och flottor! Dock synes det mig, att en kristen stat borde vara ett stort fredssamhälle, ett samhälle, der medlemmarne ömsesidigt befrämjade utvecklingen af hvarandras menskliga egenskaper!

Kunna vi då icke inse att vårt närvarande förfaringssätt går ut på att undervisa menniskor i våldsamheter, svek, bedrägeri och mord? Hvilket skadligt inflytande utöfva icke vår nuvarande politik, våra anfallskrig, våra slagtningar, våra segrar, våra "store mäns" tal på folkets uppfostran? I veten alla, huru vi härigenom bibringa de fattiga, de underlägsna och svaga den öfvertygelsen att mord och röfveri äro goda

saker, blott de ske i stor skala; att de leda till rikedom, rykte, makt och ära. Den okunnige, den af naturen eller genom en dålig uppfostran förderfvade frågar, "hvarför icke äfven då de ske i liten skala; hvarföre icke goda för mig?" Om det är rätt af presidenten i Förenta Staterna att plundra och mörda; hvarföre icke af presidenten i Förenta Staternas bank? Om män med ryktbarhet säga: "allt för *vårt* land", i det de rösta för plundrandet af en broderstat, hvarföre skulle icke den fattige, som fryser och svälter, säga: "allt för min pung", i det han toge hvad han kunde komma öfver. Gifven den ena ett säte i kongressen, om I viljen, och den andra en rännsnara af hampa: det finnes en Gud, inför hvilken säten i kongressen och hamprep äro af lika värde, och som skipar rättvisa åt både stora och små!

För att reformera de farliga klasserna i samhället, för att skynda på dem, som blifvit efter vid vår civilisationsutveckling, behöfva vi ett specielt arbete, riktadt på brottslingarnas bästa och på deras, som stå på den farliga, ned till brottet sluttande marken. Några ädla menniskor företogo sig för icke länge sedan detta arbete. De funno mycket att göra, äfven mycket som uppmuntrade dem. I kännen somliga utaf dem, de arbeta här midt ibland oss. De behöfva råd, uppmuntran och hjelp. De kunna bättre än jag säga, hvilka speciella planer äro lämpligast för deras speciella ändamål. De hafva redan verkat mycket i denna ädla riktning. Sällskapet för understödjande af frigifna förbrytare är en profetia om ännu bättre saker. Jag hoppas, att det snart skall utsträcka sin välvilja till alla fängelserna, och att dess arbete måtte bli en statsangelägenhet. Den plan, som nu är framlagd inför den lagstiftande makten till en "Statens handtverksskola", afsedd att förbättra vanartiga barn, lofvar äfven godt för framtiden. Den kloka, okända menniskokärlek, som så skönt och i tysthet låtit sitt guld halka ned i dessa arma, förskjutna varelsers sparbössa, är sin egen hundrafaldiga belöning. Inrättningar, sådana som dem, hvarpå vi äro betänkta, hafva visat sig verksamma i England, Tyskland och Frankrike. De förbättra verkligen den felande ynglingen och skapa dugliga

män i stället för förhärdade brottslingar *). Äfven vi hafva börjat vända vår uppmärksamhet på detta speciella mål, att undanrödja orsakerna till brottet och att åtminstone söka bota de yngre förbrytarne.

Dock måste denna verksamhet hufvudsakligen riktas icke speciellt på brottslingarna, utan på samhället i allmänhet. För att kunna förbättra brottslingarna, måste vi förbättra allting annat. Den farliga klassen är ett oundvikligt resultat af vår närvarande civilisation, af våra nuvarande begrepp om menniskan och samhällslifvet. För att kunna reformera och höja brottslingarnas klass, måste vi reformera och höja alla andra klasser. För att göra detta, måste vi arbeta på menniskornas uppfostran och förfining. Vi måste lära oss att behandla alla menniskor såsom bröder. Detta är en stor uppgift, som endast småningom kan lösas. Här hjelper ej ensamt någon lagstiftning eller några yttre inrättningar och reformer. Det enda botemedlet för detta onda och dermed beslägtade missförhållanden är att vi hålla Guds lagar, att vi tillämpa kristendomen, hjertats godhet och gudsfruktan på alla våra arbeten i lifvet både inom individens, samhällets och politikens områden. Så länge bildade och rika personer icke erkänna någon annan lag för sitt handlingssätt än egennyttan — hvad kunnen I vänta af de okunniga och nödlidande? Då högt uppsatte män utan tadel kunna yttra, att "vi fråga icke efter den naturliga rättvisan af ett krig", kunnen I då vänta att menniskor inom de lägsta samhällsklasserna, okunniga, djuriska, hemsökta af alla nödens plågor, skola fråga efter den

---

*) Jag afser fängelserna i Stretton-upon-Dunmore i Warwickshire, det i Horn, nära Hamburg, och ett i Mettray, nära Tours i Frankrike. Franska strafflagen tillåter en minderårig brottslings förmyndare eller slägtingar att uttaga honom ur fängelset mot borgen för hans goda uppförande. Under det dessa rader första gången låge under pressen lärde jag känna det lyckliga resultatet af våra frigifningslagar här i staden. År 1846 från den 10:de mars till den 24:de april blefvo etthundra åttionie personer skickade till korrektionshuset för fylleri. Under samma period 1847 hafva endast åttiofyra undergått detta straff! Men ack! år 1851 har det onda återkommit, och dryckenskapens demon nedmejar de olycklige i Boston med ohämmad lia.

naturliga rättvisan i stöld och mord? Det vore en fåfäng väntan. Vi måste förbättra alla klasser, för att kunna förbättra en; måhända den högsta först.

Många enskilda personer, som arbeta i de mest olikartade riktningar, utan samråd, ofta afundsjuka på hvarandra och alla ensidiga i sina sträfvanden, verka icke dess mindre för realiserandet af detta universella mål. Då vi kämpa mot slafveri, krig, dryckenskap eller partihat; då vi uppbygga hospitaler, gymnasier och skolor; då vi kämpa för samvetsfriheten eller läran om kärlek till menniskor och kärlek till Gud — arbeta vi alla på förbättrandet af denna försummade klass. Barbarens galge och kristendomens evangelium kunna icke existera tillsammans. Tidehvarfvet är löftesrikt. Menniskoslägtet uppfyller så småningom snillets profetior; Gud gifver hvad den gode beder om, och när det kommer, är det bättre än det, hvarom han bad.

Om fattigdomen.

Predikan, hållen i Melodeon, söndagen den 14 januari 1849.

"Fattigdomen är de fattigas undergång." Ordspråksb. X: 15.

Förliden söndag talade jag något om de rika. I dag begär jag eder uppmärksamhet för en "predikan om fattigdom." Med fattigdom menar jag det tillstånd, i hvilket en menniska icke eger hvad hon behöfver, för att tillfredsställa de naturliga behofven af föda, kläder, husrum, värme och dylikt. Från de äldsta tider vi känna har det funnits tvenne klasser af menniskor, de rika, hvilka egt mer än nog, de fattiga, hvilka egt mindre. I en af de tidigaste böcker, som handla om menskliga förhållanden, finna vi att Abraham, en rik man, egde trehundra lifegna, hvilka voro fattiga. På fyra tusen år har afståndet mellan rika och fattiga här i vår del af Amerika betydligt förminskats, dock är det ingalunda upphäfdt. I Nya England är förmögenheten jemnare fördelad än i de flesta länder, måhända jemnare än i något annat land med så hög bildning. Men äfven här qvarstår den gamla skilnaden under en smärtsam form och utsträckt till en beklagansvärd grad.

På samhällets ena yttersta gräns stå de rika, personer, som hafva öfverflöd. Denna klass är icke synnerligt talrik, men han är mäktig, för det första genom den kraft, som hopar penningen, och för det andra genom penningen sjelf. Derefter komma de välmående. Denna klass omfattar massan af folket inom alla lefnadsyrken. Ur denna klass utgå de rika och till den återgå vanligen deras barn eller barnbarn. Få af de rika männen i Boston äro söner till rika män, ännu färre sonsöner; måhända få utaf dem skola bli

fäder till likaså rika, ännu färre farfäder. Sist komma de nödlidande. Somliga utaf dem understödjas af den allmänna barmhertigheten, somliga af den enskilda, somliga underhålla sig endast genom eget arbete — men de bilda tillsammans en massa af menniskor, de der endast äro till i verlden, utan att lefva i detta ords högre mening.

Dessa äro samhällets treune hufvudafdelningar i fråga om förmögenhetsvilkoren. Dock finnas mellan dessa treune klasser inga skarpa eller bestämdt uppdragna gränser. Det finnes inga skarpa gränser i hela naturen; men för att lätta vår öfversigt bestämma vi klasser efter deras medelpunkt, der de äro mest olika, icke efter deras omkrets, der de öfvergå uti och likna hvarandra. Linien mellan de nödlidande och de välmående och mellan de välmående och de rika är otydligt uppdragen. Centern af hvarje klass är tydlig nog, under det att gränserna upplösa sig i töckenbilder.

De fattiga äro olyckliga. Deras föda är det minsta qvantum, som kan uppehålla naturen — den är osmaklig och osund; deras kläder äro tunna och dåliga, deras bostäder äro otjenliga och otrefliga, med tak och väggar, som släppa igenom både regn och köld; till sina personliga vanor äro de vanligen orenliga. Vidare äro de okunniga; de hafva icke tid att gå i skolan under barndomen, icke tid att läsa eller tänka sedan de blifvit fullvuxna, äfven om de fått lära någotdera förut. Men om de äfven hafva tid — få menniskor kunna tänka några dugliga tankar, när kroppen vantrifves. Den, som fryser, tänker blott på kölden, den olycklige endast på sitt elände. Dessutom äro de ofta lastbara. Jag vill icke säga att de äro syndiga i Guds ögon. Jag kan aldrig se en fattig man föras till fängelset för ett obetydligt brott, ja äfven för ett stort, utan att tänka, det denne troligen i Guds ögon är långt bättre än jag, och att han från statens fängelse eller schavott skall uppstiga till himlen och intaga en plats långt framom min. Jag vill icke säga att de äro syndiga inför Gud; men det är de, som begå de mindre brotten emot anständighet, nykterhet, mot person och egendom och äfven de flesta af de gröfre brotten emot menniskolif. Jag vill säga att de begå de brott, som straffas af lagen. De trängas

vid våra domstolar, de befolka våra fängelser, de upptaga våra galgar. Om någon ville företaga sig att skrifva en lefvernesbeskrifning öfver alla, som blifvit hängda i Massachusetts under de sista femti åren eller som blifvit dömda för kapitalförbrytelser, och uppvisa från hvilken samhällsklass de utgått, huru de blifvit uppfostrade, hvilka inflytelser inverkat på deras barndom, huru de tillbragt sina söndagar, samt tillika beskrifva deras kroppsbildning — detta skulle bli ett värderikt kapitel i brottets filosofi och ett kraftigt argument emot orättvisan i vårt sätt att behandla brottslingar.

Fattigdomen är den mörka sidan af det nyare samhället. Jag säger det nyare samhället, ehuru fattigdomen ingalunda är ny, ty det gamla samhället omslöt en fattigdom, vida värre än vår, och egde en ännu mörkare nattsida. Menniskoätandet, slagtandet af fångar efter striden, oupphörliga krig för plundrings skull och den besegrades slafveri — dessa voro samhällets skuggsidor under den menskliga historiens fyra hufvudperioder — den vilda, barbariska, klassiska och feodala. Af dessa fem onda ting, hvilka hvart och ett i sin ordning varit mensklighetens plågoris, är fattigdomen det bästa.

Det finnes ingen fattigdom bland Gaboonnegrerna. Förflytta dem till vår breddgrad, och den skall snart infinna sig. Ja, så snart de komma att bli bekanta med civiliserade menniskors behof, skall det uppstå en fattigare klass äfven bland den heta zonens infödingar. Fattigdom finnes hos alla civiliserade nationer öfver hela jorden; ja äfven hos vilda nationer under ett strängt klimat. Låtom oss betrakta några exempel. England är det rikaste land i Europa. Jag menar dermed att det i förhållande till folkmängden eger större rikedom än något annat land under likartade klimatiska förhållanden. Betrakta dess besittningar i alla hörn af jordklotet, dess arméer, som Europa icke kan besegra, dess fartyg, som väfva det stora handelsnätet öfver hela verlden; inom landet, hvilka fabriker, hvilket jordbruk, hvilka hus, hvilka städer, hvilken omätlig och rik hufvudstad, hvilken adel — så rik, så bildad, så duglig, så djerf och så okuflig!

Men inom sjelfva detta engelska folk existerar en fasaväckande fattigdom. Betrakta de båda syster-öarna: den ena

en drottning bland folken, den andra en tiggerska, rosen och syran, den ena trossande i kunglig skönhet, den andra nedböjd, sargad och förtrampad. Inom denna verldsrikedomens hufvudstad, inom denna medelpunkt för en makt, större än alla Cæsarernes, gömmer sig den smutsigaste fattigdom. Betrakta *St. Giles* och St. James — å ena sidan ett jordiskt helvete af nöd och brott, å den andra en verldslig himmel af lyx och makt! Ställ å ena sidan Englands ståtliga adel, högboren, väluppfostrad, mäktig genom fina seder, guld, bildning och samhällsställning — och å den andra Englands tiggare; de två millionerna fattighjon, som underhållas helt och hållet genom allmän eller enskild barmhertighet; de tre millionerna arbetare, som fordom lefde af potatis, Gud vet hvad de nu lefva på; och alla de andra nödens hungriga söner, som hållas i styr endast genom fruktan för det morrande lejon, som vaktar den brittiska tronen, och man ser med ens resultatet af den nyare tidens civilisation hos det dugligaste, det främsta, det friaste, det mest praktiska och rikaste folk i verlden.

Äfven här i Nya England, ett land icke fullt tvåhundra femtio år gammalt, en liten afröjd fläck i kanten af en stor kontinent, höra vi talas om en fattigdom, som är förfärlig att tänka på. Det är en allvarsam fråga, denna: hvad skola vi göra för de fattiga? Det finnes få, som kunna säga hvad man bör företaga sig med dem eller hvad det skall bli utaf dem. Brist finnes alltid i Boston, äfven eländet finnes här, och hungersdöden är icke okänd. Hvad som nu är allvarsamt, skall en dag bli oroväckande. Redan nu är det hemskt att tänka på det elände, som gömmer sig i denna kristna stad. Nya England har på femtio år tillväxt omätligt i rikedom, men äfven fattigdomen tillväxer. Det menskliga arbetets afkastning har betydligt ökats; med våra verktyg kan en person nu på en dag utföra samma grofarbete, hvartill åtgick tre dagar för en hundra år sedan. Jag menar här arbete med yxan, plogen och spaden; hvad de finare arbetena beträffar, kan han utföra ännu mera, och i fråga om de finaste — hvilken hjelp har han icke i maskinerna. Ännu äro vi icke vid slutet; snart skola vi få maskiner, som skära

graniten lika lätt, som sågen klyfver timmerstockar till bräder. Dock finnes det fattigdom oaktadt all denna det menskliga arbetets produktivitet. En dags arbete inbringar proportionsvis en högre inkomst än någonsin tillförne i Nya England. Jag vill dermed säga att en person kan lefva bättre och längre på den nu vanliga dagspenningen för ett vanligt dagsverke, än han kunnat förr. I det hela har priset på saker fallit och priset på arbete stigit. Likväl finnes det fattiga, det finnes brist, elände och svält. Kommunen bidrager mera än förut, den allmänna fattigvården är bättre, den enskilda välgörenheten är verksammare och visare i sin verksamhet — dock fattigdomen står qvar, bristen och eländet äro icke undanröjda, icke mildrade och kunna icke enligt mångas tanke mildras!

Jag vill emedlertid icke förneka att fattigdomen likasåväl som andra lidandets former spelar en rol i menniskoslägtets hushållning. Om Guds barn icke vilja arbeta eller om de vilja kasta bort sitt bröd, icke klagar jag öfver, att Han skickar dem till sängs utan qvällsvard — till en hård, trång och kall bädd. "Förtjena din frukost, innan du äter den", är icke blott ett råd af stackars Richard, det är ett råd af Gud allsmäktig, ett rättvist råd och ingalunda hårdt. Men är fattigdomen ett väsendtligt, ett nödvändigt element i den menskliga civilisationen, eller är den ett blott tillfälligt och öfvergående? Är det möjligt att utrota fattigdomen? För min egen del tror jag, att allt ondt är öfvergående, något som hör till menniskans utvecklingsprocess, icke till sjelfva hennes natur, ej heller till de högre samhällslifvets former, till hvilka hon allt mer och mer höjer sig. Om Gud är absolut god, då kan endast det goda vara evigt. Denna allmänna åsigt, hvilken härleder sig från både min religion och min filosofi, bestämmer ock min speciella åsigt om fattigdomens historia och ändamål. Jag betraktar fattigdomen på samma sätt, som jag betraktar menniskoätandet, fångars slagtande, krig för plundrings skull eller slafveri, ja såsom jag betraktar de sjukdomar, som vidlåda barndomen — saker dem menniskoslägtet genomlefver och växer ifrån och hvilka, huru smärtsamma de än kunna vara, dock ingalunda upptaga den största delen af

menskligheterns hela lifsperiod. Om man invänder, att jag icke kan veta detta, att jag icke eger någon klar insigt i försynens afsigt med detta onda, eller känner medlen för dess undanrödjande, så tror jag ändock derpå; och om jag icke eger den kunskap, som är ett resultat af filosofien, eger jag likväl den tro, som är resultatet af en instinktartad förtröstan till Gud.

Låtom oss för en stund betrakta fattigdomens orsaken. Somliga saker se vi bäst, då vi se dem i stor skala. Vi vilja derföre först på detta sätt betrakta fattigdomen, innan vi öfvergå till dess mindre former.

I. Orsaken kan vara en naturlig och organisk. Lappländare, irländare och grönländare äro fattiga, jemförda med skottar, danskar eller fransmän. Det ligger en naturlig och organisk orsak till deras fattigdom i dessa länders jordmån och klimat, som icke kan förändras. De måste emigrera, innan de kunna bli rika eller välmående enligt vår uppfattning af dessa begrepp. Derföre är deras fattigdom beroende af deras geografiska läge. Sätt dit nyengländarne, och äfven de skola bli ett fattigt folk. Sålunda kan en nations fattigdom härleda sig från denna nations geografiska läge.

Antag, att en folkstam har ringa kropps- eller själsstyrka och likväl samma behof som en kraftfull stam; försätt den förra i gynnsamma förhållanden — ett godt klimat, en rik jord — den skall ändock förblifva fattig på grund af dess själs- och kroppssvaghet; försätt den i ogynnsamma förhållanden — ett hårdt klimat, en ofruktbar jord — och den skall förgås. Sådant är förhållandet med mexikanarne. Jord och klimat äro gynnsamma, dock är folket fattigt. Antag, att ett folk egde blott en tredjedel af lappens duglighet, men behöfde resultatet af hela dennes styrka, och blef försatt i lappens ställning — det skulle icke öfverlefva första vintern. Hade de som landstego vid Plymouth år 1620 varit mexikanare, är det troligt att icke en enda utaf dem hade sett nästa sommar. Tag bort hälften af buskmännens i södra Afrika förstånd och kroppsstyrka, och — ehuru de kunde hafva nog förstånd qvar att leta upp nötter på marken — skulle dock lejon och hyenor till sluts äta upp hela nationen.

Sålunda kan en nations fattigdom härleda sig från brist på kropps- eller själskrafter.

Vidare om en nation tillväxer i folkmängd hastigare än i förmögenhet, uppstår det en mot denna öfverskjutande folktillökning svarande brist. Låt antalet af födde i England under de kommande tio åren bli dubbelt så stort som under de sistförflutna tio, utan en motsvarande förmögenhetstillökning — och engelsmännen äro bragta till samma ställning som irländarne. Låt antalet af födda i Irland på samma sätt fördubblas, och halfva befolkningen skall dö af brist på föda. Så kan en nations fattigdom bero på en oproportionerlig folkförökning.

Vidare måste äfven en duglig folkras under gynnsamma yttre förhållanden och utan en öfverdrifven tillväxt i antal, om dess förmögenheter äro mindre utvecklade, förblifva fattig i jemförelse med en likartad folkras under likartade förhållanden, men hvars förmögenheter uppnått en högre utveckling. Sålunda var England under Egbert i nionde århundradet fattigt i jemförelse med England under Victoria i det nittonde. Den enda staden Liverpool eller Manchester eller Birmingham eller till och med Sheffield är troligen värd många gånger mera än hela Englands förmögenhet under nionde seklet. Sålunda kan en nations fattigdom bero på bristande utveckling.

Gamla och Nya England äro rika dels genom yttre omständigheter, ett gynnsamt klimat, en bördig jord, dels och förnämligast genom folkstammens stora lifskraft i förening med en normal folkökning, och dels i följd af de båda nationernas högre utveckling.

Dessa äro de förnämsta naturliga och organiska orsakerna till fattigdom i stor skala hos en nation.

II. Orsakerna kunna äfven vara politiska. Med politiska orsaker menar jag sådana, som framkallas genom lagarna, antingen grundlagarna, konstitutionen, eller andra lagar och författningar. Stundom sträfva lagarna att bringa ett helt folk till fattigdom. Sådana äro de lagar, hvilka tvinga folkets industri att taga en onaturlig riktning, i det de inskränka handel, jordbruk, manufakturer och näringar i allmänhet. Stun-

dom sker detta genom att befrämja krig, att underhålla arméer och flottor, och att sätta stridens förstöringsarbete eller det blott konservativa regeringsväsendet framför en produktiv industris skapande verksamhet. Frankrike var ett exempel härpå för en hundra år sedan. Spanien står ännu qvar sådant det var för två hundra år tillbaka.

Stundom sker det derigenom att man förhindrar nationens allmänna utveckling, i det man fördröjer dess uppfostran och förbjuder all tankefrihet. Kyrkostaten, jemförd med Toskana, är ett exempel härpå; hela Italien och Österrike i jemförelse med England; Spanien i jemförelse med Tyskland, Frankrike och Holland.

Stundom sker det derigenom att lagarna uppehålla en onaturlig institution, såsom t. ex. slafveriet. Härpå är Sydcarolina ett bevis, om man jemför denna stat med Massachusetts. Sydcarolina har många fördelar framför oss — dock är Sydcarolina fattigt, under det att Massachusetts är rikt.

Stundom inverkar denna politiska verksamhet ursprungligen endast på förmögenhetens fördelning och skapar sålunda en rik och en fattig klass. Detta är fallet med lagar, hvilka tillförsäkra äldste sonen all fast egendom, lagar, hvilka tillåta att förvandla egendom till fideikommiss för en lång tid eller för alltid, lagar, hvilka utestänga en mängd menniskor från besittning af jordegendom. Dessa lagar synas vid första påseendet icke afse annat än fördelningen af en nations egendom, så att en klass blir rik, de andra fattiga; men de äro onaturliga och kunna icke undgå att fördröja folkets industriella verksamhet och förminska den produktiva kraften, hvarigenom de förminska hela nationens rikedom. En lagstiftning kan gynna rikedom i stället för menniskor — egendom, som är samladt arbete, mera än arbete, hvilket är den kraft, som samlar egendomen. En sådan lagstiftning slutar alltid med att sätta rikedomen i fara, att förminska dess qvantitet och göra dess besittning osäker.

Tvenne anmärkningar kunna göras mot den europeiska lagstiftningen i allmänhet och den engelska isynnerhet. För det första har den sträfvat att hopa och bibehålla rikedomen på några få händer. Derföre gynnas förstfödslorätten och

ärftliga monopoler på hedersposter och vinstgifvande arbeten. För det andra har den alltid afsett egendomsegaren och hans egendom, men deremot föga sörjt för menniskan utan egendom; derföre har den alltid gynnat höga priser på saker och låga dagspenningar och derigenom till de naturliga och organiska hinder, som ligga i den fattiges väg, fogat äfven de sociala. I England skulle icke en son af en arbetare kunna stiga till någon höjd inom lagväsendet eller läkaryrket, knappast inom kyrkan; nej icke ens inom arméen eller flottan.

Dessa båda påståenden kunna uthärda en pröfning. Den engelska andan har fordrat en sådan lagstiftning, den amerikanska förkastar den. Den amerikanska andan fordrar egendomens fördelning, ställer menniskans rättigheter i första rummet, sakers i sista.

Sådana äro de politiska orsakerna och deras verkningar.

III. Vidare finnas sociala orsaker, som göra en nation fattig. Så när inom ett folk den opinionen får öfverhand, att arbetet icke är aktningsvärdt, att det är ärofullt att förtära, vanhederligt att förvärfva, att man måste ge ut mycket, under det man ingenting förtjenar. Spanska nationens fattigdom beror till en del på denna fördom.

Stundom synas de sociala orsakerna endast sträcka sitt inflytande till en viss klass. Parias i Indien få icke tillträde till någon indrägtig plats. De äro föraktade och följaktligen fattiga och eländiga. I Nya England föraktar man och rynkar pannan åt de svarta. De få icke gå på samma ångbåt, icke fara i samma omnibus, icke gå i samma skolor i Boston eller ens i samma kyrka som de hvita. De få till och med sällan arbeta i sällskap med hvita. Sålunda tvingas de att förblifva i sin fattigdom. I Europa hafva judarne varit lika föraktade och behandlats på samma sätt. De hafva dock undgått fattigdomen, derföre att de tillhöra en i vissa afseenden öfverlägsen folkstam och en nation, hvars bildning är äldre än någon nations i Europa; en nation, speciellt begåfvad med sparsamhetsförmåga; ett folk, hvilket icke kunde öfverlistas, öfverträffas eller bringas till fattigdom annat än af andra judar, skottar eller nyengländare. Ingen Ferdinand och Isabella, ingen inqvisition kunde så fullkomligt fördrifva dem,

från något land, som jankeens öfverlägsna skicklighet och slughet fördrifvit dem ur Nya England. Det finnes judar i alla länder i Europa, öfverallt föraktade och misshandlade och undanskjutna till samhällets hörn, men öfverallt öfverlägsna de menniskor, som omgifva dem.

Sådana äro de sociala orsaker, hvilka framkalla fattigdom.

Låtom oss nu betrakta saken i mindre skala och undersöka orsaken till fattigdomen i Nya England, fattigdomen på Broad-Street och Sea-Street. Dock skall jag från den stora massan undantaga dem, hvilkas fattigdom är tillfällig — enkor samt fader- och moderlösa barn, hvilka icke ärft någon förmögenhet, äfvensom dugliga arbetare, hvilka blifvit öfverraskade af sjukdom, innan de hunnit samla tillräckligt för sitt uppehälle. Vidare vill jag undantaga dem, hvilkas fattigdom är öfvergående — personer, hvilka börja med intet, men ega kraft och vilja att sjelfva bana sig en väg i verlden. Pluraliteten af fattiga återstår — de ständigt fattiga. De tillfälligtvis fattiga kunna lätt försörjas af den allmänna eller enskilda barmhertigheten; de, hvilkas fattigdom är öfvergående, skola snart försörja sig sjelfva. En yngling, som lefver på sex cents om dagen, under det han studerar medicin i Boston, är utan tvifvel en fattig man, men han skall snart återbetala samhället den lilla hjelp, han erhållit, och skall i sin ordning taga vård om andra fattiga ynglingar. Med dessa båda klasser — de tillfälligtvis och öfvergående fattiga — kunna vi alltså lätt komma till rätta.

Hvilka orsaker hafva frambragt den ständigt fattiga klassen? Hvad vi med rätta sagt om nationer, gäller ock om individer.

Först finnes det naturliga och organiska orsaker till fattigdomen. Somliga menniskor födas midt ibland brist, okunnighet, lätja, orenlighet, fylleri, last och brott; deras första förbindelser äro förnedrande, deras kamrater dåliga. De äro födda på samhällets Island, under den kalla zonen, somliga under sjelfva nödens polstjerna. De äro födda och uppfödda under de mest ogynnsamma förhållanden. Hvarje stjerna i deras horoskop har ett illvilligt utseende och utöfvar på

dem ett olyckligt inflytande. Jag kan icke påminna mig fem män i hela Nya England ur denna klass, som utmärkt sig genom något manligt värf — icke fem. Nästan alla af våra store män och våra rika hafva utgått ur den välmående klassen, ingen ur den nödlidande. Den gamla fattigdomen är den nya fattigdomens fader. Det åtgår åtminstone tvenne generationer, för att växa ifrån det förderfliga inflytandet af sådana omständigheter.

Vidare härleder sig den ständiga fattigdomen till en stor del från bristande duglighet, bristande kropps- och själskrafter. På detta samhällets Island födas menniskorna vanligen med en svag organism och uppväxa under inflytande af alla slags fysiska lidanden; de bli antingen svaga till kroppen eller ock utbildas deras muskelsystem på hjernans bekostnad, och de bli svaga till förståndet. Deras svaghet är en följd af deras föräldrars fattigdom och deras egen nöd i barndomen. Eken växer hög och grof i den bördiga dalen, på den torra sandheden blir hon en dverg.

Denna klass är äfven den, som hastigast tilltager i antal. Under det den fattige icke har hälften af hvad han behöfver, för att fylla sin egen mun eller skyla sin egen rygg, får han äfven andra ryggar att skyla, och andra munnar gapa efter föda. Han har icke öfverflöd på någonting annat än nakna och hungriga barn.

Vidare har han icke samma tillfälle som den välmående att förvärfva sig uppfostran och en allmän utveckling af sina förmögenheter. En obildad man med öfverlägsen förmåga blir dock ofta i detta århundrade förbigången af en väluppfostrad, oaktadt denne af naturen var vida mindre begåfvad. Om nu den obildade derjemte börjar sin bana med underlägsen skicklighet, under ogynnsamma förhållanden, belastad med en hastigt växande börda, kunnen J lätt inse, under hvilka hopade svårigheter han måste arbeta hela sitt lif. Sålunda måste vi till den första naturliga och organiska orsaken till hans fattigdom, hans ogynnsamma ställning i samhället, till den andra, hans underlägsna förmåga, och till den tredje, hans familjs hastiga tillväxt, äfven foga en fjerde orsak, hans ringa utveckling. Man kan icke vänta annat, än

att en okunnig man, hvilken tillika har en svag kropp och börjar sin bana under de mest ogynnsamma förhållanden, under det hans börda årligen blir mer och mer tryckande, skall fortfarande hela sitt lif igenom förblifva fattig. Endast i de allra utomordentligaste fall kan förhållandet bli ett annat.

Till dessa orsaker måste vi såsom de öfrigas samfällda resultat tillägga lätjan, hvarigenom de fattiga förstöra sin tid, samt den brist på sparsamhet och förutseende, hvarigenom de förlora de tillfällen, dem erbjudas, och förslösa sitt lifsuppehälle. Sällan äro de fattiga så hushållsaktiga som de rika. Så se vi barn förstöra möbler, smutsa och sönderrifva sina kläder och förtära och förslösa hvad de få, obekymrade om morgondagen. De fattiga äro barnen i samhället.

Till dessa fem orsaker måste jag ytterligare lägga dryckenskapen, denna den eländiga klassens digerdöd. Jag känner ingen frestelse att supa mig full; men om jag beständigt vore olycklig, frusen, hungrig, naken, okunnig, så att jag icke kände följderna af att kränka Guds lagar, om jag från ungdomen varit omgifven af de dåligaste exempel, missaktad af andra menniskor, ett vämjeligt föremål i deras ögon, ja, icke ens aktad af mig sjelf, kan jag lätt fatta, att rusets tillfälliga galenskap skulle vara en kärkommen njutning. Den fattige är brännvinshandlarens byte. Likasom lejonet uppäter vildåsnan i den hebräiska vildmarken, så suga i det moderna samhället brännvinssäljaren och brännvinsbrännaren märgen ur de fattiges ben. Jag hör aldrig talas om en stor förmögenhet, som blifvit samlad på handel med spritdrycker, utan att tänka på de hustrur, som härigenom blifvit enkor, de barn, som blifvit beröfvade sina föräldrar, de fäder och mödrar, hvilka dryckenskapen bragt till vanära, brott och undergång. Historien om det första romfatet, som kom till Nya England, är allmänt bekant. Det förde några och fyrtio män inför domstolen. Historien om det sista kan ej bli synnerligen bättre.

Sådana äro de naturliga och organiska orsakerna till fattigdomen.

Med undantag af lagar, som tillåta försäljning af rusgifvande drycker, tror jag, att det finnes få politiska orsaker till fattigdom i Nya England, och att de äro af alltför ringa vigt att tala om i en så kort teckning som denna. Deremot finnas här några sociala orsaker till den fortfarande fattigdomen. Mig synes att vi icke hysa mycken aktning för de personer, som förrätta det gröfre arbetet i lifvet, huru troget och väl de än göra det — föga aktning för arbetet sjelft. Den rike mannen blyges öfver att hafva börjat skapandet af sin förmögenhet med sina egna händers arbete, och om än den rike mannen sjelf icke blyges, blygs hans dotter i hans ställe. Jag tror icke, att vi synnerligen vårdat oss om att visa aktning för de underordnades ödmjuka ansträngningar, eller att vi varit synnerligen intresserade för att menniskor måtte bli dyra och saker billiga. Man har icke ansett det såsom en uppgift hvarken för en politisk ekonomi, en sund lagstiftning eller en ren kristendom att hindra eländets tillväxt, att undanrödja orsakerna till fattigdomen, ja, till brottet — endast att utkräfva hämnd derför, när det blifvit begånget!

Boston är ett besynnerligt ställe. Här finnes styrka nog att eröfra halfva kontinenten på tio år; tankekraft nog att gripa och tämja Connecticut och Merrimack; menniskokärlek nog att utsända missionärer öfver hela verlden — men icke nog rättvisa att grundlägga en högskola för våra egna döttrar, eller att förbjuda våra rikaste borgare att hyra ut kroglägenheter till plantskolor för fattigdom och brott eller öppna breda gator, de der leda till fattighuset, fängelset, galgen och ett jordiskt helvete!

Dessa äro fattigdomens orsaker, organiska, politiska, sociala. Man kan få se familjer öfvergå från den välmående till den nödlidande klassen till följe af dryckenskap, lätja, slösaktighet, äfven till följe af kropps- och själssvaghet; likväl, på samma gång det är vanligt att de rika nedgå till den välmående klassen endast derföre, att de sakna den framstående duglighet, hvarigenom deras fäder lyfte sig ur densamma, eller derföre att de sakna den vanliga eggelsen till arbete och hushållning, inträffar det icke ofta i Nya

England, att de välmående nedsjunka i eländets pöl annat än till följe af lastbarhet, lätja eller dryckenskap.

Det är icke lätt att studera fattigdomen i Boston. Men tag en liten stad inne i landet, dit få personer inflytta, och I skolen finna att de nödlidande familjerna vanligen befunnit sig i samma tillstånd under en hundra år; att många utaf dem härstamma från de "tjenare" eller hvita slafvar, hvilka våra fäder ditfört; att de, som nedsjunka från de välmående klasserna, vanligen sjelfva ådragit sig sitt elände — stundom genom lätja, ett fel, som visserligen må kallas en synd; ty den, som icke vill arbeta, men ändock vill lefva, han äter en annans bröd, hoptigdt eller stulet — men oftast genom dryckenskapen. Tre fjerdedelar af denna slags fattigdom härleder sig från denna orsak.

Nu ligger det hos fattigdomen en sträfvan att sporra de dugligaste till arbete, att de måtte bli qvitt sin fattigdom; och detta antager jag är försynens afsigt med detta onda. Fattigdomen går omkring som en beväpnad man i samhällets eftertrupp, hög och bister, mager och grym, för att skrämma de trötta, gissla de lata med sitt svärd och trampa och nedslå den förhärdade lättingen. Men han trampar ock ned de svaga, hvilkas enda fel ligger i deras olycka att hafva blifvit födda i samhällets eftertrupp; ty det ligger äfven i fattigdomen en sträfvan att förskräcka, försvaga och förlama. Den starke mannens fattigdom drifver honom till arbete, men för den svage är fattigdomen hans undergång. En verksam man väckes ur sin sömn af kylan — han stiger då upp och skaffar sig ett tjockare täcke; men den late eller kraftlöse ligger der och skälfver till morgonen, försvagad och förlamad af kölden. Så föder svaghet svaghet, fattigdom fattigdom, dryckenskap dryckenskap, brott brott.

Allting ligger emot för den fattige. Han får betala den högsta skatten, den dyraste hyran för sitt hus, det dyraste priset för föda och kläder. De fattiga kunna icke begagna sig af gynnande tillfällen eller goda konjunkturer som andra menniskor. De äro utsatta för de flesta frestelserna till dryckenskap och brott, de ega de sämsta försvarsmedlen mot dessa sina fiender. Om, såsom en rik man säger oss, rike-

domens förnämsta värde ligger deri, att den "gör sin egare oberoende af andra", hvarpå skola då de fattiga stödja sig, försummade och tillbakasatta af andra, sedda med vämjelse och föraktade, uteslängda till och med från de "aktningsvärdas" predikningar och böner? Det är ej underligt, om de upphöra att hysa någon aktning för sig sjelfva.

De fattige äro mest utsatta för sjukdomar; deras barn äro icke blott de talrikaste, utan äfven de sjukligaste. Mer än hälften af alla barn inom denna klass dö vid fem års ålder. De smittosamma farsoterna rasa våldsammast bland de fattiga. Dödligheten inom denna klass är häpnadsväckande. Om deras ställning skall förblifva sådan den nu är, tackar jag Gud derför. Om döden är deras enda förmyndare, är han åtminstone mäktig och föraktar icke sitt arbete.

För att öka antalet af de fattiga, hvilka dessa orsaker tvingat till och qvarhålla i fattigdomen, har vårt land äfven blifvit en tillflyktsort för andra länders armod. Gamla Englands adel, så ifrig i att upprätthålla sina jagtlagar, sina fideikommisser och sin förstfödslorätt, skickar sina tiggare till Nya England, för att lefva af de smulor, som falla från vårt bord. Så bringas samhällets båda ytterligheter tillsammans i en och samma nyengländska stad. Här är rikedom, elegans, bildning, nykterhet, anständighet, förfining — jag ville dock önska, att det funnes mera af dessa saker; der är fattigdom, okunnighet, dryckenskap, våldsamhet, brott under dess alla afskyvärdaste former — hungersdöd! Äfven vi hafva våra S:t Giles's och S:t James's, vår adel, icke en hårsmån mindre ädel än den ädlaste i andra länder, och våra tiggare — båda i samma kristliga stad. Bland den nödlidande befolkningen hafva eländet och döden uppbyggt sin kyrka. Hvem skall våga stoppa igen sina öron, när de predika sin förfärliga predikan om ve och förbannelse?

Goda menniskor fråga: "hvad skola vi göra?" Den främmande fattigdomen har haft denna goda verkan; den har injagat blygsel eller fruktan hos den amerikanska tiggaren och drifvit honom till arbetsamhet och hushållning.

Fattigdomen skall icke upphöra förr, än dess orsaker äro undanröjda. Här finnas flere personer, hvilka motse en stor

samhällsrevolution. Jag är en ibland dem; dock väntar jag icke, att den skall kunna utföras plötsligt eller genom mekaniska medel. Vi äro redan, utan att vi veta det, midt inne i detta revolutionsarbete. Ehuru jag icke kan gilla *associationisternas* specialläror, gläder jag mig öfver deras tillvaro. Jag delar deras förhoppningar. De påpeka samhällets sjukdomar, och detta är redan något. De föreslå äfven en metod att bota dem. Jag tror icke på denna metod, men menskligheten måste utan tvifvel göra många experimenter, innan vi träffa på den rätta. För min egen del bekänner jag, att jag icke ser någon utväg att undanrödja fattigdomen fullkomligt och till alla dess delar på en à två eller fyra à fem generationer, den torde komma att fortvara ännu under flere kommande tidehvarf. Likasom snön försvinner den vid en allmän stegring af lufttemperaturen; dock icke öfverallt på en gång, utan den förblifver ännu länge qvarliggande på de skuggiga och kalla platserna i verlden. Men den skall en gång, enligt min öfvertygelse, besegras, så att en menniska, som icke kan lifnära sig, skall bli lika sällsynt som en menniskoätare. "I hafven ständigt fattiga när eder", sade Jesus; och många, som ihågkomma detta yttrande, förgäta att han tillade: "och när I viljen, kunnen I göra dem godt." Jag väntar att få se en mildring af fattigdomen i detta land, och det inom kort.

Det är troligt, att de rättsliga begreppen i Europa i fråga om egendom inom några år skola undergå en stor förändring; att rättigheten att bortteståmentera omätliga jordegendomar åt en enda individ skall inskränkas; att förstfödslorätten skall upphöra jemte fideikommisserna och alla monopoler på rang och makt — hvilket allt skulle åstadkomma en stor omgestaltning i hela Europas och i synnerhet Englands samhällsförhållanden. Denna rörelse skall bringa många ur den välmående klassen upp i den rika och slutligen många af de nödlidande upp i den välmående. Men jag väntar mig ingen så genomgripande omstörtning här, der vi icke hafva så oerhörda missbruk att öfvervinna.

Jag tror, att i Europa något kommer att göras för arbetets organisation, ehuru jag icke vet hvad ej heller huru

det skall ske. Jag eger ej förmåga att inse det och vill icke kriticera hvad jag ej känner eller för närvarande kan fatta. Jag tror, att det kommer att försiggå en stor förändring i samhällsformen; att duglige män skola försöka att undanrödja brottets orsaker, icke blott att draga nytta af brottslingarna; att dryckenskapen skall aftaga; att lätjan skall komma att anses som en skam både för rik och fattig; att arbetet skall bli mera aktadt, uppfostran mera allmänt utbredd, och att inrättningar skola grundas, hvilka skola sträfva att frambringa dessa resultater. Men jag gör icke anspråk på att kunna uttänka dessa inrättningar, och jag skall åtminstone icke lägga några hinder i vägen för dem, som kunna och vilja försöka det. Det synes emedlertid troligt, att någonting först kommer att göras i Europa, der behofvet är störst. Der måste en förändring inträffa. Och kommer den icke på fredlig väg — snart skola icke alla kontinentens "extra konstaplar" tillhopa förmå nedtysta menniskonaturens röst. Om de hvita republikanarne icke kunna genomföra en revolution på fredlig väg; vänta ett ögonblick — och de röda republikanarne skola göra det, vadande i blod. "Fredligt, om vi kunna, med våld, om vi måste", säger menskligheten — först såsom en hviskning, men snart med tordönets stämma. Om maktens innehafvare icke vilja skrifva rättvisa med svart bläck på hvitt papper, skola okunniga och våldsamma menniskor skrifva henne på marken med blodsbokstäfver och upplysa sin råa lagstiftning med brinnande palatser, slott och städer. Men äfven om den sociala omgestaltningen genomfördes aldrig så fredligt, skulle dock en mängd menniskor tro, att verlden sett sin sista stund. Men verlden är gammal och icke så illa hopfogad och torde allt stå sig ännu en tid bortåt trots alla sådana omhvälfningar. Det menskliga samhället liknar ett af dessa ofantliga, afrundade klippblock, hvilka hvila så väl afvägda på en annan klippa, att man kan röra dem med en hand. Du är rädd att gå nedanföre af fruktan, att det skall falla. När det blåser, skakar det med ett förfärligt buller, och menniskorna tro, att det skall komma ned på dem. Då och då försöker en

grof pojke att stjelpa omkull det; men om alla, så många, som kunde få rum omkring det, förenade sina bemödanden, skulle de dock icke kunna lyfta den tunga massan från dess fasta, stadiga grundval.

Dock sedan alla dessa förändringar egt rum, återstår alltid skilnaden mellan de starka och svaga, de verksamma och de lätjefulla, de sparsamma och de slösaktiga, de måttliga och de omåttliga, och ehuru ordet fattigdom skall förlora sin förfärligaste betydelse och ej längre angifva bristen på allt hvad som är nödvändigt för de enklaste lefnadsbehofvens tillfredsställande, kommer det dock alltid att finnas relativt rika och relativt fattiga.

Men redan nu kan någonting göras direkte, för att undanrödja fattigdomens orsaker, någonting för att mildra dess verkningar; vi behöfva både den lindrande menniskokärleken och den helande rättvisan. Man kan förse de fattiga med bostäder för billig hyra, hvilken dock skall lemna husegaren en försvarlig inkomst. Detta har blifvit visadt genom försök; och efter allt, som blifvit taladt i denna fråga, förvånar det mig, att ingenting blifvit gjordt. Jag vill icke i religionens namn uppmana kyrkorna till detta arbete — de hafva andra saker att sköta; men om icke kapitalisterna i en sådan stad som Boston vilja göra något, synes det mig vara stadens skyldighet att vidtaga åtgärder, hvarigenom denna del af befolkningen kan förses med bostäder till ett pris, som icke vore ruinerande. Det skulle vara en ekonomisk vinst att göra detta äfven ur rent pekuniär synpunkt. Det skulle ovilkorligen kosta mindre, att låna upp penningar för sex procent och hyra ut de derför byggda husen för åtta, än att helt och hållet underhålla de fattiga i fattighus och straffa dem i fängelser.

Ännu mera kan göras i fråga om att förse dem med och vänja dem vid arbete; någonting för att sätta dem i tillfälle att köpa sina födoämnen och andra husbehofsvaror till billigt pris.

Någonting borde kunna göras, för att hindra tiggeriet på gatorna och i husen, något som vi förut icke hört talas om i vår stad. Denna almosa, som man ger utan åt-

skilnad åt en efterhängsen tiggare, som ser usel ut, gör mera skada än gagn.

Mycket kan äfven göras, för att befordra nykterheten, mycket mer, fruktar jag, än som troligen kommer att göras; detta är tydligen samhällets skyldighet. Dryckenskapen är förderflig nog för den välmående och rike; för den fattige är den undergång — ren, total och hastig undergång. Den rikes och välmåendes exempel slår ned bland de fattige såsom en blixt och spillrar, förtorkar och förbränner. Det är förvånande, att i det kristna Boston rika personer, som stå öfver den frestelse, som smyger bakom en dollar, personer, hvilka i andra afseenden anses ega en upphöjd karaktär, likväl vilja fortsätta en handel, som leder till förstöring och ett långsamt slagtande af sådana menniskomassor. Jag vet icke, hvad som skulle kunna göras från lagstiftningens sida; men jag vet, hvad som kan göras genom enskild sjelfförsakelse och enskild vaksamhet.

Någonting kan äfven göras, för att befordra religionen bland de fattiga; åtminstone kunde tillfälle beredas för en fattig man att kunna komma i kyrkan på söndagen tillsammans med sina icke fattiga medmenniskor och få höra allt det bästa, de skickligaste männen inom kyrkan hafva att erbjuda. Vi äro stora demokrater i fråga om vår stat, icke så i fråga om vår kyrka. Här komma katolikerna oss på skam. Om, såsom somliga ännu tro, det är ett manligt och ädelt kall att predika kristendomen; att då predika den för menniskor, hvilka befinna sig i det svåraste och farligaste läget i samhället; att bära det menskliga medvetandets högsta sanningar, den upphöjdaste filosofi och den ädlaste gudsfruktan ned till de fattigas, de obildades dagliga lif, till dem, som sitta i mörkret utan vänner på undergångens brant — sannerligen, detta är den ädlaste delen af detta kall, den som fordrar de högsta gåfvorna, den skönaste och vidsträcktaste bildningen, den ädlaste styrkan.

Det är ingen svår sak att tala förnuft med förnuftiga menniskor och att göra sig förstådd af de förståndiga; att tala till lärda och belästa personer, så att man vinner de-

rås bifall och till och med inverkar på deras känslor, är icke svårt, om man sjelf är beläst och lärd. Men att göra sig förstådd af de okunniga, att bevisa saker med förnuftsskäl för dem, som icke lärt sig tänka, att tala sådana personer till nöjes och inverka på deras känslor, att ingifva dem vishet, godhet och gudsfruktan — detta är ett arbete, hvilket endast några få menniskor med sällsynta naturgåfvor äro vuxna, menniskor, hvilka förmå öfverstiga den vida klyftan mellan skaparkraftens troner och de okunnigas, fattigas och förskjutnas låga ställning! Dock, sådana menniskor finnas, och detta är deras uppgift.

Något kan göras för de fattigas barn — för att befrämja deras uppfostran, skaffa dem sysselsättning och sålunda rycka dessa oskyldiga varelser undan den grymma fattigdomens skoningslösa fötter. Det är förfärligt, när man betänker, att, på samma gång det finnes flere barn i Boston, födda af katolska än af protestantiska föräldrar, dock öfver tre femtedelar af dessa dö, innan deras femte födelseårs sol belyst deras olyckliga hufvuden. Jag tackar Gud, att de dö sålunda. Om det icke finnes vishet nog hos samhället eller rättvisa nog att frälsa dem undan ett kommande, oafbrutet elände, då tackar jag Gud, att döden kommer i tid och fuktar sin skära medan skörden ännu är grön. Jag beklagar icke de eländets barn, hvilka falla tidigt för dödens skoningslösa arm. De äro i ro. Fattigdomen kan icke nå dem. Må de mödrar, som födt dem, glädja sig, och gråta blott öfver dem, som blifvit lemnade — lemnade åt okunnighet, elände, dryckenskap och laster, dem jag icke vill nämna; lemnade åt fängelsets och måhända på sistone galgens barmhertighet. Dock är Boston en kristen stad — och det är aderton hundra år sedan en stor menniskoson kom för att uppsöka och frälsa hvad förtappadt var!

Jag ser icke hvad mera kan göras på direkt väg, och jag ser icke hvarföre ej dessa saker skulle bli gjorda. Somliga skola alltid komma att lida; den late, den tröge, den högmodige, som icke vill arbeta, de lättsinniga, hvilka med vett och vilja förslösa sin tid, sina krafter och ego-

delar — de måste lida, de böra lida. Nöden är den enda skolmästare, som kan lära dem hushållsaktighet och flit. Sådana som blott äro oförmögna, som äro fattiga utan egen förskyllan — det är en orättvisa af oss att låta dem lida, vi begå en synd, då vi lemna dem att förgås. De små barn, som bli vid lif — skola de lemnas att bli barbarer midt i skötet af denna vår civilisation?

Brist är icke någonting absolut nödvändigt, men emedlertid under våra nuvarande olyckliga förhållanden en högst nödvändig sporre till flit, hushållning och en duglig verksamhet. Der är naturen — hela den materiella verlden — väntande på att tjena oss. "Hvad viljen I hafva deraf", säger Gud. "Betalen derför och tagen hvad I viljen; men betalen såsom I gån och stån!" Det finnes händer, som kunna arbeta, hufvuden, som kunna tänka, starka händer och goda hufvuden. Gud är en god hushållare; han hushållar med lidandet. Det finnes aldrig för mycket deraf i verlden för det ändamål det är bestämdt att tjena, ehuru det ofta drabbar den, det icke skulle drabba. Det finnes här, för att lära oss flit, hushållsaktighet och rättvisa. Det skall ej finnas här mer, när vi hafva lärt dess lexa. Brist och lidande stå qvar i verlden på obestämd tid; och menskligheten kan fördrifva dem, om den vill. Fattigdomen, såsom allt annat ondt, kan undertryckas.

Kunna vi då göra slut på denna fattigdom och det elände och de brott, den medför? Nej, icke i detta nu. Kunna vi icke förminska den? När vi vilja. Betänken, huru mycken duglighet det finnes i denna stad — lugnt beräknande, fjerrseende duglighet. Om några af de skickligaste männen riktade sina tankar på afhjelpandet af detta onda, huru mycket skulle icke kunna göras under en enda generation, och på ett sekel — hvad skulle icke kunna uträttas på ett helt sekel? Finnes någon högre verksamhet för en duglig man? Jag skulle vilja hafva skrifvit på min grafsten: "Denne man egde icke något öfverlägset förstånd, ännu mindre rykte, dock var han behjelplig att undanrödja orsakerna till fattigdomen och gjorde menniskorna lyckligare och bättre"; långt heldre än detta: "Här hvilar

en stor man, han intog en hög ställning i verlden, egde en stor makt och stort rykte, men gjorde ingen nytta; han lemnade verlden icke bättre, derföre att *han* lefvat, ej heller någon menniska lyckligare."

Sedan alla enskilda ansträngningar blifvit gjorda att undanrödja fattigdomen, måste det stora verket fullbordas genom mensklighetens allmänna framåtskridande. Vi skola växa ifrån detta onda på samma sätt, som vi växt ifrån menniskoätande, fångars slagtande, plundringskrig och andra närbeslägtade eländen. Gud har allmänna botemedel i öfverflöd, men få specifika. I det hushållningens, arbetsamhetens och måttlighetens grundsatser och vanor utbreda sig bland allmänheten, och menniskorna genomträngas af rättvisans begrepp, broderskärlekens känsla och religionens känslor och idéer, torde vi rycka målet ett godt stycke närmare. Jag hoppas allt af detta — kristendomens tysta, jemna fortskridande; snön smälter icke af solljuset eller af detta ensamt, utan i samma mån hela luften blir uppvärmd. Du kan vid kallt väder bortsmälta en liten fläck framför din egen dörr, men detta gör föga till saken, förrän den allmänna lufttemperaturen stiger. Dock, under det att luften uppvärmes, kan du underlätta smältningsprocessen, genom att uppbryta de hårdnackade ismassorna och uppställa dem på de platser, der solen skiner med direkt och oförhindradt ljus. Så måste vi ock göra med fattigdomen.

Det är endast helt litet hvar och en utaf oss kan göra — för hvad som helst. Dock detta lilla kunna vi göra; vi kunna hvar och en hjelpa till att höja samhällets grundton; först derigenom att hvarje menniska höjer sig sjelf genom flit, hushållning, menniskokärlek, rättvisa, gudsfruktan — genom ett ädelt lif. I samma mån vi göra detta, stegra vi ock hela verldens sedliga temperatur. För det andra genom att hjelpa dem, som komma i vår väg; nej, genom att gå af vår väg, för att hjelpa dem. I båda dessa riktningar är det vår pligt att arbeta. Till en viss grad är hvarje menniska sin broders väktare. För de krafter vi ega äro vi blott Försynens ombud, att vi måtte använda dem till menniskornas nytta och stundeligen vara

redo att inför Gud aflägga räkenskap för vår förvaltning. Hvarje menniska kan göra något, för att öfvertyga verlden om dess fel och brister, något på den lindrande menniskokärlekens väg, något på den botande rättvisans — när hon fullgör detta något, arbetar hon med Gud och Han med henne.

Om folkets offentliga uppfostran.

Tal hållet i Onondaga Lärareinstitut i Syracusa, New-York, den 4 oktober 1849.

Uppfostran är utvecklingen och utrustningen af menniskans förmögenheter. Att uppfostra folket är en af statens uppgifter. Det är allmänt erkändt inom Amerikas fria stater, att samhället är pligtigt att förskaffa hvarje barn, som föder inom detsamma ett tillfälle till intellektuell, moralisk och religiös uppfostran. Derföre har barnet ett rättvist och erkändt anspråk på samhället att erhålla medel till denna uppfostran, hvilken bör meddelas det icke såsom en almosa, utan såsom en rättighet.

Detta faktum vittnar om de framsteg menskligheten gjort inom icke så många år. En gång vårdade sig staten endast om folkets militära uppfostran, icke det ringaste om deras intellektuella, sedliga eller religiösa bildning. De erhöllo sin militäriska upptuktan icke för individernas, Thomas' och Olivers speciella, personliga fördelar, utan endast för statens fromma och nytta. De erhöllo den icke derföre att de voro menniskor, de der fordrade den i kraft af sin menniskonatur, utan såsom statens undersåter, derföre att deras militäriska öfning var behöflig för staten eller för dess styresmän, hvilka ansågo sig utgöra staten. Den enda bildning samhället då bestod sina medlemmar på allmän bekostnad var undervisning i förstöringskonsten och den beslägtade försvarsvetenskapen. De få, som voro bestämda att föra befäl, lärde förstöringsarbetets vetenskap och den beslägtade försvarsvetenskapen; de många, som voro dömda att lyda, lärde endast sjelfva konstfärdigheten att förstöra och försvara sig.

De skickligaste män inom nationen uppsöktes till militäriska lärare och gåfvo praktiska lektioner både i vetenskapen och konsten. De blefvo öfverhopade med ära och lastade med guld. Folkets förmögenhet och högsta vetenskapliga förmågor drogos åt detta håll. Inrättningar grundades, för att befordra denna uppfostran och öfvervakades sorgfälligt af staten, ty man ansåg att samhällets väl berodde på den disciplinerade tapperheten. Soldaten ansågs för statens sinnebild, menniskans urbild; följaktligen blef statens högsta andliga verksamhet produktion af soldater.

De flesta af de civiliserade nationerna hafva gått förbi detta stadium af deras utveckling: ehuru de få eller de många ännu alltjemnt undervisas i krigets vetenskap eller konst i alla så kallade kristna länder, finnes det dock äfven en annan klass af menniskor, för hvilken staten bereder medel till en uppfostran, icke militärisk, en uppfostran, den individerna af denna klass icke skulle kunna förskaffa sig sjelfva. Detta sker på statens bekostnad; det vill säga på bekostnad af hvar och en medlem i staten, ty hvad statskassan betalar, det betalar du och jag, rik och fattig, frivilligt eller af tvång, medvetet eller omedvetet. Denna klass af menniskor är olika i olika länder, och dess uppfostran lämpas efter styrelseformen och det rådande statsbegreppet. I Rom är det presterna, som uppfostras på statens bekostnad. Rom är en kyrklig stat, dess styrelse en teokrati — en hela folkets styrelse, men genom presterna, för presternas skull och i Guds namn. Platser inom kyrkan medföra makt, ära och rikedom, ingen plats utom kyrkan är af något synnerligt värde. Alla embeten äro besatta med prester, högsta embetsmannen är en prest, hvilken anses härleda sin makt icke demokratiskt från folket eller på kungligt vis från arfsrätt — ty i teorien har presten hvarken fader eller barn — utan teokratiskt från Gud.

I Rom anses presterskapet för statens blomma. Statens högsta andliga verksamhet är alltså produktion af prester; följaktligen användes den högsta möjliga omsorg på deras uppfostran. Inrättningar äro grundlagda på allmän

bekostnad, för att bilda prester; dessa inrättningar gynnas af regeringen, äro väl anordnade, väl öfvervakade, talrikt besökta och stå i stort anseende. Institutionerna för folkets uppfostran äro af ringa betydelse med ringa underhåll, ringa tillsyn, föga besökta och utan anseende. Folket är bestämdt till kyrkans undersåter, och då för detta ändamål icke mycken bildning behöfves, huru mycken det än behöfdes, för att göra det till kyrkliga medborgare, så erbjudes ej heller mycket.

Likasom det finnes institutioner för presternas uppfostran, så finnes det ock en klass af män, som egna sig åt detta arbete; skicklige män, väl undervisade, stundom snillen och alltid män med hög teologisk och vetenskaplig bildning; ganska duglige män, väl disciplinerade, de lärdaste och talangfullaste män i landet. Dessa personer äro väl aflönade och stå i högt anseende, ty på deras trohet anses presterskapets makt och alltså hela statens välfärd hvila. Utan rikedomens och ärans lockelser skulle dessa skickliga personer icke egna sig åt detta arbete; och utan understöd af deras skicklighet kunde presterna icke få en så god uppfostran. Härigenom skulle deras makt förminskas; den rakade och invigda klassen skulle utan bildning snart bli föraktad — teokratien vore slut. Sålunda hållas presternas uppfostrare i ära och omgifvas med lockbeten, som lysa i hopens ögon; men folkets offentliga uppfostrare, hufvudsakligen qvinnor eller okunnige män, åtnjuta ringa aktning. Sjelfva de byggnader, som äro afsedda för presternas uppfostran, äro ståtliga och lysande; jesuiterkollegierna, propagandan, seminarierna för presters uppfostran och klostren för uppfostringen af det rikare ordenspresterskapet äro stora anläggningar, försedda med biblioteker och utrustade med allt hvad som erfordras till detta vigtiga värf. Men folkskolehusen äro små, oansenliga byggnader, illa uppförda, illa försedda och beräknade för ett arbete af, som man tänker, ringa vigt och betydelse. Detta allt står i sträng öfverensstämmelse med idéen af en teokrati, der presterskapet är mäktigt och folket kyrkans undersåter; der statsverksamhetens uppgift är prestproduktion.

I England tager staten vård om uppfostringen af en annan klass, adeln och ståndspersonerna; det vill säga uppfostringen af ynglingarne ur gamla och historiska familjer och af ynglingar med förmögenhet, ståndspersonernas söner. England är en oligarkisk stat; dess styrelseform en aristokrati, allas styrelse genom ett fåtal, adeln och de förmögna, för detta fåtals skull och i en konungs namn. Der är maktens grundval rikedom och börd af adlig familj. Båda äro förenade i den rike ädlingen. Der är adeln statens blomma; adlig börd medför rikedom, embeten och alla deraf härledda sociala utmärkelser. Politiska embeten äro nästan uteslutande förbehållna åt personer af ryktbar börd eller stora rikedomar. Konungen, landets högsta embetsman, måste öfverträffa alla andra i rikedom och deraf följande glans och ståt äfvensom i ädel börd. Han är icke blott adlig, utan kunglig. Hans rätt att styra härleder sig icke i ringaste mån från folket, utan från hans börd. Sålunda eger han de båda väsendtliga egenskaperna, erforderliga för adligt inflytande, börd och rikedom, och detta icke i högre grad, utan i den högsta.

Alldenstund staten är en aristokrati, blir dess högsta andliga verksamhet produktion af adelsmän; hvarje adelsfamilj öfverflyttar sin blodsfullmakt endast på en enda person — den äldsta sonen; af den högsta adliga formen, den kungliga, antager man att af hvarje generation födes blott en individ, som mottager och fortplantar, fullkomligt oförfalskadt, det kungliga fullblodet.

Alldenstund adeln är statens blomma, måste man göra sig stor möda vid uppfostringen af de personer, som äro födda af patriciska eller rika familjer. Då England icke är en blott militärisk eller kyrklig stat, ehuru dessa båda elementer i betydlig grad ingå deri, utan äfven en handlande, jordbrukande och fabriksidkande stat, som intager en högst framstående plats inom verldspolitiken; så måste det anskaffas en god allmän uppfostran för dessa personer — i annat fall skulle deras makt förminskas, adel och ståndspersoner förlora sitt anseende och regeringen öfvergå i andra händer; ty ehuru en person kan födas till rang och rikedom, kan han dock icke födas till kunskaper och praktisk duglighet. Derföre äro ock

institutioner grundade för den aristokratiska klassens uppfostran: Oxford och Cambridge, "dessa lärdomens tvillingsbröder", jemte de till deras hjelp inrättade förberedande läroanstalterna.

Afsigten med dessa anstalter är att uppfostra ynglingar af familj och förmögenhet. Målet med denna akademiska bildning är icke, såsom förhållandet var i det hedniska Rom, en militärstat, att skapa soldater, ej heller såsom i det kristna Rom att skapa prester; det är icke såsom vid de tyska universiteterna att förse verlden med lärda och filosofer, litteraturens och vetenskapens män — utan att mogna och fullända *gentlemannen*, i detta ords tekniska betydelse, en person enligt allmänna föreställningen lämplig att sköta en invecklad aristokratisk stats angelägenheter, att bekläda med ära dess hvarjehanda militäriska, politiska, kyrkliga eller sociala embeten och åtnjuta den värdighet de medföra. Dessa universiteter lemna de individer, som der församlas, tillfällen till en undervisning, som icke står att vinna på annat sätt. Den köpes på statens bekostnad, på bekostnad af hvar och en statsmedlem. Studenten i Oxford betalar visserligen sin terminsafgift, men dess belopp är en obetydlighet i jemförelse med den verkliga kostnaden för hans vistelse derstädes; denna återstod betalas af menskligheten. Dessa anstalter öfvervakas ständigt af staten, som är officiell förmyndare öfver den adliga uppfostringen; de erhålla tillfälliga anslag ur den allmänna skattkammaren, ehuru de hufvudsakligen stödja sig på frivilliga gåfvor af enskilda personer. Men dessa enskilda gåfvor, likasom de tillfälliga statsbidragen, komma dock från hela nationens besparingar. Dessa inrättningar äro rika, väl styrda och stå i högt anseende; deras kanslerer eller vice kanslerer äro män af hög samhällsställning; de hafva sina egna representanter i parlamentet; de skickligaste män utväljas till lärare, professorer och husföreståndare, män af duglighet, af förträfflig uppfostran och alla en fulländad gentlemans egenskaper; de äro väl betalda och rikeligen belönade med hedersbetygelser och social utmärkelse. Rikedomen gynnar dessa inrättningar, adeln vakar öfver dem och kunglighetens nåd ler emot dem. Ingen under, att de trifvas i detta

trefaldiga solsken. De byggnader, som stå till deras tjenst, äro bland de dyrbaraste och smakfullaste i landet; de ega stora museer och omätliga bibliotek; hvarje boktryckare i England måste på egen bekostnad lemna ett exemplar af hvarje bok han trycker till Cambridge och Oxford. Hvad rikedom kan köpa, eller konstsnille skapa helgas i detta land åt bildandet af denna mäktiga klass.

Men under det att adeln och ståndspersonerna anses för statens blomma, bildar det egentligen såkallade folket endast bladen och räknas derföre af ringa vigt i nationens politiska botanik. Dess uppfostran är på ett häpnadsväckande sätt försummad; den öfverlemnas hufvudsakligen åt den tillfälliga enskilda kristliga fromheten, åt menniskoälskande personers öfvergående barmhertighet eller åt det "upplysta egna intresset" hos handtverkare och minuthandlande, hvilka då och då grundlägga uppfostringsanstalter för någon liten del af massan. Men sådana anstalter äro föga gynnade hvarken af regeringen eller den herrskande klassen; de rika ståndspersonerna besöka dem icke, adeln understödjer dem icke, kunglighetens solsken faller icke derpå. Samma parlament, som anslog hundra tusen *pounds* af nationens penningar för drottningens hästar och hundar, kunde icke bestå mer än tretti tusen på folkundervisningen. Ingen ära väntar folkets uppfostrare; de samla ingen rikedom, inga ståtliga byggnader uppföras till deras begagnande, inga dyrbara bibliotek anskaffas på statens bekostnad. Du beundrar kollegie-husen och kyrkorna i Oxford och Cambridge, de praktfulla offentliga byggnaderna i London, både äldre och nyare — parlamentshuset, banken, de kungliga och adliga palatserna, de herrliga kyrkorna — och du frågar, hvar äro folkskolehusen? Om du går till Bridewell och Newgate, får du svar. Allt detta öfverensstämmer med idéen af en aristokrati. *Gentlemannen* är statens typ, och all statens verksamhet går ut på att producera honom. Folket behöfver endast så mycken uppfostran, att det kan bli *gentlemännens* tjenare, och synes icke aktadt för dess egen skull, utan endast i den mån det utgör näring för oligarkiens blomma.

I Rom och England hafva stora summor utgifvits af rika män och äfven af staten, för att anskaffa medel till en teokratisk eller aristokratisk uppfostran åt en viss klass och för att producera de nationella presterna och de nationella gentlemännen. Der är en offentlig uppfostran ett privilegium för några få, men köpt på de mångas bekostnad; ty ploggossen i Yorkshire, som icke har tillräcklig bildning att läsa bönen om dagligt bröd i *Fader vår*, bidrager till aflöningen af presidenten i *Triniti College*, och svinherden på romerska campagnan, som icke känner något mer om religionen, än hvad han får lära vid jul och påsk, genom att se påfven bäras på menskliga skuldror till S:t Peterskyrkan, hjelper till att underhålla propagandan och *collegium romanum*. De privilegierade klasserna måste erhålla en uppfostran under statens ögon, då denne anser sig pligtig att förse dem med medel till en offentlig uppfostran dels på individens, men hufvudsakligen på allmän bekostnad. Omfånget af denna uppfostran beror på tre saker: på den bildningsgrad menskligheten uppnått; på den speciella nationens förmåga med afseende på dess pekuniära och politiska ställning att tillgodogöra sig denna allmänna bildning; samt på den enskilda individens inom nationen flit och naturgåfvor. Så starkt är det band, som sammanhåller menskligheten, att individens utveckling sålunda alltid är beroende af slägtets; och den romerska prestens eller den engelska *gentlemannens* uppfostran är resultatet af dessa trenne krafter — menskligheténs bildningsgrad, nationens kraft och hans egen enskilda karaktär och verksamhet. Ingendera af dessa trenne faktorer är konstant, utan alla vexla beständigt. Sålunda vexlar ock omfånget af den uppfostran en person kan erhålla i Rom eller Oxford och beror både på nationens och verldens tillstånd; men då menskligheténs bildning på några få år gått så betydligt framåt, och då Englands rikedom ökats och dess fred börjar bli alltmera tryggad, kan man inse, huru lätt det blir för staten att erbjuda hvarje *gentleman* en uppfostran, som det hade varit en ren omöjlighet att förskaffa honom under yorkska och lancasterska perioden.

I Amerika äro förhållandena helt annorlunda. Jag talar om Nordens fria stater; slafstaterna deremot bära alla en

oligarkies fulaste drag i förening med ett teokratiskt kasthögmod, som alstrar en fortfarande kärlekslöshet; der anses en allmän och offentlig folkundervisning icke förenlig med statsbegreppet. Detta är likaså fallet i Södra Carolina som i England eller Rom och i ännu vida högre grad, ty en offentlig och allmän bildning för alla kan väl vara farlig för en teokrati eller aristokrati, men för slafveriet är den döden. I England och ännu mera i det katolska Rom utgöra kyrkorna — sjelfva beundransvärda konstmuseer och öppna alla dagar för alla menniskor — ett vigtigt element för den mest försummade klassens uppfostran. Men slafveri och folkuppfostran äro inkommensurabla storheter. Ingen våldets qvantitet kan bli deras gemensamma måttsenhet. En republik, der herre och slaf fingo samma uppfostran, skulle snart bli en röd republik. Slafegaren vet detta och bannlyser följaktligen all folkundervisning och skryter med att kunna underhålla tre millioner barbarer i landet, och lider i sin ordning af den förnedring, som blir en naturlig följd af detta förhållande. Men inom de fria staterna i Norden är regeringen hvarken teokratisk eller aristokratisk; staten är enligt teorien icke till hvarken för ett fåtal eller ens en majoritet, utan för alla; inga klasser erkännas och skyddas derföre icke heller genom några privilegier. Regeringen är en demokrati, allas styrelse genom alla, för alla och i allas namn. En menniska föder till alla menskligheteus rättigheter; alla födas till dem, alltså äro alla lika. Derföre är en statens utgift icke blott en utgift på allas bekostnad, utan måste ock lända till allas nytta och fromma. Under det att sålunda en teokrati fordrar presternas uppfostran, en aristokrati adelns och ståndspersonernas, fordrar en demokrati allas uppfostran. Målet måste vara, icke att bilda prester och *gentlemän* af ett fåtal, en privilegierad klass, utan att utbilda alla till menniskor; det vill säga att gifva deras intellektuella, moraliska, affektionella och religiösa förmögenheter en normal och sund utveckling, att gifva dem medel till ernående af de vigtigaste elementarkunskaper och att utsträcka denna förmögenheternas utveckling och utbildning så långt som möjligt.

Inrättningar måste grundas för detta ändamål — att uppfostra alla, rika och fattiga, höga och låga, personer med stora och personer med klena naturgåfvor. I Nya England äro dessa anstalter längesedan grundade på allmän bekostnad och öfvervakade med faderlig omvårdnad såsom vår förbundsark, vår nations palladium. Man har både i teorien erkänt och i praktiken tillämpat den grundsatsen, att staten eger att använda landets egendom likamycket för befrämjande af folkets offentliga uppfostran som till dess försvar, att egendomen är ansvarig likaväl för undervisningsverket som försvarsverket.

Inom en demokrati finnas tvenne skäl för denna teori och dess tillämpning i praktiken. Det ena är ett politiskt, statens egen fördel. Hvarje man, som icke är hemfallen åt fängelset eller fattighuset, blir vid tjugoett års ålder röstberättigad, han kan stiga till hvilket förtroende- eller hedersembete som helst, äfven det högsta embetet står honom öppet. Då så mycket beror på hans afgifvande af ett förståndigt votum, måste han ock ega ett tillfälle att göra sig skicklig till utöfvandet af denna sin rätt att välja och blifva vald. Det är lika nödvändigt nu för tiden i en demokrati och lika oskiljaktigt från dess idé, att alla genom uppfostran måtte förvärfva sig denna skicklighet, som det fordom var nödvändigt i en militärstat, att alla skulle uppfostras till soldater.

Det andra skälet är ett filosofiskt, sjelfva individens fördel, oberoende af statens. Menniskan är menniska, ett helt för sig, och staten är till för henne likaså mycket, som hon är en bråkdel af staten och hon är till för honom. Hon har en menniskas rättigheter; och hon må vara aldrig så underlägsen i makt, född af aldrig så ringa föräldrar, utan den ringaste förmögenhet, med aldrig så svag kroppsbyggnad, är hon dock en menniska och i menskliga rättigheter jemnlik hvarje annan menniska, om ock född af en ryktbar familj eller rik och kraftfull. Följaktligen har hon rätt att fordra, att ett tillfälle måtte stå henne öppet till förvärfvande af den högsta bildning, som menniskoslägtets utveckling och nationens förhållanden göra det möjligt för någon att erhålla — så mycket deraf, som hans medfödda förmåga och frivilliga flit tillåta honom att göra sig tillgodo. Det är denna grund-

sats man följt i Nya England, och vi hafva här skolor äfven för döfstumma och blinda, ja till och med för idioten och brottslingen.

Då nu vår statsidé fordrar allas uppfostran, måste omfånget af denna uppfostran ock vara så stort, som de förut nämnda trenne föränderliga faktorerna medgifva. Den demokratiska staten har icke uppfyllt sin politiska bestämmelse och sin uppfostringspligt, förrän han erbjuder hvarje menniska ett tillfälle till förvärfvande af den högsta uppfostran, menskligbetens kulturstudium gör det möjligt för staten under dess förhandenvarande omständigheter att erbjuda och individens egen natur och sinnelag gör det möjligt för honom att mottaga.

Om vi betrakta saken från den politiska eller statens synpunkt, bör hvarje menniska ega en bildning, som gör henne duglig att utöfva sina rättigheter såsom väljande och valbar. Det är icke lätt att bestämma någon gräns för denna bildning; äfven den är en föränderlig och ständigt växande storhet. Om vi betrakta saken filosofiskt eller från individens synpunkt, finnes det ingen annan gräns än menniskoslägtets kulturstadium och individens egen förmåga af utveckling och tillväxt. Endast några få menniskor skola göra sig till herrar öfver hela den bildning nationens och verldens förhållanden göra tillgänglig; några skola komma till korta af bristande förmåga, andra af bristande böjelse. Gör bildningen så tillgänglig, som möjligt, så tilldragande, detta tidehvarfs lärare kunna framställa henne, mängden af menniskor skola detta oaktadt nöja sig med det minsta belopp, som är möjligt, för att skaffa dem ett visst anseende. Endast några få skola sträfva så långt de kunna. Det skall alltid finnas flere tusen jordbrukare, handlande och handtverkare mot en filosof. Detta är så som det bör vara och i full öfverensstämmelse med menniskans natur och hennes uppgift i verlden. Dock hafva alla samma naturliga rätt att fordra, det tillfälle måtte dem beredas till ernående af en uppfostran med den utsträckning och under det vilkor å deras sida, hvarom vi förut talat. Att utföra detta arbete, hela folkets demokratiska uppfostran i ändamål att utbilda dem till menniskor, behöfva vi allmänna

anstalter, grundade af folket och underhållna på allmän bekostnad; anstalter med rika donationer, talrikt besökta, noga öfvervakade och aktade i mån af sitt värde; vi behöfva lärare, skickliga personer, med god bildning, väl aflönade och aktade i förhållande till deras arbete. Det är en god sak att uppfostra de privilegierade klasserna, prester i en teokrati och *gentlemän* i en aristokrati. Ehuru de äro få till antalet, är det likafullt ett stort verk, och de som utföra det åtnjuta ingalunda för stor lön eller för stort anseende hvarken i England eller i Rom, ej heller äro de för öfverflödigt utrustade med undervisningsmedel. Men en offentlig uppfostran af ett helt folk är ett ännu större verk och vida svårare, och borde ännu sorgfälligare öfvervakas af staten och tillerkännas den ära det förtjenar.

Sedan de fullvuxna personerna i ett land sörjt för sina fysiska behof och försäkrat sig om ett behöfligt fysiskt välstånd, blir det deras vigtigaste uppgift både att ytterligare uppfostra sig sjelfva och att lyfta den uppväxande generationen till samma bildningens trappsteg, hvarpå de sjelfva befinna sig. Det är vigtigt att vi lemna efter oss odlade länder, hus och bodar, jernvägar och qvarnar, men det är ännu vigtigare att vi lemna efter oss vuxna menniskor, menniskor i ordets egentligaste mening: sådana äro den materiella rikedomens frukter, icke tvärtom. Den materiella rikedomens högsta nytta ligger i dess uppfostringsförmåga.

Menniskoslägtets bildning växer med hvarje generation; de fyra ledande nationerna inom kristenheten, England, Frankrike, Tyskland och Förenta Staterna hafva tydligen på en hundra år åtminstone fördubblat sina andliga skatter; inom de fria staterna i Amerika ökas ock rikedomen oafbrutet och med en hastighet, vida öfverträffande den samtida folktillökningens: sålunda ökas för hvart tidehvarf icke blott menskligbetens bildning, utan äfven statens förmåga att erbjuda hvarje menniska ett bättre tillfälle till en bättre uppfostran, i det statens uppfostringsskicklighet tilltager i samma mån de ofvannämnde faktorerna förstoras. Den nu uppvuxna generationen är derföre både mäktigare af och förpligtad till en

högre bildning än dess fäders och att lemna åt sina barn tillfälle att förvärfva en ännu högre utveckling.

Hvarje snillets barn i nittonde seklet födes vid foten af lärdomens stege på samma sätt som det första barnet och med samma kroppsliga och andliga nakenhet; ehuru af den mest bildade folkstam, med sex eller sexti tusen år bakom sig, måste det börja utan något annat än sig sjelft. Dock så stark är den enhet, som sammanbinder hela menniskoslägtet, att det med den närvarande generationens bestånd på några få år skall lära sig allt hvad menskligheten lärt under hela sin långa historiska utveckling; det skall gå utöfver detta och upptäcka och skapa nya saker och sedermera lyfta en ny generation till samma höjd, för att snart i sin ordning öfverträffas af denna.

Mannens uppfostran blir aldrig afslutad, men vi kunna urskilja tvenne bestämdt åtskilda perioder, gossens och mannens. Uppfostran i allmänhet är förmögenheternas utveckling och uppodling och är sålunda till arten densamma för mannen som för gossen, ehuru den bibringas af olika krafter. Gossens uppfostran, så vidt den beror af uppfostringsanstalter och medvetna lärometoder, måste vara så afpassad, att den kan sätta honom i stånd att möta de inflytelser, som skola omgifva honom, när han blifvit man; i annat fall skall hans uppfostran icke göra honom duglig att mäta sig med de nya krafter, som möta honom, och skall förfela sitt mål, nemligen att utbilda honom till man. Jag förbigår familjens och naturens inflytelser, såsom icke hörande till mitt närvarande ämne. I Amerika kunna vi anmärka fyra hufvudkrafter, hvilka inverka på männens offentliga uppfostran och motsvara fyra hufvudriktningar af den nationella verksamheten. Jag vill kalla dem bildningskrafter:

I. Folkets politiska verksamhet, representerad af *staten.*

II. Folkets industriella verksamhet, representerad af *affärslifvet.*

III. Folkets kyrkliga verksamhet, representerad af *kyrkan.*

IV. Folkets litterära verksamhet, representerad af *pressen.*

Jag nämner dem nu med afsigt i denna ordning, ehuru jag snart kommer att hänvisa till dem åtskilliga gånger i en

annan ordning. Dessa krafter verka på folket och göra oss till hvad vi äro; de verka indirekt på barnet, innan det kommer till medvetande, sedan direkt; men starkast inverka de på mannen. Hvad vi vanligen och egentligen kalla uppfostran — utvecklingen och uppodlingen af barnens förmögenheter — är endast en förberedelse; gossens skolundervisning är blott en inledning till mannens praktiska utbildning. Det är endast denna förberedande uppfostran af folkets barn, som tillhör skolmästarnes verksamhet. Deras värf är att gifva barnet en sådan utveckling af dess förmögenheter och ett sådant förråd af förberedande kunskaper, att det kan med trygghet möta inflytelserna af alla dessa bildningskrafter, uppskatta och föröka det goda deri, motstå, motverka och slutligen upphäfva det onda och sålunda på detta sätt fullfölja sin uppfostran på samma gång det lär sig att arbeta i en eller flera af de ofvannämnda verksamhetsriktningarna, tjenande sig sjelft och menskligheten politiskt genom staten, kyrkligt genom kyrkan, vetenskapligt genom pressen eller i alla händelser på industriell väg genom sin affärsverksamhet. För att bibringa barnen en för denna fyrfaldiga mottaglighet eller verksamhet erforderlig förberedande uppfostran, behöfva vi trenne klasser af offentliga undervisningsanstalter:

I. Fria folkskolor.
II. Fria högskolor.
III. Fria akademier.

Jag skall snart tala utförligare om hvar klass för sig, men nu vill jag för korthetens skull benämna dem med deras gemensamma genusnamn, skolan. Det är tydligt att de lärare, som skola arbeta med detta medel, böra ega förmåga att urskilja det goda och onda hos de fyra bildningskrafterna, som verka på de fullvuxna, så att de kunna bereda sina lärjungar att mottaga detta goda och förkasta detta onda. Låtom oss då för ett ögonblick betrakta dessa bildningskrafter och se hvad de erbjuda oss och hvad män de torde komma att göra af sina omedvetna lärjungar. Låtom oss först betrakta de goda egenskaperna, sedan de onda.

Det är tydligt att affärslifvet, pressen och politiken sträfva alla att befrämja en stor både kropps- och själsverksamhet,

Inom affärslifvet egga vinstbegäret, våra praktiska mäns företagsamhetsanda, deras flit, hushållning och förutseende menniskorna till stora ansträngningar och frambringa en häraf följande utveckling af de förmögenheter, som för denna verksamhet tagas i anspråk. Social utmärkelse beror nästan helt och hållet på rikedom; denna samlas aldrig under närvarande samhällsförhållanden genom blott handarbete, den förvärfvas endast genom industriens högre former, der menniskan gjort sig naturkrafterna till tjenare eller ock lärt sig draga nytta af det blotta handarbetets resultater. Häraf uppkommer en oafbruten sträfvan uppåt till industriens högre former för penningens skull och följaktligen en oafbruten sträfvan att förvärfva de egenskaper, som äro nödvändiga för denna verksamhet. Inom det industriella området är själen verksammare än handen. Häraf kommer det sig att inom de fria staterna det mesta grofarbetet förrättas af kreatur eller af de naturkrafter — vind, vatten, eld — hvilka vi tyglat och tvungit att arbeta medelst våra maskiner. I Nya England förrättas de flesta öfriga arbeten, som fordra ringa tankekraft, af irländare, hvilka just genom dessa arbeten vinna i bildning. Menniskor se det industriella handarbetet i Norden och förvåna sig deröfver; men de se icke alltid det industriella hufvudarbetet, som föregår, leder och förorsakar det andra; de se sällan de sammansatta krafter, af hvilka denna företagsamhet och denna utveckling äro resultater.

Vi löpa ingen fara att bli lättingar. Affärsverksamheten intager nu samma plats inom folkets uppfostran, som en gång intogs af kriget; den lifvar arbetskraften, befordrar beröringen menniskor och nationer emellan; genom att församla menniskor i massor, höjer den så att säga deras temperatur; den leder till nya och bättre organisationsformer; den sporrar menniskor till uppfinningar, hvarigenom vi förvärfva allt större och större makt öfver elementerna, i det vi på fredlig väg med våra gamla besittningar införlifva nya naturprovinser — vattnet, vinden, elden, blixten, dem vi sätta att förrätta vårt arbete, sålunda mångdubblande lifvets beqvämligheter och frigörande

en stor del af menniskans tid. Denna verksamhet är aldrig förstörande, aldrig blott konservativ, den är oafbrutet nyskapande. Dess skaparmedel är icke den råa styrkan, utan en bildad ande. En persons handel är alltid hans lärare, och industrien är en högskola för menskligheten. En stor del af vår undervisning kommer genom våra händer. Hos oss, der plogen vanligen skötes af dens händer, som eger den jord han fårar, bibringar en persons affärslif en bättre uppfostran än i de flesta andra länder och utvecklar högre själsegenskaper. Det finnes en bestämdt utstakad skilnad i detta afseende mellan Norden och Södern. Vi hafva aldrig förut sett en sådan industri och en sådan kraftfull verksamhet af hufvud och hand i fredstid hos någon annan nation.

Pressen uppmuntrar denna verksamhet, företagsamhet och ihärdighet. Båda dessa krafter, pressen och industrien uppmuntra en ädel frikostighet; ingendera gynnar girigbuken, som samlar för att samla eller "utblottar, bedrager och snattar, för att rikta en arfvinge"; den dör icke aktad i Boston, som dör rik, utan att hafva testamenterat något till en ädel offentlig stiftelse. Pressen uppmuntrar en industri, som samlar ärligt och för ett ädelt ändamål.

Pressen förser oss med böcker till ett utomordentligt billigt pris. Vi fabricera litteratur billigare än någon annan nation med undantag af kineserna. Äfven de bästa böcker, de största tänkares arbeten äro åtkomliga för en arbetsam jordbrukare eller handtverkare, om ett halft dussin familjer förena sig för detta ändamål. Hvilken stor bildande kraft några stycken goda böcker, spridda inom en kommun, kunna utveckla, är allmänt kändt.

Vidare kringsänder pressen vidt och bredt och till billigt pris alla sina många tidningar, en vigtig litteratur för dem, som icke äro i tillfälle att läsa någonting annat; de bringa underrättelser från alla verldens delar och vidga synkretsen hos de ynglingar, som icke komma utom hemmet.

Äfven staten befrämjar arbetsamhet, företagsamhet, raskhet, ihärdighet och sparsamhet. Den amerikanska styrelsen utmärker sig i hög grad genom dessa fem egenska-

per. Vår regeringsform sporrar fosterlandskärleken, hvarje person delar det allmännas väl eller ve. Den gamla tidens teokratier, monarkier och aristokratier hafva frambragt stora och ädla exempel på patriotism hos de få eller de många utvalda; men det är demokratien förbehållet att bringa i dagen de ädlare formerna af fosterlandskärleken och af sjelfförsakelse och ett oegennyttigt nit för fäderneslandets sak.

Här äro alla män röstberättigade, och alla stora frågor afgöras enligt teorien åtminstone genom hela folkets beslut. Denna regeringsform är ett mäktigt utvecklings- och undervisningsmedel för nationen. Den bidrager till att utvidga och stärka den förståndsverksamhet, som blifvit väckt af affärslifvet och pressen. Naturen af våra politiska institutioner är sådan, att vi inom de fria staterna lyckats frambringa den högsta grad af nationell enhet i vår verksamhet i förening med den minsta möjliga inskränkning af den personliga friheten. Vi hafva förlikat nationell enhet med individuell mångfald och lemnat likformigheten å sido. Härigenom får hvar och en så stort spelrum han vill för sin individualitet och en omätlig kraft af duglighet, företagsamhetsanda och uppfinningsförmåga frigöres, för att arbeta för sin egen räkning. På andra ställen, utom i England, är denna kraft latent, undertryckt af styrelsen. Då denna kraft blifvit uppfostrad och icke har något som håller sig tillbaka, då så mycket grofarbete förrättas af djur och naturkrafter, nu tämda och påselade, och så mycken tid blifvit lemnad ledig för tankens värf, fordras ock högre insigter och större verksamhet; och de fria staternas folk har blifvit det mest verksamma, företagsamma och industriella folk i verlden, det mest uppfinningsrika i fråga om materiellt arbete.

I alla dessa tre verksamhetsformer finnes mycket, som kan sporra menniskors äregirighet. Banan ligger öppen för talangen, arbetsamheten, öppen för hvarje menniska — vetenskapen, affärslifvets och politikens bana. Våra rika män voro en gång fattiga, våra ryktbara män härstamma från fäder, om hvilka man eljest icke hade hört talas.

Lagern, dollarn, embetet och den sociala utmärkelse, som tillfaller dem som utmärkt sig inom litteraturens, affärslifvets och politikens områden — allt detta sporrar den obekanta, fattiga ynglingen till stora ansträngningar; han kan icke sofva, täflingsbegäret väcker honom tidigt och håller honom länge vaken. Bakom honom vandra fattigdomen och hungern, magra, vidriga gestalter, omkring i "mörkrets leder", för att pådrifva de tröga och senfärdiga med sina skorpiongissel. Begäret efter penningar, efter politisk makt och de sociala fördelar de medföra är ett godt medel att hålla menniskor vakna. Sålunda stiger äregirigheten bittida upp och arbetar med en flit, som aldrig tröttnar.

Kyrkan, jag inbegriper under detta namn alla kyrkorna, odlar menniskornas minne och lär dem att vörda det förflutna; hon hjelper till att hindra deras verksamhet att förirra sig på syndens och otrons opopulära villovägar. Menniskor med det vanliga måttet förstånd, godhet och fromhet hindrar hon från att halka utföre och stämmer sålunda samhällets hjul bakifrån, att det icke måtte förlora hvad det redan vunnit af backen; menniskor, som hafva mindre än det vanliga måttet, drifver hon framåt, tilltalande dem i Guds namn, uppmuntrande dem med hoppet om en himmel och jagande dem med fruktan för ett helvete. Hon vänder folkets tankar på Gud; hon ställer fram för oss några drag ur en mans lif, den ädlaste mans, som någonsin bar mensklig skepnad, och några delar af hans lära och befaller oss att dyrka honom. Den kyrkliga vördnaden för Jesus af Nazareth är måhända det bästa draget hos den amerikanska kyrkan. Hon har söndagen och predikoinstitutionen under sin uppsigt. En kår af väluppfostrade män utgör hennes tjenare; de prisa de vanliga dygderna; motarbeta och fördöma de opopulära formerna af villfarelse och synd. En ringa synd, begången af en ringa man på en ringa plats, är säker att få en släng af deras piska. De befrämja patriotismen under dess vanliga form. Indirekt lifva de äfven till social och industriell täflan och gynna kärleken till penningar genom de lofoffer de frambära åt de rika och lyckliga. Men på

samma gång mildra de den något, i det de stundom förkunna menniskorna, hvad affärerna eller staten icke göra, att det finnes i menniskonaturen ett samvete, en kärlek till medmenniskor och en själ, hvilken icke kan lefva af bröd allena; nej icke ens af rikedom, embeten, rykte och en hög samhällsställning. De tala äfven till oss om en evighet, der alla verldsliga olikheter, utom skilnaden mellan renlärig och kättare, äro förgätna och der rikedomen är af intet värde; de påminna oss om att tänka på Gud.

Detta är det goda hos dessa stora nationalkrafter, det goda, hvaruti vi på detta fyrfaldiga sätt undervisa oss sjelfva. Nationen är en monitörskola, underbart väl ordnad för folkets uppfostran. Att den amerikanska demokratien på samma gång är en stor praktisk skola för hela menniskoslägtet, detta är ett förhållande, som jag icke vågar påstå vara en följd af menskligt förutseende. Detta är ett resultat, som icke ingick i vår plan, och som icke är anordnadt i Förenta Staternas konstitution; det är ett resultat af Guds förutseende och anordnadt i verldskonstitutionen.

Men dessa bildningskrafter hafva ock vissa fel och brister, hvilka sträfva att missleda nationen och på detta sätt hindra folkets uppfostran. Låtom oss närmare betrakta äfven dessa.

Staten vädjar till styrkan, icke rättvisan, hvilken kommer i sista rummet; muskelstyrkan, understödd af den i den moderna konsten att döda undervisade förståndskraften. Nationen vädjar till styrkan i afgörandet af sina förhållanden till utlandet. Vi hafva nyligen sett ett exempel derpå, då vi började krig emot en svag nation, hvilken i detta speciella fall hade rätten på sin sida nästan lika så tydligt, som styrkan var på vår. Företagets omedelbara framgång, den folkynnest några af dess anförare förvärfvat, den ära, hvarmed en af dess hjeltar blifvit öfverhopad — allt detta gör orättvisan tilldragande. Det är icke omöjligt att vi komma att göra om samma experiment en gång till och utan tvifvel med samma framgång. Säkerligen kan ingen nation på denna sidan hafvet motstå ett folk, så företagsamt, så verksamt, så uppfinningsrikt, så industriellt, så ihärdigt, så förenadt och dock så fritt och intelligent. En ny framgångsfull orättvisa

af samma karaktär i stor skala, skall göra rättvisan ännu mindre aktad och makten hedrad ännu mera.

Den styrka vi utveckla utom våra gränser, makt i strid med rätt, använda vi äfven inom landet emot våra bröder, och hålla tre millioner utaf dem i träldom; vi vakta på alla tillfällen att utsträcka slafveriinstitutionen, äfven öfver jord, hittills obefläckad af denna tredubbla förbannelse, och förvandla konstitutionen, landets grundlag, till en försvarsakt för slafveriet.

De män vi ära inom politiken genom att välja dem till statens embeten äro vanligen män af utomordentlig kraft, stundom, det är sannt, endast af utomordentlig lycka, men af blott vanlig rättvisa; män, hvilka måhända ega utmärkt förstånd, men ett samvete af den allra simplaste art. De skola upprätthålla Förenta Staternas lagar, äfven om de äro fiendtliga mot verldssystemets lag och Guds eviga rättvisa.

Jag talar icke till politici såsom *ex professo* statens representanter, jag talar icke för politiska ändamål, icke om staten såsom en folkets politiska regeringsmaskin. Jag talar till lärare, för uppfostringens sak, om staten såsom en uppfostringsanstalt, såsom en af de hufvudkrafter, som arbeta för folkets andliga utveckling. Då vi sålunda lemna styrkan företräde framför rättvisan såväl i yttre som inre förhållanden, då vi anförtro våra embeten med dem åtföljande rikedom, rang och hedersbetygelser åt personer, hvilka upprätthålla landets lagar, äfven då de kränka Guds, är det tydligt att vi undervisa oss sjelfva i kärleken till det orätta; åtminstone försvaga vi vår förmåga att urskilja det rätta. Det är icke lätt för individen att inse, hvarföre det skall vara orätt af honom att göra i liten skala detsamma, som staten sjelf gör i stor.

Äfven den fosterlandskärlek staten fostrar är föga bättre än det gamla testamentets fosterlandskärlek, hvilken älskar landsmän och hatar utlänningar, den kärlek, som gamla testamentet tillägger Jehovah, då det låter honom säga: "Jag älskade Jakob och hatade Esaü"; en fosterlandskärlek, som understödjer vårt land lika beredvilligt i det orätta som det

rätta, och som fröjdas sig öfver, att en sjettedel af nationen försmäktar i hopplös träldom. Den är icke en fosterlandskärlek, som börjar här och utvidgar sin kärlek till alla Guds barn, utan en kärlek, som plundrar mexikanarne, förslafvar afrikanarne och utrotar indianerne.

Dessa äro bland de större dåliga lärdomar vi inhemta af folkets politiska verksamhet, folkets såsom ett helt. Betrakta vi åter de politiska hufvudpartiernas verksamhet, finna vi här lika liten aktning för rättvisan som i nationens, lika liten aktning för utländsk eller inländsk rätt. Det ena partiet sträfvar tydligen att bevara den redan förvärfvade egendomen, för den äro dess omsorger, för den dess deltagande; der dess skatt är, der är dess hjerta. Det stiftar lagar, medvetet eller omedvetet, mera för en redan samlad rikedom, än för den man, som nu arbetar för att samla en ny. Detta partiets lösen är dollarn; det andras åter majoriteten, det största antalets högsta goda, utan afseende på det mindre antalets väl eller ve. Intetdera partiet tyckes sträfva till en rättvisa, som skyddar både rikedomen, arbetets produkt, och arbetaren sjelf, en rättvisa, som är den sedliga föreningspunkten mellan menniskan och Gud, och som noga afväger alla menniskors intressen, både utom och inom landet, de väljandes och de valdes, majoritetens och minoritetens. Falskhet, svek, en viss önskan att bedraga och ett begär efter makt och embetsutmärkelser, hvilket icke skyr att använda dåliga medel — dessa laster äro med temligen jemn hand utsådda på båda partierna och frambringa nu sådana blommor och sådana frukter, som vi alla hafva tillfälle att se. Det tredje politiska partiet har ännu icke lefvat så länge, att det kunnat utveckla några egendomliga laster.

Jag skall icke tala om deras offentliga eller enskilda karaktärer, som stå i spetsen för statsstyrelsen. Utan tvifvel utöfva de ett vigtigt inflytande på vår nationella uppfostran; men såsom en klass betraktade synas de hvarken bättre eller sämre än köpmän, handtverkare, prester och jordbrukare, tagna såsom en klass. Derföre ligger i deras inflytande ingen annan egendomlighet, än att deras person-

liga karaktärer upphöra att vara privata och öfvergå till en offentlig kraft i fråga om folkets uppfostran.

Kyrkorna äro behäftade med samma fel som staten. De visa samma förkärlek för styrkan på rättvisans bekostnad, samma åsidosättande af Guds lag i sin nitälskan för menskliga förordningar, samma kryperi för dollarn eller majoriteten. Dock visa sig inom kyrkorna dessa fel mera på ett negativt än positivt sätt. Kyrkans verldslighet är icke öppen, sjelfmedveten och erkänd; den menskliga orättvisan försvaras i allmänhet icke uppenbart, men rättvisan får icke heller inställa sig och föra sin talan. Om kyrkorna icke positivt befrämja och lära orättvisa, som staten visserligen gör, lära de ej heller motsatsen, och blifva så till vida statens bundsförvandter i utöfvandet af dess skadliga inflytande. Den omständigheten, att kyrkorna såsom sådana icke motarbeta kriget eller slafveriet, dess fortvaro eller utsträckning — ja, att de ofta urskulda och försvara det; att de icke blott missbruka de kristnes heliga böcker till dess försvar, utan förvränga sjelfva kristendomens läror, för att rättfärdiga det; den omständigheten, att de icke kunna eller, om de kunna, icke vilja rätta de båda politiska partiernas ensidigheter, kärleken till rikedomen hos det ena och kärleken till majoritet hos det andra; att de icke känna någon annan fosterlandskärlek, än den som är inskränkt till deras eget land, ingen förenlig med kärleken till hela menniskoslägtet; att de icke kunna motstå partiandans frestelser — allt detta bevisar klarligen, att kyrkan endast är statens bundsförvandt i fråga om detta skadliga inflytande.

Men kyrkan är äfven behäftad med vissa speciella fel, som äro dess egna. Hon lär orättvisa genom ett ständigt hänvisande till Guds makt, icke hans rättvisa; till hans makt och vilja att fördöma menskligheten, utan att uppställa den frågan, om han har rätt att göra det? Hon lär, att han i kraft af sin oändliga makt icke är ansvarig inför den oändliga rättvisan och den oändliga kärleken. Sålunda under det att staten i nyttans namn och på praktisk väg bibringar oss den lärdomen, att den starke må tyrannisera den svage, att en mäktig nation må förslafva en svagare, en stark folkras

en underläggsnare, och att regeringen må kunna frångå det rätta både i fråga om yttre och inre förhållanden — så lär oss kyrkan teoretiskt i Kristi namn, att Gud kan förneka sin egen rättvisa och sin egen kärlek.

Kyrkorna hysa föga kärlek till sanningen såsom sådan, endast för nyttans skull. Det måste vara en sådan sanning, som de kunna använda för sina egna ändamål, kanoniserad sanning; länge känd sanning — endast denna godkännes och kallas "religiös sanning"; all annan är "profan och köttslig", likasom det förnuft som upptäcker den. De representera samhällets medelförstånd; derföre, under det att de behålla det gamla, välkomna de icke det nya. De befrämja endast sanningens populära former, populära öfver hela kristenheten eller endast inom hvars och ens speciella sekt. De gå aldrig i spetsen för några intellektuella reformer; de hindra dem som gå i spetsen. Både negativt och positivt lära de, att tron på hvad presterna berätta oss i religionens namn är bättre än ett fritt, opartiskt sökande efter sanningen. De smäda det fria tänkandet och vörda trostvånget. Om prester tvifla, låta de sällan menniskorna märka att de göra det. Få vetenskapsmän, som icke tillhöra det andliga ståndet, tro på bibelns berättelse om verldens skapelse — på sex dagar och för endast några få tusen år sedan — eller på berättelsen om qvinnans tillkomst och om syndafloden. Några andans män tro ännu på dessa vördnadsvärda traditioner i trots af vår tids vetenskap; men äfven de prester, som icke tro på dessa historier, låta icke allenast folket förblifva i den tron, att de äro sanna och på ett öfvernaturligt sätt meddelade, utan de uppmuntra till och med denna tro och smäda de vetenskapsmän, som se universum ärligt i ansigtet och förkunna saker och ting såsom de finna dem.

Kyrkan representerar endast den populära sedligheten, icke någon hög, ursprunglig dygd. Hon representerar icke menniskonaturens samvete, återstrålande Guds universella och oföränderliga sedelagar, berörda och förskönade af hans kärlek, utan endast den menskliga historiens samvete, som återstrålar de förhållanden hon genomlefvat och de institutioner hon grundat längs utefter stränderna af tidens ström. Så,

under det hon bekämpar opopulära synder, laster *under* samhällets medellastbarhet, bekämpar hon ock de opopulära dygder, som stå *öfver* samhällets medeldygd. Hon stämmer hjulen på mensklighetens vagn bakifrån, så att han icke rullar tillbaka utföre backen; men hon stämmer dem framifrån ock. Ingen stor sedlig rörelse i vårt tidehvarf har framkallats direkte af kyrkan; ingen har rönt någon synnerlig uppmuntran från hennes sida under sin utveckling. Det är i trots af kyrkan dessa reformer gått framåt; hon håller intyglarna, mera än hon leder med dem. Inom moralen såsom inom vetenskapen står kyrkan på den antiliberala sidan, rädd för framåtskridande, emot rörelse, älskande "ännu en liten blund, en liten slummer"; konservativ och kylande som isen, icke skapande och vederqvickande som vattnet. Hon tager af sig hatten för bruk och vanor; hyser föga förtroende för menniskonaturen, mycket till några få fakta i menniskohistorien. Hon sträfvar att skilja gudsfruktan från menniskokärleken, af naturen och himlen bestämda till makar, och att i stället förmäla den förra med bigotteriet till ett glädjelöst och ofruktsamt äktenskap. Kyrkan leder icke menniskorna till den menskliga naturens djupa källor, hvilka leda sin upprinnelse från den gudomliga naturens aflägsna höjder, hvarifrån utflödar denna Guds flod med lefvande vatten, der trötta själar kunna dricka det eviga lifvet. Under det att hon hindrar oss från att falla tillbaka, gör hon föga för att befordra mensklighetens framåtskridande. I likhet med staten går denne prest och levit förbi de minst utvecklade samhällsklasserna, lemnande slafven, den fattige och brottslingen åt sitt öde och skyndande sig fram att skaka hand med de välmående och rika.

Dessa fel delas i allmänhet af alla sekter; somliga hafva dem i vanlig, andra i en något högre grad, men ingen skiljer sig så mycket från de öfriga, att han förtjenar hvarken ett större tadel eller ett speciellt undantag från det allmänna tadlet. Dessa äro de fel, som vidlåda kyrkan i alla länder och måste göra det till följe af sjelfva denna institutions natur; likasom staten kan hon blott representera mensklighetens medelhöjd.

Jag talar icke till kyrkans tjenare, dess representanter å embetets vägnar; icke om kyrkan såsom en presterlig maskin för upprätthållandet och utbredandet af vissa åsigter och symboler; icke för ett kyrkligt ändamål — jag talar till lärare, för ett uppfostringsändamål och om kyrkan såsom en uppfostringsanstalt, en af de hufvudkrafter, som arbeta för folkets andliga utveckling.

Landets affärslif eger ock sina vissa egendomliga laster; under det att det befrämjar de dygder, om hvilka jag förut talat, sträfvar det dock icke att utveckla den högsta karaktärsformen. Det befrämjar icke rättvisa och mensklighet så som man skulle önska; det leder icke arbetsgifvaren att understödja arbetaren såsom en menniska, endast att begagna honom såsom ett verktyg blott för industriella ändamål. Den vanliga köpmannen frågar föga efter, om hans fartyg föra kläde och bomull eller opium och rom. Den vanlige kapitalisten vill icke dela sitt fabriksbolag i så små aktier, att arbetarne der kunna insätta sina besparingar och bli delaktiga af de rikas stora utdelningar; ej heller frågar han efter, om han förpantar ett fartyg eller en negerslaf, eller om hans hus uthyras till anständiga bostäder eller till krogar; antingen staten lånar hans penningar, för att bygga hamnar inom landet, eller för att förstöra utländska. Den vanlige fabrikanten är lika beredvillig att fabricera kanoner och kulor, om hvilka han vet att de skola användas i ett orättvist krig, som att gjuta sitt jern till qvarnhjul eller smida det till ankare. Den vanlige jordbrukaren frågar icke efter, om hans korn föder fjäderfä till bordets behof eller, förvandladt till öl, fostrar drinkare för fattighuset och fängelset; frågar icke efter, om hans råg och potates användas såsom födande näringsmedel eller, destillerade till brännvin, förvandlas till ett dödligt gift för män och qvinnor. Han frågar föga efter, om den man han leger blir en bättre menniska eller icke; han fordrar blott, att han skall vara ett godt verktyg. Piskor för negerslafvarnes ryggar förfärdigas, säges det, i Connecticut med lika litet betänkande som biblar — "på beställning", för samma ändamål, dollarn. Pluraliteten af smeder smida lika gerna bojor åt en oskyldig broders lemmar som dragkedjor åt oxar.

Jag har i Springfield sett kristliga handtverkare och fromma unga qvinnor, hvilka icke skulle vilja röra ett hår på ett oskyldigt hufvud, fabricera svärd, för att slagta de oskyldiga invånarne i Vera Cruz och Jalapa. Skepp, som tillhöra aktade personer, frakta rom, för att berusa Afrikas vildar, krut och kulor, för att skjuta ned dem med; de frakta opium till kineserna, ja, kristna slafvar från Richmond och Baltimore till New-Orleans och Galveston. I alla handelsstater är tidehvarfvets industri uppblandad med tidehvarfvets vanliga laster, och menniskorna vänja sig omedvetet vid de synder, som under en lång tid innästlat sig i det praktiska lifvet. Man anser industriella företag icke ansvariga inför sedelagen, endast inför handelslagen. "Låt tillförseln svara mot efterfrågan" är regeln. En man, som gör ett lika så praktiskt bruk af sedelagen som af sitt alnmått, är ännu ett undantag inom alla affärslifvets områden.

Äfven i de handelsidkande och fabriksidkande delarna af Amerika hopar sig penningen i stora massor, än i en individs händer, än i ett bolags. Detta kapital blir en oansvarig makt, visserligen verkande genom lagarna, men dock stående öfver dem. Det förvaltas af några få personer, åt hvilka det skänker en hög samhällsställning och en häraf härflytande stor politisk makt. De begagna detta tredubbla inflytande — det pekuniära, sociala och politiska i handelns, icke i mensklighetens intresse. Så kommer handelsandan in i staten. Derföre anses det icke mera orätt inom politiken att köpa en menniska, än inom handeln att köpa ett fartyg. Derföre betraktas en menniskas eller en nations rättigheter såsom handelsvaror, de der kunna säljas, bortbytas eller förpantas; och i Förenta Staternas senat hafva vi hört en menniskomassa, talrikare än alla våra statsborgare tillsammans för sjuttio år sedan, värderas till tolfhundra millioner dollars.

I de flesta länder kommer affärslifvet i närmare beröring med menniskorna, än staten eller kyrkan eller pressen, och är en vida kraftigare uppfostrare. Här är icke allenast detta fallet, utan denna kraft beherrskar äfven de andra trenne krafterna, hvilka endast äro dess verktyg. Derföre är denna form af det onda vida farligare här, der det icke finnes nå-

gon annan organiserad makt att uppställa deremot, än annorstädes såsom t. ex. i England eller Rom. Derföre smyger det sig listigt in öfverallt, bjudande dig att ställa det tillfälliga hos menniskonaturen framför det väsentliga och att värdera penningen högre än menniskan.

Oaktadt pressens goda egenskaper, de många böcker den sprider och de stora tjenster den gör menskligheten, är dock äfven han behäftad med vissa egendomliga fel och brister. Till följe af sakens egen natur representerar den största delen af litteraturen endast tidehvarfvets allmänna opinion. Den måste derföre lära aktning för denna, icke aktning för sanning och rättvisa. Det är endast den högsta litteraturen, som kan göra mer än detta; böcker, hvilka först falla i några få, men utvalda händer, och som i likhet med de bland klöfvern utsådda ekollonen äro bestämda att, efter en långsam groning och sedan de länge öfverskuggats af en kortlifvad gröda, ändtligen efter ett halft århundrade mogna egna frukter för andra menniskoslägten. De tankar detta tidehvarfs gångbara litteratur utsprider bland folket tillhöra den högsta litteraturen från ett tidehvarf, redan förflutet. Häraf kommer visserligen mycket godt, men ock mycket ondt.

Af all litteratur äro tidningarna den mest spridda — de äro folkets litteratur och läsas både af dem, som icke läsa någonting annat, och dem, som läsa allt annat derjemte. Öfver hufvud taget innehålla de föga, som kan lyfta menniskorna öfver det närvarande. De politiska tidningarna äro behäftade med både de allmänna fel, som vidlåda hela vår politik, och de speciella fel, som vidlåda det parti, hvars talan de föra. De teologiska tidningarna hafva alla kyrkans fel och brister, stegrade genom den eller den särskilda sektens bigotteri. Handelstidningarna representera affärslifvets dåliga sidor. Ingendera af dessa trenne klasser har till uppgift att framställa sanningen, den fullständiga, oblandade sanningen, ej heller att befrämja rättvisan, den fullständiga, oblandade rättvisan. Folklitteraturen bidrager att bringa till medvetande hos folket de känslor och begrepp, som äro rådande inom staten, kyrkan och affärslifvet — den bringar dessa känslor och begrepp i intim beröring med menniskorna och magnetiserar

dem med både det goda och onda hos dessa trenne makter; men den gör föga på direkt väg, för att befrämja en högre karaktärsutveckling.

Sålunda, oaktadt det goda inflytande dessa fyra arter af nationell verksamhet utöfva på de fullvuxna menniskorna i Amerika, meddela de dock icke den högsta undervisning folket behöfver, för att förverkliga menniskans idé hos individen och demokratiens i staten. Staten lär icke en fullkomlig rättvisa; kyrkan hvarken rättvisa eller sanningskärlek. Affärerna lära icke en fullkomlig sedlighet; och den medelmåttiga litteratur, som sprids till millionerna, lär folket att mera akta på allmänna opinionen, än på Guds ord, hvilket står högre än denna. Sålunda lära dessa fyra endast den dygd, som redan blifvit organiserad och stadfästad genom lagarna, teologien, vanan och landets böcker. Det är min öfvertygelse, att dessa lärare äro mindre bristfälliga här än i något annat land och ega en för dem egendomlig förträfflighet, men de ofvan omnämnda bristerna äro oskiljaktiga från alla sådana institutioner. En institution är en organiserad tanke; följaktligen kan ingen institution representera en sanning, som är för ny eller för hög för de redan existerande organisationerna — dock är det just denna sanning, hvars förkunnande är önskvärdast. Sålunda skall det alltid finnas undantagsmän med mera rättvisa, sanning och kärlek, än som representeras af tidehvarfvets institutioner, mot hvilka de derföre synas fiendtliga, ehuru de icke vilja förstöra, utan endast förbättra dem. Samtidigt med presterskapet hos Juda och Israel uppträdde ock profeterne; båda partierna motsatta hvarandra såsom centripetal- och centrifugalkrafterna, men likasom dessa båda nödvändiga för de himmelska klotens rytmiska rörelse och verldens jemnvigt.

I Rom och England har idéen af en teokrati och en aristokrati utpräglat sig i landets institutioner, hvilka följaktligen gynna bildandet af prester och *gentlemän*. Den bildade klassens lärare kunna derföre förlita sig på det redan ordnade maskineriet, att det skall verkställa deras arbete, och behöfva blott utestänga tidsandan, som vill göra förbättringar; och så stor är folkets aktning för dessa institu-

tioner, att detta går vida lättare, än man skulle tro: de behöfva blott sätta en farlig bok på förbudslistan i Rom eller kasta den i den akademiska elden i Oxford. Men här är demokratiens idé ingalunda så väl utpräglad och organiserad i institutioner. Denna idé är ny; och under det att en teokrat och en aristokrat åtnjuta aktning öfverallt, anses en demokrat för en misstänkt person. Derföre, för att uppfostra *menniskor*, kan läraren icke lita på ett redan färdigt uppfostringsmaskineri; han måste uppfinna och skapa ett nytt och sjelf sätta det i rörelse.

Under dessa förhållanden är det tydligt, att skollärarne böra ega en sådan karaktär, att de kunna gifva barnen hvad de behöfva, när de blifva fullvuxna — en sådan intellektuell och moralisk utveckling, att de kunna fatta och tillegna sig det goda, som erbjudes dem af de fyra ofvannämnda bildningskrafterna, och motstå och upphäfva deras onda inflytelser. Inom de demokratiska skolorna, hvilkas uppgift är att uppfostra hela folket och bilda *menniskor*, behöfves mera ursprunglig dygd än inom en aristokratis eller en teokratis skolor, der blott några få skola uppfostras till *gentlemän* eller prester. Då nu landets institutioner icke representera idéen af en demokrati, och denna idé lika litet uttryckes af den allmänna folkandan, som skapar institutionerna, så, om folkets barn skola bli bättre än sina fäder, är det tydligt att deras lärare måste vara profeter, icke blott prester; måste ingjuta uti dem en anda, högre, renare och heligare, än den staten, kyrkan, affärslifvet eller tidehvarfvets alldagliga litteratur ingifver dem. Men då läraren icke kan meddela och lära hvad han sjelf icke eger och vet, är det ock tydligt att läraren måste vara genomträngd af denna högre anda.

För att meddela hela folkets barn denna offentliga uppfostran, behöfva vi de trenne ofvannämnda klasserna af uppfostringsanstalter: fria folkskolor, fria högskolor och fria akademier. Låten mig yttra några ord om hvar och en utaf dem.

Folkskolans uppgift är att mottaga barnen vid lämplig ålder från mödrarna och gifva dem den oundgängligaste intellektuella, moraliska, affektionella och religiösa utvecklingen; att bibringa dem så stort mått af positiva nyttiga kunskaper,

som de förmå tillegna sig, och att på samma gång undervisa dem i konsten att läsa, att skrifva och att räkna — de tre hufvudhjelpmedlen eller verktygen för all uppfostran.

De flesta föräldrars barn äro lätta att förmå till skolgång, om blott lärarne och skolkomitéen visa något intresse derför, men det finnes äfven barn af lågt stående, öfvergifna eller åtminstone försummade föräldrar, hvilka lefva i en beständig lätja. De träffas på edra kanalbankar eller svärma i edra stora städer. När dessa barn bli män, kunna de af brist på denna förberedande utveckling och förtrogenhet med dessa treune uppfostringsverktyg icke fullt tillgodogöra sig statens, kyrkans, affärslifvets och pressens bildande inflytelser. De hafva saknat uppfostran i barndomen och gå nu i följd häraf miste om sin manliga bildning. De förblifva dvergar och stå såsom barbarer midt i ett civiliseradt samhälle. Det finnes undantagsmenniskor, hvilka af ingenting kunna förnedras; men detta skall bli massans öde. De kunna icke utföra det förståndsarbete, som affärslifvet fordrar, endast grofarbetet; och sålunda gå de miste om den utveckling, som kommer genom den inom industriens högre områden arbetande handen, industriens, som efter all sannolikhet är den starkaste bildningskraften. Följaktligen kunna de icke täfla med andra vanliga menniskor, utan förblifva fattiga. Då de äfven sakna denna sjelfaktning, som uppkommer, då man ser sig aktad af andra, förfalla de till tiggeri, till dryckenskap, till brott; och från att först endast hafva varit lättingar, en stötesten på samhällsvägen, öfvergå de till fattighjon, en positiv börda, som samhället måste taga på sina skuldror, eller till brottslingar, förklarade fiender till all industri, all ordning och all dygd i samhället.

Om nu en man öfverger sitt barns kropp, upptager staten för en tid denna kropp; åtager sig förmynderskapet deröfver för barnets egen skull och ser till att det får tak, föda, kläder och skötsel. Om en man öfvergifver sitt barns ande, och barnet begår ett brott, tager staten sig för sin egen skull ett tillfälligt förmynderskap öfver barnet och sätter det i fängelse. Om en man öfverger sitt barn och icke tager någon befattning med dess uppfostran, frågar jag, om det icke vore

skäl såsom en sista resurs att staten både för sin egen och barnets skull öfvertoge förmynderskapet för detta barn. Vi tillåta ingen med aldrig så tjockt skinn att växa upp i nakenhet; hvarföre skulle vi tillåta ett barn med aldrig så förvänd far, att växa upp i okunnighet och förfalla till brott? Visserligen är en naken man icke så farlig för samhället som en okunnig, ej heller är anblicken deraf så upprörande. Jag skulle hysa mindre hopp om en stat, der mängden af menniskor vore så förvända, att de ville förblifva okunniga i läsa, skrifva och räkna, än om en, der de vore så tjockhudade, att de icke behöfde kläder. I Massachusetts finnes en asyl för brottsliga ynglingar, grundad af staden Boston, en åkerbruksskola för vanartiga gossar, bekostad af de rikas här på platsen karaktäristiska välgörenhet, och en statens förbättringsskola under allmän uppsigt: alla dessa anstalter äro afsedda för gossar, som bryta mot landets lagar. Vore det icke bättre, att gå ännu ett steg och upptaga dem, innan de blifvit förbrytare, och icke tillåta något barn att uppväxa i okunnighetens barbari? Finnes det någon menniska, som eger en oförytterlig rätt att lefva som en vilde midt inom civilisationens gränsområde?

Vi behöfva äfven offentliga högskolor, som upptaga barnen, der folkskolorna lemna dem, för att föra dem vidare. Somliga stater hafva gjort något, för att grundlägga sådana anstalter; i Nya England äro de allmänna. Några hafva inrättat normalskolor, speciella högskolor för bildandet af offentliga lärare. Det är tydligt, att utan dem skulle der icke finnas ett tillräckligt antal kompetenta lärare för det allmännas behof.

Slutligen behöfva vi fria akademier, styrda af offentliga embetsmän och underhållna af statskassan. Utan dessa är uppfostringsplanen icke fullständig. Den idé, som ligger till grund för folkets offentliga uppfostran i en demokrati, är denna: hvarje man har, med vilkor att han gör sin skyldighet, rätt att begära tillfälle till uppfostran, lika så stor rätt, som han under samma vilkor har att begära medel till försvar mot en statens fiende under krigstid eller mot hungersdöd under en tid af öfverflöd och fred. Jag säger hvarje

man, jag menar hvarje qvinna äfven. Beloppet af denna uppfostran måste bero på de ofvannämnda tre faktorerna — menskligbetens allmänna ståndpunkt, statens speciella styrka och individens enskilda förmåga.

Om alla äro fria, både folkskolor, högskolor och akademier, skola alla gossar och flickor med allmän förmåga och allmän kärlek till lärdomen få en allmän uppfostran, de med högre förmåga en högre och de högst begåfvade den högsta bildning slägtets ståndpunkt och statens tillgångar medgifva. Hittills har ingen nation stiftat någon offentlig akademi helt och hållet på det allmännas bekostnad, der både de fattigas och de rikas barn kunde gemensamt åtnjuta den stora nationalvälgerningen af en högre uppfostran. Att göra detta är visserligen icke förenligt med begreppet af en teokrati eller aristokrati; men det är oundvikligt, om vi vilja realisera den demokratiska statsidéen. I annat fall få de rikes barn ett monopol på högre uppfostran, såsom förhållandet är med flickorna öfverallt — ty äfven i Förenta Staterna är det endast de rikas döttrar, som kunna erhålla en högre uppfostran — och med gossarne i England och Frankrike; och häraf följer ock monopolet på de embeten, inkomster och utmärkelser, som bero på en högre uppfostran. De enda medel, hvarigenom fattiga gossar under dylika förhållanden kunna erhålla en sådan, äro enskildt understöd, välgörenhetsfonder och andra stiftelser, som fromma och ädla menniskor anslagit till detta ändamål. Men dessa anstalter antaga lätt en sekterisk karaktär och styras oftast af trångbröstade, bigotta personer, så att gåfvan af uppfostran blir förenad med vilkor, hvilka måste förminska dess värde och fjettra ynglingens fria sinne. Detta eger rum vid många af Nordens kollegiala bildningsanstalter, hvilka likväl, oaktadt dessa brister, gjort menskligheten stora tjenster.

Folkskolan, i det hon undervisar sin lärjunge i konsten att läsa, skrifva och räkna, utvecklar hans förmögenheter och bibringar honom många elementära kunskaper, sätter honom i beröring med allt som är skrifvet i populär stil på modersmålet, dess skatter ligga öppna för hans hand och öga. Högskolan och akademien, i det de undervisa honom i

äfven andra språk, öppna för honom alla dessas skatter; i det de undervisa honom i matematik och öfva honom i ett vetenskapligt tänkande, göra de honom mäktig af att fatta allt det vetande, som hittills blifvit samladt och hopsummeradt i de sammandragna filosofiska satserna, och sätta sålunda det högt begåfvade barnet i förbindelse med alla andliga skatter i hela verlden. Under tiden ega alla dessa lärjungar den materiella och menskliga verlden utomkring sig och medvetandets verld inom sig; de kunna studera båda och bidraga hvar och en efter sin förmåga att öka de menskliga upptäckternas och uppfinningarnas förråder.

Det synes mig vara en statens pligt att bereda alla barn af öfverlägsen förmåga tillfälle att erhålla denna uppfostran — en pligt, som följer af sjelfva begreppet demokrati, för att icke tala om begreppet kristendom. Det ligger icke mindre i statens eget intresse att göra detta, ty derigenom står det de ynglingar, som af naturen blifvit högt begåfvade, öppet att förvärfva sig en bildning, motsvarande deras medfödda anlag, och att sålunda bana sig väg till de platser i samhället, hvilka, för att värdigt fyllas, fordra män af öfverlägsna naturgåfvor, genom en hög bildning utvecklade till deras högsta styrka. Sålunda skall det arbete, som är förenadt med dessa platser, falla på sådana personers lott och följaktligen bli verkstäldt. Den öfverlägsna förmågan, talangen eller snillet bör ock få en öfverlägsen uppfostran, för att kunna tjena nationen på ett öfverlägset sätt; ty när Gud skapar en menniska med en million-ande, såsom han gör en eller par gånger under ett århundrade, med en myriad-ande, som händer en och annan gång, är det tydligt att denna gåfva är dyrbar och bör användas till allas fromma.

Jag sade, att ingen stat någonsin försökt att grundlägga sådana institutioner; dock har Förenta Staternas styrelse inrättat ett seminarium, för att uppfostra några få personer på allmän bekostnad. Men det är en skola för att göra menniskor skickliga att slåss; de lära vetenskapen och konsten att förstöra och det dermed beslägtade försvarsväsendet. Om de penningar, vi nu utgifva för krigsundervisningen vid West-Point, användes till uppfostran af den högsta lärare-

klassen, det vill säga professorer och presidenter vid akademierna, om man gjorde sig samma möda att till dessa platser anskaffa dugliga män, att bibringa dem den speciella undervisning, de behöfva för sitt egendomliga kall, och att gifva den högsta möjliga allmänna utveckling åt deras förmögenheter, icke förglömmandes de moraliska, affektionella och religiösa, och att upplifva hos dem denna anda af menniskokärlek, som behöfves för ett sådant arbete — huru mycket bättre resultater skulle vi icke erhålla! Men under folkets närvarande intellektuella tillstånd skulle det anses ovärdigt en nation att uppfostra skolmästare! Men är det då endast soldater vi behöfva?

Alla dessa institutioner utgöra blott en inledande, en förberedande skola i tre afdelningar, hvars uppgift är att bereda de unga för den stora uppfostringsanstalten, det praktiska lifvet, hvilket mottager hvarje yngling eller flicka, sådana skolorna lemna dem. Lärarnes pligter äro alltså tydliga: utom skyldigheten att meddela undervisning i de ämnen, som tillhöra deras embeten, är det ock deras pligt att godtgöra sina lärjungar för statens, kyrkans, affärslifvets och pressens brister, isynnerhet de moraliska bristerna. För att utföra detta stora medlarekall mellan modren och verlden, för att så utrusta och bilda det uppväxande slägtets medlemmar, att de vid sitt inträde i det praktiska lifvet äro mäktiga att tillegna sig allt det goda, dessa offentliga bildningskrafter erbjuda dem, och att förkasta allt det onda, i det de sålunda hvar för sig sträfva att förverkliga menniskans idé och alla tillsammans demokratiens — är det ock tydligt hvilka slags personer vi behöfva till lärare. Vi behöfva dugliga personer, högt begåfvade af naturen, väl utbildade af konsten; vi behöfva öfverlägsna personer — menniskor, rättvisare än staten, sannare och bättre än kyrkorna, menniskovänligare än affärslifvet och högre än pressens hvardagslitteratur. Det födes alltid i hvarje tidehvarf ett för dess arbete tillräckligt antal menniskor af denna prägel. Huru skola vi kunna draga dem till denna verksamhet? Gif ynglingar och flickor tillfälle att bilda sig derför vid fria folkskolor, högskolor, normalskolor och akademier; betala dem

såsom i England och Rom i förhållande till de tjenster de göra; gif dem en samhällsställning och ett anseende i samma proportion — och de skola komma: dugliga personer, personer med bildning, med talang och äfven snille skola egna sig åt uppfostringskallet.

Inom staten betalas en man af stora politiska talanger med mycket penningar och stora utmärkelser; derföre är här ingen brist på skicklighet inom politikens område, ingen brist på sökande till statens embeten. Inom kyrkan betalar man ganska mycket för en "rapper prest", en som kan predika ihop en församling i bänkarna, utan att predika sig sjelf ur predikstolen. Mycken talang går till affärslifvet, uppfostrad talang äfven, åtminstone med en speciell uppfostran för det speciella målet, ära och en hög samhällsställning. Enskilda akademier och teologiska skolor hafva ofta dugliga män till professorer och presidenter, stundom män af mycken talang för uppfostringskallet, vanligen män af mogen lärdom och fina seder. Äfven män med snille söka lärarplatser i privata undervisningsverk, oaktadt de här stå under uppsigt antingen af föreståndarne för en sekt — då de icke få betvifla trosläran eller lemna den vetenskapliga forskningen fritt spelrum af fruktan att hon skulle kunna kullslå en och annan ålderdomsbräcklig teologisk dogm — eller af ett mindre kotteri eller en komité, bestående af personer, de der äro valda, derföre att de visat sig radikala eller konservativa, valda icke på grund af någon speciell förmåga att handhafva öfverinseendet öfver folkets högre uppfostran, utan derföre att de voro ensidiga och följde den vägen i Massachusetts och denna i Virginien. Skicklige män söka sådana platser, derföre att de erhålla en mot deras tjenster svarande betalning, ära och samhällsställning. Hvarken senatorer eller ambassadörer anse det under sin värdighet att bli presidenter för en akademi, der de måste subordinera under ett kotteri eller en sekt och verka i dess intresse. Om sådane män kunna erhållas för enskilda uppfostringsanstalter, för att uppfostra några få lärjungar och att arbeta i sådana skaklor och i sådant sällskap, sannerligen det vore svårt att erhålla dem för det allmännas räkning och för allas uppfostran. Alldenstund

staten har de flesta barnen att uppfostra och de mesta penningarna att betala med, är det tydligt icke blott att han behöfver den högsta-dugligheten till detta arbete, utan äfven att han kan få den, såsnart han vill göra lärarens kall vinstgifvande och aktadt.

I England och Rom är skapandet af *gentlemannen* och *presten* statens vigtigaste andliga förrättning; i det demokratiska Amerika uppfostrandet af *menniskor*. Somliga nationer hafva gjort sig stor möda med att gifva hela folket en militärisk uppfostran för statens egen skull och gjort hvarje man till soldat. Ingen nation har hittills gjort sig lika möda med allas allmänna uppfostran både för statens och medborgarnes egen skull; — dock hafva "Kinas hedningar" gjort mera än något kristet folk för en sådan allmän uppfostran. Den behöfdes icke för en teokrati eller en aristokrati; den är väsendtlig för demokratien.

Den är nödvändig i politiskt hänseende; ty der alla män äro röstberättigade kan den okunnige, som icke ens förmår läsa den röstsedel han inlägger, tjufven, sjöröfvaren och mördaren när som helst afgöra vågskålens lutning vid ett val och göra oss en skada, som det fordras sekler att bota. De okunnige äro demagogens verktyg; huru ofta han begagnar dem och till hvilka ändamål, behöfva vi ej gå många år tillbaka, för att lära. Låt folket vara okunnigt och omröstningen allmän — några få personer skola styra staten och skratta åt den applåderande hopens dårskap, under det de bortslösa dess bröd och rida på dess nackar till högmod och ett skamligt rykte.

Amerika har ingenting att frukta från någon yttre fiende; under nära fyrti års tid har det icke haft någon strid, som det icke sjelft framkallat. Så stor är vår företagsamhet och vår styrka, att få nationer skulle utan att betänka sig börja ett krig emot oss; ingen utan starka skäl. Vi bära faran inom vårt eget sköte; den ligger icke i utländska vapen, men i våra egna barns okunnighet och ondska, okunnigheten hos mängden och lastbarheten hos de få, hvilka vilja leda de många till undergång. Amerikas bålverk är icke Förenta Sta-

ternas armé och flotta med alla de män, som på allmän bekostnad undervisas i krigskonsten; det är icke de svärd och musköter, som i maklighet skyldra i våra arsenaler; det är icke kanonen och det sorgfälligt upplagda krutförrådet; nej, icke ens fästningarna, hvilka i all sin råa bisterhet rynka sina stenpannor utefter kusten, vanställande det eljest så sköna landskapet — de skulle alla kunna förstöras denna natt, och nationen skulle ändock vara lika säker. Amerikas rätta bålverk är dess skolor. Den billiga läseboken eller väderhanen på skolhuset är en bättre symbol af nationen än det "stjernbeströdda baneret"; tryckpressen verkar mera än kanonen, den är mäktigare än svärdet. Den armé, som skall vakta vår frihet — I utgören en del deraf — är den ädla arméen af våra lärare. I ären de, som skola göra en stor nation större, äfven vis och god — den nästa generationen bättre än dess fäder.

Europa visar oss genom sina experimenter att en republik icke kan upprättas af några få, om än aldrig så rättsinnta och välmenande män. Man försökte det i Rom, en stat uppfylld af bildade prester, i Tyskland, de lärdes paradis; men der fanns intet uppfostradt folk, och demokratien kunde icke hålla sig så länge på fötter, att den ens kom i gång. I Frankrike, der folket dock är lämpligare för detta experiment än i något annat land inom det kontinentala Europa, sen I resultatet — det första steget är ett felsteg, och till sin president välja de råa republikanarne en autokrat, icke en demokrat, icke ens en blott soldat, utan namnet af en soldat; en man, som anser det för en förolämpning, om man blott nämner orden frihet, jemnlikhet, broderskap!

Tron I att en demokrati kan bli beståndande utan allas uppfostran, jag menar icke blott den minsta portion deraf, som kan hålla en lefvande själ vid lif i en lefvande kropp, utan en stor och ädel odling af både förnuft och samvete, hjerta och själ? Man behöfver blott ett halft öga, för att se hvad vi inom politiken oupphörligt lida till följe af bristande upplysning bland folket. Somliga nationer toppridas af prester, somliga af konungar, andra af adelsmän; Amerika topprides af politici — en tung börda för en narrnacke.

Äfven våra industriella förhållanden fordra en sådan uppfostran. Det industriella välståndet i Norden, der egendomarna årligen stiga i fruktbarhet under sina årliga grödor; våra jernvägar, qvarnar och maskiner, de seldon, hvari vi spänna elementerna — ty vi tämja elden och vattnet, ja sjelfva himmelens blixt — allt detta är blott materiella resultater af folkets förståndsutveckling. Våra politiska framgångar och vårt industriella välstånd komma båda af den möda vi gjort oss att uppfostra folket. Tag bort hälften af denna uppfostran, och du tager bort tre fjerdedelar af vår politiska välfärd, tre fjerdedelar af vår industriella lycka; fördubbla denna uppfostran, och du skall förstora folkets politiska välfärd och föröka dess industriella lycka i fyrfaldigt mått, ja ännu mera, ty resultaterna af bildningen stiga i vida högre proportion.

Det synes märkvärdigt, att så få af våra stora politici hafva med något högre intresse omfattat folkets uppfostran; endast en, som nu intager en hög ställning i Norden, står i ett innerligt samband dermed. Han blef till stor personlig uppoffring af penningar, beqvämlighet, helsa och till och med anseende superintendent öfver folkskolorna i Massachusetts *), en plats, der vi hade svårt att undvara honom, då han gick att intaga rummet efter den ryktbare man, han efterträder. Få af de framstående vetenskapsmännen i landet intressera sig för folkets offentliga uppfostran. De, som uppnått en öfverlägsen bildning, anse det under sin värdighet att befatta sig med folkskolan — hon är dock modren för dem alla.

Ingen af Nordens stater har någonsin egnat detta ämne den uppmärksamhet det förtjenar. Då vi stifta lagar angående en allmän uppfostran, böra vi uppställa för oss denna fråga: skola vi gifva våra efterkommande den högsta välsignelse, den ena generationen kan skänka den andra? Skola vi gifva dem en personlig makt, som skall skapa rikedomar under hvarje form; mångdubbla fartyg och vägar af jord eller jern, underkufva skogen, plöja fältet, fjettra floderna, göra vindarna till vasaller, binda elden och vattnet med jernok

*) Horace Mann, sedermera representant för Massachusetts i kongressen. *Ö. anm.*

och fånga och tämja sjelfva Guds ljungeld? Skola vi gifva dem en personlig makt, som skall göra dem nyktra, måttliga, friska och visa, som skall skänka dem fred både inom deras eget land och med utlandet, som skall skapa dem ett samhällsskick så vist ordnadt, att alla skola vara förenade och dock hvar och en fri. — icke något fåtalets tyranni öfver de många eller de starkares öfver de svaga? Skola vi sätta dem i stånd att behålla, förbättra och mångfaldiga de politiska, sociala och personliga välsignelser de nu åtnjuta, skola vi gifva dem makt att skapa rikedomar, befrämja ordning, fred och sällhet, allt former af menskligt väl, — eller skola vi icke göra det? Detta är frågan. Gif oss förståndiga menniskor, sedliga menniskor, menniskor högt utvecklade till förnuft och samvete, hjerta och själ, menniskor, de der älska menniskan och Gud, — industriellt lif, socialt välstånd och en lycklig politisk ställning skola bli de säkra följderna. Men utan sådana menniskor skall hela detta trefaldiga sällhetsmaskineri endast bli en bubbla i barnets hand, snart bristande och förlorad utan gagn.

Rika män, hvilka ega förstånd och godhet, skola uppfostra sina barn, kosta hvad det vill. Det finnes personer, äfven fattiga mäns söner, födda med sådana förmågor, att de alltid skola bereda sig tillfälle till uppfostran, ja till och med den förträffligaste bildning; personer, hvilka ingen fattigdom kan förnedra, och ingen brist på bildningsmedel kunna afhålla från att bli visa och storsinnade. Men dessa äro undantag; pluraliteten, nio tiondelar af folket skola alltid i fråga om sin bildning bli beroende af landets offentliga bildningsanstalter. Om det aldrig funnits någon fri offentlig skola i Nya England, skulle icke hälften af dess handtverkare och jordbrukare nu kunna läsa, icke fjerdedelen af dess qvinnor. Jag behöfver icke uppehålla mig med att säga, på hvilken ståndpunkt dess jordbruk, dess fabriksväsende, dess handel skulle hafva befunnit sig; de skulle måhända icke stått högre än Sydcarolinas jordbruk, handel och manufakturer. Jag behöfver ej fråga, i hvilket tillstånd dess fria kyrkor skulle hafva befunnit sig eller de republikanska institutioner, som nu lyckliggöra dess skrofliga stränder och sterila mark; der skulle icke hafva

funnits några sådana kyrkor, inga sådana institutioner. Om det icke funnits några sådana skolor i Nya England, skulle revolutionen ännu återstå att utkämpa. Tag bort de fria skolorna, och du tager bort grunden till vårt mångfaldiga välstånd; fördubbla deras verksamhet och kraft, och du skall icke blott fördubbla och fyrdubbla folkets lycka, du skall utvidga deras politiska, sociala och personliga välstånd långt öfver hvad jag nu vågar beräkna. Jag känner personer, som äro motvilliga mot offentliga skolor: de säga, att uppfostran måste stödja sig på religionen, och att ingen religionsundervisning kan meddelas, utan att vi ega en statsreligion, hvari undervisning skulle meddelas i alla våra skolor "på nådig befallning." Detta inkast göres i Newyork; i Nya England hafva vi öfvervunnit det. Det är sannt, att all sannt mensklig uppfostran måste stödja sig på religion; hon är grunden för hela menniskans normala utveckling, och alla försök i uppfostringsväg utan detta element måste stranda, långt innan de hinna det högsta målet. Men det finnes tvenne delar af religionen, hvilka kunna läras i alla skolor, utan att man oroar de olika bekännelserna eller ingår på deras område, nemligen — gudsfruktan, kärlek till Gud, och godhet, kärlek till menniskor. Återstoden af religionen, sedan dessa båda momenter blifvit afskilda, kan tryggt öfverlemnas åt de särskilda sekternas undervisningsverksamhet, och på detta sätt behöfver icke staten göra något intrång på deras mark.

Man har ofta påstått, att behofvet af en högre uppfostran icke är synnerligt stort; folkskolorna äro nog och goda nog, ty man anser att en högre uppfostran är nödvändig för menniskorna endast såsom lagkarlar, prester, läkare och dylikt, icke för menniskan såsom menniska. Det är icke så. Vi behöfva menniskor med den bästa uppfostran öfverallt, icke för professionens skull, utan för menniskans skull. Hvarje man med en öfverlägsen bildning, intellektuell, moralisk och religiös, hvarje qvinna, sålunda utvecklad, är en skyddsvakt och en välsignelse för samhället. Den bildade mannen må sitta på domarens eller skomakarens säte, han må vara prest eller ostronfiskare, detta gör föga till saken, han är likafullt en skyddsvakt och en välsignelse. Den idéen att inga andra

än embetsmän behöfva en högre uppfostran — dessa endast i och för sitt embete — tillhör de mörka tidehvarfven och är ovärdig en demokrati.

Det är en pligt för alla menniskor att vaka öfver folkets offentliga uppfostran, ty den är statens vigtigaste uppgift. Det är i synnerhet deras pligt, hvilka hittills minst uppmärksammat denna fråga, männen af den högsta bildningen och de rikaste naturgåfvorna. Om en man med endast vanliga naturgåfvor förvärfvat sig en stor lärdom, är han en af de "offentliga förvaltarne", hvilkas kall det är, att utdela de skatter snillena från andra tidehvarf och andra länder samlat åt menskligheten, deras lagliga arfvingar. Hvarföre begåfvar Gud stundom en menniska med stor andlig kraft, hvarföre skapar han då och då en man med en million-ande? Har denne fått dessa öfverlägsna gåfvor endast för sin egen skull? Blygd öfver en sådan tanke! De äro af föga värde för honom, såframt han icke brukar dem till min nytta; de äro skänkta mera för eder och min skull än för hans egen. Han är en dyrbar visdomens almosgutdelare; en af menskligheteus offentliga förmyndare, hvilkas pligt det är att tänka för oss, att hjelpa oss att tänka för oss sjelfva; född att uppfostra en verld af svagare menniskor. Jag anropar dessa män, bildningens och snillets män, att de måtte varda behjelpliga att grundlägga institutioner för folkets offentliga uppfostran. Om de försumma detta, hafva de brutit sin tro. Den bildning, som hindrar en menniska att hysa deltagande för den okunnige, är en förbannelse för dem båda, och det snille, som söndrar en menniska från hennes lägre begåfvade medmenniskor, är en djefvuls snille.

Män och qvinnor, praktiska lärare här framför mig — ett stort förtroende är nedlagdt i edra händer; nio tiondelar af folkets barn bero af eder i fråga om sin första bildning och för all den vetenskapliga undervisning de vidare kunna förvärfva sig. På eder beror deras utveckling såsom menniskor och deras sällhet. I veten hvilka skadliga inflytelser från statens, kyrkans, affärslifvets och pressens sida de hafva att möta då de bli fullvuxna. Det tillhör eder att så utveckla och bilda deras förmögenheter, att de kunna motstå,

motverka och upphäfva detta onda. Lären dem att älska rättvisan högre än fäderneslandet, sanningen högre än kyrkan, menskligheten högre än penningen och troheten mot deras egen natur högre än pressens allmänna opinion. Framför allt, lären dem att älska menniskan och Gud. Edra karaktärer skola bli dessa barns inspiration, edra böner deras handel och vandel, eder tro skall utprägla sig i deras verk.

Den uppväxande generationen ligger i edra händer, I kunnen bilda den efter edert mönster, I skolen, I måsten göra det. Stora pligter hvila på dessa barn, då de blifva fullvuxna; det är edert kall att göra dem dugliga att fylla dessa pligter. Sedan revolutionen har här icke varit någon fråga före inför folket, ingen fråga rörande konstitutionen eller förbundet, frihandel eller skyddstull, skattkammare eller bank, fred eller krig, frihet eller slafveri, utsträckning af friheten eller slafveriet — ingen fråga af denna art har blifvit väckt inför kongressen eller folket, som icke skulle bättre afgjorts af sju redbara, bildade och rättvisa män, hvilka älskat Gud och menniskor och med ett oförvilladt öga sett till det rätta i frågan. Det är edert kall att uppfostra sådana män. En representant, en senator, en guvernör kan tillsättas hvarje dag genom en votering. Valsedlarna kunna skapa en president af nästan hvad ämne som helst; det hvardagligaste material är icke för billigt eller för simpelt till detta. Men alla församlingars, alla partiers vota förmå icke att skapa ett folk, dugligt till sjelfstyrelse. De kunna icke inplanta bildning och rättvisa i en enda menniskas hufvud. I kunnen det. I ären den "Heliga legionen", de "Thebanska bröder", de der skola tillbakaslå de värsta fiender, som kunna intränga i landet, de enda vi hafva att frukta; I skolen fördrifva okunnigheten, orättvisan, fegheten och irreligiositeten. Äfven utan någon yttre hjelp kunnen I på tio år fördubbla värdet af edra skolor; fördubbla omfången af den utveckling och undervisning I årligen meddelen. När I detta gören, skolen I fördubbla, tredubbla, fyrdubbla, ja mångdubbla landets välsignelser. I kunnen det, om I viljen. Jag frågar eder, om I viljen? Om edra gerningar säga: "ja"! — då skolen I blifva landets förnämsta välgörare, icke genom penningeskänker, men genom

en långt ädlare välgörenhet — uppfostringsarbetet, den högsta välgörenheten. I skolen medverka till uppfyllandet af den profetia, ädla män längesedan uttalat om menniskoslägtet, och bidraga till grundläggandet af Guds rike på jorden; I skolen följa i denne den ädlaste menniskas bland menniskor fotspår, denne menniskoslägtets store uppfostrare, hvilken de kristna ännu i dag dyrka såsom sin Gud. Ja I skolen arbeta tillsammans med Gud sjelf; Han skall arbeta med eder, arbeta för eder och välsigna eder med det eviga lifvet.

Om den arbetande klassens uppfostran *).

Man har stundom inbillat sig, att här i Nya England den stora arbetande massans uppfostran vore så nära sin fullkomning, att vi knappast behöfde göra mera än underhålla hvad vi ega för att uppnå ett folks högsta bestämmelse. Men då saker och ting stundom visa sig tydligare, återgifna i en konstgjord spegel, än då de ses på naturligt sätt, vilja vi belysa vår egen ställning genom att jemföra den med dess motsats. Låtom oss antaga, att vi reste i det inre af Afrika, och att vi der träffade på en nation med hög civilisation, med städer och byar, fabriker och handel och alla de tusen konster, hvilka sprida trefnad öfver hela samhället, men att hela juristklassen bestode af okunniga personer; att de knappast kunde läsa eller skrifva och aldrig läste någonting annat än tidningarna, böcker innehållande lagformler och annat dylikt af obetydligt värde; att de kunde upprepa utantill de lagar de ärft af sina förfäder eller som blifvit stiftade af deras samtida, men aldrig drömt om att undersöka, huruvida dessa lagar vore rättvisa eller orättvisa, eller på hvilken princip de stödde eller borde stödja sig, ej heller gjorde något försök att förbättra dem; att de i allmänhet sökte slå sig igenom med den minsta möjliga uppfostran, den minsta möjliga tankeansträngning, hvarmed de kunde uppehålla sin bedröfliga ställning, och att nationen ändock i viss grad blickade upp till dem såsom försvarare af dess lagliga rättigheter.

Låtom oss äfven antaga, att i vårt fabelland läkarne befunne sig i samma okunnighetstillstånd som juristerna; att

*) Ur föreläsningar inför det amerikanska undervisnings-institutet, Augusti 1841.

de ärft från sina fäder några få traditionella, praktiska medicinska föreskrifter, dem de mekaniskt tillämpade vid alla möjliga fall, men aldrig tänkte på att undersöka sjukdomens orsak eller stadium, upptäcka helsans lagar, uppfinna nya botemedel eller att göra de gamla mera verksamma; att de föga vårdade sig om att förvärfva några djupare insigter i sin profession eller gjorde sig den ringaste möda med att öka sitt förråd af allmänna kunskaper och skärpa sin tankekraft, eller att gifva alla de förmögenheter, Gud beskärt menniskoslägtet, en sund och ädel utveckling; att de gjorde sitt kall till ett handtverk, som gaf dem dagligt bröd, men icke mera; att de började sin bana med en högst ytlig uppfostran, både speciell och allmän, och att de vanligen efter sitt tjugefemte år blefvo allt mer och mer förstockade och endast ytterst sällan fortforo att under hela lifvet utveckla sig till allt högre mensklig fullkomlighet, men att, allt detta oaktadt, samhället berodde af denna klass i fråga om den allmänna helsovården.

För att gå ännu längre, låtom oss antaga, att äfven presterskapet vandrade på samma okunnighetens väg, och att denna klass, hvilken i andra länder plägar vara den bäst undervisade, här egde den minsta bildningen; att de, lyssnande till det råd djefvulen i en gammal legend ger en teologie studiosus, "höllo sig fast vid ord, och endast ord"; att de kunde rabbla upp några stycken böner, dem de lärt utantill af sina företrädare, och togo sin religion på god tro från sina fäder, utan att fråga, om de förra voro fullkomliga eller den sednare sann; att de både darrade för och förbannade den minsta förändring i någotdera hänseendet; att de kunde gå igenom den afrikanska ritualens narrspel med välljudande salvelse, genom sitt bigotteri förvandlande till en styggelse hvad som borde hafva varit en njutning och utan att någonsin försöka att göra sig reda för gudstjenstens betydelse; att de kunde meddela åt folket officiella råd på religiösa ceremonidagar, hvilka råd endast bestodo i hvardagliga reglor för klokhet, dygd och religion, reglor, hvilka alla, utom barnen, kände likaså väl som de; att massan af presterskapet aldrig drömde om att läsa en bok med tankar uti, aldrig befattade sig med denna tankeansträngning, som den gamle romaren kallade

"studium", kände föga af sitt eget lands historia eller andra länders tillstånd, eller ens studerade teologien på ett vetenskapligt sätt, ett ämne, hvari det likväl var deras pligt att meddela undervisning och förklaringar; att de icke egnade någon uppmärksamhet åt vetenskaperna, icke visste mera om stjernorna eller blommorna, materiens eller andens lagar, än den beslägtade jordklimp, hvarpå de trampade, då de gingo; att litteraturen var ett område, på hvilket de aldrig inträdde hvarken såsom värdar eller gäster; att de voro okunniga om de olika former, under hvilka deras religion uppträdt, och kände föga hvarken om uppkomsten eller utvecklingen af den tro de bekände, utan lärde stundom såsom gammalt hvad som blott existerat i några få år och fördömde, såsom nya, saker, hvilka i sjelfva verket förskrefvo sig från äldre tider — med ett ord låtom oss antaga att de utgjorde den okunnigaste delen af befolkningen; att de tillbragte sina lediga stunder (hvaraf de egde stort öfverflöd) med sömn, med att drifva omkring på de sysslolöses tillhåll, med att upprepa eller uppdikta både vanligt sqvaller och allvarsammare skandalhistorier, med pladder om sista begrafning eller nästa bröllop, med att tala i afrikanska politiken, hvaraf de icke kände annat än ord, med att röka och tugga betel och sitta hemma mera döda än lefvande; att, när de uppfordrades att arbeta på sin förbättring och utveckling, de svarade: "Vi veta tillräckligt redan, för att kunna sköta vår tjenst; mera lärdom, talanger och skicklighet kunde göra oss galna och leda till nyheter, och dessutom ega vi ingen tid till studier och kunna icke förkofra oss i visdom utan att försumma en välbekant pligt." Ehuru okunniga de än voro, låtom oss antaga, att det förfinade och bildade afrikanska samhället stode i beroende af dem med afseende på religionens upprätthållande.

För att nu göra denna samhällstafla ännu fullständigare, låtom oss antaga, att dessa professioner råkat i misskredit, och att få personer, som icke voro *födda* inom dem, egnade sig deråt, undantagandes sådana, som voro oskickliga till hvarje annan sysselsättning och kände en naturlig inre kallelse för dessa yrken såsom enkom skapade för de okunniga och dumma; att såsnart någon ädel ande, händelsevis född inom deras

leder, beslöt att förbättra sig sjelf och uppfostra sin familj och med allvar grep sig verket an, tänkte för sig sjelf och tog sig tid att studera och förkofra sig i visdom, uppmanande andra att göra detsamma, att han möttes med denna förebråelse: "Hvarföre söka mera visdom? Kan ni icke äta och dricka och sofva utan visdom? Kan ni icke genom klokhet och flit bereda edra barn, som skola efterträda er i samma yrke, tillfälle att äta ännu läckrare och dricka ännu större qvantiteter och ega ännu mera ledighet och ännu lugnare sömn — och allt detta utan någon visdom alls? Hvarföre då förspilla så mycken tid och möda på denna vidunderliga buse, som ni kallar "uppfostran"? Vet ni icke, att det finnes någonting bättre både för er sjelf och edra barn, än en ande, ett hjerta och en själ med den fullkomliga utveckling, hvartill Gud bestämt dem? Tänker ni, att en bildad själ är bättre än en välfödd kropp, eller att icke den sednare är värd mest utan den förra? Dessutom, vet ni icke, att all den visdom, som behöfs för en profession, kommer af naturen, likasom händer och fötter? Herre, ni är en upprorsstiftare emot Försynen, ni är en dåre; och vi beklaga eder." Antag, att de genomsökte de gamles visdomsförråder och bevisade med oomkullkasteliga bevis, att de som egnat sig åt dylika professioner alltid varit de mest okunniga i landet, och att det blifvit ett ordspråk att "jönsar och dårar blefvo de bästa lagkarlar, läkare och prester"; att de, resonnerande som somliga alltid göra, förklarade, "att hvad som varit måste vara för evigt", och sålunda anklagade reformatorerna för att vilja kränka sjelfva hufvudprincipen i Guds konstitution, hvilken vore denna, att en villfarelse eller synd, som en gång fått fotfäste på jorden, aldrig finge utrotas eller ens oroas.

Föreställom oss å andra sidan att, under det dessa trenne klasser voro nedsjunkna i den hopplösaste okunnighet, deremot jordbrukare, slagtare, handtverkare, handlande och krämare af alla slag vore bildade män, hvilka tänkte för sig sjelfva. Att de egde fria skolor för alla åldrar och detta i öfverflöd; akademier och gymnasier, der lärdomen tändt sin ädla låga och snillet utgöte sin gudaburna ingifvelses ljus, att leda de unga till visdom och dygd; att de, utom dessa all-

männa uppfostringsanstalter, alla underhållna på stadens bekostnad, äfven egde speciella bildningsanstalter för hvarje särskild konst eller vetenskap; att jordbrukarne hade skolor för jordbruket, handtverkarne för sina yrken och köpmännen för handeln, och att alla folkklasser från tunnbindaren till konungen — med undantag endast af de tre lärda professionernas drönare — vore förståndiga och väluppfostrade män med högt utvecklade andliga förmögenheter, goda seder och förfinade nöjen, och att de vid sina sammankomster utbytte tankar icke mindre än ord och årligen växte upp till en allt ädlare befolkning. Låtom oss ytterligare tillägga, för att gifva denna ideella tafla ett sista drag, att när en lagkarls, en läkares eller en prestmans son af himlen blifvit begåfvad med större förmåga än mängden af menniskor, eller när han af någon tillfällighet vaknade till begäret att förkofra sig i de egenskaper, som anstå en menniska, han genast lemnade sin faders kall och blef tunnbindare, fiskare eller smed endast för den uppfostran han kunde förvärfva sig inom dessa yrken och som han trodde sig icke kunna erhålla inom professionen — och att han gjorde detta, äfven då han älskade den profession han lemnade, för hvilken han egde naturlig fallenhet, och hatade det speciella handtverket, till hvilket han drefs af kärlek till fullkomligheten, och att det följaktligen inom alla dessa yrkesgrenar funnes personer, hvilka egde föga naturlig böjelse eller ens förmåga derför, som längtade att lemna dem och qvarhölles inom dess redan öfverfulla leder, sjelfva så godt som onyttiga, endast derföre att de icke sågo någon möjlighet att kunna utbilda sin bättre natur inom någon af de trenne lärda professionerna.

Hvad skulle ni säga om en sådan sakernas ställning? hvad om detta förhållande, att här funnes trenne menniskoklasser, hvilka, i stället att sträfva till den högsta visdom de kunde uppnå, åtnöjde sig med den uslaste tiggarportion, hvarmed de kunde fullgöra sitt maskinmessiga kall? Utan tvifvel skulle vi säga, att detta vore en högst bedröflig ställning, högst narraktig och vidunderlig. Det vore en orättvisa, att dessa klasser skulle få fortlefva i sin okunnighet, utan att något bemödande gjordes att befria dem.. Det vore orätt att

icke de bästa hufvudena i Afrika — hvilka äro sitt lands naturliga herrskare — upptoge frågan och arbetade natt och dag, för att stäfja ett ondt, så slående och fruktansvärdt. Det vore dubbelt orätt, att män med stora själskrafter lemnade ett kall, till hvilket de voro födda, och för hvilket de både af natur och böjelse voro lämpliga, för att söka en uppfostran utom detsamma, som de kunde vinna inom det, om de blott egde nog manlighet att göra försöket. Det vore trolöst af dem att öfvergifva ett kall, hvartill de voro danade af naturen, i det de sökte höja sig sjelfva öfver detsamma, i stället att höja detta upp till deras egen ståndpunkt. Vi skulle tacka himlen, att vi egde en kristen lag, som bjöd den starke att hjelpa den svage, och säga, att "sådana missförhållanden endast kunde existera i ett hedniskt land" — och fromma män skulle segla med första skepp, för att ställa saken till rätta.

Men vi behöfva göra en liten namnförändring och i stället för lagkarlar, läkare och prester läsa "den större delen af arbetsfolket, karlar och qvinnor", och vi få detta fabelland i hjertat af Massachusetts i stället för Afrika. Det är oss denna fabel gäller, och det är denna klass, som uppbär vår politiska förbundsark. I Nya England äro de, som tillhöra dessa ofvannämnda trenne professionerna, vanligen de mest bildade personer i landet. De genomgå en grundlig allmän uppfostringskurs, väl lämpad att öfva och stärka både minne, omdöme och inbildningskraft och att meddela både mångfaldiga och omfattande nyttiga kunskaper. De uppoffra dessutom flera år på att förvärfva sig den undervisning och skicklighet, som fordras för deras speciella yrke. Vi hafva akademier för deras allmänna och seminarier för deras speciella uppfostran; ty alla menniskor inse fördelarna för samhället af att ega bildade jurister, läkare och prester. Men emedlertid äro alla de andra samhällsmedlemmarnas uppfostran i allmänhet ytterligt försummad. Men det synes föga om ens något skäl, hvarföre de som äro bestämda för dessa professioner skulle få en bättre uppfostran än jordbrukare och handtverkare. En bildad jurist med vidsträckta kunskaper, med minne, inbildningskraft, omdöme och alla förmågor lif-

liga och verksamma och med skicklighet att använda dem på bästa möjliga sätt inom sitt speciella kall, är utan tvifvel en skyddsvakt, en prydnad och en välsignelse för hvarje land; men han är detta icke derföre att han är jurist, utan en fri, uppfostrad man, lefvande ett manligt lif, och han skulle vara fullt lika nyttig, vore han smed eller timmerman; ty det är icke den plats en man intar, som gör honom till skyddsvakt, prydnad och välsignelse, utan den *man*, som intager platsen.

Det vore tid, att vi i Nya England öfvergåfve den gamla föreställningen att en menniska bör uppfostras, derföre att hon med sin uppfostran måtte tjena staten och fylla en plats vid domarskranket eller på predikstolen, bli en befälhafvare eller fredsdomare; tid, att vi på fullt allvar började handla enligt den grundsatsen, att en menniska bör uppfostras, derföre att hon är *menniska* och eger förmögenheter och anlag, dem Gud sände henne i verlden att utveckla och bringa till mognad. Vissa menniskoklassers uppfostran är utan tvifvel en god sak, och en enda brödbulle är af vigt i ett hungrande hushåll; men att uppfostra alla af qvinna födda är en tydlig och klar pligt. Om förnuftet har någon lärdom att meddela, är det denna. Om kristendomen lär något, är det detta, att menniskorna skola tjena Gud med förnuft, hjerta och själ, hvilket åter förutsätter en uppfostran af förnuft, hjerta och själ icke blott hos jurister, läkare och prester, utan hos alla Adams söner och döttrar. Det är menniskornas pligt att sjelfva sträfva derefter; det är statens pligt att öppna tillfälle dertill, icke derföre att en menniska skall fylla den eller den platsen och derföre behöfver bildning, utan derföre att hon är en menniska och gör anspråk på denna rätt i kraft af Guds *magna charta*, hvarigenom hon blef skapad till en odödlig själ.

Nu är det visserligen sannt, att vi här och der ega en bildad menniska, hvars förmögenheter äro vakna och verksamma, en menniska herre öfver sig sjelf och sålunda mäktig att tillgodogöra sig sin bördsrätt, "herravälde öfver allt kött." Men ännu är äfven här mängden af män och qvinnor okunnig. Det mål, hvartill de sträfva är lågt. Man vill icke allmänt erkänna eller åtminstone icke handla i enlighet med den grundsatsen, att denna verld är en skola; att menniskan

är här icke blott för att äta och dricka och votera och vinna pengar och ära (såsom många amerikanare tyckas inbilla sig), utan att hon är här och gör alla dessa saker, på det att hon måtte växa upp och utveckla sig till en fullständig menniska. Vi hafva satt medlen i stället för målet och målet i stället för medlen.

Hvar och en ser hvilken förändring uppfostran åstadkommer hos djur. Vi kunna icke plöja med en vild buffeloxe eller jaga med en hund, nyss fångad i skogen. Men här stadnar fördelen icke på djurets sida. Dess uppfostran strider mot dess natur. Den försvagar de djuriska egenskaperna, så att hunden blir mindre hund och buffeln mindre buffel, än han var förut. Hos menniskan är den förändring uppfostran åstadkommer ännu större, ty här är den icke emot naturen. Den höjer de menskliga egenskapernas värde, och menniskan är mera *menniska*, sedan hon blifvit uppfostrad, än hon var förut. Hela skilnaden mellan den engelska vetenskapsmannen med hans andliga fullkomligheter och skicklighet och den engelska bonden, hvilken är närapå ett djur; hela skilnaden mellan den vise och förfinade brahminen och den förnedrade och förslafvade parian; hela skilnaden mellan de mest bildade menniskor i Massachusetts och Nya Zeelands infödingar, okunniga, vilda menniskoätare som de äro, kommer af denna enda omständighet: den ena har fått en bättre uppfostran än den andra. Vid födelsen voro de alla i lika mån himmelrikets barn. Samma mensklighet brinner i allas hjertan, samma själ pulserar i alla af qvinna födda. Hvarje menniskas egendomlighet — ringa och nästan omärklig, då den mätes i förhållande till hela hennes natur — och de speciella omständigheter, i hvilka hon försättes, utgöra hela skilnaden mellan vilde och civiliserad. För en fem och tjuge sekler sedan voro våra förfäder i Europas vildmarker fullkomligt lika okunniga, grymma och vilda som dessa Ny-Zeeländare, och vi hafva blifvit hvad vi äro endast genom inflytelserna af den bildning och uppfostan tidehvarfven alstrat och mognat. Men hvarje barn födes likafullt en vilde i Boston som på Otaheiti. Utan tvifvel har mycket förlorats under våra fäders öfvergång från det vilda till det civiliserade till-

ståndet, men mera är vunnet, och det är tid att återvinna det förlorade och förvärfva mera för framtiden. Utan tvifvel finnas många i detta land så väl som i alla andra civiliserade länder, hvilka ännu äro barbarer och som ingalunda vunnit på sina bröders civilisation; men det är tid att de främste vända sig om och se efter sina irrande bröder. Om all uppfostran genom skolor, kyrkor, böcker och samhällsinstitutioner försummades öfver hela jorden under en enda generation, skulle hela menniskoslägtet falla tillbaka i sitt vilda tillstånd. Men om en enda generations bildning kunde förökas, skulle ock hela menskligghetens bildning vara förökad till tidernas ända.

Det måste vara klart för alla, som vilja tänka, att sedan det blifvit sörjdt för kroppens uppehälle och trefnad — ty kroppen är underlaget för all andlig verksamhet — de nu på jorden lefvande männens och qvinnornas stora uppgift är att uppfostra sig sjelfva och den nästa generationen af män och qvinnor, som håller på att uppväxa, för att intaga deras plats. Alla saker, som icke direkt eller indirekt sträfva till ett af dessa båda mål — menniskans fysiska eller andliga utveckling — äro sämre än värdelösa. Vi äro hitsända i verlden, för att utföra detta uppfostringsarbete. Verlden utom oss står i den skönaste harmoni med anden inom oss. Om en menniska beger sig i väg erforderligt utrustad och flitigt begagnar de medel henne erbjudas, skola alla lifvets sysselsättningar, alla dess vexlingar, de pröfningar vi möta, de kors vi bära, vårt mod och vår fruktan, våra fiender och vänner, våra nederlag och våra segrar — alla skola de leda och undervisa oss och föra oss framåt, våra vilkor må vara hurudana som helst.

Nu kan man uppställa såsom en sats, den der uthärdar den strängaste pröfning, att alla menniskor böra erhålla en uppfostran till högsta möjliga omfång; att denna uppfostran bör betraktas såsom ett mål, värderikt i sig sjelft, och icke blott såsom ett medel, värderikt såsom ledande till ett annat mål; och äfven att hela samhället är pligtigt att erbjuda hvarje individ den bästa uppfostran hans egen natur och sam-

hällets omständigheter medgifva. Men i motsats till detta påstående, som fordrar allas uppfostran, kan man invända, såsom ock alltid gjorts af de uppfostrade sjelfva, att det visserligen är sannt, att det måste finnas en uppfostrad klass, men ock till följe af den menskliga ofullkomligheten och sakens egen naturnödvändighet en okunnig klass; att det grofarbete, som är nödvändigt för menniskans samhällstrefnad, gör det alldeles oundvikligt, att sju åttondedelar af menniskorna måste förblifva i ett tillstånd af nästan hopplös okunnighet. Denna lära har predikats under de sista tusen åren; och under det den då och då hyllats af äfven de visa och välvilliga, hvilka sakens svårighet tvingat att förtvifla, har den blifvit den allmänna trosläran hos de starka, de makliga och de sjelfviska. Men redan vid första påseendet synes denna sats kunna hänföras till samma slags yttranden, som denna anmärkning af en utmärkt kyrkans "fader", att om det icke funnes någon last att hata, skulle det icke finnas någon dygd att älska, och ett annat af en dylik statens "fader", att utan slafveri för en klass, funnes ingen frihet för den andra. Utan tvifvel måste det under alla möjliga omständigheter alltid förblifva en stor skilnad i utvecklingsgrader menniskor emellan, ty denna skilnad beror på de olika gåfvor Gud förlänat, och ingen uppfostran kan hindra detta; men finnes det väl något bevis för ett sådant påstående, att icke Nya Englands arbetsklass skall kunna uppnå en lika så god bildning, som den massan af jurister och prester nu eger?

Ett hufvudargument för den allmänna föreställningen, att större delen af menniskofamiljen ständigt måste förblifva i okunnighet, har man hemtat från historien. Man vädjar till denna auktoritet och anför en stor mängd exempel, som visa att det alltid varit så, och att det följaktligen alltid måste så vara. Men denna slutsats, att framtiden måste bli fullkomligt lik det förflutna, är falsk, ty hittills kunna vi icke uppvisa tvenne tidehvarf, som varit hvarandra fullt lika. Gud repeterar aldrig sig sjelf, för att så säga, eller skapar tvenne tidehvarf eller tvenne menniskor fullkomligt lika hvarandra. Det är en sanning, att det förflutnas historia visar,

att massan af menniskor städse varit okunnig äfvensom förtryckt. Men få amerikanare anse detta förhållande såsom ett rättfärdigande af förtrycket; är det väl ett starkare skäl vis för okunnigheten? Låtom oss sorgfälligare studera denna samma historia, som visar att det alltid funnits en okunnig klass: måhända har hon äfven andra saker att säga. Hon visar ett nästan oafbrutet framåtskridande i de menskliga förhållandena ända från den historiska gryningen till närvarande dag. För att betrakta våra egna förfäders utveckling: för två tusen år sedan kunde ingen menniska inom det brittiska området läsa eller skrifva; tre fjerdedelar af folket voro icke bättre än slafvar; alla voro vilda hedningar. Om en bildad grek hade föreslagit att införa civilisation och konster, skulle utan tvifvel Adelgither eller någon annan ö-höfding gjort spe af åkerbruket och de mekaniska konsterna och förutsagt att landet skulle sjunka i hafvet, träffadt af den "allsmäktige Hu's" vrede, om sådana nyheter infördes. För några få århundraden sedan fanns det ingen man i England, som kunde läsa eller skrifva, med undantag af presterna, och äfven inom denna klass var det blott ett fåtal, som kunde det. Utan tvifvel var det då en allmän föreställning hos biskopar och prebendarier, att alla andra menniskor från skoflikaren till hofmannen voro så sysselsatta af sina särskilda yrken, att de icke hade tid att lära sig läsa och skrifva. Utan tvifvel trodde man på denna föreställning. Ja ännu i dag finnes det i detta samma England personer med rikedom, uppfostran, rang och inflytande, som påstå, att den arbetande befolkningen icke bör få lära sig läsa och skrifva; och derföre hänga de — ett farligt läge — som tunga vigter på reformens hjul.

Likväl kommo jordbruket och konsterna in i landet; så småningom i tidernas längd började män af adeln, ståndspersonsklassen och folket att lära sig läsa och skrifva, och detta till deras egen stora fromma, och nu börjar den arbetande klassen hemta nytta af hvad en gång brännmärktes såsom ett gift. Nåväl, dessa föreställningar, att arbetare icke böra få lära sig läsa ens bibeln, att endast prester behöfva en vetenskaplig uppfostran, att jordbruket skulle sänka

ön i hafvets djup — äro de icke värda jemnt upp så mycket som detta ofta upprepade påstående, att en sund, ädel, manlig uppfostran icke kan stå tillsammans med ett lif af tungt arbete? Erfarenheten har visat, att civilisationen icke framkallade den allsmäktige Hu's hämnd; att menniskor kunna ega boklig lärdom utan att vara prester; att en arbetande befolkning, äfven djupt förtryckt af orättvisa tungor, likväl kan lära sig läsa, åtminstone radikala tidningar och bibeln, ännu mera radikal under en falsk sakernas ställning. Erfarenheten visar oss dagligen menniskor, hvilka, under det deras skuldror aldrig hvila från bördan af ett manligt arbete, dock förvärfva sig en själsodling, högre än den de mest bildade engelsmän egde för sju århundraden tillbaka. Ingen behöfver dogmatisera i detta ämne. Få skola våga att profetera; men, om man reflekterar öfver historien och det gradvisa framåtskridande hon uppenbarar — hafva vi väl skäl att förmoda, att verlden skall stanna med oss? Är det för mycket att hoppas, att denna förträffliga uppfostran, denna höga själsodling, som vi nu anse möjlig blott för fyra eller fem personer ibland hvart tiotusental, en gång skall bli så allmän, att man skall skratta åt och ömka en som icke eger henne? Visserligen är icke denna förhoppning så fantastisk, som vår nuvarande ställning skulle hafva förefallit för ett enda sekel sedan. För att vinna detta resultat, måste vi betala priset derför. Ett gammalt ordspråk låter gudomligheten säga till menniskan: "Hvad vill du ha? Betala och ta!" Denna regel håller streck i fråga om uppfostran så väl som i alla andra fall. En menniska kan icke snatta undan henne såsom ett mynt från sina grannar eller ärfva henne från sina fäder; ty David hade aldrig en god son eller Salomo en vis. Hvar och en måste vinna henne genom eget arbete. Men många födas af okunniga och fattiga föräldrar; dessa se ingen möjlighet att tillvinna sig denna perla; under sakernas nuvarande ställning finna de ingen institution, som kan hjelpa dem — och så växa de upp och dö som kroppar och ingenting mera. Nyengländarnes sunda förstånd och manliga energi, deras mod, tapperhet och tro — hjernan i hufvudet och hjernan i handen — hafva hittills skänkt dem

framgång i allt hvad de företagit sig. Vi hafva uppnått ett sådant fysiskt välstånd, att medeltalet för menniskans lifslängd hos oss är många gånger högre än i Italien, den mest civiliserade staten, för sexton århundraden tillbaka, ett fysiskt välstånd, som deras filantroper aldrig drömde om i sina skönaste syner. Vi hafva ock uppnått en höjd af politisk och borgerlig frihet, främmande för forntidens skönaste stater både i Grekland, Egypten och Judeen, en borgerlig frihet, som hvarken den romerske eller atheniensiske vise ansåg möjlig ens i sin idealstat. Är det då för mycket att hoppas — med stöd af det förflutna — att, när den amerikanska andens outtömliga krafter en gång riktas åt detta håll, vi skola gå ännu längre och under dessa ännu gynnsammare förhållanden uppamma en ädel befolkning, der alla skola vara icke blott väl födda, utan äfven väl undervisade; der alla klasser, så väl rika som fattiga, om de vilja, kunna förvärfva sig den skönaste utveckling af alla sina förmågor, och menniskorna bli fria icke blott till namnet, utan ock i verkligheten? Sannerligen den måste ega en profetisk gåfva, som skall säga oss att detta *icke kan* ske. Då vi blicka tillbaka, möta vi många syner, som såra oss och komma våra hjertan att blöda; men hvad mer? — hvad som icke är bakom oss, är framföre. En framtid att arbeta för och vinna, är bättre än ett förflutet, som blott är till för minnet.

Om vi vända oss till motsvarande förhållanden inom naturen, äro de alla fulla af uppmuntringar. Gud har sörjt för hvarje behof vid det bord han dukar för alla sina barn. Hvarje sparf på Nya Englands åkrar har spelrum nog och tillfälle öppet att bli allt hvad hans organisation tillåter. Är det då möjligt, att menniskan — mera värd än många sparfvar, mera värd än hela den yttre skapelsen — att hon icke skulle ega något tillfälle att bli allt hvad hennes natur medgifver, utan att sju åttondelar af den menskliga familjen skulle vara dömda att "stängas in i hybblen, bås och fängelser" och hållas på knapp kost i allt annat utom tungt arbete, utan utsigt att någonsin komma till full menskligher, men tvingade att ständigt förblifva dvergar och pygmeer, pysslingar till förståndet, icke menniskor? Aktom oss att betala

Gud i Cæsars mynt och att föra på den eviga vishetens räkning, hvad som är en förebråelse för vår dårskap, sjelfviskhet och synd. Den gamla grundsatsen, att hvar och en, klass eller individ, måste träla under staten och uppoffra sig för massans synder och intressen äfvensom den dermed beslägtade läran — ett värdigt korollarium — att den som arbetar med handen kan göra föga annat — är ett skamligt pasqvill öfver naturen och naturens Gud. Den härledes från en sakernas ställning, falsk till sjelfva dess grund. Vi äro alla begåfvade med omätliga förmögenheter, för hvilka denna verld är en utvecklingsskola; och om det finnes någon sysselsättning i lifvet, hvilken utestänger en menniska från den harmoniska utvecklingen af alla hennes förmögenheter — då är denna sysselsättning falsk både inför förnuftet och kristendomen, och ju förr vi bli den qvitt, desto bättre.

Vi veta alla, att hvarje samhällsmedlem har rätt att fordra vissa saker af samhället. Bland dem märka vi: säkerhet till person och egendom; rättvisa i tvister man och man emellan; understöd i fråga om hvad som fordras till kroppens uppehälle, om han sjelf är oförmögen att försörja sig, samt ersättning för hvad samhället tager ifrån honom. Vår likaså kloka som menskliga förvaltning söker ock att i dessa fall uppfylla sin pligt mot hvarje det ringaste barn, som födes ibland oss, och i nästan de flesta fall är det verkligen sörjdt för dessa fyra saker. Men det finnes en ännu dyrbarare gåfva, som samhället är skyldigt att förläna åt hvar och en — möjligheten att erhålla den bästa uppfostran, menniskans natur medgifver och samhället förmår meddela. Hvartill tjenar det att skydda en menniska till kroppen mot krig och nattligt öfvervåld; att gifva henne rättvisa vid domstolarna, betala henne för den skada hon lider af samhället; hvad tjenar det till att skydda henne mot hunger och köld och nakenhet och brist — om vi lemna henne i okunnighet, utan tillfälle att förkofra sig till hufvud, hjerta eller själ? Om detta tillfälle förvägras, visserligen skulle hon kunna anföra besvär vid himlens högsta domstol och säga: "Jag var husvill, och I herbergeraden mig icke; naken, och I klädden mig icke; okunnig, och I gåfven mig ingen undervisning;

svag och obeväpnad, och I ställden mig främst i striden, der min död var oundviklig. Jag hade starka passioner, I gåfven mig ingen religion, hvarmed jag kunde mildra dem. Jag växte upp i ondska och blef full af syndens spetelska, men I hysten intet medlidande med mig. Jag hungrade och törstade efter lifsens bröd utan att veta det — I gåfven mig en sten, murarna af ett fängelse; och jag dog brännmärkt och obeklagad, ett samhällets offer, icke dess fiende."

Här i Massachusetts synes man i allmänhet medgifva statens pligt att förskaffa hvarje sin medlem tillfälle att börja sin uppfostran. Denna åsigt har skapat den vackra friskole-institutionen, frihetens vagga, den fattiges hopp, fostrarinnan af denna anda, som uppehåller allt hvad godt är inom kyrka och stat. Men hittills hafva vi ej gjort mer än en början. Vi lefva ännu på förknappning i fråga om visdom och bildning; knappt ett halft qvarter vatten om dagen på hvarje menniska. Vårt folkundervisningssystem, äfven der det är fullkomligast, står ännu icke i harmoni med den stora amerikanska idéen, som utkämpat våra strider med elementerna, som grundat våra institutioner och gjort oss till ett stort folk. Vi följa allt för ofta ett gammalt transatlantiskt uppfostringssystem, främmande för vår jord, vår luft och vårt folk. Från feodalismens tider och regeringsformer, de der egde föga kunskap om menniskosjälens värde, allas likhet inför Gud, den starkares och svagares lika rätt, deras lika anspråk på en menniskan värdig uppfostran — från dem hafva vi ärft denna föreställning, att endast ett fåtal behöfver en fri, ädel bildning, och att dessa få måste vara rikedomens barn eller snillets välborna söner, de der ega många händer och ett okufligt mod och en tro att försätta berg, de der lefva af svårigheter och, likasom tyngdkraften sjelf, genombryta alla hinder. Det skall alltid finnas menniskor, hvilka ingenting kan afhålla från att förvärfva sig en god uppfostran; män, sådane som Franklin och Bowditch, hvilka kunna bryta ned hvarje hinder. Män, begåfvade med en sådan ihärdighet, en sådan tankekraft och en sådan sjelfbeherrskning, lefva af svårigheter och synas starkast, när de hafva mest öfverflöd af denna grofva kost; de gå fram väldiga som solen och lika

ensliga och förakta att begära bistånd af menniskoverlden. För dem behöfvas inga omsorger. De kämpa sjelfva sina strider, ty de födas i full rustning, väldiga från början. För dem finnas inga svårigheter. Fattigdomen gör dem blott mera vaksamma. Afskilda från böcker och lärare, ega de undervisare i djur och fåglar och hela vatikanens bibliotek i träden och stenarne. Ingenting kan nedslå deras mod. De gå fram i det ärende Gud skickat dem, förtröstande på honom, att han skall välsigna de gåfvor han gifvit. De sönderslå svårigheternas berg till stoft och taga den ädelsten det icke kunde dölja för deras genomträngande argusögon. Men dessa män äro sällsynta, de höra till undantagen, starka andar i härdade kroppar. Andra med större förtjenst måhända, men med mindre vikingasinne och mindre kroppsstyrka, och som icke hafva nog af den tysta, vältaliga naturens deltagande eller Guds sällsynta besök i menniskohjertat — de behöfva hjelp af någon institution, som upptager dem, der folkskolan låter dem falla, och bär dem vidare, till dess de kunna gå för sig sjelfva. Öfver mången bykyrkogård midt ibland oss kunde man ännu med skäl skrifva:

"Måhända hvilar här i glömskans natt
Ett hjerta, en gång lågande af himmelsk eld,
En hand, som mäktat svinga herrskarstafven,
Som kunnat väcka lif i lyrans strängar."

"Men ack! för deras ögon öppen låg
Ej vetenskapens bok, af tidens byten rik;
Den kalla nöden stäckte hjelteflygten,
Och själens snilleådder frös till is."

För att få ett fullkomligt folk, sade hedningen Plato, måste vi ha fullkomliga institutioner; hvilket på rent modersmål betyder, att sätta de arbetande männen och qvinnorna i tillfälle att förskaffa sig en god uppfostran; vi måste hafva en institution, som går längre än våra folkskolor.

Men vi visa ännu alltför litet intresse för denna stora angelägenhet, en allmän uppfostran. Allt hvad några få visa och ädla menniskor tala i detta ämne bevisar blott att vi ännu sakna henne. Det är endast förlorade saker man ropar upp på gatorna. Vi erkänna att vi icke ega vetenskaps-

män, som kunna mäta sig med de lärda i andra länder, der gamla institutioner och de rikes öfverflöd på tid hafva uppfostrat somliga personer till en fulländning, den vi icke uppnått. Men vi berömma oss af, och detta med skäl, att den stora massan män och qvinnor hos oss eger en högre bildning. Det säkra är, att lärdomen hos oss är mera spridd bland folket än hopad på individen. Det är samma förhållande som med brödet i en belägrad stad. Hvarje person får en munsbit, men ingen ett fullt mål. Detta är utan tvifvel bättre, än om många måste dö af hunger, under det att några hade nog och mer än nog. Flera andra länder äro sämre deran än vi i detta speciella fall. Så mycket bedröfligare. Det anstode oss bättre att gråta öfver dem, än att jubla öfver oss sjelfva. Det är ingenting att skryta med, den usla byggnad vi uppfört på den grund våra fäder lade så storsinnt under mödor, krig och försakelser. En nyligen afliden absolut monark i Europa, som icke innehade sin tron genom folkets val, utan stödde sin makt på lejda bajonetter, och som följaktligen icke stod i något *juridiskt* ansvar inför detta folk, har dock, oaktadt svårigheterna af en stor statsskuld, gjort mera för alla folkklassernas uppfostran än de tjugesex staternas samtlige statsmän med rika länder och öfverflödiga statsinkomster framför sig och frihetens baner öfver sina hufvuden. Vi hafva talare nog, som deklamera öfver frihetskriget nu, sedan dess faror äro förbi, och öfver George III:s synder nu, sedan han är död, och öfver en "nationalbank" eller en "underskattkammare", sedan folkopinionen stadgat sig; men högst få upptaga den heliga och försummade uppfostringsfrågan, kämpande för allas, både rikas och fattigas, högas och lågas rätt att erhålla denna dyrbara gåfva. Ve oss! Dessa få mottagas med kalla händer och tomma hus, under det den skräflande bykannstöparen samlar omkring sig en hurrande massa från alla städer i nejden. Skälet är klart: här är något att vinna för somliga, att förlora för andra. I en "nationalbank" och en "underskattkammare" finnas dollars, åtminstone säges det så åt folket, man hoppas att få dollars ut ur dem; under det att de som "lofva mest" af uppfostringens vänner icke erbjuda

annat än vishet, dygd och religion; saker, som aldrig stå på någon priskurant och som icke väga ett enda uns på stadsvågen. Vi känna dollarns värde — hvilket är någonting — ja, det är stort. Gifvom dollarn dess värde. Men ack, värdet af uppfostrade män och qvinnor, det känna vi icke!

Den omständigheten, att i vårt land och i vår tid många anse sig tvungna att öfvergifva ett yrke — såsom skomakarens, smedens eller garfvarens — för hvilket de ega håg och fallenhet, och i stället inträda på någon af de lärda professionernas banor, för hvilka de sakna både böjelse och förmåga, endast för att kunna förvärfva sig en uppfostran — bevisar tydligen i hvilken falsk ställning vi kommit. Vi skjuta ofta skulden på Försynen, och det ser ut, som trodde man i allmänhet, att det vore en den Högstes lag, att en menniska skulle födas till verlden med en engels förmögenheter och lefva deri sina sjuttio år, tadelfritt arbetande i något för samhället oundvikligt yrke, och likväl gå derur, utan att hafva egt någon möjlighet att utveckla och mogna dessa förmögenheter; sålunda på sistone snarare afslutande en långsam död än fullbordande ett lif. Men detta är icke denne lagstiftares mening. Han skapade menniskan upprätt, och vi hafva gjort många uppfinningar, ehuru somliga temligen narraktiga. Såsom förhållandet nu är, går mången förträfflig kopparslagare, mången hjelplig kittelflickare eller skräddare förlorad, och vi få i stället en liknöjd advokat, en lat läkare, dödens medhjelpare, eller en prest, hvars "sömniga ordslammer lullar hjorden till sömns"; och detta utan att dessa personer hyste några onda afsigter — men de kände behofvet af en uppfostran, den de under sakernas nuvarande skick icke kunde få inom handtverket, utan måste söka inom de lärda professionerna. I alla länder måste massan af menniskorna arbeta; i vårt land måste den både arbeta och styra. Ett sätt måste derföre uppfinnas att uppfostra denna massa, eller ock är det tydligt, att våra fria institutioner måste gå under; ty okunnighet och frihet kunna lika litet existera tillsammans som eld och vatten i samma kärl.

Utan tvifvel hafva vi gjort mycket; men huru mycket mer återstår icke att göra! Den förut omtalade absoluta

monarken har gjort mera än alla fria amerikanare i detta afseende, och hans folk är oss öfverlägset inom nästan hvarje område af intellektuell, moralisk och religiös bildning. Den amerikanska andan har icke med samma allvar riktats på detta stora arbete som på handeln, landets afrödjande och byggandet af fabriker och jernvägar. Vi inse ännu icke nödvändigheten af allas uppfostran. Följaktligen skynda de som äro bestämda för de såkallade "lärda" professionerna igenom de förberedande studierna och komma halfbildade till sitt kall. Arbetaren börjar med ett högst ringa kapital af kunskaper och andlig utveckling och tror sedan, att han icke har tid till något annat än arbete, läser aldrig någon tänkvärd bok eller försöker att hemta undervisning från sitt handtverk; "hvad han förtjenar kommer och går, och hans förmögenheter ligga i linda." Barnen ryckas ur folkskolan just då de börja lära något, och sålunda går hälften af dess nytta förlorad. Den gamla regeln, att "hvad som vinnes i tid, förloras i kraft", är likaså sann inom uppfostringsväsendet, som inom mekaniken; detta lära vi af en dyrköpt erfarenhet. Då nu folket icke drager all den nytta det kunde ens af folkskolan, kunna många, hvilkas röster skulle göra sig hörda, icke inse nödvändigheten af en högre serie friskolor — åtminstone en i hvart distrikt — hvilka vore för alla hvad högskolan nu är för en del. Behofvet af sådana kännes endast af dem, hvilkas rop höras endast af himlen, icke af samhället. Om vi egde sådana skolor, eller om blott folkskolorna vore hvad alla borde vara och hvad några äro, och om folket förstode att draga all den nytta deraf det kunde, skulle handtverkaren, jordbrukaren och handlanden kunna börja med ett ganska godt kapital af kunskaper och en god vana vid studier, och han skulle inom sitt yrke, om han klokt skötte det, kunna förkofra sig i bildning lika mycket, som om han tillhörde någon af de "lärda" professionerna. Om tvenne män med samma duglighet och samma förståndsutveckling inträdde i det praktiska lifvet, den ene som prest, den andre som jordbrukare, och båda egnade åtta à tio timmar om dagen åt sitt kall och använde återstoden af sin tid

lika förnuftigt, skulle om tjuge år öfverlägsenheten knappast vara på prestens sida.

Men utom denna brist på andligt kapital, hvarmed arbetaren börjar sin bana, möter han ett annat, ännu större hinder i den mekaniska och materiella riktning, som karaktäriserar våra landsmän i närvarande tid. De begära ett resultat, som de kunna se och ta på; och alldenstund vishet och all annan mensklig förträfflighet icke äro säljbara eller synliga varor, säga de att de ej hafva någon tid att offra på andlig odling. En ung handtverkare, som kom till en af våra större landsortsstäder och offrade all den tid han kunde spara undan från arbetet och sömnen åt vetenskapliga studier, tillfrågades af en äldre kamrat: "Hvad vill du bli?" såsom hade han föreställt sig, att han sträfvade att bli fredsdomare eller guvernör eller medlem af statens "allmänna domstol." Svaret blef: "Jag vill bli en man." "En man!" utropade den frågande, troende att hans vän förlorat förståndet. "En man! är du icke tjugeett år gammal och sex fot lång?" Uppfyllda af denna narraktiga föreställning, arbeta menniskorna så många timmar om dagen, att arbetet förslafvar dem. De bli händer, och endast händer; passiva lastdragare, hvilka kunna äta, dricka och votera. Det allmänna uttrycket för arbetare, "händer", är icke utan betydelse; en ganska nedslående betydelse, om man tänker närmare på saken. Arbetaren läser föga, och ingenting dugligt, och han tänker ännu mindre än han läser. Han nöjer sig med att blott arbeta. Sålunda blir han gammal till kroppen och slö till själen långt innan åren göra honom dertill. Att menskligt kött och blod kunna fördraga en sådan sakernas ställning, der en förändring vore så lätt åstadkommen, är ett icke ringa under. Den omständigheten, att kloka och kristna män icke se detta förhållande i ansigtet och uppsöka botemedel för ett så utbredt ondt, bevisar att det är illa beställdt hos oss både med klokheten och kristendomen.

Många arbetare känna sig nu tvungna att arbeta hela veckan så ihärdigt, att de icke få någon tid öfrig till eftertanke och andlig utveckling, och deras uppfostran har icke varit sådan att de kunna tänka och arbeta på samma gång.

En man i en by, som försmår en manlig utveckling af hela sin natur, egnar sig uteslutande åt arbetet och öfverträffar sålunda i omedelbara resultater sin visare medbroder, hvilken, kännande att han icke är blott kropp, utan en själ i en kropp, ville egna en del af sin tid åt läsning, studier och en allmän öfning och odling af sina bästa gåfvor. Den visare mannen blyges nu öfver att komma efter sin mindre begåfvade granne, han fruktar äfven allmänna opinionen, hvilken fortfarande anser biffstekar och brännvin bättre än ett godt förstånd och en skön själ; och ovillig att bära grofva kläder och att lefva på eremitkost, på det hans själ skulle få så mycket rikligare näring, egnar äfven han sig uteslutande åt sitt arbete — och så sprides det onda. De få män ibland oss, som hafva någon tid öfrig, egna den sällan åt det kristliga verket att lätta sina bröders bördor. Snarare draga de sina nackar ur det allmänna oket och öka sålunda tyngden för dem, som förblifva trogna. Derföre blir — såsom många frukta — det onda värre år från år, och arbetaren ser sin tid för studier allt mer och mer afkortad. Äfven införandet af maskiner har hittills verkat föga nytta i detta hänseende för den klass, som fortfar att arbeta. Gif en gosse en ny knif, och han skall endast skära sig sjelf. Den föreställningen, att kroppsarbete är förnedrande, är de bildades och rikas dödssynd. Under det de söka undvika denna "förnedring", måste andra betungas med mera än sin naturliga andel. Lättingen förspiller sin ledighet; den flitige har ingen ledighet att njuta. Affärslifvet skall aldrig erhålla sitt rätta utseende, ej heller den arbetande klassen få något tillfälle att förvärfva sig den bildning, förnuftet för densamma fordrar, förrän sundare begrepp om arbetet och en jemnare fördelning deraf göra sig gällande. Då den arbetar, som kan, och den tänker, som kan, skola tanke och arbete gå hand i hand. Den fredliga och gradvisa förändring, som redan börjat visa sig, skall utan tvifvel i sinom tid leda till detta mål, och för ett sådant resultat må verlden gerna vänta några få år. Det är lika vanligt, som lätt och falskt, att kasta hela skulden i denna fråga på de bildade och

rika; ty skulden drabbar hela samhället, om den ock måste falla tyngst på de starkaste hufvudena, hvilka borde tänka för de svagare och hjelpa dem att tänka för sig sjelfva.

Men äfven nu kan mycket göras, om vi hopsamla de tidsfragmenter vi ega. Den välsignelserika sabbathen — i trots af alla vidskepliga missbruk den dyrbaraste relik tidens ström tillfört oss — räddar undan kroppsarbetet mer än sju hela år på ett halft århundrade. Vidare ega vi de långa vinteraftnarna och de tider, då väderleken icke medgifver något utarbete. Alla dessa tider tillsammans erbjuda ett gyldene tillfälle för den, som eger tillräcklig underbyggnad och en beslutsam vilja att tillgodogöra det. Vidare ega vi böcker, dessa "tankens skepp", hvilka majestätiskt segla fram genom tid och rum, bärande sina rika skatter till ung och gammal och landsättande dem på alla kuster. Deras magiska inflytande når alla, som vilja öppna sina armar. Den välsignelse, de bringa, lifvar arbetarens själ och lyfter honom till en högre ståndpunkt. Andras tankar väcka hans tanke. Hans lampa tändes vid någon stor tänkares urna och lyser sedan med en evig glans. Arbetet begär hans händer, men lemnar hans tanke ohämmad och fri. För den bildade mannen är hans yrke ett studium, hans verktyg äro böcker, hans jordbruk är ett evangelium, vältaligt i sin sublima tystnad, hans säd och boskap äro hans lärare, stjernorna hans vägvisare till dygden och Gud, och hvarje ting, lefvande eller dödt, i vatten eller på land är en profet, sänd af himmelen att förädla hans ande och hjerta. Han står i harmoni med naturen, och hans utveckling håller jemna steg med jorden och timmarna. Det finnes många sådana menniskor här i Nya Englands gränder och byar. De äro landets hopp. Men de äro ock snillets gynnade söner, de der under de mest missgynnande omständigheter skapa en kyrka och en akademi af sitt dagliga arbete. Detta är under sakernas nuvarande skick icke möjligt för alla. Men när alla menniskor komma till insigt om kroppsarbetets ära, skola få vara så dåraktiga att de vilja undandraga sig detta privi-

legium, ehuru många nu äro nog gudlösa att sky derför såsom för en börda. Då skall arbetet icke bli en börda för någon, utan en välsignelse för alla. Då skola alla få tid att lefva som menniskor; maten skall icke räknas för mer än lifvet eller själen utarmas, på det kroppen måtte gödas. Då skall en ännu ouppfunnen institution bibringa massan af menniskor en bättre uppfostran och konsten ersätta hvad naturen försummat, och ingen menniska, derföre att hon arbetar med sina händer, tvingas att lefva såsom blott kropp och ingenting mera.

Den uppfostran vårt folk behöfver utom krafter och duglighet för speciella yrken består i tankeförmågans jemte den sedliga och religiösa naturens odling. Hvad Gud förenat är farligt att åtskilja. Hvilken förståndsutveckling skulle vara tillräcklig att leda en menniska på rätta vägar utan bistånd af en praktisk sedlighetsprincip? Utan religionens tröst och uppmuntran, hvilken ande, om än aldrig så högt begåfvad i intellektuellt och sedligt hänseende, skulle kunna hålla sig upprätt midt i det oupphörliga svallet af tviflens, passionernas, egennyttans och rädslans med hvarandra kämpande vågor? All partiell uppfostran är falsk. De som blott vilja utbilda förståndet gå snart miste om målet. Skeppet sprider sin segelmassa åt alla håll, men saknar både ballast och roder. Man har sagt, att bildningens spridande bland den arbetande klassen vore ett både för nationen och arbetarne sjelfva farligt företag; och om endast förståndet odlas, ligger det en skugga af sanning i denna anmärkning. En bildad skurk eller röfvare är utan tvifvel farligare än en skurk eller röfvare utan bildning. Det visar sig i somliga länder att brotten tilltaga med bildningen. Detta faktum har kommit mensklighetens fiender att uppgifva ett uthålligt och högljudt härskri, som genljudat ända till oss midt öfver Atlanten och väckt vår oro. Man hade kunnat förutse detta resultat, då det blott var förståndet som bildades. Men äfven med denna ensidiga uppfostran hafva de gröfre brotten mot den personliga säkerheten blifvit sällsyntare; och hvem skall kunna påstå, att icke de ökade brotten mot egendom lika

mycket härleda sig från ett falskt eganderättssystem som från det falska uppfostringssystemet? Emedlertid står dock den grundsanningen fast, att en ensidig förståndsuppfostran visar sig på ett fruktansvärdt sätt otillräcklig. Hela menniskans natur måste utvecklas. Uppfostra endast den moraliska naturen, och menniskorna bli negativt dygdiga, på samma sätt som en död man hvarken ljuger eller stjäl. De, hvilka endast söka en religiös uppfostran, sjunka snart ned till hycklare och vidskepelsens slafvar, blinda verktyg för sluga menniskors egennyttiga planer — detta bevisar oss både den gamla och nyare tidens historia. Menniskan blir endast då *menniska* och förmögen att förverkliga den idé, för hvilken hon skapades, när hon utvecklar alla sina förmågor, tankeförmåga, hjerta och själ, när hon tänker, känner och dyrkar så, som förnuft, samvete och religion bjuda, sålunda i sig förenande de tre höga idéerna af det sanna, det goda och det heliga, hvilka tillsammans bilda en skön jordisk lefnad.

Det är troligt, att den amerikanska anden en dag skall riktas mot denna sin högsta uppgift — uppammandet af ett manligt folk, värdigt att trampa dessa kullar, andas denna luft, dyrka Gud i de tempel våra fäder uppbyggt och stiga ned till hvila i deras vördade grafvar. Hvem vågar säga, att de nu såkallade fantasternas drömmar icke en dag skola förvandlas till en välsignad och skön verklighet? Om den okufliga själsstyrka, som karaktäriserar vårt folk, riktades på detta arbete; om den duglighet och flit, som nu bortslösas på saker utan vigt eller kärna eller förspillas på småträtor under en enda kongress-sammankomst, och hälften af den entusiasm och det nit, som utvecklas vid ett enda presidentval riktades på uppfinnandet af bättre uppfostringsmedel för folket — visserligen skulle saker och ting snart få ett annat utseende.

En af dessa tvenne slutsatser måste vi antaga. Antingen skapade Gud menniskan med begär, hvilka icke kunna tillfredsställas på jorden, och hvilka likväl äro hennes bästa och mest gudalika begär — och då står menniskan i en fruktansvärd motsägelse till hela den öfriga naturen; eller ock är det

möjligt för alla män och qvinnor af hvarje klass att mottaga en fullkomlig uppfostran af de förmågor Gud gifvit dem — och då äro våra närvarande samhällsinrättningar och åsigter i fråga om uppfostringsväsendet falska, stridande både mot förnuftet och Guds lag. Det finnes många utan tvifvel både goda och religiösa menniskor, hvilka tro att i detta afseende förhållandena icke kunna bli synnerligt annorlunda, att sinnena alltid måste beherrska själen, de starka krossa de svaga, och massan af menniskor eller de egentligen arbetande klasserna städse förblifva smutsiga och okunniga, utan att finna något annat i verlden än arbete och djurisk trefnad; till dess de gå dit, der tjenaren är fri från sin herre, de syndfulla fria från sin ondska, och der de trötta få hvila. Dessa menniskor representera samhällets förtviflan och sjelfviskhet. Om hvad som är, städse måste förblifva, om framtiden alltjemnt måste bli det förflutna lik, om falskhet och synd äro eviga och sanning och dygd endast flygtiga skapelser för stunden — då hafva de rätt, och ju förr vi öfverge allt hopp om frihet, all kärlek till visdom och kalla kristendomen en lögn — en vidrig lögn — nåväl, ju förr vi göra detta, ju bättre. Låtom oss aldrig frukta att se saker och ting i ansigtet och kalla dem vid deras rätta namn. Men det finnes ock andra menniskor, hvilka säga: det förflutna har gjort sitt arbete; vi vilja göra vårt. Vi vilja icke knäböja för dess afgudar, vore de ock nedfallna ur molnen; eller låta oss hindras af dess inskränkningar, om ock Lykurgus gjorde föga och Numa ingenting alls för folkets uppfostran; vi vilja icke stadna vid dess råmärken eller bilda oss efter dess beläte — ty äfven vi äro menniskor. Under det vi med tacksamhet mottaga hvad förflutna tider bringa oss, vilja vi sträfva att förvärfva allt hvad vi kunna. Vi skola aldrig bli tillfredsställda. — Dessa representera menskligheteus hopp och kärlek. Om de hafva rätt; då äro icke förnuftets sanningar blotta hugskott, menniskans längtan efter fullkomlighet är då mer än en dröm, kristendomen icke en lögn, utan den eviga sanning den Allseende skrifvit för sina barns sällhet, Gud icke en tyrann, utan allas Fader. Ju förr dessa menniskor stå upp och gripa sig an

med sitt arbete, den fallna mensklighetens återupprättelse, så mycket bättre för dem sjelfva och verlden. Må de städse taga råd af sitt hopp, aldrig af sin fruktan.

Men det finnes svårigheter på uppfostringens väg, såsom på alla vägar, utom förstörelsens. Det finnes intet universalmedel att uppfostra menniskoslägtet i ett ögonblick och utan möda. Det är ett långsamt arbete, som måste gå på det gamla sättet, att hvar och en arbetar för sig sjelf under möda och sjelfförsakelse och många böner, och på det kristna sättet, att de starka hjelpa de svaga, tänka för dem och hjelpa dem att tänka för sig sjelfva. Somliga barn kunna sjelfva klättra uppför berget, men andra måste föräldrarna bära i sina armar. De vise måste tänka och arbeta och arbeta och tänka, ihågkommande att, såsom Seneca säger, "Zeno och Chrysippus gjorde större ting under sitt studiearbete, än om de hade ledt arméer, förvaltat embeten eller stiftat lagar, hvilket de dock i sjelfva verket gjorde icke för en stad allena, utan för hela menskligheten." Här äro stora svårigheter att öfvervinna, såsom M. Pastoret, en fransk domare, yttrat med afseende på förbättringar inom lagväsendet: "Vi hafva ock att kämpa mot medelmåttan, hvilken icke känner något annat än den gamla slentrianen och som alltid är färdig att öfverhopa med förebråelser alla dem, som ega mod att höja sina tankar och iakttagelser öfver den ståndpunkt, hvarpå hon sjelf är dömd att förblifva. 'Dessa äro nyhetsmakare', utropar hon. 'Detta är ett nytt påfund', säga fortplantarne af gamla idéer med ett föraktligt leende. Hvarje reformförslag är i deras ögon ett resultat af okunnighet eller galenskap, och de mest medlidsamma äro de, som nedlåta sig att anklaga dig för hvad de kalla din förståndsrubbning.' 'De tro sig visare än sina fäder', säger en, och härmed tyckes man hafva afgjort saken." Dock ligger ännu alltjemnt det största hindret i våra landsmäns låga, materiella sträfvanden, hvilka kunna förmå dem att arbeta åtta, tio, tolf, sexton, ja ända till aderton timmar om dagen för kroppen, men icke en enda timme för själen; och i den allmänna föreställningen, att den, som arbetar med handen, kan icke göra något annat derjemte. Utan tvifvel är det ett strängt arbete att öfvervinna dessa

svårigheter, ett långsamt arbete att kringgå dem. Men vi ega ock mycket, som uppmuntrar oss att gripa verket an: vår ledighet från krig; landets öfverflöd på hvad som fordras för det fysiska lifvets uppehälle; den amerikanska andens rastlösa verksamhet, som blott behöfver ledas i en rätt riktning; den lätthet, hvarmed böcker tryckas och kringspridas; våra friskolor, som redan utfört ett så stort och skönt arbete; våra frisinnade institutioner, hvilka hittills gjort oss segerrika allestädes; men framför allt denna religion, som först uppenbarades för en timmermansson, först mottogs af fiskare och kraftigast förklarades af en tältmakare — denna religion, som var våra fäders Bethlehemsstjerna, deras ledning och tröst, och som ingenting har att frukta, men allt att hoppas af en allmänt utbredd upplysning, och som endast då uppnår sin fulla utveckling och mognar sina frukter, när vi uppfostra hela menniskan, både förnuft, hjerta och själ. Med sådana uppmuntringar, hvem vågar misströsta?

Samhällets trenne förnämsta skyddsvakter,

betraktade i en predikan i Melodeon söndagen den 6 juli 1851.

"Rättfärdighet upphöjer ett folk." Ordspr. XIV: 34.

Detta är första söndagen efter den nationella födelsedagens årsfest. Det synes mig lämpligt vid ett sådant tillfälle att gå utom de rent personliga ämnena eller dem, som röra oss blott såsom individer. Jag önskar tala om menniskans pligter inom en vidsträcktare sfer; om politiska saker. Jag begär derföre eder uppmärksamhet för "en predikan om samhällets skyddsvakter." Jag väljer detta ämne, derföre att somliga personer påstå sig hysa farhågor för amerikanska samhällets säkerhet, under det att andra beflita sig om att utsprida läror, de der äro fiendtliga mot sjelfva samhällsbegreppet. Jag skall icke tala om politiken såsom ekonomi, utan såsom sedlighet, och jag skall betrakta statssakerna från en religiös synpunkt.

Vi höra ofta sägas, att menskliga samhället är en gudomlig instiftelse, under det man med samhälle menar massan af menniskor, som lefva tillsammans i ett visst kamratskap. Om detta betyder att menniskan af naturen är en social varelse, och att menniskorna under sin framåtskridande utveckling måste förena sig med hvarandra och bilda samhällen; då är det en sanning att samhället är en gudomlig instiftelse. Men så är ock en farm; ty menniskan är till följd af sin natur och sina förhållanden en jordbrukande varelse, och under sin fortgående utveckling måste menniskorna anlägga farmer och idka jordbruk. Jordbruket är likaså nödvändigt som samhället. Men deraf följer icke, att det egyptiska, holländska

eller amerikanska jordbrukssättet är en gudomlig instiftelse, och att menniskorna skulle vara af Gud förbundna att idka eller inskränka sig till just detta; och lika litet följer det, att det egyptiska, holländska eller amerikanska samhällsskicket är en gudomlig instiftelse, eller att menniskorna skulle vara af Gud förbundna att inskränka sig till detta. Man skulle anse det löjligt att åberopa gudomlig auktoritet för det holländska åkerbruket eller hvilket annat åkerbruk som helst; men det är likaså löjligt att åberopa gudomlig auktoritet för det holländska samhället eller hvilken annan samhällsform som helst. Farmen och samhället äro båda i samma mening och i samma grad menniskoverk.

Vidare hör man ofta sägas, att den menskliga öfverheten är af Gudi, och att menniskorna äro moraliskt förbundna att åtlyda densamma; ordet öfverhet i detta fall fattadt såsom en kollektiv term för alla ett folks politiska, kyrkliga och sociala inrättningar och de embetsmän, som äro tillsatta att förvalta dem. Om detta betyder, att det vid ett visst stadium af menniskans fortgående politiska utveckling är nödvändigt att ega vissa politiska, kyrkliga och sociala inrättningar, såsom en monarki eller en aristokrati jemte personer, som förvalta dem; då är det sannt att öfverheten är af Gudi. Men stängseln kring en farm är fullt så nödvändig för åkerbruket vid ett visst stadium af dess utveckling som öfverheten för samhället. Dock följer icke häraf, att en stenmur eller en gärdesgård är af Gudi, och lika litet att monarkien eller aristokratien är en gudomlig stiftelse. Det skulle anses löjligt af en jordbrukare att göra anspråk på gudomligt ursprung för sin gärdesgård: lika löjligt är det för en politiker att göra anspråk derpå för sin öfverhet. Båda äro i samma mening och i samma grad menniskoverk.

Man har äfven påstått, att menskliga lagar äro af Gudi och derföre bindande för menniskors samveten. Om detta betyder att menniskorna vid ett visst stadium af social och politisk utveckling måste uppställa vissa sociala och politiska förhållningsreglor, då är det sannt att menskliga lagar äro af Gudi. Men reglor för brukandet af en farm eller en trädgård äro fullt ut så nödvändiga, som de politiska reglorna

för samhällslifvet och staten och sålunda på samma sätt gudomliga. Men häraf följer icke, att de brukningsreglor för farmen eller trädgården, som uppställts af romaren Columella eller britten Cobbett äro af gudomlig stiftelse; och lika litet följer det, att de politiska lagar för samhället och staten, som blifvit fastställda af ny-engländare eller ny-holländare — af män vid födelsen "förutbestämda" till lagstiftare eller af män "valda" vid manbar ålder att stifta lagar — äro af gudomligt ursprung.

Det skulle anses löjligt af en brittisk jordbrukare att fordra gudomlig auktoritet för Tussers "Fem hundra punkter om god hushållning"; men det är likaså befängdt af en brittisk politiker att fordra gudomlig auktoritet för brittiska konstitutionen eller konungarikets lagar. Reglor för skötseln af en åker och reglor för skötseln af ett folk äro lika mycket menskliga uppfinningar.

Vidare har man påstått, att menskliga embetsmän för lagarnes verkställande, styrelsens förvaltande och samhällets upprätthållande också äro af gudomligt ursprung, och att vi derföre äro moraliskt förbundna att använda, ära och lyda dem. Om detta betyder att det på ett visst stadium af menniskans sociala, politiska och legala utveckling är nödvändigt att hafva vissa personer, hvilkas offentliga goromål är att vaka öfver lagarnas efterlefnad; då är det sannt att menskliga embetsmän äro af Gudi. Men det är likaså nödvändigt att hafva vissa personer, hvilkas offentliga göromål är att verkställa lagarna för jordbruket i ett land; och sålunda äro jordbrukstjenstemännen lika mycket af gudomligt ursprung som de politiska. Men häraf följer icke, att plöjaren Keith och skördemannen Gibson äro detta *med Guds nåde*, och att vi derföre skulle vara moraliskt förbundna att använda, ära och lyda dem; och lika litet följer det, att kung Ferdinand eller president Fillmore äro detta *med Guds nåde* och vi moraliskt förpligtade att använda, ära och lyda dem. Det skulle anses löjligt af Keith och Gibson att göra anspråk på gudomlig auktoritet för deras tjenster såsom plöjare eller skördeman; men det är likaså orimligt af Fillmore och Ferdinand att fordra gudomlig auktoritet för deras egenskaper af presi-

dent eller kung. Åkerbrukstjensten och statsembetet äro båda i lika mån menniskoverk.

Dock får man ofta höra den läran förkunnas att samhälle, regering, lagar och embetsmän äro på ett egendomligt och speciellt sätt af Gud instiftade, i en helt annan mening än den nyss anförda; och att derföre du och jag äro moraliskt förpligtade att vörda dem alla fyra. Vi höra detta af personer, som skulle falla i bestörtning, om någon ville yrka gudomlig auktoritet för gärdesgårdar, hushållsreglor, plöjare och skördemän. Detta påstående göres stundom af personer, som icke veta bättre.

I sammanhang med detta fyrfaldiga anspråk på gudomlig auktoritet för menskliga uppfinningar påstår man, att det förnämsta skyddsvärnet för menniskans sociala välfärd vore: individens oinskränkta underordnande under samhället, underordnande till tanke och samvete, själ och hjerta; oinskränkt undergifvenhet under styrelsen; oinskränkt lydnad för lagarna; oinskränkt vördnad för embetsmannen: korteligen ett uppoffrande af individen för staten, af hans tanke för allmänna opinionen, af hans samvete för allmänna lagen, af hans religion för en advokatbänk och af hans vilja för embetsmannen. Denna individens fyrfaldiga underdånighet fordras utan afseende på samhällets, regeringens, lagarnes eller embetsmännens beskaffenhet. Låtom oss något närmare betrakta detta ämne och efterse ändamålet med och riktningen och målet för menniskans individuella och sociala lifsverksamhet; vi kunna sedan lättare bestämma hvilka dess skyddsvakter äro.

Hvad har menniskan att göra här på jorden? Att utveckla och fullkomna sig så långt hon möjligen kan till både kropp och själ; att sträfva till uppnående af det fulla måttet för sina kroppsliga och andliga förmögenheter, sina intellektuella, moraliska, affektionella och religiösa krafter; att utveckla individen till en fullständig menniska. Detta antar jag vara ändamålet med och grunden till individens lif på jorden. Följaktligen är den form af individuellt lif, som fullständigast motsvarar denna bestämmelse, den bästa; den som gör det i minsta grad den sämsta. Den är den lyckligaste menniska, som uppnår den största utveckling af sin kropp och sin själ

till alla dess särskilda och naturenliga funktioner; detta är målet, allt annat medel derför. Lugn, rikedom, ära, rykte, makt och alla de yttre ting, hvarefter menniskorna fika, och alla sådana saker, som äro värderika, äro medel för detta mål, ingenting vidare. Visa män pläga icke kalla den lycklig, som kommer till verlden, född till rikedomar, utmärkelse och maktens troner, utan den, som går ur verlden vis, rättvis, god och helig.

Följaktligen bör allting annat underordnas uppnåendet af detta ändamål; detta åter under intet. Men hvilka individens förmögenheter skola taga företrädet och vara de styrande? Den högsta öfver den lägsta, den oföränderliga öfver den föränderliga, den eviga öfver den förgängliga. Jag vill såra min hand, för att rädda mitt hufvud, sålunda underordnande den lägre kroppsdelen under den högre. Icke blott att lefva, men att lefva ädelt är mitt mål. Jag vill såra eller uppoffra min kropp, för att rädda min andliga helsa; att försvara min tankes, mitt samvetes, min kärleks, min religiösa förmågas rättigheter — min själ. Samvetet, då det vaknat, befaller detta. Gamla testamentets profeter, det nyas apostlar och alla kyrkors under himmelen martyrer äro historiska vittnen för denna menniskonaturens instinkt. Millioner stridsmän hafva befunnits redo att offra sitt kroppsliga lif för sin själs räddning: de kunde dö, men icke springa.

Menniskan är en samhällsvarelse af naturen: sällskaplig af instinkt, bildar hon samhällen med sjelfmedveten vilja. För att utveckla individen till en fulländad menniska, måste menniskorna träda i beröring med hvarandra. Samhället är ett vilkor för individens utveckling. Hade Moses eller Newton lefvat helt och hållet allena, skulle de icke uppnått ens narrens eller vildens menniskovärde; de skulle aldrig förmått frambringa artikuleradt tal: den i hjordar lefvande elefanten, den ensamme örnen skulle hafva öfverträffat desse män, födda till det mäktigaste snille. Samfundslif, kamratskap mellan menniskor är både en nödvändighet och en njutning, ett godt i sig sjelft, ett medel för ett annat godt.

Såsom menniskolifvets hufvudmål är att utveckla individen till en fullständig och fullkomlig menniska, så är

samhällets ändamål att hjelpa till och förse medlen för denna utveckling; att försvara hvar och en och erbjuda honom tillfälle och all möjlig hjelp att bli en fullständig och fullkomlig menniska. Individer äro de enheter, de ursprungliga atomer, af hvilka samhället är sammansatt: dess makt, dess fullkomlighet beror ursprungligen på individernas makt och fullkomlighet, likaså mycket som tyngden af en pendel eller berget *Shuhallin* beror på dess ursprungliga atomer. Förstör individualiteten hos dessa atomer, menskliga eller materiella — allt är förbi. Att skada atomen är att skada massan. För att skydda sig sjelft måste samhället skydda individens individualitet.

Sådant är det allmänna ändamålet: detta innefattar åtskilliga speciella. Ett är rent negativt till sin form — att hindra menniskorna från att förorätta hvarandra. I äldre tider, då man ännu icke kommit till medvetande af något högre, var detta samhällets hufvudändamål. Samhället ansågs såsom ett medel till befrämjande af tvenne saker: först bevarandet af massans integritet, samhällets sjelfförsvar mot andra samhällen eller samlingar af menniskor. Detta skedde genom arméer, fästningar, flottor och hela den öfriga krigsmaterielen. Den andra uppgiften blef att inom samhället försvara de många svaga mot de få starka eller de få starka mot de många svaga — att bevara individernas integritet, de massan bildande atomernas. Detta skedde genom prohibitiv-lagar, som förklara: "Du skall icke." Detta försvar mot yttre eller inre oförrätt innebär tvenne momenter: först skydd för personen, samhällets eller individens väsende, och för det andra skydd för egendom, en tillfällig bestämning hos den sociala eller individuella personen. Allt detta kan sammanfattas under en benämning, samhällets negativa verksamhet, hvilken åter yttrar sig under tvenne former, allteftersom den skyddande makten riktas mot yttre eller inre fiender. Denna verksamhet är medveten: ett samhälle säger till andra samhällen: "I skolen icke skada mig"; och till sina egna medlemmar: "I skolen icke skada hvarandra"; och det vet hvad det gör, då det så säger. Somliga af Europas nationer hafva knappast ännu kommit öfver denna ståndpunkt; deras rege-

ningar tyckas icke erkänna någon annan än den negativa verksamheten.

Derefter kommer samhällets positiva verksamhet — att bereda tillfällen för massan, såsom sådan, att utveckla sig, och för individen, såsom sådan, att utveckla sig i såväl individuellt som socialt hänseende och att öfva alla sina förmågor efter sin egen natur, endast underkastad den regeln att han icke gör intrång på någon annans rättigheter. Sen, huru detta tillgår mellan samhällena sjelfva. Det ena samhället kommer öfverens med det andra, att de icke allenast icke skola skada hvarandra, utan tvärtom ömsesidigt gifva hvarandra en positiv hjelp. "Skydda mina medborgare med edra lagar, när de äro i ert land", säger Belgien till Frankrike, "och jag skall göra er samma tjenst tillbaka." Man går in derpå. "Släpp in mina skepp i edra hamnar", säger England, "de må komma från hvilken ort som helst och föra hvad varor som helst; och jag vill göra på samma sätt med edra." "Bifallet", säger Amerika, och detta till båda parternas nytta. Sålunda försäkrar sig hvarje kristen nation om tillfällen till utveckling inom alla andra kristna länder och bispringer sålunda individerna och skyddar deras egendom. Detta sker genom fördrag, och hvarje nation har sina ministrar och konsuler i utlanden, för att ordna dessa angelägenheter. Detta är den ena sidan af samhällets positiva verksamhet, den som har afseende på utlandet, och hvilken synes bestämd att ernå en betydande utvidgning i framtiden.

Låtom oss nu se, huru denna verksamhet utvecklar sig inom landet, och huru det hela erbjuder de speciella delarna en positiv hjelp. Samhället grundlägger fattighus, hospitaler, skolor, akademier, kyrkor och postkontor; präglar mynt såsom ett stående mått för alla värden, bygger vägar af jord, af vatten eller af jern; transporterar bref, uppmäter landet, trycker böcker, som beskrifva dess mineralier, växter och alla de lefvande varelser, som simma, krypa, flyga eller gå, bygger fyrbåkar utefter kusterna och vågbrytare, för att skydda sina hamnar. Sålunda förskaffar samhället sina medlemmar en positiv hjelp för själ, kropp och egendom; hjelper individen att bli en fullständig och fullkomlig menniska, ge-

nom att underlätta såväl utvecklingen af hans väsende eller personlighet som förvaltandet af hans tillfälliga bestämningar eller egendomsförhållanden. Detta är den inre sidan af samhällets positiva verksamhet. Somliga, såsom socialisterna i Frankrike, vilja utsträcka den vida längre, i det de göra regeringen, till en välsignande patriark i stället för, såsom af gammalt, en förbannande despot. Äfven denna verksamhetsyttring är en följd af ett bestämdt medvetande af det omedelbara målet och medlen för dess ernående.

Men större delen af detta positiva arbete sker utan något sådant bestämdt medvetande om detsamma; det åstadkommes derigenom, att menniskor lefva tillsammans, och utföres icke af regeringen, utan af samhället såsom sådant. Blotta tillvaron af ett antal höjer den intellektuella temperaturen och kommer samhällets puls att slå med hastigare slag. Maskiner uppfinnas, vetandet vidgas, nya sanningar inom moral och religion upptäckas, litteratur och konst skapa nya skönheter, och menniskorna bli större och ädlare, utan att samhället tager någon notis derom; och sålunda bli alla understödda. Regeringen ofta blott hindrar detta arbete.

Genom de mest fina uppfinningar, ehuru hvarken af dig eller mig, finnes proviant i ordning för alla slags storheter. Utan att vilja det bereda vi en vagga för hvarje jätte, färdig att mottaga honom, så snart han är född. En ung qvinna har ett sällsynt anlag för musik; inga på lagar och konstitutioner beroende åtgärder äro vidtagna för hennes räkning, ty samhället eger ingen instinktartad och profetisk aning om en sådan persons ankomst; men menniskor med musik i sina själar och förtrollade öron samla sig och uppmuntra hennes milda själ att utgjuta sig i sångens alla vilda, ljufva och förtrollande skönheter. Om en pojke af ovanligt snilleanlag födes i skogen, söka menniskorna upp honom och uppfostra honom i en under ett tiotusental af år hopad visdom, på det denna nyaste diamant ur Guds grufva måtte få en passande infattning. Så är förhållandet med tusen andra saker; och sålunda framkallar samhällslifvet kockens läckerheter, mekanikerns maskin, talarens öfvertalningsförmåga, tänkarens djupa tanke, skaldens visioner och siarförmåga och det gudasända

helgonets fromhet. Så i trots af alla Jerusalems Heroder finnes en krona i ordning åt honom, som födes till verldens konung; vise män vakta alltjemnt på den stjerna, som bebådar den nyfödde gudasonen; och fastän denna stjerna stadnar öfver ett stall, äro de dock genast redo med sitt guld, sin rökelse och myrrha. Samhället har sina herdar, som vaka öfver hjorden, och sina englar, som förkunna all verlden det glada bådskapet.

Under det samhället sålunda i sin positiva verksamhet hjelper de starka, ser det äfven de svaga tillgodo och gifver dem förmånen af de starkes beskydd, hvarigenom alltså den mest skickliges och den mest underlägsnes individualitet blir på samma gång försvarad. Detta sker till en del genom enskild menniskokärlek, till en del äfven genom den organiserade allmänna menniskokärleken. Man har samvetsgrannt sörjt för sjuka, fattiga, ålderdomsbräckliga, lama, blinda och döfva. Äfven dåren blir icke öfvergifven i sin galenskap, utan samhällets visdom vakar öfver hans vanmäktiga och eländiga hjerna. Sålunda har man sörjt för menniskoslägtets båda ytterligheter: mannen af omfattande snille och en härdig kropp får sin bildning och sin plats och utsänder från sin post inom senaten, på predikstolen eller inom studerkammaren sitt thordön, sin ljungeld eller sitt solsken öfver hela landet till folkets frälsning och välsignelse; under det den lame mannen, den månadsrasande qvinnan, den blinde gossen, den lilla stackars, sjukliga flickan, född med den skrofulösa masken, som fräter hennes kinder, alla njuta välgerningarna af en åt mångfaldiga håll riktad samhällskraft. En Websters talang, en Emersons snille, det svaga, förskjutna barnet, lemnadt en natt på en stentrappa utanför en dörr, för att nästa månad dö på fattighuset; alla hafva de ett rum i samhällets rymliga vagga, kring dem alla sveper samhället sitt täcke — senatorn, skalden och dåren. Gå till ett möte af *alumner* från Harvard College, af hufvudmännen för Nya Englands jernvägar eller fabriker, en församling af köpmän, naturforskare, filosofer eller en rådsförsamling — och se, huru samhället gifver rum och beskydd åt statens bästa hufvuden. Gå sedan till ett arbetshus — och se hvilket försvar är anordnadt för

de sämsta — se hvilken underbar uppfinning samhället är i sig sjelft. Jag säger en uppfinning; dock är det en uppfinning icke af Solon eller Carl den Store, utan af Gud allsmäktig; en uppfinning för *trenne ändamål:* att hindra menniskorna från att skada hvarandra till person eller egendom; att gifva den starke och den svage fördelen af att kunna lefva tillsammans, och att sålunda förskaffa hvar och en frihet att utveckla sin personlighet och förvärfva sig egendom. Samhällsmekanismen med dess statiska och dynamiska lagar är det underbaraste fenomen i hela universum. Derpå bygga vi alltjemnt, visare än vi veta, eller rättare, Fadrens försyn bygger genom oss, likasom genom Stilla hafvets korallinsekt, grundvalar för kontinenter, dem vi aldrig drömt om.

Dessa trenne momenter bilda tillsammans samhällets allmänna ändamål och äro oundgängliga för det menskliga lifvets utveckling. För att kunna förverkliga detta ändamål, måste samhället ega ett visst belopp af individuell verksamhets-mångfald och ett visst belopp af social verksamhetsenhet, och dessa båda krafter måste vara bragta till en viss grad af jemnvigt. Ju större belopp det finnes af dessa båda verksamhets-yttringar, och ju fullständigare de äro bragta i jemnvigt, desto fullständigare utvecklar sig det individuella och sociala lifvet och uppnår sitt mål; atomen uppoffras icke för massan, ej heller massan för atomen; individen vinner på att vara medborgare, medborgaren drager parti af sin individualitet; alla bli bättre för hvar och en, hvar och en för alla.

För att förverkliga detta ändamål, hafva menniskorna uppfunnit vissa samhällsinrättningar — institutioner, konstitutioner och lagar — hvilka utgöra det menskliga maskineriet för uppnåendet af det gudomliga ändamålet med den individuella och sociala formen. Men alla dessa samhällsinrättningar äro till sin existens underkastade ett vilkor. Allting i naturen har ett visst, konstant verksamhetssätt, detta kalla vi en naturlag. Naturlagarna äro universella, oföränderliga och fullkomliga såsom Gud, hvars tankar de till en del uttrycka. För att lyckas i någonting hvad som helst, måste vi taga reda på och hålla de dermed förbundna naturlagar. Det finnes sådana lagar för individen — konstanta verksam-

hetssätt, som tillhöra den menskliga naturen, skrifna deri af Gud. Mitt förstånd och mitt samvete äro de förmågor, genom hvilka jag lär känna dessa lagar. Samvetet fattar genom instinkten; förståndet fattar på grund af förutgången erfarenhet. Det finnes ock sådana lagar för samhället, konstanta verksamhetssätt, hvilka tillhöra den menskliga naturen i dess sociala form. De äro ock skrifna i menniskonaturen. De individers, som bilda samhället, förstånd och samvete äro de förmågor, hvarigenom äfven dessa lagar uppfattas. Dessa lagar, konstanta former för den individuella eller sociala verksamheten, utgöra den enda och uteslutande grunden för de menskliga samhällsinrättningar, hvilka medverka till uppnåendet af det individuella och sociala lifvets ändamål. Hvad som öfverensstämmer med dessa naturlagar kallas rätt, hvad som icke öfverensstämmer orätt. En qvarndam eller ett monument måste öfverensstämma med materiens statiska lagar, eljest förfela de sitt ändamål: en qvarn eller en ångmaskin måste öfverensstämma med materiens dynamiska lagar, eljest äro äfven de utan gagn. Så måste ock alla menskligketens sociala inrättningar, ämnade att befrämja samhällets positiva eller negativa förrättningar, öfverensstämma med menniskonaturens lagar, eljest skola ock de förfela sin uppgift, att förverkliga det individuella och sociala lifvets ändamål.

Så snart jag kommer till individuellt sjelfmedvetande, uttrycker jag dessa naturlagar eller mitt begrepp derom i vissa förhållningsregler, dem jag uppställer för mig sjelf. Jag säger, "detta skall jag göra, ty det är rätt; detta skall jag icke göra, ty det är orätt." Dessa äro mina personliga bestämmelser, personliga förordningar. Jag stiftar dem under mina stunder af hög andlig lyftning, af bön, och under mitt dagliga lif sträfvar jag att handla i enlighet dermed. När jag stiger högre i en annan bönestund, som eger en större erfarenhet till grundval och som följaktligen representerar mera lif, skall jag granska de gamla förhållningsreglorna och uppställa nya, som äro bättre. Dessa förhållningsreglor härleda allt sitt objektiva och verkliga värde från sin öfverensstämmelse med Guds i min egen natur inskrifna lag; allt sitt sub-

jektiva och skenbara värde från sin öfverensstämmelse med min uppfattning af denna Guds lag. Det enda, som gör det till rätt och till en individuell moralisk pligt för mig att hålla dessa mina föresatser, är, att de sjelfva äro rätta, eller att jag tror dem vara det. Så snart jag inser eller tror mig inse att de äro orätta, måste jag omarbeta och förbättra dem. Följaktligen förändrar jag dem många gånger under mitt lif, än småningom, genom en fredlig utveckling, än plötsligen, under en känsla af synd, af ånger öfver det förflutna och ängslan för framtiden, genom en personlig revolutionsprocess. Men dessa förhållningsreglor äro alltid provisionella — den stege, hvarpå jag uppklättrar mot det individuella lifvets mål. Jag kastar bort dem, så snart jag får bättre. De äro subjektivt ansvariga inför mitt begrepp om det rätta och objektivt inför det rätta sjelft — inför samvetet och Gud.

Så snart individerna, alla, majoriteten eller några ledande personer komma till socialt sjelfmedvetande, uttrycka de dessa naturlagar eller sin uppfattning utaf dem i vissa sociala förhållningsreglor. De säga: "Detta skola alla menniskor göra, ty det är rätt; detta skola de icke göra, ty det är orätt." Nationen stiftar sina sociala bestämmelser, sociala förordningar under sina stunder af hög andlig lyftning; ty lagstiftningen är för staten hvad bönen är för individen — ofta en akt af ånger, sorg och fruktan och dock af tro, hopp och kärlek. I samma mån nationen stiger högre, i samma mån omarbetar och förbättrar hon sina lagar: de erhålla hela sitt objektiva och verkliga värde från sin öfverensstämmelse med Guds lag, hela sitt subjektiva och skenbara värde från sin öfverensstämmelse med nationens uppfattning deraf. Det enda, som gör det till rätt och till en social moralisk pligt för samhället och hvarje dess medlem att hålla dessa samhällsförordningar, är att de äro rätta eller anses vara det. Under samhällets fortgående utveckling undergå dessa förordningar många omarbetningar: detta sker antingen småningom, genom en fredlig utveckling, eller ock stundom genom plötsliga och stormiga revolutioner, då samhället gripes af ånger öfver det förflutnas synder och ängslan och själsångest af fruktan för framtiden. Dessa samhällslagar äro endast provisionella, endast

afsedda att underlätta uppstigandet mot samhällslifvets mål. De äro alla subjektivt ansvariga inför samhällets uppfattning af det rätta, objektivt inför det rätta sjelft — inför individernas samveten och inför Gud.

Vidare tillsätter samhället embetsmän, hvilkas speciella, på aftal grundade åliggande är, att öfvervaka verkställigheten af dessa sociala förhållningsreglor. De äro i juridiskt afseende ansvariga inför de lagar, de äro skyldiga att verkställa, i socialt inför det samfund, som tillsatt dem, och i individuellt inför sitt eget samvete och Gud.

För att hänföra allt detta till en enda formel: embetsmännen äro på grund af aftal ansvariga inför samhället; samhället med sina embetsmän och förhållningsreglor ansvarigt inför samhällsändamålet; det individuella lifvets riktning inför de individer, som bilda det; individerna med sina förhållningsreglor, hvar och en inför sitt eget samvete; och alla inför verldslagen, den eviga rätten, hvilken representerar Guds samvete. Så långt samhället har rätt, så långt regering, lagar och embetsmän äro rättsliga, så långt äro de alla berättigade att fordra lydnad af hvar och en; ty ehuru samhälle, regering, lagar och embetsmän endast äro menskliga saker på samma sätt som farmer, gärdesgårdar, öfvergödning, skördemän, och äro likaså provisionella som de; dock är det rätta gudomligt, af Gud, icke blott provisionellt och för i dag, utan absolut och för evigheten. Alltså upplöser sig den moraliska pligten att vörda regeringen, att hålla lagarna, att lyda embetsmännen helt och hållet i den moraliska pligten att vörda min egen naturs rättskaffenshet, att hålla den eviga naturlagen, att lyda Gud. Om regering, lagar, embetsmän befalla mig att göra det rätta, måste jag göra det, icke derföre att de befalla det, utan derföre att det är rätt; om de befalla mig att göra hvad som är orätt, måste jag vägra, icke derföre att de befalla det, utan derföre att det är orätt. Det finnes en verldskonstitution: att hålla denna, är att bevara sambandet emellan menniska och menniska och emellan menniskan och Gud. Att handla rätt, är att hålla denna konstitution, det är trohet emot Gud. Att hålla min uppfattning deraf, är trohet emot min egen själ. Att svika min

uppfattning deraf, är förräderi emot min egen natur; att svika denna konstitution, är förräderi emot Gud. Verldens konstitution är icke ansvarig inför menniskor: den är Guds lag, den högre lagen, den oändlige Allfadrens oföränderliga verksamhetssätt. I denna lefver han, röres och hafver sin varelse.

Nu är det lätt att inse, hvilka samhällets skyddsvakter äro, de der befrämja samhällets utveckling till dess rätta mål, — alla menniskors utveckling till kropp och själ efter deras lagar — och hvilka alltså bidraga till förverkligandet af det individuella lifvets ändamål. Jag skall omnämna trenne af dessa skyddsvakter i den ordning de äro vigtiga.

Först af alla kommer rättfärdighet hos folket: ett religiöst beslut att i alla händelser hålla Guds lag; en helig, oböjlig vördnad för det rätta; en hos hvarje medlem stadgad vana af trohet mot sitt eget samvete. Detta innebär följaktligen hat till det orätta; en religiös stadgad vana af ohörsamhet och motstånd mot allting, som motsäger Guds lag, — af ohörsamhet mot hvad som är falskt inför denna och våra samveten. Det finnes ingen säkerhet för samhället utan denna skyddsvakt. Den är för menniskan hvad ogenomträngligheten och de andra grundegenskaperna äro för materien. Allt måste börja med de första atomerna, med individens förnuft och samvete; allt till slut pröfvas efter denna probersten, den personliga rättskaffensheten. Hvad jag anser falskt, må jag aldrig göra, vid intet tillfälle, af inga bevekelsegrunder, på intet sätt. Detta är den högre lagens lära; läran om trohet emot Gud, en lära, som framträder i alla möjliga religionsformer öfver hela verlden, en lära, antagen af de största skriftställare öfver menskliga lagarnas grund från Cicero till Lord Brougham. Äfven Bentham kommer tillbaka till denna. Jag vet, att man nu för tiden i Förenta Staterna drifver den satsen, att om en lag stiftas i sedvanlig, laglig form, är han moraliskt bindande för alla menniskor, utan afseende på innehållet; att en befallning att stjäla en svart menniska och sälja henne i slafveri är likaså moraliskt bindande som en befallning för en man att skydda sin

hustru och sina barn. Ett folk, som praktiskt underkastar sig en sådan lära, är icke värdt friheten och förtjenar ingenting annat än lag, förtryckande, tyrannisk lag, och skall snart få hvad det förtjenar. Om ett folk har den föreställningen, att det är moraliskt förpligtadt att lyda hvarje under lagliga former utgifven förordning, oaktadt den strider mot allmän sedlighet, mot enskildt samvete och mot Guds lag, då finnes intet hopp för ett sådant folk, och ju förr en tyrann piskar det ned i dess graf, ju bättre för verlden. Ja, för ett sådant folk skall ock tyrannen snart komma. Der åtelen är, dit församla sig ock örnarna. Må ingen åtskilja aset och kråkan. Detta om samhällets första oundgängliga skyddsvakt.

Den andra härledes ur den första: rättfärdighet hos folkets samhällsinrättningar. Under detta namn innefattar jag trenne saker, nemligen — institutioner, konstitutioner och lagar. Institutioner äro vissa arbetsformer, vissa sociala, kyrkliga eller politiska inrättningar för utförandet af vissa saker. Sålunda är en åkerbruksklubb en institution, för att befordra åkerbruket; en privatskola en social institution för lärjungars uppfostran; en kyrka är en religiös institution för religionens befrämjande; en aristokrati är en politisk institution för hela folkets styrelse af några få och för några fås skull; en kongress af senatorer och representanter är en lagstiftande institution, för att utgifva förordningar; en jury af tolf personer är en juridisk institution för befordrandet af lagarnas efterlefnad; en allmän omröstning är en demokratisk institution för statens styrande.

Konstitutioner äro grundförhållningsreglor för nationen, stiftade af den högsta menskliga auktoriteten i landet. De kunna ock endast af denna förändras. De bestämma, hvilka institutioner böra tillåtas, huru de skola förvaltas, samt genom hvilka och på hvad sätt lagarna skola stiftas.

Lagar äro speciella förhållningsreglor, hvilka bestämma individernas förhållande sins emellan och till staten och statens förhållande till individerna.

Lagarna äro ansvariga inför konstitutionerna, konstitu-

tionerna inför institutionerna, dessa inför folket; alla subjektivt inför individens samvete och objektivt inför Guds.

Samhällsinrättningar äro det maskineri, ett folk uppfinner, för att dermed förverkliga sina idéer om det rätta eller nyttiga. Under menskligbetens närvarande tillstånd äro de oundgängliga för det individuella lifvets fullkomnande. Det finnes visserligen några få menniskor, hvilka, sedan de uppnått mogen ålder, för att förhålla sig väl, icke behöfva några menskliga lagar alls. De styra sig sjelfva genom sitt begrepp om det rätta och genom sin kärlek till sanningen, rättvisan, menniskan och Gud. De se Guds lag så tydligt, att det icke behöfves några prohibitivlagar, för att afhålla dem ifrån det orätta. De skola hvarken ljuga eller stjäla, om än inga lagar förbjuda det, och om ock alla andra menniskor både ljöge och stule; nej icke ens om lagarna anbefallde lögn och tjufveri. Hela Athens rikedom kunde icke förleda Aristides till en orättvisa. Om alla menniskor liknade Jesus af Nazareth, skulle lagar, som förbjöde det orätta, vara lika så obehöfliga som segel för en haj, en luftballong för en svala eller en jernväg för blixten. Dessa menniskor utgöra alltid en liten klass, men som dock oafbrutet tillväxer. Ingen väntar att finna lagböcker och domstolar i himmelriket.

Sedermera kommer en klass af menniskor, hvilka behöfva dessa lagar såsom välkända förhållningsreglor, de der uppmuntra dem att göra det rätta, i det de förvissa dem om, att äfven alla andra måste göra detsamma, äfven om de icke vilja det. De se Guds lag mindre klart och säkert och behöfva menskligt bistånd för att hålla den. Denna klass omfattar större delen af menniskoslägtet. Domstolen hjelper dem, ehuru de aldrig begagna honom; fängelset hjelper dem, ehuru de aldrig komma dit. Dessa äro de vanliga menniskorna. De äro ganska återhållsamma i Connecticut och motsatsen i Californien.

Vidare finnes det en tredje klass, bestående af dem, som skulle handla orätt, om de icke afhölles derifrån genom straff eller fruktan för straff. De se icke Guds lag, eller, om de göra det, vilja de icke hålla honom. Domstolen hjelper dem; så gör ock fängelset, i det det afhåller dem från aktuella brott,

medan de äro der, och afskräcker dem derifrån, när de icke äro der. Tag bort det yttre tvånget, och deras skenbara dygd faller i stycken, lik en tunna utan band. Till denna klass höra skurkarne. Jag tror, att den oafbrutet förminskas med menniskoslägtets stigande bildning; att de heliga skola bli allmännare och skurkarnes antal aftaga. Goda samhällsinrättningar befordra detta mål; de i Nya England understödja detta goda arbete, skurkarnes omvändelse till vanliga menniskor och de vanliga menniskornas förvandling till helgon. Dåliga samhällsinrättningar, såsom många i Österrike, Irland och Syd-Carolina, frambringa en motsatt verkan: de hindra utvecklingen af det höga och ädla hos menniskan och framkalla det låga och oädla; ty de menskliga lagarna äro ofta medel till att förderfva en nation.

Om en nation sträfvar att hålla Guds lag, skola goda samhällsinrättningar understödja detta arbete; om hon icke eger sådana, måste hon stifta dem, innan hon kan få något lugn. De äro lika nödvändiga som kläder för kroppen. Stundom står folkets medvetande långt framom dess samhällsinrättningar, och då fordras en revolution, för att återställa jemnvigten. Detta är förhållandet i Rom, Österrike och Preussen. Alla dessa länder stå på branten af en revolution och hållas endast tillbaka af bajonetterna. Det var samma förhållande här för sjuttiofem år sedan, och våra fäder gingo genom eld och blod, för att få det samhällsskick, de önskade. De togo af folkets rättfärdighet och skapade deraf institutioner, konstitutioner och lagar. Detta om den andra och härledda skyddsvakten.

Den tredje är rättfärdighet hos de offentliga embetsmännen: redlige män, som sköta statens angelägenheter, styra institutionerna, förklara och upprätthålla konstitutionerna och verkställa lagarna, och som sålunda representera rättfärdigheten hos folket. I händerna på sådane män, som inse det sociala och individuella lifvets mål och känna sin pligt att lyda samvetet och Guds lag, kunna äfven dåliga samhällsinrättningar göra ett godt arbete och befordra det menskliga lifvets sanna utveckling; ty *mannen* utesluter då det onda i institutionen, konstitutionen och lagen och sätter sin egen rätt-

färdighet i stället. Det fanns en gång en domare i Nya England, hvilken stundom måste handhafva dåliga lagar. I dessa fall förklarade han juryn: "Sådan är lagen, både den skrifna och häfdvunna; sådana äro prejudikaterna; sådana domaren Dens och domaren Dens åsigter; men rättvisan kräfver ett annat. Jag är af min ed förbunden att förklara eder lagen sådan han är: I ären af eder jurymannaed förbundna att skipa rättvisa under den; detta är edert offentliga kall här i dag." En sådan man gör ett godt arbete med dåliga verktyg, med goda skulle han göra ett ännu bättre. Genom sådana mäns verksamhet, understödd af allmänna opinionen, den de än följa, än leda, fortgår det inom en nations samhällsskick en oafbruten utveckling af det rätta. Dåliga lagar upphäfvas eller rättas, konstitutioner reformeras i tysthet, alla institutioner förbättras. Sålunda bli dåliga lagar föråldrade. Det finnes en lag i England, som anbefaller alla menniskor att bevista kyrkan. Ingen tillämpar den.

Ställ en dålig man i spetsen för samhällsinrättningarna, en som icke sträfvar att uppnå samhällets ändamål eller känner sig pligtig att hålla Guds lag, och de bästa institutioner, konstitutioner och lagar skola bli kraftlösa, ty denne man utesluter det goda deri och sätter sin egen ondska i stället. De bästa inrättningar skola arbeta för de sämsta ändamål. Rom egde hela det republikanska maskineriet, med Cæsar i spetsen uppstod der despotism. År 1798 egde Frankrike ett republikanskt samhällsskick; I veten hvad det blef med Napoleon till förste konsul: det blef snart ett kejsardöme, och konstitutionen trampades i stoftet. År 1851 eger Frankrike demokratiska institutioner; med Louis Napoleon till anförare kunnen I inse värdet af dessa omsorger för den allmänna rättvisan. Hvartill tjenade Englands konstitution under Carl I:s och Jakob II:s tummar? Hvad betydde häfdvunnen lag, jurydomstolar, *magna charta*, "en sådan skurk, som icke vill ha någon suverän", med en George Jeffrey till domare, en Jakob II till konung och sådane jurymän, som bestuckna sheriffer samlade tillhopa? De voro endast ett gäckeri. Hvad voro Nya Englands rättigheter emot en lågsinnad konung och ett förderfvadt kabinett? Connecticut vände sig från hofvet

och till frihetseken för sjelfbevarelse. Hvad betydde alla kristenhetens institutioner, då Alexander VI vanhedrade sjelfva påfvestolen?

Insätt ett helgon, som känner sin pligt att hålla Guds lag, i ett embete: och äfven dåliga lagar skola arbeta väl. Insätt en man, som icke erkänner någon Guds lag, icke i ett fängelse, utan i ett högt embete; gif honom hof och hofmän, flottor och arméer — ja, blott tidningar och "unionskomitéer" till hans disposition: och I skolen se hvad han skall uträtta. Folkets fasta beslut att lyda Guds lag och alla deras goda samhällsinstitutioner skola blifva af föga gagn, gäckade af de maktegandes ondska. Engelska parlamentet skickade en gång en flotta, för att hjelpa hugenotterna i Rochelle. Konung Carl I gaf amiralen hemliga order att uppgifva sina skepp åt den fiende, mot hvilken han var skickad! Hela det menskliga lifvets mål kan likaså nedrigt förrådas af dåliga män på en hög plats. I en monarki är konungen ansvarig derför med sitt hufvud: inom en republik är det samma fara; men der allt synes utgå från folket, kan det vara svårare att skipa rättvisa mot en dålig tjensteman. Detta om den tredje skyddsvakten, likaledes härledd från den första.

För att bygga ett godt hus, måste du ega goda materialier — fast sten, godt tegel, friskt timmer — en god plan och äfven goda byggmästare. Så behöfver du ock såsom samhällets skyddsvakter, för att förverkliga dess ändamål, goda materialier — ett rättfärdigt folk, som vill förblifva sitt eget samvete troget och lyda Gud och vörda naturens lagar; en god plan — rättfärdiga samhällsinrättningar, institutioner, konstitutioner och lagar, öfverensstämmande med Guds lagar; samt goda byggmästare, rättfärdiga embetsmän, de der representera Fadrens eviga rättvisa. Du behöfver denna trefaldiga rättfärdighet.

Huru äro vi försedda med dessa skyddsvakter just nu? Ega vi denna rättfärdighet hos folket, som är den första. Måhända finnes ingen nation med högre vördnad för rättvisan och ifrigare åtrå att hålla Guds lag; åtminstone har man sagt oss det ofta nog. Jag tror, att nationen aldrig varit så

genomträngd deraf som nu, aldrig i så hög grad. Men här finnas hela klasser af menniskor, hvilka praktiskt synas sakna all vördnad för Guds lag, som förklara att det icke finnes någonting sådant, och hvilkas handlingssätt i politiska frågor vittna om den skamlösaste orättfärdighet. De söka inbilla oss att det icke finnes någon lag öfver menniskans nyck. Jag skall snart återkomma till dessa.

Det är tydligt, att det icke finnes rättfärdighet hos folket tillfyllest, för att hindra oss från att göra hvad vi veta vara stridande mot Guds lag. Sålunda hålla vi en sjettedel af folket i slafveri. Vi göra detta i trots af den grundsats vi sjelfva förklarat såsom ett axiom, att alla menniskor äro skapade lika, af sin skapare begåfvade med de oförytterliga rättigheterna till lif, frihet och sällhet. Vi hafva här tre millioner slafvar: om saker och ting få fortgå på samma sätt som nu, skola vi hafva tolf millioner innan seklets slut. Det är ej värdt vi säga, att vi icke kunna hjelpa det. Slafveriet i Amerika är lika mycket vårt verk som demokratien, de fria skolorna och den protestantiska religionsformen. Vid vår oafhängighetsförklaring hade vi kunnat göra slafvarna fria, vid förbundets stiftande, när vi uppgjorde vår konstitution. Men nej! det fanns icke rättfärdighet nog hos folket att motstå frestelsen af att äta det bröd andra förtjena. Amerikanska slafveriet har alltid varit fullkomligt i amerikanska folkets makt. Vi kunna upphäfva det hvad stund vi vilja. Vi hade kunnat inskränka det till de gamla staterna, som egde det förut, och sålunda utestängt det från Kentucky, Tennessee, Mississippi, Louisiana, Alabama och Florida och hela det mäktiga landet vester om den stora floden. Nej! vi gjorde oss mycken möda med att utsträcka det äfven dit. Vi kämpade med Mexiko, för att införa slafveriet i "Montezumas salar", hvarifrån ett halfbarbariskt folk utdrifvit det. Vi längta att eröfra Cuba och flere andra länder, för att der få införa vår "amerikanska konstitution." Det väcker vår förtrytelse, när Österrike orättvist griper en amerikanare i Ungern och släpar honom i fängelse; men vi hafva ingenting att säga, när slafstaterna systematiskt fängsla de frie männen i Norden, eller när Georgia sätter ett stort pris på en

bostonsk medborgares hufvud. Vi tala om "fattigarbetet i Europa." Det är fattigarbete en ganska stor del deraf. Jag brinner af harm, när jag tänker på de män, som äro skulden dertill. Men det är dock icke slafarbete. Det är de fattiga som spinna bomulln i Manchester och Glasgow, säga whigs. Hvilka odla bomulln i Syd-Carolina och Mississippi? Vi ega gods, röfvadt från slafvar, i våra hus. Vi äro en republik, men den enda nation inom hela den kristna verlden, hvars åkrar plöjas af lifegna slafvar. Till en sådan grad har girigheten förblindat hela nationens ögon. Då jag säger detta, vill jag ej säga att vi äro mindre rättfärdiga än andra nationer. Intet annat folk har haft samma frestelse. Den har varit för stor för Amerika. Slafveriet älskas likasåväl i Boston som i New-Orleans. Frihetskärleken är stark hos oss; men det är friheten för oss sjelfva vi älska, icke för våra bröder, dem vi kunna förtrycka och förslafva. Denna last är icke inskränkt till Södern. Jag betraktar somliga af presterna i Norden såsom endast slafdrifvarnes kaplaner.

Betraktom den nästa skyddsvakten. Om jag lemnar åsido slafveriet och de författningar, som stå i sammanhang dermed, tror jag att vi ega de mest rättfärdiga samhällsinrättningar i verlden. Ingalunda fullkomliga, frambringa de dock den största individuella verksamhetsmångfald och den största sociala verksamhetsenhet och erbjuda tillfälle till förverkligande af det sociala och individuella lifvets ändamål. Här är den stora demokratiska institutionen, allas styrelse genom alla och för alla, hvilande på den amerikanska idéen, att alla menniskor ega naturliga rättigheter, hvilka endast egaren sjelf kan förytttra, att alla hafva lika rättigheter, att det är regeringens uppgift att bevara dem alla för hvar och en. Under denna stora institution af en fri stat komma naturligen kyrkan, skolan, pressen — alla fria. Inom politiken och allt hvad dertill hörer erkänna vi den grundsatsen, att tvång endast får utöfvas till allas bästa, den tvingandes och den tvungnes.

Särskildt vill jag anmärka tvenne förträffliga institutioner, om ock icke helt och hållet amerikanska: förordnandet om huru lagar skola stiftas och det om deras verk-

ställande. För att stifta lagar utväljer folket de bästa män, det kan finna, och för hvilka det eger förtroende och uppdrager åt dem detta arbete. De bemöda sig att upptaga allt det goda från både det förflutna och det närvarande och foga härtill sitt enskilda bidrag af rättvisa. Hvarje stats lagstiftande församling är en liten politisk akademi för befrämjandet af juridisk vetenskap och konst. De erhålla de visaste och humanaste personer till sitt biträde, och lagen stiftas slutligen efter mycken öfverläggning. Om han visar sig duglig i en stat, försökes han snart i andra; om icke, förkastas han och upphör att vara gällande. Mensklighetens erfarenhet har icke kunnat upptäcka något bättre sätt, än denna folklagstiftning, för organiserandet af folkets ideella rättvisa till bestående former. Om det finnes en person med moraliskt och politiskt snille i samhället, kan han lätt göras nyttig för det allmänna. Försöket med folklagstiftning har på ett framstående sätt lyckats i Amerika.

Vidare hafva vi af folket för viss tid valda embetsmän, hvilka skola vaka öfver lagarnas efterlefnad — den verkställande makten; och andra, som skola tolka dem — domaremakten. I laglig; föreskrifven form arrestera de en för ett brott anklagad person. Nu äro tvenne saker önskliga: för det första, att samhället, alla dess medlemmar skyddas mot oförrätt af någon, eho det vara må, som handlar emot dess rättvisa lagar; för det andra, att den anklagade personen skyddas mot oförrätt å styrelsens sida, då han icke har lagen emot sig eller då han icke begått den öfverklagade gerningen, eller mot ett orättvist straff, äfven om det är enligt med lagen. I despotiska länder tänker man föga på den sednare saken; och den man står sig illa, som blir anklagad af regeringen, äfven om det icke finnes någon positiv lag emot det brott, hvarför han beskylles, eller om han är oskyldig dertill. Ingenting kan skydda honom från det af lagen bestämda straffet, om det än är aldrig så orättvist. Der finnes ingen barmhertighet hvarken hos lagen eller dess handhafvare. Men i länder med liberala styrelseformer har man uppfunnit ett sätt

att uppfylla båda dessa fordringar — samhällets rättvisa fordran af lagarnas tillämpning och individens rättmätiga fordran af rättvisa. Detta är pröfningen af en jury, bestående af tolf män, hvilka icke äro statens tjenstemän, utan valda endast för detta ändamål bland medborgarne sjelfva och genomträngda af alla deras menskliga sympatiér och känsla af ansvarighet inför Gud. Juryn har att besvara ett enda ord: "skyldig" eller "icke skyldig." Men det är klart, att han måste afgöra trenne saker: först, har den anklagade gjort den gerning, hvarför han beskylles och på det sätt anklagelsen angifver? för det andra, om så är fallet, finnes det någon i lagen eller konstitutionen fastställd förordning, som förbjuder denna gerning och stadgar straff derför? och slutligen, om så är, skall den anklagade för denna gerning lida det straff lagen ådömer?

Menskliga lagar dela den menskliga ofullkomligheten. Sen hvilka försigtighetsmått vi iakttagit emot en förhastad, partisk eller orättvis lagstiftning. Vi välja lagstiftare och dela dem i tvenne grenar, en senat och ett representanthus, på det att båda måtte hjelpa och kontrollera hvarandra. Om ett lagförslag går igenom i ett hus, men synes orättvist i det andra, förfaller det. Om båda gilla det, eger en tredje person ännu ett modifieradt veto; och om han finner det orättvist, förkastar han det. Först sedan det genomgått denna trefaldiga pröfning, är det en landets lag. Sen ock hvilka försigtighetsmått vi vidtagit i fråga om strafflagarnas verkställande. Innan de kunna tillämpas emot en person i en sak af någon betydenhet, måste en jury af hans jemnlikar döma honom skyldig. Sedermera måste, innan han genomgår straffet, tolf män af hans jemnlikar enhälligt förklara: "Denne man skall genomgå det af lagen stadgade straffet."

Juryväsendet har länge ansetts såsom ett af samhällets vigtigaste skyddsvärn. Det har tjenat att försvara samhället mot dåliga medborgare och medborgarne mot dåliga samhällsinrättningar — dåliga institutioner, dåliga konstitutioner och dåliga lagar; emot dåliga embetsmän — dåliga regenter, dåliga domare, dåliga sheriffer. Om sam-

hållet har något verkligt att frukta af dåliga medborgare, har det här ett anfallsvapen, och juryn bär icke svärdet förgäfves. Om medborgarne hafva något verkligt att frukta af en dålig regering, förtryckande, rofgirig, tyrannisk, som åberopar lag, der ingen lag finnes, och förklarar "skeppsskatten" och andra oerhörda pålagor för konstitutionella eller drifver en laglig förordning längre än rättvisan medgifver och förklarar det för förräderi att tala om dåliga embetsmän — här är ett försvarsvapen, och juryn bär icke medborgarnes sköld förgäfves. Stundom hafva medborgarne mera att frukta af regeringen än af alla andra fiender. Ludvig XIV var en större röfvare och plundrare och mördade flere bland sina undersåter än alla de andra, förklarade skurkarna bland de sexton millionerna fransmän. De hederliga borgarne i Paris hade mera att frukta af monarken i Tuillerierna än af mördaren i Faubourg S:t Antoine eller af ficktjufven på S:t Jakobsgatan. Carl I var en vida farligare fiende för våra fäder i England och Amerika än alla andra tjufvar och mördare i hela konungariket. Hvad voro alla indianerna i Nya England för dess kristna medborgare, jemförda med Carl II och hans dåliga bröder? Hvad var en stråtröfvare i jemförelse med Henrik VIII? Han plundrade en provins, medan röfvaren plundrade en ficka.

Juryinstitutionen har manligen gjort sin tjenst. Den är ett af det menskliga samhällets, då det ännu var barbariskt och svagt, första bålverk, uppkastadt af den germaniska stammen, hvilken älskade ordning, men äfven rättvisa. Den är en förskansningslinie, uppdragen emot den enskilde banditens tygellösa, oorganiserade ondska; en förskansningslinie äfven emot statsstyrelsens organiserade lastbarhet. Den uppkom innan det ännu fanns några ordentliga domstolar eller skrifna lagar och har alltsedan gjort stor nytta, när förderfvade män på höga platser kallat en liten förbrytelse "högförräderi", när förderfvade domare velat krossa folket under förtryckande lagar, för att sjelfva svinga sig upp, och när förderfvade vittnen voro färdiga att "göra tillägg" till sitt vittnesmål, så att den anklagade

måtte bli "affärdad" — ja, att svärja på att svart vore svart och sedan, om saken syntes fordra det, att svart vore hvitt. Hvar och en, som läser Englands historia under de sämsta konungar, de sämsta ministrar, de sämsta domare tillsammans med de sämsta vittnen, skall inse värdet af jurydomstolen såsom en folkets skyddsvakt. Den blodiga Maria måste först straffa jurymännen för deras frikännelsedom, innan hon kunde utföra sina skamliga afsigter. Då George III ville upptaga en skatt i amerikanska kolonierna utan deras bifall, en skatt, icke grundad på någon konstitutionell lag, mötte han i juryinstitutionen ett hinder, som han ej kunde öfvervinna. Juristerna kunde ställa John Hancock till rätta för smugling i hans slup "Friheten", men ingen jury ville fälla honom. Ostindiska kompaniets te, ett medel för en orättvis beskattning, flöt ut ur Bostonviken på ett högst olagligt sätt. Intet försök gjordes att antasta förbrytarne: magistratspersonerna visste, att det fanns en jury, som icke skulle fälla män, som upprest sig mot en orättvis lag. De måste föras "öfver hafvet, för att ransakas" af en jury, bestående af deras fiender, innan en orättvis ministers orättvisa lagar kunde bringas öfver Amerikas beslutsamma mäns hufvuden.

Det är af stor vigt, att vi bibehålla denna institution oförfalskad, att vi bevara dess anda och gifva den en sådan utsträckning, som mensklighetens utveckling fordrar. I annat fall, lagarna må vara goda, konstitutionerna goda, institutionerna goda, andan hos folket god; men med en dålig minister i kabinettet, en dålig domare på domarsätet, en dålig advokat vid skranket och ett falskt vittne — och alla dessa fall kunna lätt inträffa; du kan köpa ett falskt vittne, ja, stundom händer, att en person frivilligt "gör tillägg till sitt vittnesmål" — med allt detta skola en menniskas lif och frihet icke vara säkra ett ögonblick. Regeringen kan efter behag gripa en person. Ministern representerar regeringen, domaren och prokuratorn representera regeringen. Det har ofta händt, att alla dessa haft sin vinning af att orättvist straffa en ädel man, som upprest sig mot deras tyranni, och att de begagnat sin offentliga

myndighet att förvränga rättvisan och förderfva staten, för att sjelfva vinna upphöjelse. Juryn representerar icke regeringen, utan "landet", det vill säga mensklighetens rättvisa, mensklighet och barmhertighet. Häri ligger dess stora värde.

Ega vi den tredje skyddsvakten, rättfärdiga embetsmän? Jag tror icke, att någon nation börjat sin bana med ädlare embetsmän, än dem vi först valde. Men jag tror, att förhållandet något förändrats från Washington ned till den nuvarande styrelsen. Då John Adams kom till presidentskapet, beklädde hans son ett högt embete, och han frågade sin företrädare, om det vore lämpligt för presidenten att bibehålla sin son på hans plats. Washington svarade, "det skulle vara orätt af eder att utnämna honom dertill, men jag hoppas, att han icke måtte bli afsatt och landet derigenom gå miste om hans utmärkta förtjenster, blott derföre att han är er son!" Hvilken satir på de maktegandes handlingssätt i våra dagar. Vi hafva haft trenne "Washingtonar" i presidentstolen sedan 1829; två nya stå redan "som jagthundar i kopplet, färdiga till språng." Dessa trenne föregående och tvenne stundande "Washingtonar" hafva aldrig utvecklat någon synnerlig likhet med originalet*). Jag förbigår våra exekutiva och judiciella tjenstemäns uppförande i allmänhet, det synes föga skilja sig från samma embetsmäns i England, Frankrike, Italien, Österrike, Turkiet och Spanien. Men jag måste tala om några speciella fall, hvilka böra betraktas på en sådan dag som denna och i religionens ljus. Man har nyligen gjort försök i denna stad att upphäfva jurymännens makt att skydda medborgaren mot styrelsens orättvisa — försök att nedslå denna den individuella frihe-

*) Under dessa tider af politisk korruption, då en postmästare i en landsortsstad blir afsatt, derföre att han blottat en framstående kabinettsledamots nedrighet, är det intressant att läsa sådana bref som Washingtons till Benjamin Lincoln, af den 11 Mars 1789 och till Bushrod Washington af den 27 Juli 1789 i Spark's "Writings of Washington", vol. IX, p. 477 och följ. samt X, p. 73 och följ.

hetens skyddsvakt. Vi hafva hört en domare förklara den stora juryn, att i händelse af konflikt mellan Guds lag och en mensklig förordning folket måste "lyda båda." Vi hafva vidare sett ett försök göras af styrelsen att bilda en partisk jury, hvilken icke skulle representera landet, utan vara intagen af fördom emot den anklagade. Vi hafva sett en person väljas till ordförande i juryn, som förut i vittnens närvaro förklarat att alla, som voro invecklade i den sak, som skulle förekomma, "borde hänga." Vi hafva sett en man uteslutas ur juryn, sedan han aflagt sin ed, derföre att han förklarade sig hysa "ett allmänt deltagande för de förtrampade och förtryckta här och allestädes", hvadan det icke syntes troligt, att han, som styrelsen önskade, skulle "affärda" fången. Detta är icke allt: domaren förhör jurymännen, innan de aflägga eden, och vägrar upptaga på listan dem, som betvifla lagens om flyktade slafvars utlemnande öfverensstämmelse med konstitutionen. Men icke ens härmed är det slut: han förklarar den sålunda utvalda, ordnade, plockade och sållade juryn, att de äro skyldiga att uppfatta lagen så, som han framställer den, att de endast äro domare öfver saken, han ensam öfver lagen, och att, om de finna att den anklagade begått den åtalade gerningen, de ovilkorligen måste "*fälla*" honom.

Jag är ingen lagkarl: jag skall ej här tala med afseende på det förflutnas bruk och exempel, endast med blicken fästad på följderna för framtiden. Om domstolen sålunda kan välja en jury efter sin smak, för att blott tjena som dess kreatur, hvad lönar det då mödan att låta en sak pröfvas af juryn? I insen följderna af ett sådant beslut, att ingen må bli juryman, som betviflar en lags öfverensstämmelse med konstitutionen, och att jurymännen icke äro lika mycket domare öfver lagen som öfver saken. Jag vill antaga några fall, som kunna inträffa. Förenta Staternas konstitution stadgar, att kongressen icke må lägga några hinder i vägen för religionsfriheten. Antag, att kongressen skulle bifalla en lag, som straffade med döden hvar och en, som bad till "Fadren, Sonen och den Helige Ande." Styrelsen vill straffa en förhatlig, renlärig prest, derföre

att han kränkt denna "formlag." Den är tydligen orättvis; men domaren förklarar den stora juryn, att de måste "lyda båda", både Guds lag och menniskornas lag. Den stora juryn utfärdar stämning mot mannen. Han blir förd inför rätta. Lagen är tydligen stridande mot konstitutionen, men domaren utesluter ur juryn alla, som äro af denna mening. Han väljer den anklagades personliga fiender, dåraktiga nog eller dåliga nog att tro det vara öfverensstämmande med konstitutionen, att göra hvad konstitutionen förklarar icke får ske, och skrider sedan till ransakning, efter att hafva utvalt till ordförande den som sagt: "Alla som bedja på detta sätt borde hängas!" Hvad betyder då eder konstitution? Juryn kan fälla, domaren afkunna domen, presidenten utfärda sin order, och mannen bli hängd inom tjugefyra timmar, derföre att han gjort en sak, som konstitutionen sjelf tillåter, och kristenheten dagligen öfvar, och tvåhundra millioner menniskors öfvertygelse fordrar!

Det förklaras, att juryn icke må döma öfver lagen utan endast öfver saken. Sen följderna af en sådan princip i åtskilliga fall. Statssekreteraren har förklarat Shadrachs *) befrielse för "förräderi" och följaktligen en handling, som förtjenade döden. Antag, att domstolen förklarat juryn, att det vore detsamma som att "göra uppror" mot Förenta Staterna att befria en person ur en obehörig polistjenstemans händer — en förbrytelse, som i Boston stundom straffats med en plikt af fem dollars — och att de endast hade att afgöra, om den anklagade begått denna förbrytelse, och i sådant fall döma honom skyldig. Antag, att juryn vore dålig nog att hörsamma denna uppmaning, hvar skall då medborgaren söka skydd? Styrelsen kan säga, att det är "förräderi" att insmugla varor i Bostons hamn, och hänga en person, som går i land med ett uns kamfer i sin ficka utan att erlägga tull derför! Har icke juryn i sådant fall att afgöra hvad lagen menar med förräderi — att döma sjelfständigt?

*) En flyktad slaf, som räddades genom Parkers och hans vänners bistånd. *Öfvers anm.*

Det fanns en gång en lag, som förklarade det för nidingsdåd att utan presterligt privilegium läsa bibeln på engelska språket. Antag, att styrelsen ville göra sig af med en besvärlig person och finge honom stämd för detta brott, och att domaren förklarade att den gamla lagen ännu egde gällande kraft. Är det icke då juryns sak att afgöra, antingen vi lefva under den blodiga Maria eller Massachusetts konstitution — om hvad, som fordom en gång gällde såsom lag, ännu gör det? Om icke, kunna konung Darii eller konung Faraos lagar återupplifvas, när lord Hategood finner det lämpligt, och Faithful måste hänga *).

Antag, att domaren sjelf stiftar en lag, som dömer hvar och en, som klandrar domstolens rättvisa till trettionio par spö, och att han får en person åklagad för detta brott — är det icke juryns pligt att afgöra, om det finnes en sådan lag? I annat fall kunde vi så gerna öfvergifva all lagstiftning och lemna allt åt "domstolens godtfinnande."

En domare i Förenta Staternas domstol blef en gång afsatt på grund af sinnessvaghet. Var domaren Simpleton kompetent att förklara hvad som var lag eller icke inför en jury af kloka menniskor?

*) I sin "Pilgrimens Resa" anför Bunyan ett mål, hvari troligen endast parternas namn äro diktade. Faithful *(trogen)* blef stämd inför lord Hategood *(hatare af det goda)* för en kapitalförbrytelse. Mr. Envy *(afunden)* vittnade. Derpå frågade domaren; "har du något mera att säga?" Envy svarade: "Mylord, jag kunde säga mycket mera, om jag icke fruktade att trötta domstolen. Dock, om det behöfves, sedan de andra herrarne afgifvit sina vittnesmål, så, heldre än att den anklagade skulle undgå att bli fälld, vill jag göra tillägg i mitt vittnesmål emot honom."

Lord Hategood förklarade lagen. Det funnes trenne författningar emot den anklagade: 1:o konung Faraos stadga i 1 Exodus 22; 2:o konung Nebuchadnezars i 3 Daniel 6; 3:o konung Darii i 6 Daniel 7. Juryn tog domstolens förklaring af lagen *ad notam* och, efter att hafva blifvit sorgfälligt sammansatt, att döma af namnen, och sedan alla rättvisa personer blifvit uteslutna, afgåfvo de beredvilligt det utslag, styrelsen förut bestämt.

Samma sak, *mutatis mutandis*, har blifvit försökt i Amerika, i Boston, och vi hafva skäl att frukta, det den i vissa fall kan komma att lyckas.

En annan domare i Boston för icke längesedan afgaf från sin domareplats ett yttrande i en ganska vigtig sak, och var full, när han afgaf det. Jag vill icke säga, att han var stupfull, dock så att hans vänner fruktade att "han skulle falla af sätet och väcka skandal." Var den druckne domarens yttrande att taga som lag af nyktra menniskor? Antag, att domaren hvarken är en fåne eller en drinkare, utan en vanlig lagkarl och en politisk partigängare, insatt i sitt embete, derföre att han är en smilande tallriksslickare och färdig att tolka lagen efter styrelsens äregiriga planer — en sak, som händt i denna stad — är han lämplig att tolka lagen för jurymän, hvilkas enda sträfvan är att lefva sedligt och aktningsvärdt, att icke förorätta någon, utan göra hvar man rätt?

Antag, att juristerna vid skranket känna lagen bättre än juristen på bänken — en sak, som dagligen inträffar — är det icke jurymännens pligt att döma sjelfva?

Jag har valt diktade mål, för att pröfva principen. Utomordentliga fall göra skeppsvrak af en dålig lag, men äro gynnande vindar, som föra hvarje rättvis förordning i en god hamn. Kunnen I påstå, att vi ingenting hafva att frukta i detta afseende? I veten hvad vi hafva lidit inom de trenne sista månaderna. Gud endast vet hvad komma skall. Men ingen behöfver någonsin leta efter en käpp, om han vill slå en hund, eller efter ett kors, om han vill mörda sin Frälsare. Det enda medlet att bevara friheten är en oafbruten vaksamhet: vi måste noga uppmärksamma hvarje president, hvarje minister, hvarje domare, hvarje tjensteman från en konung ända ned till den lägsta kommissarie han utnämner, för att stjäla menniskor. I hafven sett de försök, som blifvit gjorda att underminera ett af skyddsvärnen för vår sociala välfärd — sett, huru ringa uppmärksamhet de väckt; och jag vill varna er för faran af en falsk princip. Jag har väntat att tala öfver detta ämne till denna dag. Den verkställande maktens tyranni med soldater till sitt förfogande måste alltid gå öppet till väga med sina skamliga gerningar. Hon kan förslösa sta-

tens medel och låta dem fastna i sina misstänkta embetsmäns händer: men det är icke så lätt att få af hufvudet på den hon hatar; ty vi hafva ingen demokratisk *stjernkammare*, och de soldater, hon eger till sitt förfogande här hos oss, äro ej många, och hon måste begära tillstånd innan hon får begagna dem. Hon kunde begära dem och få ett "nej" till svar. Tyranni inom lagstiftningen måste nödvändigt vara offentligt och är sålunda lätt genomskådadt. Men tyranniet inom domaremakten är hemligt, smygande och verkar osedt; och all erfarenhet visar, att det är en af de mest farliga former af tyranni. En bestucken domare förgiftar menskliga samhällets brunnar. Scroggs och Jeffreys äro namn, med rätta hatade af menskligheten, och det är troligt, att flere amerikanska namn komma att göra dem sällskap. Den traditionella vördnad vi hysa för ett embete, hvilket hedrats af några de ädlaste män i landet, fördubblar vår fara.

Men man har anfallit en annan af samhällets skyddsvakter, ännu vigtigare. Man har sagt oss, att det finnes ingen högre lag än den menskliga, ingen Guds lag, högre än en kongressakt. I veten, huru denna lära om den lägre lagens öfverherrskap förkunnats från de högre platserna inom både staten och kyrkan och från de låga platserna inom den offentliga pressen. I veten, huru man hånat dem, som vädjat till samvetet och religionen och som vågat säga, att "Guds lag är den högsta, stående öfver alla dödliga menniskors förordningar." I hafven varit vittnen till försöken att nedskälla den Allsmäktiges rättvisa. Vi hafva hört deklamationer och predikningar emot Guds lag. Det är sagdt, att franska nationalförsamlingen för en femti à sexti år sedan voterade upphäfvandet af all offentlig gudsdyrkan, att det icke fanns någon Gud att dyrka; men det var Amerikas politici och predikanter i våra dagar förbehållet att förklara, att det icke finnes någon lag, högre än dödliga menniskors nycker. Om de franska "filosoferna" förkunnade en spekulativ ateism, tillämpade Amerikas "vise" denna lära i praktiken. De förneka Guds verksamhet. "Han har ingenting att skaffa med menskligheten." Denna

lära är en af de vederstyggligaste, som någonsin blifvit framställda, och sträfvar direkt att förderfva folkets samvete. Hvad, om det icke funnes någon lag, högre än en parlamentsakt? Huru skulle det då gå med parlamentet sjelft? Det är en möjlighet att tänka sig en personlig, spekulativ ateism. Jag tror dock, att den är ganska sällsynt. Jag har aldrig känt någon ateist: ty med allting omkring oss talande om Gud, allting inom oss, talande om Honom; hvarje teleskop uppenbarande den oändlige anden i nebulosorna, som upplösa sig till grupper af solsystemer; hvarje mikroskop, uppenbarande verldens oändlige fader, ja moder, i en vattendroppe, i en atom af träd eller sten; hvarje liten pendel, uppenbarande Hans oföränderliga lag i liten skala och hela denna grupp af solsystemer i dess långsamma och högtidliga kretsgång genom rymden, uppenbarande samma lag i en skala, till en början endast fattbar för snillets heroer — med allt detta omkring oss är det ej lätt att komma till en personlig, spekulativ ateism. Det vore en förfärlig sak, ett strängt förnekande af en Gud. Att påstå, att det icke finnes någon oändlig ande i den ändliga materien, ingen ordning i verldsbyggnaden, i Försynen endast ett blindt öde, ingen Gud för alla, ingen Fader för hvar och en, endast ett outsläckligt intet, som fyller tidens och rummets omätliga öcken, hvarur allt, som är, kommit och hvartill allt skall återgå — en sådan tro må vara tänkbar; men jag tviflar dock på, att det finnes en enda lefvande ateist på hela jordklotet. Från den personliga, spekulativa ateismens sida finnes ingen fara för det allmänna. Då M. Lalande förklarade, att han icke såg någon Gud genom sitt teleskop, ehuru hans mening icke var att förneka naturens verklige Gud, gaf verlden genljud af de rop, som höjdes mot en "ogudaktig och galen" astronom. Men praktisk, politisk ateism har blifvit en vanlig sak i Amerika, i Nya England. Den är icke en förnekelse af Guds väsende och tillvaro, utan af hans verksamhet såsom kyrkans, statens, folkets och verldens högste styresman. Denna ateism är farlig. De store frestas dertill af äregirighetens djefvul, de små af girighetens. Båda skaka händer med hvarandra och säga: "Det finnes ingen högre lag"; och låga

män upplyfta sina låga pannor på Amerikas predikstolar och säga: "Detta är en röst från Gud, icke från en menniska. Det finnes ingen högre lag." Det skarpaste hufvudet i detta land har nyligen med högdraget förakt yttrat: "Den norra bergskedjan är ganska hög, Blå bergen äro ännu högre, Alleghanyåsen är högst af alla; och dock stiger denna 'högre lag' högt ofvan örnens flygt öfver Alleghanykedjans högsta toppar." Den "gudlösa smädelsen" mottogs med skrattsalvor af män, som länge handlat efter den grundsatsen, att det icke finnes någon Guds lag, och som utarmat staten genom sina försök att trampa Hans lag under fötterna. Jag känner personer i Amerika, hvilka så länge haft sina blickar riktade på den politiska ekonomien, att de förgätit all politisk moral och synas tro, att politiken endast är nationalhushållning, och att *den* är den bästa styresmannen, som köper billigast och säljer dyrast. Men jag bekänner, att jag gripes af bestörtning, när jag ser statsmän glömma de lärdomar, deras store föregångare gifvit oss, hvilka uppbyggt det samhälle, hvars "djupa grundvalar blifvit lagda under böner." Hvad, finnes det ingen lag, högre än Norra Bergen, Blå Bergen och Alleghanyåsen! Den gamla hebräiska skalden har berättat oss om En, "hvilken bortsopar bergen, och de veta det icke; som störtar dem öfver ända i sin vrede, hvilken ensam betäcker himlarna och vandrar på hafvets vågor. Se! Han går bredvid mig, och jag märker honom icke; Han går förbi, och jag förnimmer honom icke." Ja, det finnes En — Hans lag "örnens flygt öfver Alleghanybergen" — som nedlåter sig att skåda de ting, som äro i himlen, hvilkens starka hand håller bergen fast på deras grundvalar, ja En, som har vägt bergen på vågskål, och inför hvilken alla nationer äro ett ringa grand. Ja, Fader i himlen, innan bergen höjde sina hjessor, långt innan Du skapade jorden och verlden, från evighet till evighet har Du varit, är och förblifver Du Gud! Ja, Du har varit vår boning under alla tider. Ditt namn allena är det högsta, Din ära öfverstrålar himlarna och jorden!

Och det skulle icke finnas någon högre lag för Staterna, än de arma författningar, de sjelfva stifta!

Det vore en stor olycka för denna nation att förlora alla sina väldiga rikedomar, så att hon endast egde jorden under sina fötter i behåll; men på sju eller åtta generationer skulle allt vara återstäldt, ty Amerikas hela rikedom har blifvit vunnen på till och med kortare tid. Vi hafva icke tillryggalagt ens tvåhundrafemtio år från Jamestown och Plymouth. Det skulle vara en stor förlust att förlora alla nationens yppersta familjer. Men England förlorade sina under kriget mellan Rosorna, Frankrike sina i revolutionen. Naturen födde nya store män, och nya familjer uppträdde, lika ädla som de gamla. Men om denna generation i Amerika läte öfvertala sig att tro, att det icke funnes någon Guds lag för mig och dig att hålla —kongressakterna måtte säga hvad de ville — ingen lag, som förmådde tygla menniskornas bergshöga äregirighet eller stäcka det menskliga tyranniets örnvingar; detta vore en olycka, efter hvilken nationen aldrig skulle resa sig. Nej, då skulle religionen dö ut, kärleken slockna, samvetet förgås och förståndet draga sin sista suck! Ingen lag, högre än den menskliga viljan! Ingen urmakare kan göra en lång pendel så, att han svänger lika fort som en kort. Denna lag bor i sjelfva min kropp. Jag vaknar, vakar och vill: mitt enskilda godtycke för min hand än hit, än dit; men hvem styr min andedrägt? Hvem befaller detta hjerta att slå dagar och nätter, när jag är vaken eller sofver? Hvems är den fina lag, som sammanhåller dessa partiklar af kött, blod och ben till en underbar lifsverksamhet? Hvem gifver ögat dess synförmåga och öppnar örats vida portar och väcker med sin trollstaf det mystiska lifvet i detta samhälle af stoft, som jag kallar mitt eget jag? Det är samma hand, hvars lag är "högre än Blå Bergen", än "örnens flygt öfver Alleghanyåsen." Hvem leder statens öden, och hvem har af några få flyktingar, som begåfvo sig hit till Nya England för sina samvetens skull, uppbyggt detta rika och mäktiga samhälle? Var det Carver och Winthrop, som gjorde allt detta, Standish och Saltonstall? Var det några mäktiga män, som med skarpsinnig beräkning och väl vetande hvad de gjorde lade grundvalarne till denna nyengländska stat och denna nyengländska kyrka? Pojkarne

i skolan veta bättre besked. Det var den evige Guden, hvilkens högre lag pilgrimen och puritanen försökte att hålla, icke vetande till hvilken höjd detta företag en gång skulle växa. Skall dåren säga i sitt hjerta, att det icke finnes någon Gud? Han kan icke göra ett hår grått på sitt hufvud annorlunda än i kraft af hans himmelske faders eviga lag. Skall politikern säga, att det icke finnes någon Guds lag för staterna? Fråga den sörjande verlden; låt Österrike och Ungern svara. Ja, bedjen Amerikas Sydstater visa oss sin snabba tillväxt i rikedomar, i bildning, visa oss sina skolor, sina skollärare, sin litteratur, sina vetenskaper och konster! Ingen Guds lag för staterna! Det är skrifvet på ödets jerntafla: "Rättfärdighet upphöjer ett folk; men synden är dess förbannelse." Må Söderns gudlösa hand förena sig med Nordens gudlösa hand; orättvisan skall dock icke segra. Men de ogudaktige skola mista sin syn, de skola icke undkomma, deras hopp skall varda såsom ett andans uppgifvande; ty deras tungor och deras gerningar äro emot Herran, för att förbittra Hans herrlighets ögon. Deras rot skall varda såsom det ruttet är, och deras blommor skola varda till stoft, om de förkasta Herrans lag och förakta den Helige Endes ord!

Amerikanska folket är starkt fästadt vid landets institutioner, konstitutioner och lagar. I det hela äro de rättvisa inrättningar. Om de icke äro det, hafva vi skapat dem sjelfva, och kunna förbättra dem, när vi vilja. Sättet för lagarnes verkställelse är ock populärt. Ingenstädes i hela verlden finnes ett folk, så ordningsälskande och laglydigt som folket i dessa norra stater. Men *en* lag gör ett undantag. Folket i Norden afskyr lagen om flyktade slafvars utlemnande så, som de ännu aldrig afskytt någon lag sedan Stämpelakten. Jag vet, att det finnes personer i de norra staterna, som älska den — menniskor, som skulle hafva uppfunnit slafveriet, om det icke funnits förut. Men massan af Nordens befolkning hatar denna lag, derföre att han är fiendtlig mot all mensklig rättvisa, fiendtlig mot både samhällets och det individuella lifvets ändamål; derföre att han är fiendtlig mot Guds lag — befaller det orätta och förbjuder det rätta. Vi bryta mot denna lag af samma skäl som

vi hålla andra lagar, derföre att vi vörda Guds lag. Hvarföre skola vi hålla denna förhatliga lag, som gör oss afskydda hvarhelst rättvisan älskas? Månne derföre, att vi stundom måste göra en obehaglig sak, för att vinna ett behagligt mål? Ändamålet med denna lag är, att sätta trehundratusen slafegare i tillfälle att på vår jord återtaga de män, de fordom stulit på en annan mark! De flesta af de större stadskyrkorna i Norden tyckas anse detta för en god sak. Godt och väl; men är det mödan värdt för femton millioner fria menniskor att öfverträda de enklaste naturlagar, menniskohjertats tydligaste instinkter och kristendomens klaraste pligter för uppnåendet af detta mål? Priset, som skall utbetalas, är femton millioner menniskors religiösa rättskaffenshet: saken, som skall köpas, är ett privilegium för trehundra tusen slafhållare att begagna Norden såsom en jagtmark, att der stjäla menniskor på vår bekostnad. Dömen sjelfva om köpet.

Men jag måste sluta denna långa afhandling. Häromdagen talade jag om passionernas laster: de stora och förfärliga olyckor de framkalla. De voro dock ett intet mot beräkningens laster. Passionen var köttet, äregirigheten djefvulen. Det finnes laster inom demokratien, laster inom radikalismen; ganska stora laster. I kunnen läsa derom i Hume och Alison. De äro målade svarta som natten och blodiga som slagtningen i både Englands och Amerikas toryjournaler. Demokratien åstadkom förfärliga olyckor i Britannien på Cromwells tid, i Frankrike under revolutionen. Men jemförda med aristokratiens och konservatismens laster, brott och synder, äro de såsom ynglingens flygtiga lustar, jemförda med den mogne mannens kalla, hårda, beräknande och okufliga äregirighet. Radikalismen plundrade guvernör Hutchinson's hus och kastade en télast i hafvet: konservatismen uppsatte stämpelakten och dref Amerika till revolution. Radikalismen hjelpte Shadrach ur domstolens klor: konservatismen stiftade lagen om flyktade slafvar. Radikalismen upprättar en republik, röd för en sex månader: konservatismen upprättar en röd monarki, öfversvämmad af blod under århundraden. Dömen sjelfva af hvilkendera vi hafva mest att frukta.

[illegible]

vi hålla andra
före skola vi
skydda hva
stundom n
hagligt r
hundra
män,
stör
sa

olitiska bestämmelse och tidens tecken.

hållen inför flere litterära sällskaper 1848.

---

ion har en egendomlig karaktär, hvarigenom från alla andra, som varit eller som äro, och alla, som komma skola; ty vi hafva ännu icke ı gudomlige Fadren någonsin återupprepar sig par tvenne nationer eller tvenne menniskor, full- hvarandra. Emedlertid, då nationerna likasom a öfverensstämma i flere afseenden än de skilja tta i ganska framstående afseenden, händer det m stams speciella egendomlighet icke alltid visar sig a ögonkastet. Men om vi genomgå en redan från ıan afträdd nations historia, skola vi finna vissa huf- , hvilka oafbrutet framträda i dess språk och lagar, konster, litteratur, seder och religionsformer — korte- folkets hela lif. Det mest framstående draget i he- as historia är deras ständiga förtröstan till Gud, och utmärker dem från deras första uppträdande till när- ıde dag. De hafva följaktligen gjort föga för konst, ıp, filosofi, föga för handeln och det praktiska lifvets ɪn mycket för religionen; och de psalmer de sjöngo å tre tusen år sedan äro ännu i dag lofsånger och ör hela den kristna verlden. Tre stora religionsfor- udendom, kristendom och mohammedanism hafva alla från dem.

Dɑn, som betraktar de joniska grekerna, finner i deras storia städse samma framstående karaktär, en dyrkan af det sköna. Denna drifves ofta ända till försummelse

sanna, rätta och heliga. Derföre, under det de gjort föga för religionen, hafva de i sin litteratur, byggnadskonst och skulptur skänkt oss modeller, aldrig öfverträffade och måhända aldrig upphunna. Dock sakna de denna ideella längtan efter religion, som framträder hos andra i förfining och bildning grekerna långt underlägsna nationers litteratur, konst och till och med språk. Äfven vetenskapen står i stor skuld hos dessa skönhetsälskande greker, ty sanningen är ock en form af det sköna.

Om vi betrakta romarne från Romulus, deras förste konung, till Augustulus, den siste af Cæsarerne, finna vi äfven här samma grunddrag i nationalkaraktären genomgående hela deras historia, endast mer eller mindre modifierade under olika omständigheter och förhållanden. Der är alltid samma hårdhet och materialism, samma skicklighet att organisera menniskor, samma böjelse för affärslif och samma naturliga anlag för lagstiftning. Rom lånade sin teologi och sina liturgiska former; dess konst, litteratur, filosofi och vältalighet, ja, sjelfva dess krigskonst voro imitationer — men lagens träd uppväxte ur dess egen jord. Dess lagar äro dess bästa gåfva åt menskligheten, det "monument", det efterlemnat, "varaktigare än kopparn."

Vi kunna taga en annan nation, hvilken ännu ingalunda afslutat sin historia, den saxiska rasen från Hengist och Horsa till Sir Robert Peel; äfven der kunna vi urskilja en bestående rasegendomlighet. Det är ännu samma djerfva, dugliga, praktiska folk, som då dess farkost första gången landade på Britanniens vilda kuster; icke öfver sig religiöst, mindre fromt än sedligt, mera rättskaffens inför menniskor än inför Gud; mera förståndets tjenare än barn af förnuftet; icke följande den inre åskådningens ledning och idéens ljus, utan snarare förtröstande på erfarenhet, fakta, exempel och vanor; icke filosofiskt, utan kommersiellt; krigiskt genom sin styrka och sitt mod, icke på grund af någon kärlek till kriget och den krigiska äran; materiellt, envist och rofgirigt; med samma beundran för hästar, hundar, oxar och starkt drickande, samma ifver att trampa under fötterna hvarje hinder, materiellt, menskligt eller gudomligt, som står i dess

väg; samma otåliga begär efter rikedom och makt; samma böjelse att kolonisera och införlifva andra länder; samma kärlek till frihet och kärlek till lag; samma färdighet i uppgörandet af politiska konfederationer.

Alla dessa raser, den hebräiska, joniska, romerska och anglosaxiska, hafva egt en så stark nationalitet, att de under all sin beröring med andra nationer genom handel eller krig, såsom segrare eller besegrade, alltid manligen uppehållit sin egen grundkaraktär och sålunda förändrat de svagare nationers skaplynne, som med dem införlifvats. För att taga den sistnämnda till exempel — hvarken britterna eller danskarna utöfvade något synnerligt inflytande på Anglosaxarnes nationalkaraktär, de förmådde aldrig bringa den ur sin bana. Normanderne gåfvo saxaren lefnadsvett, bildning, vetenskaper och förfining. Den anglosaxiske biskopen i elfte århundradet klädde sig i oberedda fårskinn, "ullsidan ut och köttsidan in"; han åt ost och kött och drack mjölk och mjöd. Normanden lärde honom att bära kläde, att äfven äta bröd och rotfrukter, att dricka vin. Men i andra afseenden lemnade han honom oförändrad. England har tagit sina konungar från Normandiet, Anjou, Provence, Skottland, Holland, Hanover; ofta har en utlänning bestigit dess tron: men den kraftiga anglosaxiska karaktären har bibehållit sin egendomlighet trots det nya element, som blifvit ingjutet i dess blod. Förändra ministèrer, förändra dynastier hur ofta som helst; John Bull är lika envis som alltid och förblir sjelf oförändrad; ingen filosofi eller religion förmår göra honom mindre materiell. Ingen annan nation än den engelska hade kunnat frambringa en Hobbes, en Hume, en Paley eller en Bentham; de äro inga undantag, utan uttrycka alla denna stams grundkaraktär.

Denna en nations egendomlighet är en helig gåfva; likasom en Burns', en Thorvaldsens, en Franklins eller en Bowditch' snille, är hon gifven för ett gudomligt ändamål, att heligt vårdas och med tålamod utvecklas. Då vi ännu icke fullkomligt kunna bestämma orsaken till hvarken en nations eller en individs egendomligheter, måste vi hänföra henne till den kedja af orsaker, som vi kalla Försynen. Men den na-

tionella grundtypens fortbestånd är lätt förklarligt. Fadrens och modrens egenskaper öfverflyttas vanligen på barnen, om ock icke alltid; ty egendomligheterna kunna ligga latenta i en familj under flere generationer, för att slutligen åter uppträda i ett barns snille eller galenskap — ofta är detta fallet med hy och ansigtsdrag — och dessutom äro fader och moder ofta ganska olika hvarandra. Men sådana undantag äro sällsynta och rasens egenskaper fortplantas alltid, under det att bristen hos den ena individen motväges af öfverflödet hos den andra: äktenskapen inom en hel stam, öfverhufvud tagna, afvika föga från grundregeln.

Somliga nationer synas gå under och dö ut just i brist på denna nationalkaraktär, likasom individer misslyckas i sina företag i följd af en karaktärens öfverdrift eller bristfällighet. Sålunda synas celterna — denna stora folkström, som en gång vältrade fram öfver Germanien, Frankrike, England, kastande sitt skum långt bort öfver alperna och hotande till och med sjelfva Rom med förstöring — hafva varit så uppfyllda af kärlek till individuellt oberoende, att de aldrig velat antaga ett efter menskliga rättigheter och pligter ordnadt samhällsskick eller såsom andra stammar gruppera sig i städer och underkasta sig en céntralmakt, nog stark att böja den individuella viljan under en nationell verksamhetsenhet. Måhända utgjorde detta grunddrag en gång celternas lycka, ty härigenom förmådde de att bryta de skrankor, hvarmed de teokratiska och despotiska traditionerna från äldre, mera barbariska tider ville omgifva dem, och de lyckades för en tid att utveckla sin individuella styrka och så mycken nationell kraft, som var möjlig hos ett folk med så löst tilldragna samhällsband; men så snart de kommo i beröring med romare, franker och saxare, smälte de bort som aprilsnön, qvarlemnande likasom denna en och annan återstod på Europas berg och öar. Ingen yttre påtryckning af hunger eller politiskt förtryck förmår numera sammanhålla celterna i Irland eller hos dem utveckla en nationell verksamhetsenhet, tillräckligt stark att motstå den saxiska fienden. Utan tvifvel har just denna irländarens egendomlighet i fordna dagar gjort verlden sin bestämda tjenst; ty nationerna efterträda

hvarandra likasom djurraser i de geologiska perioderna, och i likhet med dessa dö de bort, när de fullgjort sitt arbete.

En nations egendomliga karaktär uppenbarar sig aldrig naken utan dagrar och skuggor. Likasom Rhones vatten, då det nedkommer från bergen, blifvit orenadt af den jord det genomskurit och förlorat bergssnöns blåa färgton, så modifieras hvarje nations egendomligheter genom omständigheter och förhållanden, ehuru dess grundkaraktär aldrig synes hafva undergått någon förändring. Endast när en nations blod uppblandas med en annans, förändras dess egendomliga skaplynne.

Under det att nu hvarje nation har sitt egendomliga, oföränderliga skaplynne, har hon ock följaktligen sitt egendomliga värf att utföra i verldens hushållning, en viss grundidé att uppenbara och utveckla. Detta är dess nationaluppgift, ty i Guds verld, likasom i en handelsbod, råder en bestämd arbetets fördelning. Stundom är detta arbete begränsadt, och när det är fullgjordt, afskedas nationen och får gå till hvila. *Non omnia possumus omnes* *) är en sanning, lika tillämplig på nationer som menniskor; den ena har en naturlig fallenhet för ett, den andra för ett annat, och hvarje nations idé och verksamhet beror på denna nations egendomliga natur. Man hemtar icke vindrufvor af törnen.

Utom denna en nations speciella skaplynne och dess detsamma motsvarande verksamhet märka vi äfven åtskilliga tillfälliga eller underordnade egenskaper, hvilka förändras med omständigheterna och ofta omgestalta en nations utseende så, att dess egendomliga skaplynne och speciella uppgift undanskymmes icke blott för nationens eget medvetande, utan äfven för den filosofiske betraktaren. Dessa underordnade egendomligheter bero först på nationens egendomliga grundkaraktär, dess idé och verksamhet och för det andra på de öfvergående geografiska, klimatiska, historiska och af tidehvarfvet beroende omständigheter, för hvilka hon blifvit utsatt. Det förflutna har bildat det närvarande tidehvarfvets förhållanden och dessa i sin ordning karaktären hos de nu lefvand

*) Vi kunna icke alla allt.

menniskorna. Sålunda undergår en nationaltyp oupphörligen nya modifikationer; nya variationer spelas alltjemnt, men på samma gamla strängar och på samma gamla melodi. En gång gjorde omständigheterna hebräerna till ett herdefolk, nu hafva de gjort dem till handlande; men de bibehålla ännu samma förtröstan till Gud och samma nationella afsöndring, som karaktäriserat dem af gammalt. Om man betraktar joniernas, romarnes eller saxarnes historia, skall man finna enhet i nationalkaraktären och en fortvaro i idé och verksamhet, men uppträdande midt i en mångfald af vexlande former; ty under det att de grundegenskaper, som bestämt deras plats i mensklighetens utveckling, alltid förblifvit desamma, hafva underordnade egenskaper — känslor, tankar, handlingar — förändrats allt efter olika tiders olika skaplynne. Nationens *kurs* sattes på en viss punkt, men hon gick än till höger, än till venster om linien, seglade än med stor, än med liten segelmassa, än fort, än långsamt, alltefter som hon drefs af vind och våg: ja, stundom ligger det nationella fartyget stilla och "stampar" med "bogen mot vinden", obekymradt om sin bestämmelseort; men när stormen laggt sig, återtager det sitt lopp. För en ytlig betraktare kan det synas drifva omkring utan något bestämdt mål.

Det mest framstående karaktärsdraget hos amerikanska nationen är kärlek till friheten, till menniskans naturliga rättigheter. Detta är så tydligt för hvar och en, som studerar Amerikas historia eller politik, att det icke behöfver bevisas. Vi hafva en naturlig böjelse för frihet: den amerikanska idéen är frihet, naturliga rättigheter. Följaktligen synes det speciella arbete, Försynen förelagt oss, vara detta — organiserandet af menniskans rättigheter. Detta är ett problem, hvars lösning i nationell skala hittills är oförsökt i mensklighetens historia. Ofta nog hafva försök blifvit gjorda i teokratier, monarkier och oligarkier att organisera presters, konungars och adelsmäns maktfullkomligheter, de der voro grundade icke på menskliga pligter och menskliga rättigheter, utan endast på de starkes sjelfviskhet. Man har ofta nog organiserat menniskans makt, men icke hennes rätt. Man kan med bestämdhet påstå, att aldrig något försök blifvit gjordt i natio-

nell skala att organisera menniskans rättigheter såsom menniska; rättigheter, grundade i tingens väsende; rättigheter, icke härledda från ett godtyckligt fördrag menniskor emellan, icke ärfda från förgångna generationer eller skänkta af parlamenter och konungar och stadfästade genom deras pergamentsakter; utan rättigheter, direkte härledda från Gud, pligtens upphofsman, rättens källa, och oss tillförsäkrade i vårt eget väsendes stora frihetsbref.

Vid första påseendet skulle det kunna synas, som detta icke vore Amerikas egendomliga skaplynne, som dess grundidé och förelagda värf vore helt andra. Det är sannt, att vårt handlingssätt såsom nation i många fall afviker från regeln, och att vårt lopp är lika slingrande som Rio Grande; det är sannt, att Amerika stundom synes förakta friheten, och att vi sälja bort tre millioner menniskors frihet för mindre än tre millioner bomullsbalar om året; sannt, att vi ofta med vett och vilja förtrampa de obestridligaste och heligaste rättigheter: dock, om man följer hela utvecklingen af Amerikas karaktär och historia, finnas der inga drag trots undantagen så framstående som denna frihetskärlek, denna frihetsidé och denna sträfvan att organisera det rätta. Det finnes många underordnade egenskaper, som leda sitt ursprung ur våra omständigheter, icke ur vår själ, och af hvilka somliga stå i strid med nationens idé och verksamhet, under det att andra åter underlätta utförandet af det henne af Försynen förelagda arbetet. Dessa äro tidstecken; och det är vigtigt att vi egna de mest framstående utaf dem en sorgfällig uppmärksamhet. Vi skola i sanning träffa ganska slående motsägelser.

Först märka vi en viss otålighet i fråga om auktoritet. Allting måste gifva skäl för sig och visa orsaken till sin existens. Vi låta icke gerna befalla oss, åtminstone icke af andra, än dem vi sjelfva bestämt oss för att lyda. Om någon säger: "du skall", eller "du får icke", fråga vi genast: "hvem är du?" Häraf uppkommer en skenbar vanvördnad. Skophatten, auktoritetens symbol, hvilken ingaf våra fäder en helig fruktan, åtnjuter ingen aktning med mindre han betäcker en *man*, och då är det mannen vi hedra och icke skophatten. "Jag skall klaga öfver er hos styrelsen", sade

en preussisk adelsman till en yankee-diligenskusk, hvilken utan ceremoni kastade upp adelsmannens koffert på vagnstaket. "Bed styrelsen dra åt helvete!" blef det symboliska svaret.

Gamla exempel äro oss otillräckliga, ty vi behöfva någonting äldre än alla exempel; vi gå tillbaka bortom hvad som är skrifvet och fråga efter orsaken till exemplet och skälet för skriften. "Så gjorde våra fäder", säger någon. "Än sedan då?" säga vi. "Våra fäder — voro de jättar kanske? Ingalunda, endast stora pojkar, och vi äro icke allenast längre än de, utan vi hafva dessutom stigit upp på deras axlar och se dubbelt så långt. Min bästa herr Klokskap eller Dårskap, det är vi, som äro de forngamle, och hafva glömt mera än alla våra fäder visste. Vi vilja med glädje upptaga deras vishet och tacka Gud derför, men icke deras auktoritet, vi veta bättre än så; och af deras dårskap icke ett ord. Det var rätt bra att de lefvat, och det är rätt bra att de äro döda. Må de hålla sig anständigt qvar i sina grafvar, ty det anstår icke aktningsvärdt folk att *gå igen*."

Traditionen tillfredsställer oss icke. Den amerikanske lärde har inga folianter i sitt bibliotek. Fornforskaren upprullar sin codex, som aderton århundraden legat nedbäddad i Herculani aska, dechiffrerar dess fossila visdom och berättar oss hvad store män tänkt vid neapolitanska viken för två tusen år sedan. "Hvartill tjenar det att ni berättar oss detta?" blir svaret på hans lärdom. "Hvad har Pythagoras att göra med bomullspriset? Ni torde vara en ganska lärd man; jag vågar påstå, att ni kan läsa Egyptens hieroglyfer och vet rätt mycket om faraonerna, skada att ni icke lefde på deras tid, ni hade kunnat gjort någon nytta då; men för våra affärer är ni alltför gammalmodig och kan gerna återvända till ert stoft." En framstående amerikanare, som studerat Egyptens historia, förklarade med lärd förtrytelse: "Det finnes icke en enda menniska, som frågar efter, om Shoophoo lefde ett tusen år före Kristum eller tre."

Exemplet af andra och gamla stater hvarken skrämmer eller undervisar oss. Om slafveriet var en förbannelse för Athen, Corinths förderf och Roms undergång, och hela hi-

storien visar, att så var fallet, kan det aldrig falla oss in att hemta någon lärdom af denna erfarenhet; ty vi säga: "Vi äro Gudskelof hvarken athenare eller män af Corinth eller hedniska romare, utan fria republikaner, amerikanska kristna. Vi lefva i nittonde seklet, och ehuru slafveriet åstadkom all denna olycka då och der, veta vi alltförväl huru vi skola förtjena penningar på det, tolf hundra millioner dollars enligt Mr Clay's uppskattning af kapitalet."

Äfven samtida nationers exempel äro för oss af föga gagn såsom ledning eller varningar. Vi vilja sjelfva framställa exempel och tycka icke om att höra, det preussare och holländare lärt någonting i fråga om folkuppfostran före oss, hvilket det vore godt för oss att lära efter dem. Derföre, när någon talar till oss om deras skolor och akademier, utropa våra "patriotiska" skolmästare: "Det är inte sannt; våra skolor äro de bästa i verlden! Men om det vore sannt, är det dock opatriotiskt att säga så; det är att understödja och uppmuntra fienden." Jonathan känner just icke mycket till krig; han har hört sin farfader tala om Lexington och Saratoga; han tänker att det kunde vara roligt att få sig en liten dust för egen räkning: derföre, när någon svårighet yppar sig vid uppförandet af stängseln mellan hans egendom och hans grannes, väsnas han för en stund och talar stora ord och hotar att slå sin egen far; men som han icke just har mage att göra försöket, nöjer han sig med att slå sin andra granne, som råkar att vara fattig, svag och af klen kroppsbyggnad; och när han slår honom för hvart steg — ty

"Det är ej krig, som hvar man känner,
När blott den ena parten slår,
Den andra tar emot och tiger" —

tänker Jonathan att han öfverhopat sig med "odödlig ära" och jemför sin general med de största konungar. Stackars Jonathan — han vet icke hvilket elände, hvilka tårar, hvilket blod, hvilken vanära, hvilken gudlöshet och synd han framkallat, och för hvilket allt han en dag skall aflägga räkenskap inför den Gud, som ingenting glömmer!

Men under det att vi äro så motvilliga att upptaga andra nationers goda principer och att låta oss varnas af deras olyckor eller ledas af deras framgång, mottaga vi gladeligen och ödmjukligen deras dårskaper, laster och synder. I likhet med alla nyuppkomlingar pråla vi med vår imitation af aristokratiska seder. Huru mången skräflare i kongressen — ty det finnes tvenne arter af skräflare, skilda endast till graden; eder storskräflare i kongressen och eder småskräflare i källarsalen — har råmat i timtal emot det aristokratiska inflytandet och till förmån för den "rena demokratien", under det han spelade oligark i sin födelseby och var en tyrann mot sitt folk, och under det han i trots af heraldiken letar upp åt sig en gammal, prunkande vapensköld! Liksom narren, hvilken för att reta aptiten köpt sig en helgdagsrock, gå vi och skrocka öfver vår tappra efterapning af utländska dårskaper under förhoppning att främlingar skola förvånas öfver oss — hvilket de ock utan tvifvel göra. Jonathan är lika fåfäng som inbilsk och väntar att birfilare och komedianter och andra, de der besöka oss periodiskt såsom svalorna och likasom de, för att söka byte, skola upphöja oss till skyarna eller åtminstone stå slagna af häpnad vid det stora skådespel vi uppföra af "den friaste och mest upplysta nation i verlden"; och om de säga oss, att vi äro ett obelefvadt sällskap, råa och tölpiga, att vi peta oss i tänderna med gaffeln, vräka i stolarna och vanställa vårt ansigte med tobak, och att vi med all vår förträfflighet äro en nation af "roddare" — nå väl, då bli vi stötta och förargade. Det var för längesedan en afrikanhöfding, hvilken regerade öfver några stycken eländiga kojor. En dag mottog han under ett träd en resande fransman från Paris; med undantag af ett par skor var vår höfding så naken som en mortelstöt, men med stor sjelfförnöjelse frågade han den resande: "Hvad säger man om mig i Paris?"

Så stor är vår fruktan för all auktoritet, att vi icke tycka om gamla saker; derföre byta vi om dem oupphörligt. Vårt hus måste vara nytt, vår bok ny och äfven vår kyrka. Sålunda välja vi ett material som snart är utnött, ehuru det ofta ändock uttröttar vår otålighet. Våra trähus äro passande

sinnebilder af detta tidstecken. Men denna lust för ombyte visar sig icke mindre i saker af vigt. Vi mena, att "af gamla saker äro alla lastgamla, af nya är ingenting nytt nog." Sålunda spörjer tidehvarfvet alla institutioner om deras rättighet att vara till: hvad rätt har regeringen för sin tillvaro? Hvem gaf majoriteten rättighet att styra minoriteten, att inskränka handelsfriheten, bestämma tulltaxor, stifta lagar och dylikt? Om hela nationen konstituerar sig till en komité och stiftar lagar, konstituerar sig en liten enskild man också till en komité och afger sin protest. Staten Sydcarolina är ett vackert exempel på denna sjelfförtröstan och detta ifrågasättande af all auktoritet. Den lilla oförskämda staten, hvilken icke eger mer än omkring hälften så många fria medborgare, som antalet innevånare i den enda staden New-York, men som ändock gör anspråk på att hafva monopoliserat största delen af nationens ridderlighet och dess patriotism likasåväl som dess politiska visdom — denna ridderliga lilla stat säger: "om nationen icke stiftar lagar, som behaga oss; om hon icke tillåter oss att fängsla alla svarta sjömän från Norden; om hon hindrar oss att utsträcka slafveriet hvarthelst vi önska — då upphäfver staten Syd-Carolina dess beslut och lemnar de andra tjugenio staterna åt sin undergång!"

Menniskorna fråga, hvad rätt kyrkorna ega till den skugga af auktoritet, som ännu hänger fast vid dem — till makten att uppställa trosbekännelser och att lösa och binda! Så har det händt, att när en kyrka bannlyser en ung sälle för kätteri, vänder han sig om och slungar sitt edikt och sin bannstråle i sin tur tillbaka mot kyrkan. En listig jesuit sade en gång till en amerikansk protestant i Rom: "Men katolska kyrkans ceremonier, bruk och läror gå tillbaka ända till andra århundradet, det nästa efter apostlarna!" "Utan tvifvel", svarade amerikanaren, hvilken också hade läst kyrkofäderne, "de gå tillbaka ända till apostlarnes egen tid; men detta bevisar ingenting, ty det fanns lika så stora narrar i första århundradet som i det sista. En narr eller en dårskap är icke bättre, derföre att det är en gammal dårskap eller en gammal narr. Det finnes narrar tillräckligt nu för

tiden. Ni behöfver icke göra er besvär med att bevisa deras apostoliska succession."

Det finnes alltid några menniskor, födda i orätt tid, menniskor af ett förflutet tidehvarf, förgångna generationers efterliggare, hvilka borde hafva blifvit födda innan doktor Faust uppfann boktryckarkonsten, men hvilka olyckligtvis blifvit födda nu, eller om de blifvit födda för länge sedan, hafva de blifvit på ett bedrägligt och olagligt sätt dolda af sina mödrar och framträda först nu i dagsljuset. Tidehvarfvet upptager sådana gamla ynglingar från marken och bjuder dem att lefva; men de göra en bedröflig figur i vår tid. De äro gammalmodiga pojkar, man sätter i fråga deras auktoritet, man skrattar åt och sätter ingen tro till deras traditioner och käringsagor, de bli skoningslöst knuffade i trängseln — ty folket känner icke deras höga, vördnadsvärda ålder; skophatten, som troligen betäckt deras hufvud redan vid födelsen, är i fara att bli misshandlad. Näsvisa pojkar skratta dem midt upp i ansigtet, när de tala, och äfven gamla personer kunna icke återhålla ett leende, om det ock är ett leende af medömkan. Tidehvarfvet erbjuder sådana män en plats, ty det är ett katolskt tidehvarf, storsinnadt och tolerant — samma plats, som det skänker åt gamla rustningar, indianbiblar och fossila mastodontben; det sätter dem i ett rum, som sällan begagnas, tillsammans med andra gamla möbler och låter dem mumla sina ammsagor för sig sjelfva, då och då tittar det in till dem, tager af sig hatten med en vänlig min, för att hålla dessa gamla reliker vid godt lynne, och låtsar lyssna, under det de hålla tal om hvad som kommer af intet och går dit, hvarifrån det kommit; men i fråga om saker, för hvilka tidehvarfvet intresserar sig — handel, manufakturer, politik, för hvilka det intresserar sig i hög grad, och äfven i fråga om uppfostringsväsendet, för hvilket det intresserar sig allt för litet — litar det icke på sådana rådgifvare, fördrager dem icke och gör icke ens en min af att lyssna.

Vidare märka vi en stark filosofisk riktning; ett letande efter yttersta fakta, första principer och universella

idéer. Vi vilja veta först sakförhållandet, vidare lagen för detta sakförhållande och sedan skälet för denna lag. Ett bevis på denna riktning se vi i våra boktitlar; vi hafva ej längre "afhandlingar" öfver ögat, örat, sömnen och så vidare, utan i deras ställe utkomma arbeten, som angifva sig att behandla synens, ljudets eller sömnens "filosofi"; vi hafva filosofiska föreläsningar, hållna inför personer med ringa bildning, och hvilka skulle hafva väckt den djupaste förvåning hos våra förfäder, som menade att en skomakare aldrig borde gå ifrån sin läst, ens för att söka skomakeriets filosofi. "Hvilken skada", sade en allvarsam skotte i början af detta århundrade, "att lära geometriens sköna vetenskap åt väfvare och skoflikare." Här är ingenting för godt eller för högt för någon, som är hög och god nog att göra sig det till godo. Hvilka auditorier lyssna icke till de Lowellska föreläsningarna i Boston — två à tre tusen personer åhörande tolf föreläsningar öfver fiskarnas filosofi! Det kan icke inbringa en dollar eller ett votum, endast tankar för deras själar! Unga fruntimmer äro ganska bevandrade i känslornas filosofi och förstå attraktionskraftens teori, under det att deras mormödrar, de fromma själarna, nöjde sig med att ega sjelfva saken. Den omständigheten, att filosofiska föreläsningar hållas af män sådane som Walker, Agassiz, Emerson och deras medhjelpare, män, som ingalunda spara på svårfattliga saker, att dessa föreläsningar åhöras och äfven uppfattas af stora menniskomassor af blott vanlig bildning både i städer och byar — detta angifver en filosofisk riktning, okänd i hvarje annat land och hvarje annat tidehvarf. Vår krets af *ex professo* lärda, män med verklig bildning och lärdom, är ganska liten; men vår krets af tänkande menniskor är oproportionerligt stor. Frankrikes och Tysklands bästa tankar helsas förr välkomna här än i vårt fäderneland; ja, äfven Englands nyaste och bästa tankar finna sin tidigaste och varmaste välkomsthelsning i Amerika. Det är anmärkningsvärdt, att Bacon och Newton blefvo omtryckta här och att La Place fann sin öfversättare och förklarare, kommande från en assuransbyrå i Salem! Personer af ingalunda stora an-

språk göra denna anmärkning mot en talangfull och vältalig politiker: "Detta är allt godt och väl, han kom oss att gråta och skratta, men hans tal saknade filosofi; han säger oss icke skälet till den ifrågavarande saken; han tyckes icke blott sjelf icke veta det, utan icke ens veta att det *finnes* ett skäl derför; och om det icke funnes, hvartill tjenar då detta lekande på ytan?" Unga flickor klaga öfver presten, att han icke har någon filosofi i sina predikningar, ingenting annat än föreskrifter, dem de kunna läsa i bibeln lika bra som han, måhända äfven hos hedningen Seneca. Han meddelar ingen näring åt deras själar.

Man finner denna riktning äfven der man minst skulle vänta den: det finnes ett filosofiskt parti inom politiken, ett ganska litet parti, det är sannt; men det finnes ett likväl. De sträfva att upptäcka eviga idéer och universella lagar, stiftade, icke af menniskor, utan af Gud för menniskan, som blott behöfver uppsöka dem; och från dessa bemöda de sig att härleda alla speciella förordningar, så att hvarje lag i lagboken måtte representera ett universellt faktum, en Guds tanke, och så att lagstiftningen måtte bli gudomlig i samma mening som ett sannt astronomiskt system är gudomligt eller kristna religionen gudomlig — lagen motsvarande ett faktum. Männen af detta parti i Nya England hafva mera idéer än exempel, äro mera sjelfständiga än logiska och ega snarare inre åskådningar än öfvertygelser, vunna genom förståndets verksamhet. De tro det vara ofilosofiskt att taga en ung skälm och stänga in honom tillsammans med en hop gamla skälmar, för att förbättra honom; ofilosofiskt att lemna barn utan både intellektuell, moralisk och religiös bildning, utsatta för en hög och förderfvad civilisations frestelser, och att, när de sedan gå vilse — hvilket sådana barbarer nödvändigt måste göra under sådana frestelser — hänga upp dem vid halsen för exemplets skull. De tvifla på att krig är ett mera filosofiskt sätt att skipa rättvisa mellan tvenne nationer än slagsmål att afgöra en tvist mellan tvenne personer. I intetdera fallet kunna de inse något skäl, hvarföre den, som kan slå det hårdaste slaget, alltid skall ha rätt. Kor-

teligen, de mena att ett lagligt mord, såsom hängningen, och ett nationellt mord, såsom kriget, icke äro mera öfverensstämmande med filosofien än ett mord, som en menniska begår för sin enskilda räkning.

Teologiska sekter äro alltid de sista att låta hänföra sig af en populär rörelse. Dock ega de alla ända från de episkopala till qväkarne hvar och en sitt filosofiska parti, hvilket lofvar att växa det andra partiet, som stöder sig på tradition och vana, öfver hufvudet och att undanskymma och tillintetgöra det. Sjelfva den katolska kyrkan, ehuru långt efter alla sekterna i fråga om de stora tidsrörelserna, delar dock denna anda, och utomlands, om icke här, är hon nära att splittras isär af det starka medikament, denna nya filosofiens Daniel stoppat in i hennes mun. Öfverallt inom de amerikanska kyrkorna visar sig en sträfvan att låta allt, som blott hvilar på tradition och hörsagor, falla, och att endast fasthålla sådana fakta, som kunna uthärda den kritiska forskningens eldprof, och sådana läror, som kunna bestyrkas af det menskliga medvetandet här och i dag. Teologie doktorer upphäfva den tro de en gång predikade.

Naturligtvis finnas äfven motsatta sträfvanden; ty så snart en pol är upptäckt, visar sig äfven den andra. Inkast göras mot filosofien, det gamla ropet höjes — "otrohet", "förnekelse", "fritänkeri." Man påstår att filosofien skall förderfva de unga, plundra de gamla och bedraga sjelfva de utvalda. "Vi behöfva endast rådfråga auktoriteten och traditionen", säga somliga, "förnuftet måste nedtystas, eljest skall det snart uppställa förfärliga frågor." De hafva sina goda skäl för sig, dessa män, som bekämpa förnuft och filosofi; det är rent sjelfförsvar. Men detta råd och detta rop komma från de håll, vi förut omnämt, der männen af förgångna tider hafva sin plats, der det förgätna återupplifvas, det föråldrade bibehålles och det gagnlösa hålles i vördnad. Rådet är icke farligt; nattfågeln, som dröjer qvar öfver tiden, skadar endast sig sjelf och tager ingen dufva eller råtta efter soluppgången. Det är endast om natten ugglan kan fånga sitt rof.

menniskorna. Sålunda undergår en nationaltyp oupphörligen nya modifikationer; nya variationer spelas alltjemnt, men på samma gamla strängar och på samma gamla melodi. En gång gjorde omständigheterna hebräerna till ett herdefolk, nu hafva de gjort dem till handlande; men de bibehålla ännu samma förtröstan till Gud och samma nationella afsöndring, som karaktäriserat dem af gammalt. Om man betraktar joniernas, romarnes eller saxarnes historia, skall man finna enhet i nationalkaraktären och en fortvaro i idé och verksamhet, men uppträdande midt i en mångfald af vexlande former; ty under det att de grundegenskaper, som bestämt deras plats i mensklighetens utveckling, alltid förblifvit desamma, hafva underordnade egenskaper — känslor, tankar, handlingar — förändrats allt efter olika tiders olika skaplynne. Nationens *kurs* sattes på en viss punkt, men hon gick än till höger, än till venster om linien, seglade än med stor, än med liten segelmassa, än fort, än långsamt, alltefter som hon drefs af vind och våg: ja, stundom ligger det nationella fartyget stilla och "stampar" med "bogen mot vinden", obekymradt om sin bestämmelseort; men när stormen laggt sig, återtager det sitt lopp. För en ytlig betraktare kan det synas drifva omkring utan något bestämdt mål.

Det mest framstående karaktärsdraget hos amerikanska nationen är kärlek till friheten, till menniskans naturliga rättigheter. Detta är så tydligt för hvar och en, som studerar Amerikas historia eller politik, att det icke behöfver bevisas. Vi hafva en naturlig böjelse för frihet: den amerikanska idéen är frihet, naturliga rättigheter. Följaktligen synes det speciella arbete, Försynen förelagt oss, vara detta — organiserandet af menniskans rättigheter. Detta är ett problem, hvars lösning i nationell skala hittills är oförsökt i mensklighetens historia. Ofta nog hafva försök blifvit gjorda i teokratier, monarkier och oligarkier att organisera presters, konungars och adelsmäns maktfullkomligheter, de der voro grundade icke på menskliga pligter och menskliga rättigheter, utan endast på de starkes sjelfviskhet. Man har ofta nog organiserat menniskans makt, men icke hennes rätt. Man kan med bestämdhet påstå, att aldrig något försök blifvit gjordt i natio-

nell skala att organisera menniskans rättigheter såsom menniska; rättigheter, grundade i tingens väsende; rättigheter, icke härledda från ett godtyckligt fördrag menniskor emellan, icke ärfda från förgångna generationer eller skänkta af parlamenter och konungar och stadfästade genom deras pergamentsakter; utan rättigheter, direkte härledda från Gud, pligtens upphofsman, rättens källa, och oss tillförsäkrade i vårt eget väsendes stora frihetsbref.

Vid första påseendet skulle det kunna synas, som detta icke vore Amerikas egendomliga skaplynne, som dess grundidé och förelagda värf vore helt andra. Det är sannt, att vårt handlingssätt såsom nation i många fall afviker från regeln, och att vårt lopp är lika slingrande som Rio Grande; det är sannt, att Amerika stundom synes förakta friheten, och att vi sälja bort tre millioner menniskors frihet för mindre än tre millioner bomullsbalar om året; sannt, att vi ofta med vett och vilja förtrampa de obestridligaste och heligaste rättigheter: dock, om man följer hela utvecklingen af Amerikas karaktär och historia, finnas der inga drag trots undantagen så framstående som denna frihetskärlek, denna frihetsidé och denna sträfvan att organisera det rätta. Det finnes många underordnade egenskaper, som leda sitt ursprung ur våra omständigheter, icke ur vår själ, och af hvilka somliga stå i strid med nationens idé och verksamhet, under det att andra åter underlätta utförandet af det henne af Försynen förelagda arbetet. Dessa äro tidstecken; och det är vigtigt att vi egna de mest framstående utaf dem en sorgfällig uppmärksamhet. Vi skola i sanning träffa ganska slående motsägelser.

Först märka vi en viss otålighet i fråga om auktoritet. Allting måste gifva skäl för sig och visa orsaken till sin existens. Vi låta icke gerna befalla oss, åtminstone icke af andra, än dem vi sjelfva bestämt oss för att lyda. Om någon säger: "du skall", eller "du får icke", fråga vi genast: "hvem är du?" Häraf uppkommer en skenbar vanvördnad. Skophatten, auktoritetens symbol, hvilken ingaf våra fäder en helig fruktan, åtnjuter ingen aktning med mindre han betäcker en *man*, och då är det mannen vi hedra och icke skophatten. "Jag skall klaga öfver er hos styrelsen", sade

menniskorna. Sålunda undergår en nationaltyp oupphörligen nya modifikationer; nya variationer spelas alltjemnt, men på samma gamla strängar och på samma gamla melodi. En gång gjorde omständigheterna hebräerna till ett herdefolk, nu hafva de gjort dem till handlande; men de bibehålla ännu samma förtröstan till Gud och samma nationella afsöndring, som karaktäriserat dem af gammalt. Om man betraktar joniernas, romarnes eller saxarnes historia, skall man finna enhet i nationalkaraktären och en fortvaro i idé och verksamhet, men uppträdande midt i en mångfald af vexlande former; ty under det att de grundegenskaper, som bestämt deras plats i menskligbetens utveckling, alltid förblifvit desamma, hafva underordnade egenskaper — känslor, tankar, handlingar — förändrats allt efter olika tiders olika skaplynne. Nationens *kurs* sattes på en viss punkt, men hon gick än till höger, än till venster om linien, seglade än med stor, än med liten segelmassa, än fort, än långsamt, alltefter som hon drefs af vind och våg: ja, stundom ligger det nationella fartyget stilla och "stampar" med "bogen mot vinden", obekymradt om sin bestämmelseort; men när stormen laggt sig, återtager det sitt lopp. För en ytlig betraktare kan det synas drifva omkring utan något bestämdt mål.

Det mest framstående karaktärsdraget hos amerikanska nationen är kärlek till friheten, till menniskans naturliga rättigheter. Detta är så tydligt för hvar och en, som studerar Amerikas historia eller politik, att det icke behöfver bevisas. Vi hafva en naturlig böjelse för frihet: den amerikanska idéen är frihet, naturliga rättigheter. Följaktligen synes det speciella arbete, Försynen förelagt oss, vara detta — organiserandet af menniskans rättigheter. Detta är ett problem, hvars lösning i nationell skala hittills är oförsökt i menskligbetens historia. Ofta nog hafva försök blifvit gjorda i teokratier, monarkier och oligarkier att organisera presters, konungars och adelsmäns maktfullkomligheter, de der voro grundade icke på menskliga pligter och menskliga rättigheter, utan endast på de starkes sjelfviskhet. Man har ofta nog organiserat menniskans makt, men icke hennes rätt. Man kan med bestämdhet påstå, att aldrig något försök blifvit gjordt i natio-

nell skala att organisera menniskans rättigheter såsom menniska; rättigheter, grundade i tingens väsende; rättigheter, icke härledda från ett godtyckligt fördrag menniskor emellan, icke ärfda från förgångna generationer eller skänkta af parlamenter och konungar och stadfästade genom deras pergamentsakter; utan rättigheter, direkte härledda från Gud, pligtens upphofsman, rättens källa, och oss tillförsäkrade i vårt eget väsendes stora frihetsbref.

Vid första påseendet skulle det kunna synas, som detta icke vore Amerikas egendomliga skaplynne, som dess grundidé och förelagda värf vore helt andra. Det är sannt, att vårt handlingssätt såsom nation i många fall afviker från regeln, och att vårt lopp är lika slingrande som Rio Grande; det är sannt, att Amerika stundom synes förakta friheten, och att vi sälja bort tre millioner menniskors frihet för mindre än tre millioner bomullsbalar om året; sannt, att vi ofta med vett och vilja förtrampa de obestridligaste och heligaste rättigheter: dock, om man följer hela utvecklingen af Amerikas karaktär och historia, finnas der inga drag trots undantagen så framstående som denna frihetskärlek, denna frihetsidé och denna sträfvan att organisera det rätta. Det finnes många underordnade egenskaper, som leda sitt ursprung ur våra omständigheter, icke ur vår själ, och af hvilka somliga stå i strid med nationens idé och verksamhet, under det att andra åter underlätta utförandet af det henne af Försynen förelagda arbetet. Dessa äro tidstecken; och det är vigtigt att vi egna de mest framstående utaf dem en sorgfällig uppmärksamhet. Vi skola i sanning träffa ganska slående motsägelser.

Först märka vi en viss otålighet i fråga om auktoritet. Allting måste gifva skäl för sig och visa orsaken till sin existens. Vi låta icke gerna befalla oss, åtminstone icke af andra, än dem vi sjelfva bestämt oss för att lyda. Om någon säger: "du skall", eller "du får icke", fråga vi genast: "hvem är du?" Häraf uppkommer en skenbar vanvördnad. Skophatten, auktoritetens symbol, hvilken ingaf våra fäder en helig fruktan, åtnjuter ingen aktning med mindre han betäcker en *man*, och då är det mannen vi hedra och icke skophatten. "Jag skall klaga öfver er hos styrelsen", sade

ganska populär politikus i Amerika just nu, sittande på denna klifstätta mellan heder och vanheder och, lik det blanka bladet mellan gamla och nya testamentena, hörande till ingendera sidan. Det låter roligt nog att höra en persons lämplighet för presidentskapet försvaras på den grund, att han icke eger några bestämda öfvertygelser eller idéer!

Det fanns en gång en man, som sade att han alltid ljög, så snart det kunde gagna hans enskilda intresse. Det är skada att han gått till sina fäder för längesedan. Han tycktes född till partipolitikus i Amerika. Han skulle hafva bildat ett stort parti, ty han omvände många innan han dog och lemnade efter sig en talrik skara anförvandter, ifrigt sysselsatta med att utgifva tidningar, skrifva adresser till folket och att affatta "beslut."

Det måste förefalla en främling temligen egendomligt, att en *republik* under fem sjettedelar af sin tillvaro har en slafegare till president, och att de flesta vigtiga embeten uteslutande beklädas af andra slafegare; temligen öfverraskande att alla predikstolar och de flesta tidningar äro för slafveriet, åtminstone icke emot det. Men så är förhållandet. Hvar och en känner amerikanska regeringens karaktär under de förflutna åren och de politiska partiernas.

"Sådan herre sådan dräng" var ett sannt ordspråk i Gamla England, och "sådant folk, sådan styrelse" är ett sannt ordspråk i Amerika; sannt just nu. Skulle ett folk, som visste hvad det ville, någonsin välja "degansigten" — ett folk, som älskade Gud och menniskan, någonsin välja representanter, som icke fråga efter hvarken sanning eller rätt? Då och då kunde det väl hända, ty äfven de klaraste ögon kunna få dam uti sig; men skulle det välja sådane män oupphörligt? Folket är alltid troget representeradt; våra representanter representera oss verkligen, och detta i flere afseenden än de få betalt för. Kongressen och kabinettet äro tvenne termometrar, upphängda i hufvudstaden, för att visa temperaturen hos den nationella sedligheten.

Men midt ibland denna allmänna osäkerhet framstå likväl tvenne hufvudgrundsatser såsom erkända af alla våra

politiska månglare: "älska ditt parti högre än ditt land och dig sjelf högre än ditt parti." Det finnes, det är sannt, verkliga statsmän ibland oss, män, hvilka älska rättvisan och göra det rätta, men de tyckas förlora sig i mobben af dussinpolitici och tidningskannstöpare.

Alldenstund nationen älskar friheten öfver allting, är namnet *demokrati* ett favoritnamn. Ett parti, som förklarade sig antidemokratiskt, skulle icke kunna hålla sig uppe i tolf månader. Helgon och syndare, statsmän och kannstöpare, båda älska detta namn. Häraf kommer det sig, att demokratien hos oss har tvenne sidor, hvardera med sin mönsterbild och sitt motto. Den enes motto är detta: "Du är så god som jag, låtom oss hjelpa hvarandra." Denne representerar independensförklaringens och nya testamentets demokrati; dess sinnebild är en fri skola, der barn af alla samhällsklasser mötas, för att under ledning af bildade kristna menniskor uppfostras till förstånd, hjerta och själ. Den andra har till motto: "Jag är så god som du, gå ur vägen." Dess sinnebild är krogrummet — smutsigt, stinkande, uppfyldt af tobaksrök och druckna, bullersamma grälmakare, nyss återkomna från mexikanska kriget och färdiga för en "buffeljagt" eller att ge sig ut som kapare eller att gå åstad och plundra hvar och en som är bättre upp än de, i synnerhet om han derjemte äfven är bättre. Denna demokrati är just icke egentligen förklaringens eller nya testamentets, utan — lika godt hvilkens.

Ett annat tidstecken är den häftighet, hvarmed vi lefva och uppgöra våra planer. Detta visar sig i våra tal och handlingar, i våra spekulationer, i de mera allvarliga sekternas "väckelser", i våra handelsföretag och i folkets hela karaktär. Allt hvad vi göra, göra vi till öfverdrift. Det visar sig i vår förhoppningsfullhet; intet folk har satt sig ett så högt mål före. Icke nöjda med halfva kontinenten, vilja vi äfven tillegna oss den andra. Det ligger i vårt lynne, att vara otillfredsställda med allt hvad vi uträttat. Någon har yttrat, att vi voro alltför fåfänga för att vara stolta. Det är icke fullkomligt så; vår nationalidé står så högt öfver oss, att hvarje arbete vi fullgöra synes oss ringa och lågt. Den

amerikanska anden lemnar sitt verk så snart det är fullbordadt. Så försmår hvar stor konstnärssjäl att bo i sin fulländade skapelse, ty den synes för låg för hennes drömmar. Våra fäder ansågo revolutionen för ett stort arbete; det ansågs en gång för någonting märkvärdigt, att grundlägga denna lilla koloni på Nya Englands kust — men det unga Amerika blickar framåt mot andra revolutioner och känner sig ega mången Plymouth-koloni i sitt bröst. Om andra nationer beundra våra verk, äro vi sjelfva missnöjda och undra på att vi icke gjort mer. Vår nationalidé går om vår erfarenhet och all erfarenhet. Vi började vår tillvaro som nation med att trotsa all historia — ty hon sade: "En republik i stor skala är en omöjlighet." Vårt framåtskridande har emedlertid ådagalaggt, att vi hade rätt, då vi genombröto det förflutnas skrankor. Nationens politiska idéer äro transcendenta, icke empiriska. Menskligheteus historia kunde icke rättfärdiga independensförklaringen och dess stora stadfästelse af den nya idéen: nationen gick förbi menskligheteus historia och vädjade till den menskliga naturen.

Vi äro mera sjelfständiga än logiska; vi hafva idéer snarare än fakta och exempel. Vi drömma mera än vi minnas och ega alltså många talare och poeter eller åtminstone rimsnidare, men få antiqvarier och lärda i egentlig mening. Vi reflektera mindre än vi uppgöra planer. Vi äro den mest intuitiva af de nyare nationerna. Just det partiet inom politiken, som eger minsta bildningen, är rikast på idéer, de der en dag skola öfvergå till fakta. Stora sanningar — politiska, filosofiska, religiösa — ligga glödande på djupet af mången ynglings hjerta; han kan icke bevisa deras lagliga börd eller deras sanning; men han *känner* att de äro sanna. En man, uppfylld af nya sanningar, finner alltid hos oss ett lyssnande auditorium. Många saker som bjudas oss, förklädda såsom sanningar, kunna visserligen under sådana omständigheter för en tid bli gångbara såsom äkta, men deras bräkande förråder dem snart. Det hopp, som väckes af detta starka lif och denna inre åskådning af sanningar, är ett nationaldrag. Det ingifver mod, företagsamhet och styrka. De som tro att de kunna, de kunna. Vi förtrösta på vår

stjerna; andra nationer må se henne eller icke, vi veta att hon finnes deruppe ofvan molnen. Vi tveka icke för vågsamma försök. Vi skicka femtio tusen soldater för att eröfra ett land med åtta à nio millioner innevånare. Vi äro färdiga till allt och tro oss vuxna hvad det vara må. Ynglingen är öfverdådig, ty han hoppas allt och minnes icke mycket; han är lättretlig och älskar retelser; ombyte af arbete är hans hvila; han är het och bullersam, sangvinisk och orädd, begåfvad med denna tapperhet, som kommer af ett varmt blod och omedvetenhet af fara; han vet icke till hvilken hård, seg och sur gammal verld han blifvit född. Vi äro en nation af ynglingar. Vi talade om att annexera Texas och Norra Mexiko, och vi gjorde båda delarna; nu gripa vi efter Cuba, Central-Amerika — hela kontinenten — och tala om en jernväg till Stilla Hafvet såsom ett obetydligt företag. Våra nationalbragder äro visserligen stora, men våra förhoppningar och löften ännu större.

Om detta starka lif och detta mäktiga hopp hafva sina goda sidor, hafva de ock sina onda; med många af ynglingens förträffliga egenskaper hafva vi ock hans fel — öfverdåd, brådska och ytlighet. Våra arbeten äro sällan väl gjorda. De engelska manufakturarbetena äro utförda med en viss solid redbarhet, de franska ega ett visst utseende af elegans och förfining; de amerikanska sakna båda delarna. Man säger att Amerika uppfinner de flesta maskinerna, men England förfärdigar de bästa. Vi sakna äldre nationers lugna tålamod. Vi äro i en ständig brådska, morgon, middag och qväll. Vi äro otåliga under arbetet, men giriga på resultatet; så att vi göra hastiga experimenter, men långa redogörelser och tala mycket, ehuru vi säga litet. Vi glömma, att en nykter metod är ginaste vägen till målet, och att den, som, innan han beger sig i väg, tager reda på hvart han skall gå och hvilken väg, kommer lättare fram, än den som uppgör dessa saker under vägen. Snabbhet är hvad som mest fordras hos oss. Det säges, att man kan känna igen ett amerikanskt fartyg på långt håll på dess stora segelmassa. *Utan ceremoni, redo på fläck* äro populära attributer. *Qvickt skall det gå* vore ett symboliskt motto för nationen i våra

dagar, såsom framställande en sida af vår karaktär. Vi äro snabba vid våra öfverläggningar; regeln "en timme" åt hvar talare visar sig tillfredsställande i kongressen. En komité af brittiska parlamentet använder två à tre gånger så lång tid som vi på att samla fakta, undersöka dem och göra dem begripliga, men mindre tid än vi på att hålla tal efter redogörelsen; der äro talen till för att underlätta ärendets behandling, under det att man här vore frestad att tro, oaktadt vårt allvar, det ärendet vore till för att underlätta talandet. En stat reviderar sina lagar med en snabbhet, som förvånar en europé. Dock medför hvarje revision någon förbättring, och hvad som befunnits godt i en stats konstitution och lagväsende, antages skyndsamt af de öfriga, under det att hvarje ny stat i Norden blir mera demokratisk än sina företrädare.

Vi äro så ifriga med vårt arbete, att vi icke hafva tid till nöjen. Vi hafva blott en à två högtider om året, och äfven då äro vi allvarsamma och reformatoriska. Jonathan anser det för en ganska högtidlig sak att vara glad. En fransman yttrade, att vi egde blott tvenne nöjen i Amerika — teologi för qvinnorna och politik för männen; predikningar och voteringar. Om detta är sannt, kan det bidraga att förklara den omständigheten, att de flesta män få sin teologiska bildning från sina hustrur och qvinnorna sin politik från sina män. Ingen nation har någonsin försökt att så afhålla sig från alla förströelser. Vi hafva ingen tid öfrig för lek och skämt och gå sålunda förlustiga om mycket af lifvets poesi.

Vi rusa från skolan till de praktiska bestyren. Vi brådska med affärerna; vi vilja bli rika ögonblickligen och skapa en förmögenhet i ett drag, skapande och förlorande den två à tre gånger under vår lifstid. "Sakta och vackert går säkert och långt" är icke ett ordspråk i vår smak. Vi äro det mest rastlösa folk. Huru vi trängas i vagnar och på ångbåtar! Ett lokomotiv skulle vara en passande sinnebild af vår kokande och sjudande ande. I våra stora städer synes lifvet likna en oafbruten flykt. Icke nöjda med att äflas

hela långa dagen, kunna vi icke, när qvällen kommer, sitta stilla, utan hafva skaffat oss ryckverk på våra stolar.

Allt är brådska, från garfvandet af en hud till uppfostrandet af en pojke; och den gamla sägen skär lika skarpt nu som förr — "ju mera brådtom, ju större brådska." En ung spoling, oskyldig i allt hvad på visdom ankommer och af en omtänksam fader instufvad vid en akademi, i en juristskola eller ett prestseminarium till dess hans skägg skall börja växa, knotar öfver de få år han måste öda bort derstädes under afvaktan af denna operation. Hans sats är "att göra en sked eller förderfva ett horn"; han längtar att komma ut i verlden, för "att göra lycka" eller "göra godt", såsom han kallar hvad hans fader bättre benämner "göra dumheter att ångra och ställa till förargelse." Så rusar han in i lifvets strid, utan att vara rustad, och skulle vilja flyga upp ända till himlen, denne unge Icarus, innan hans vingar ännu äro halffjädrade. Vi tyckas ega föga böjelse för grundlighet. I våra skolor likasom på våra jordegendomar fara vi öfver mycken mark, men fara öfver den på fusk.

I vår uppfostran sträfva vi icke att förvärfva så mycken bildning vi kunna, utan den minsta möjliga, hvarmed vi kunna slå oss fram. Ett fartyg med för stor tackling och för liten ballast vore en ganska passande sinnebild för många ibland oss. I intet land är det så lätt att vinna rykte för lärdom — samlade tankar, emedan så få egna sig åt detta samlande. I detta afseende hafva vi en kort måttstock. Sålunda kan den, som gått långt i en sak, vara säker om att bli hedrad, men en man af mångsidig och vidtomfattande förmåga löper lätt fara att bli underskattad. En Spurzheim skulle röna en varm välkomsthelsning, under det att en Humboldt skulle bli misstänkt för ytlighet, alldenstund vi icke ega något mått att mäta honom efter. Men i intet land i verlden är det så svårt att vinna rykte för vältalighet, ty vi hafva många, som tala och tala väl. Det är förvånande att höra, med hvilken naturlig styrka och skönhet den unge amerikanaren träder upp och håller tal. En hattmakarlärling eller skomakargesäll skall på ett nykterhets- eller anti-

slafverimöte tala ord, rena och djupa som yxhugg. Landet svärmar af talang mest der bildningen är minst aktad — i Vestern och Södern.

Vi hafva i fråga om de hvita medborgarne försäkrat oss om nationell verksamhetsenhet, utan att synnerligen hafva kringskurit den individuella verksamhetsmångfalden, och hafva sålunda temligen nära löst ett problem, vid hvilket andra nationer så ofta stått rådvilla; vi hafva bragt den centripetala kraften, regeringen och lagarna, och den centrifugala, massan af individer, i jemnvigt. Om man förbiser de tre millionerna slafvar eller en sjettedel af hela befolkningen, kan problemet anses såsom ganska väl löst. En följd af detta förhållande är, att i intet annat land finnes så mycken duglighet, vaken och i rörelse. I Södern har man frambragt denna enhet genom att uppoffra alla de tre slafmillionernas rättigheter och nästan alla den andra färgade befolkningens. I despotiska länder åstadkommes denna enhet på bekostnad af den individuella verksamhetsmångfalden och allas, med undantag af despotens och hans favoriters, frihet. Sålunda qväfves en stor del af nationens styrka i statens bojor, under det att hon här är vänskapligt stämd mot institutioner, som äro vänskapliga mot henne, går till sitt arbete och bevisar sin tillvaro i en omätlig tillväxt af rikedom och trefnad öfver hela Norden, der det icke finnes någon klass så förtryckt, att den icke kan resa sig. Man måste förvåna sig öfver den skicklighet och allmänna duglighet, som man träffar öfverallt i Norden, der hvar man har någon bildning, läser sina tidningar, sköter sina affärer och talar med en viss insigt i många ämnen — synnerligast politiken och teologien. Med afseende på denna allmänna intellektuella duglighet och förmåga att hjelpa sig sjelf synes massan af folket stå långt framom hvarje annan nation. Men på samma gång kunna våra vetenskapsmän, hvilka alltid representera nationens högre medvetenhetsformer, icke tåla någon jemförelse med Englands, Frankrikes och Tysklands vetenskapsmän, män, hvilka äro fullt utrustade för sitt kall. Detta är en stor förebråelse och en stor olycka för oss, ty vi behöfva de fullkomligaste ledare, att de med sin eftertanke måtte styra den nationella

lifskraftens hetta. Vår litteratur svarar icke mot deras behof; vi ega inga store män på detta område — Irving, Canning, Cooper äro inga namn att göra besvärjelser med inom litteraturen. Man läser tjocka volymer tillegnade amerikanska skalder eller prosaiska författare och finner till sin förvåning många namn, hvilka man aldrig hört talas om förut; men när man bläddrar igenom deras arbeten, känner man sig lugn och tröstar sig öfver förlusten.

Den amerikanska litteraturen kan delas i två afdelningar: den varaktiga litteraturen, som tryckes i böcker, hvilka stundom genomlefva flera upplagor; och den försvinnande litteraturen, hvilken framträder endast i form af tal, pamfletter, öfversigter, tidningsartiklar och dylika tillfälliga produktioner. Vår varaktiga litteratur är i allmänhet ytlig, matt och svag, den är icke *amerikansk*, den är icke genomträngd af våra idéer, vårt förakt för all auktoritet eller vår filosofiska böjelse, icke ens af vår osäkerhet i fråga om grundprinciper, ännu mindre af vår nationalkraft, våra förhoppningar och friska inre åskådningar af det sanna. Den är en eländig imitation. Der finnes ingen frihetskänsla. Vår verkliga nationallitteratur återfinnes nästan endast i tal, ströskrifter och tidningar. De sednare äro nära nog rent amerikanska, de äro speglar, i hvilka vi se en icke så synnerligen smickrande bild af vår sedlighet och våra seder. Dock är målningen trogen: denna pöbelaktighet, denna svulstighet, denna skrytsamma häftighet, denna liknöjdhet i fråga om sanning och rättvisa, denna missaktning för rätt och pligt utgöra en del af nationens dagliga lif. Våra tidningar äro låga och "gudlösa ända till brottslighet"; endast i denna punkt äro de *oamerikanska*. De framställa likväl, och detta i rikt mått, de fyra egenskaper vi förut omnämnt såsom betecknande för vårt tidehvarf. Äfven våra talare äro i allmänhet *amerikanska* både i godt och ondt. Då och då uppträder någon, som har studerat Demosthenes hos Leland eller Francis och tagit sin kännedom om de gamla mönstren ur andra hand: en man som begagnar lärda fraser och tror sig originell och klassisk, derföre att han kan citera en rad eller så af Horatius i ett representanthus i Vestern, utan att

få så många ord oriktiga, som hans referent; men sådana män äro sällsynta, och med tillbörligt afdrag för dem äro alla våra talare temligen fullkomliga amerikanare — något uppblåsta, heta, stundom lysande, hoppfulla, omedelbart åskådande, rika på halfva sanningar, fulla af stora idéer, ofta inkonseqventa, stundom grofva, patriotiska, fåfänga, sjelfförtröstande, öfverdådiga, starka och karlavulna. Naturligtvis äro de flesta af våra tal råa, skräflande och värdelösa; men vi hafva dock frambragt några storartade vältalighetsprof, friska, originella, *amerikanska* och splitter nya.

Så är icke fallet med den mera lärda, utarbetade och förfinade litteraturen; den är hufvudsakligen en imitation, icke infödd. Stundom, såsom hos Channing, äro tanke och hopp amerikanska, men form och färgläggning gamla och utländska. Vi våga icke vara originella; vår amerikanska gran måste qvistas efter den engelska idegranens sirliga mönster, oaktadt trädet blöder för hvarje hugg. Poeten stämmer sin lyra efter Goethes, Miltons, Popes eller Tennysons harpa. Hans sånger skulle taga sig bättre ut vid Rhen än vid Kennebec. De äro oamerikanska både till form och känsla; de andas icke vår luft, de dofta icke af vår mark. Derföre förefaller vår skald kall och fattig. Han älskar den gamla mytologien; talar om Pluto — Greklands djefvul, om ödets gudinnor och furier — det gamla Greklands trollpackor, men han skulle rodna öfver att i vers nämna vår djefvul eller tala om våra trollpackor, af fruktan att bli ansedd såsom den der trodde på hvad han skref. Moder och systrar, som gjort sig mycken möda och underkastat sig många förknappningar, för att kunna hålla den förhoppningsfulla ungdomen vid akademien, måste bläddra igenom hela klassiska ordboken, innan de kunna begripa hvart han tar vägen i sina rimmade utgjutelser. Vår skald är icke djupsinnig nog att inse, det Aphrodite uppsteg ur vanligt vatten, eller att Homer endast fiskade upp och gaf versens formfulländning åt torgprat, ammsagor och gammalt folks sqvaller i de joniska städerna; han tror, att hvad som är vanligt är orent. Alltså sjunger han om Corinth och Athen, som han aldrig såg, men har icke ett enda ord att säga om Boston, Fall River, Baltimore och

New-York, hvilka äro fullt så värdiga att besjungas. Han yrar om Thermopylæ och Marathon, men nämner icke ett ord om Lexington och Bunker Hill, Cowpens, Lundy's Lane och Bemis's Heights. Han älskar att tala om Ilyssus, om den "sakta smygande Mincius, bekransad af musikaliska rörstrån", men han sjunger icke om Petapsco, Susquehanna, Aroostock och Willimantick. Han talar om narcissus och tusenskönan, aldrig om Amerikas *leontodon* och blåögda gräsmattor; han sysselsätter sig med lärkor och näktergalar, men eger ingen tanke för bruntrasten och bofinken, hvilka hvarje junimorgon låta ett sådant tonregn nedfalla på hans affekterade hufvud. Hvilken lexa Burns gifver oss, då han tilltalar sin "grofva kardborrtistel", hans tusensköu, "du lilla karmosinfärgade taggiga tingest", och upptäcker en underbar poesi i den råtta, hvars bo hans plog vältrade igen! Ja, huru skönt har icke äfven vår ljufva skald besjungit vår egen gröna flod, vår vattenfågel och den blå, befransade gentianan, höstdagarnas stolthet.

Hittills ega vi, i trots af en stor läsande publik, ingen varaktig litteratur, som motsvarar den amerikanska idéen. Måhända är tiden ännu icke mogen derför. Idéen måste organiseras i handlingar, innan hon framträder såsom klassisk i ord; men ännu hafva vi ingen sådan litteratur, som afspeglar ens ytan af det amerikanska lifvet, åtminstone ingen, som tecknar vår höga lifstemperatur, våra förhoppningar eller ens våra dagliga göranden och låtanden, på samma sätt som Odysséen målar det gamla grekiska lifvet eller Don Quixote och Gil Blas det spanska. Litterära personer äro vanligen blyga; våra veta, att de ännu icke äro fullfjädrade, och våga icke flyga bort från fäderneträdet, utan hoppa rädda från gren till gren. Våra skriftställare älska att smyga omkring i skuggan af något gammalt rykte, icke djerfva nog att svinga sig upp i den obevingade rymden, eller att sjunga om de ting, som nu äro, här omkring oss, upphöjande *vårt* lif till klassiskt lif. Sålunda, saknande både en hög bildnings behag och den amerikanska tankens kraft, blifva de svaga, kalla och fattiga; de äro "nyfikna, icke vetgiriga, icke noggranna, men småaktiga." Alltför högmodiga att vara visa, alltför

olärda att vara eleganta, alltför kritiska att kunna skapa, föredraga de ett dumt yttrande, som är gammalt, framför ett nytt talesätt eller ett naturligt uttryck af en ny sanning. I ett enda amerikanskt arbete — och detta ett ryktbart — finnes öfver sextio liknelser, men icke en enda originell och alla matta. Några få personer, medvetna af detta fel, denna synd mot litteraturens heliga anda, gå till en motsatt ytterlighet och äro amerikangalna; de tala med flit ohyfsadt, skrifva massor af vers och slå allt hvad de orka sina ostämda, skrällande harpor. Några ytterst få äro amerikanska utan galenskap. Bland dem framstår en, på samma gång filosof och skald, i hvilkens skrifter "forntidens vishet strålar med nyfödd skönhet", en man, hvilken riktat ett i ordets bästa mening rent amerikanskt snille med en kosmopolitisk bildning och en litterär skicklighet, som vore underbar i hvarje land *). Men om Amerikas litteratur i allmänhet och om honom i synnerhet skall jag tala mera vid ett annat tillfälle.

Ett annat framstående drag är vår öfverdrifna kärlek till materiella ting. Den är mer än en kärlek till det nyttiga, mer än ett det nyttigas föredragande framför det sköna. Puritanen vid Plymouth skaffade sig ett åkerfält, en kålgård och ett potatisland, innan han satte sig ned att spela fiol. Han hade varit en dåre i annat fall. Det vore en dålig hushållning och en dålig smak att ega målare, bildhuggare och musici, innan man sörjt för de första kroppsliga behofven. Men vårt fel i detta afseende är, att vi alltför mycket sätta lifvets behag i blott materiella ting — hus, egendomar, välförsedda bord och eleganta möbler — icke tillräckligt i *menniskan*, i dygd, vishet, snille, religion, själsstorhet och en ädel lefnad. Vi sätta ett fullkomnande af medlen för en sannt mensklig karaktärsutveckling som målet — den sannt menskliga karaktären sjelf. Dock fanns i en Shakespeares, en Miltons, en Franklins hushåll endast en sak, som var värd att omtalas — sällsamt att säga, var det just husbonden sjelf. En rik man ur hopen ville en gång visa sin vagn och

*) Det är tydligt att Parker här menar Ralph Waldo Emerson. *Öfvers. anm.*

sitt fyrspann och gjorde sin första tur på en af de största handelsgatorna i en stor stad i Nya England. "Hur präktigt du mår i din nya fyrspännare", sade en af hans gamla vänner, som icke var fullt så rik. "Ja", blef svaret, "så präktigt som en ekoxe i en guldsnusdosa." Alla af hans slägtingar visa icke samma samvetsgrannhet och urskilning i sin sjelfkännedom.

Denna praktiska materialism är oss till stor skada. Vi tro icke, att en man kan vara fattig och stor på samma gång. Sålunda se vi en stor man sälja sig för litet penningar, och man anser det för "en god affär." En framstående man, som berömde en målare, sammanfattade sitt omdöme i dessa ord: "Ja herre, han har laggt ihop tjuge tusen dollars på sina taflor." "Betydligt mera än Michael Angelo, Leonardo och Raphael tillhopa", kunde man hafva svarat. Men det är lättare att väga penningpungar än konstnärsfärdighet. Det var ett karaktäristiskt loford, ett som gafs i Boston åt en utmärkt amerikansk skriftställare, att hans bok inbragt honom mera penningar, än någon hittills erhållit för ett originalarbete här i landet. "Handeln", sade mr Pitt, "har kommit in i båda parlamentshusen, och privilegiet måste afgå" — privilegiet på vett och snille icke mindre än på rang. Prester värdera sin egen och sina medbröders vigt och betydelse icke efter sina apostoliska gåfvor eller ens sin apostoliska succession, utan efter löneinkomsterna.

Man kan invända, att detta fel äfven vidlåder alla andra nationer. Men skilnaden är denna: hos andra nationer sättas en menniskas tillhörigheter framför menniskan sjelf; sålunda är en materialism, som upphöjer menniskans tillfälliga bestämningar — rang, rikedom, börd och dylikt — öfver *menniskan*, icke oförenlig med Englands och Österrikes idé. I Amerika är den en motsägelse. Dessutom finnes i de flesta civiliserade länder en klass af menniskor, hvilka lefva af ärfda rikedomar och egna sig åt politik, konst, vetenskap, litteratur, och som sålunda höja sig öfver den blott materiella lyx, som omgifver dem. Denna klass har ofta tillfogat samhället djupa sår, hvilka länge bulna och leda slutligen till allvarsamma rubbningar i systemet, men på samma gång frälsar den en nation från förebråelsen för en blott pöbel-

aktig materialism; den har varit en källa till hyfsning och har fostrat till lif mycket af den visdom och skönhet, som derifrån spridt sig öfver hela verlden. I Amerika finnes ingen sådan klass. Unge män, som ärfva rikedom, vända sig sällan till någonting ädelt; de förvandla antingen sina talanger i guld eller sitt guld i husgerådssaker, viner och konfektyrer. En ung man med rikedom vet icke hvad han skall göra hvarken med den eller sig sjelf; en rik ung qvinna tyckes icke hafva någon annan resurs än giftermål! Dock måste man erkänna, att åtminstone i en del af Förenta Staterna rikedomen frikostigt utflödar till understöd för allmänna uppfostringsanstalter.

Det är svårt här för en vetenskapsman att lefva af sina tankar. Var Bowditch en af tidehvarfvets största mathematici? Han nödgades stå i spetsen för ett lifränteförsäkringskontor. Om Sokrates skulle träda upp och göra i penningar och öfverlista penningmäklarne, som han fordom öfverlistade sofisterne, och procenta lika bra som andra, vi skulle anse honom för en stor man. Men om han följde sin gamla lefnadsplan, hvad skulle vi då veta om honom?

Manligheten får stå tillbaka för rikedomen. "Hvilket präktigt hus det der", säger man ofta, "hvilket möblemang, hvilken middag." "Men husets egare!" "Ja, hvarje sten i muren skrattar åt honom. Han har förstört hela sitt eget jag på att samla ihop detta sken, och nu är jaget tomt och gäckar sin egare; han liknar den symboliska likkistan vid den egyptiska festen." "O menniska!" säger betraktaren, "hvarföre icke förse dig med ett förnuft och ett samvete, ett hjerta och en själ, innan du samlade ihop all denna metall och mahogny, dessa stekar och viner?" Den stackars karlen skall svara: — "Hvad, herre, det fanns inga sådana saker på torget!" Ynglingen säger icke: "först af allt vill jag bli en man, och när jag blifvit detta, då vill jag skaffa mig den eller den saken", sålunda sättande det angenäma efter det väsentliga. Nej, han säger: "först af allt, med lock eller pock, vill jag ha penningar, manligheten får komma efter bäst han vill." Han får dem; ty seg och hård, som den gamla verlden är, är hon ändock

temligen flytande inför en stark man, som beslutsamt brottas med svårigheterna och som satt sig i sinnet att simma igenom; de kunna tvingas att tjena honom. Han har samlat penningar, men *mannen* har dunstat bort under denna process; när du ser efter, finnes han icke der. Visserligen, andra nationer hafva gjort detsamma före oss, vi endast upprepa experimentet. Den gamla likformighetens djefvul säger till vår amerikanska Adam och Eva: "Gören detta, och J skolen varda såsom gudar" — ett löfte troligen lika mycket att lita på, som det djefvulen gaf i begynnelsen. En man är ämnad till någonting mer än ett bihang till en stor förmögenhet, och en qvinna till någonting mer än en rik hushållerska.

Jemte denna stötande materialism efterhärma vi den utländska feodalaristokratiens olater och göra härigenom vår pöbelaktighet ännu löjligare. Vi fika efter rikedom, som icke är någonting annat än hoplagdt arbete, och vi äro stolta att ega den; men på samma gång blygas vi för arbetet, som är rikedom under tillväxt. Med allt vårt prat om demokrati, är arbetet mindre aktadt i Boston, än i Berlin och Leipzig. Välmående personer frukta att deras barn skola vända sig till skomakeriet eller något annat aktningsvärdt och nyttigt handtverk. Man gör sig föga möda med att höja den egentligen såkallade arbetande klassens lefnadsställning eller att förbättra deras sedlighet och vanor. Den starke bemödar sig om att han sjelf och hans barn måtte undgå denna ställning. Vi anse icke alla platser lika aktningsvärda, om de aktningsvärdt skötas; vi hafva ingen lust att jemna lifvets bördor, att det icke måtte bli någon förnedrad klass, ingen nedtyngd under arbetets förbannelse, ingen under sysslolöshetens. Det är populärt att göra donationer till en akademi, vulgärt att intressera sig för folkskolor. Friheten är ett faktum, jemnlikheten ett ord, och broderskapet — det rör oss icke.

I denna äflan efter materiell rikedom och derpå beroende samhällsrang, är det ganska underhållande att betrakta de skiftande scenförändringarna; den enes sträfvan att komma sig upp och det förakt, hvarmed en annan stö-

ter honom tillbaka. En gammal man kan minnas då personer, hvilka nu äro de mest exklusiva och mest förgyllda, knappast hade en styfver i fickan och klagade öfver att de icke fingo den plats de sökte. Mannen, som lyckats, blyges nu öfver de trappsteg, som hjelpt honom upp. Gentlemannen, som kom till Boston för ett halft sekel sedan med alla sina verldsliga egodelar inknutna i en näsduk, skäms, när han tänker på att hans far var logarfvare eller smed eller skeppare i Barnstable eller Beverly, skäms tillika för sina fyrti eller femti kusiner från landet, märkvärdiga för ingenting annat än sina stora händer och sitt förträffliga minne; ja han skäms öfver sin egen ringa början och rynkar på näsan åt dem, som vilja arbeta sig upp på samma sätt som han. De engelska "snobbarne" kommo in med eröfraren och flyttade temligen tidigt öfver till Amerika, der de fortfarande trifvas utmärkt väl — de bilda det egentligen "konservativa partiet" i landet.

I följd af detta förakt för arbetet går det en viss tillgjordhet genom en stor del af det amerikanska samhällslifvet, som gör vår aristokrati simpel och föraktlig. Hvad, om Burns hade blygts öfver sin plog och Franklin glömt bort ljusformarna och vinkelhaken? Herr Simpa, som blifvit rik i dag, efterapar herr Spisöl, som blef rik i går, köper samma möbler, gör lika gentila bjudningar och anser sig "lika god som Spisöl hvad dag som helst." Ja han går ett stycke längre och sätter livré på sina betjenter med "simpornas vapen" på knapparna; men det nyupptäckta familjevapnet är ingen sinnebild af simpornas karaktär ej heller af deras ursprung och historia, endast af deras fåfänga. Herr Spisöl deremot ser ned på stackars Simpa och kröker föraktligt på läppen, kallar honom en "parveny", en "nybakad", en "plebej" och talar om honom såsom en af "den der sortens folk", "en man som folket är mest"; "god hushållare och väl i sina affärer, men simpel." På samma gång ser herr Spisöl upp till herr Tunnsprund, som blef rik i förgår, såsom en gentleman af gammal och *distingverad* familj och röner från detta håll samma bemötande, som han sjelf består sin venstra granne. Den verk-

lige *gentlemannen* är densamme öfver hela verlden. Vi sakna ingalunda sådana, men sådana som tro sig vara gentlemän, af dem hafva vi svärmtals. Det är ej underligt att obildade män, som resa här och äta våra middagar, skratta åt denna form af pöbelaktighet. Visare män inse dess orsak och förespå dess snara aftagande. Hvarje nation har sin aristokrati eller styrande klass: i somliga länder är den beständig, en blodsaristokrati; personer, hvilka härstamma från utmärkta krigare, ett rått tidehvarfs sjöröfvare och fribytare. Englands adel är stolt öfver sina fäders bragder och måla symboler deraf i sina familjevapen, barbarismens sinnebilder. Vår aristokrati stöder sina anspråk på rikedomen, en rikedom, vunnen icke genom plundring, utan genom arbete, klok hushållning och företagsamhet; den är följaktligen en rörlig aristokrati: det förra århundradets förnämsta familjer äro nu glömda, och deras efterträdare skola i sin ordning lemna rum åt nya namn. Nu är det ädlare att förtjena än att röfva, och arbete aktas mera än krig; men vi blygas för båda delarna, och söka gerna att dölja den ädla källan till vår rikedom. En guldets aristokrati är vida att föredraga framför den gamla, orörliga adeln af blodet, men den har ock sina egendomliga fel och brister: den har nyuppkomlingens oförskämdhet, föraktar sin egen stege, är hjertlös och saknar ädla grundsatser, svär och är ohyfsad. Denna rikedomslusta gör oss emedlertid en god tjenst och ger en eggelse åt hela nationen, som den väl behöfver, och drifver, om än bevekelsegrunden är låg, till ett oafbrutet framåtskridande. Det är en stor förtjenst hos en nation, att försäkra sig om alla de nyttiga, trefliga och sköna saker, som kunna förtjenas på redligt vis och som lända till gagn för menniskans både kropp och själ. Endast när rikedomen blir en afgud, och materiellt öfverflöd göres till mål i stället för medel, blir kärleken dertill ett ondt. Ingen nation var någonsin för rik eller för god hushållare, ehuru mången nation förlorat sin själ genom att lefva helt och hållet för sinnena.

Här och hvar se vi ädle män, som hålla sig på afstånd från denna pöbelaktiga kapplöpning; några rika, andra fattiga, men alla nöjda med att lefva för ädla ändamål, att försaka och spara för dygd, religion, sanning och rätt. Sådana män finnas alltid i hvarje tidehvarf och i hvarje land, men de höra öfverallt till undantagen. Emedlertid är det deras kall att underhålla den heliga elden i de ungas hjertan, i det de höja sig ur den hvardagliga mobben såsom ekarne resa sig öfver buskar och ormbunkar.

I fråga om dessa folkets härledda egenskaper, hvilka framstå såsom speciella tidstecken, visa sig många motsägelser, i det den ena egenskapen strider med den andra och ett harmoniskt jemnvigtsförhållande dem emellan saknas. Här finnas stora fel icke mindre än stora dygder. Kunna de nationella felen rättas? Med all visshet; de äro endast tillfälliga, härledande sig från våra omständigheter, vår historia, vår ställning såsom ett folk — sammansatt af olikartade elementer, nytt och förlagdt till en ny och otämd kontinent. De hafva icke sin rot i nationens själ, de ingå icke i vår grundidé, utan äro fiendtliga mot densamma. En dag skall vår otålighet att underkasta oss någon auktoritet och vår filosofiska böjelse leda oss till en rätt metod och denna till fasta grundsatser, och sedan skola vi införa stadga i vår nationella verksamhet. När man tager i betraktande den möda grundläggarne af den bättre delen af Amerika gjorde sig, för att befrämja religionens framsteg, när vi besinna huru dyrbar kristendomen är för allas hjertan, både de konservativas och radikalas — ehuru man ofta kallar kristligt hvad som ingalunda förtjenar detta namn — och då vi se huru sanning och rätt äro säkra om en slutlig seger; — synes det temligen klart, att vi en gång skola komma till sanna grundsatser, till universi lagar, Guds idéer — då skola vi ock bli förenade med Honom. När vår stora brist — bristen på stadgade grundsatser — blifvit botad, skall vår starka lifskraft med dess hopp och förtröstan utföra ett stort verk. Vi hafva redan försäkrat oss om ett hittills okändt öfverflöd af materiellt välstånd; intet land var någonsin så uppfyldt af

säd och boskap, klädnadsmaterialier, beqväma bostäder och allt annat, som behöfves för det kroppsliga lifvet. Begäret efter dessa saker, äfven då det går till öfverdrift, utgör en vigtig del af den hushållsplan, Gud uppgjort för menniskoslägtet; och ingenstädes framstå dess goda verkningar så tydligt som i Amerika, der på två generationer den vilde irländaren blir en anständig medborgare, ordentlig, nykter och förståndig. När detta arbete blifvit fullbordadt och äfven medan det såsom nu är i görningen, skola vi fortgå till förverkligandet af vår stora national-uppgift — organiserandet af menniskans oförytterliga rättigheter. Det hufvudsakliga hindret på denna bana är det afrikanska slafveriet; det stora undantaget i nationens historia — vår nationalsynd. När detta hinder blifvit undanröjdt, såsom det snart skall bli, skola vi lätt komma till rätta med de mindre, dermed beslägtade felen; då skall den sanning, landtreformatorerna, associationisterne, frihandlarne och andra skådat dunkelt eller klart, snart varda förverkligad. Men så länge denna vidunderliga synd icke är utrotad, finnes föga hopp om någon stor och beståndande nationalreform. De positiva hjelpmedel, vi förnämligast behöfva för detta arbete, äro för det första uppfostran, för det andra uppfostran och för det tredje uppfostran, en kraftfull utveckling af förnuft, samvete och känslor, af hela nationens religiösa förmåga.

Organiserandet af de menskliga rättigheterna och uppfyllandet af de menskliga pligterna är ett obegränsadt arbete. Om det någonsin skulle komma en tid, då detta arbete vore fullbordadt, då skulle menniskoslägtet hafva afslutat sin bana. Skall den amerikanska nationen fortgå med detta arbete, eller skall hon stanna, vända om, falla och dö? För mig synes det nära nog vara ett förräderi att betvifla, det oss väntar en ärofull framtid. Unga, som vi äro, och vrånga, hafva vi dock redan skapat ett verk, som verlden icke skall tillåta att gå under. En dag skola vi med djupare allvar rikta vår uppmärksamhet på handens rättigheter och organisera arbetet och konstfärdigheten; derefter på hufvudets rättigheter, i det vi vinnlägga

oss om uppfostran, vetenskap, litteratur och konst; och ändtligen hjertats rättigheter, i det vi uppbygga staten med dess lagar, samhällslifvet med dess familjer och kyrkan med dess menniskokärlek och gudsfruktan. En dag skola vi inse, att det är en skam, en förlust, en orättvisa att ega en brottsling, en okunnig, en fattig eller en lätting i landet; att fängelset, galgen och fattighuset äro en skymf, som vi måste aftvå oss. Ur nya känslor och idéer, ännu icke skådade, skola nya samhällsformer utveckla sig, fria från de motsägelser, som härflyta af kampen mellan motsatta raser, klasser och menniskor, och framställande den amerikanska idéen i hela dess längd, bredd, djup och höjd, dess skönhet och dess sanning; och då skall vårt tidehvarfs gamla civilisation synas såsom ett barbarismens, ja, till och med ett vildhetens tillstånd. Här skall uppblomstra en amerikansk konst, motsvarande vår idé och beslägtad med denna stora kontinent; icke en imitation, utan en naturfrisk, ny planta. En amerikansk litteratur skall ock uppstå genomträngd af demokratisk frihet, demokratiska tankar, demokratisk kraft — ty vi skola ej ständigt förblifva andra länders nådehjon; vi skola upphöra att blott importera och citera; en litteratur, i sig förenande all Tysklands filosofiska djupsinnighet, Englands grundliga förstånd, den franska lifligheten och qvickheten, den italienska elden i känsla och själ, grekernas formskönhet och en ännu högre fromhet och tro på Gud än hebräernas. Vi få icke begära jungfruns böljande lockar på barnets hufvud; vi äro ännu blott en liten flicka; mognadens namnlösa behag, qvinnans majestätiska tjuskraft ligger ännu outvecklad. Slutligen skola vi uppställa ett uppfostringssystem, hvilket skall upphöja hvarje det ringaste, råaste, det i de uslaste omständigheter födda barn i hela landet; ett uppfostringssystem, som skall frambringa och utveckla ädla menniskor.

Vi skola upprätta en *amerikansk* stat af fria menniskor, ej längre trätgiriga och larmande, utan stödjande sig på flit, rättvisa, kärlek, icke krig, bedrägeri och våld — en stat, der frihet, jemnlikhet och broderskap icke blott äro

ord, utan fakta. I sinom tid skall ock den amerikanska kyrkan uppstå med frihet, helighet och kärlek till sin lösen, odlande förnuft, samvete, känsla och tro och visande verlden vägen till rättvisa, frid och kärlek. Den romerska kyrkan har varit; vi känna hennes lefnadsöden — den amerikanska kyrkan med frihet för tanken, frihet för hjertat och frihet för själen, en kyrka, som skall stämma alla strängarna på mensklighetens lyra till en fullständig harmoni, denna kyrka är ofödd än — ännu har intet snille mäktat uppdraga planritningen till dess heliga murar, i bild fatta dess pelare, föreställa sig dess torn eller lägga dess grundsten; men hon skall uppstå en dag. — Är det förmycket att hoppas allt detta? Betrakten den täflingsbana, som ligger framför oss — betrakten vår förflutna historia. Lyssnen! Hören I icke ljudet af dessa många millioner menniskor, trampet af deras friborna fötter, sorlet af deras röster — en nation, född af detta land, åt hvilket Gud så länge bevarade en jungfrulig jord, en nation i en högtidlig stund sammanvigd med menniskoslägtet — stigande, svällande, framböljande, väldig och trygg som Atlantens flod! De komma talrika, såsom oceanens vågor, uppdrifna af östanvinden, deras bestämmelse lika omfattande som kontinenten, deras idéer omätliga såsom Mississippi, starka såsom Alleghanybergen, vördnadsbjudande såsom Niagara; de komma, föga bekymrade om det förflutna, men framtågande i den stora, nya idéens ljus, hvars klarhet skall sprida sig till fjerran länder och ofödda tidehvarf — de komma till det stora verldsarbetet, organiserandet af menniskans rättigheter.

Tankar om arbetet.

(Ur the Dial för april 1841.)

"Gud har gifvit hvarje menniska en rygg att kläda, en mun att fylla och ett par händer att arbeta med." Och alldenstund det är ett faktum, att hvarhelst en mun och en rygg äro skapade, der äro de ock försedda med ett par händer, så blir ock den nödvändiga slutsatsen denna: att händerna skola begagnas, för att uppfylla munnens och ryggens behof. Då det nu finnes en mun för hvart par händer, och hvarje mun måste fyllas, följer häraf naturligen, att om ett enda par händer vägrar att göra sin tjenst, måste antingen en mun gå hungrig, eller ock, hvad som är ännu sämre, arbetet fullgöras af andra händer. I ena fallet, om födan fattas, uppstår ett lidande, och menniskan dör; i andra fallet äter hon och kläder sig med vinsten af en annan menniskas arbete, och sålunda uppstår en orättvisa. Naturens lag är denna: "Den der icke vill arbeta, han skall icke heller äta." Ännu mer, Gud har så skönt sammanväft denna lifvets väf med dess ränning af öde och inslag af fri vilja, att utom resultatet af en troget fullgjord pligt ega vi äfven en tillfredsställelse och en belöning i sjelfva fullgörandet. I en förnuftig sakernas ordning gå pligt och glädje samma väg, stundom hand i hand. Arbetet har ett angenämt mål i det resultat vi vinna; men äfven medlen äro angenäma, ty det finnes njutningar i sjelfva arbetet. Dessa oväntade belöningar, himlens frivilliga gåfvor och drickspenningar, äro med gifmild hand kringströdda öfverallt i lifvet. Sålunda äro våra vänners tillgifvenhet, våra barns kärlek i och för sig värda tusen gånger den möda vi göra oss för deras skull. På samma sätt eger arbetet en viss återstrålningsförmåga och skänker arbetaren

en välsignelse utom och öfver det resultat han åsyftat. Pligten att arbeta är inskrifven i menniskokroppen; i armens starka muskler och handens fina maskineri. Att det är öfverensstämmande med vår natur, visar sig af den munterhet, hvarmed barnen hängifva sig deråt, och det nöje de finna i sjelfva arbetet utan afseende på dess nytta. Lika naturligt som ankungen uppsöker vattnet, lika naturligt uppsöker gossen det arbete, som pågår omkring honom. Det finnes vissa arbeten som äfven bydrönaren och stadssprätten gerna göra, och dessa äro de enda de duga till att göra. Dessa båda fakta visa, att arbetet till en viss grad är lika mycket en njutning som en pligt, och bevisa, att menniskan af naturen ingalunda är ett trögdjur, hvilket af hungern tvingas att gräfva och spinna.

De finnas emedlertid, hvilka betrakta arbetet såsom ett straff och en förbannelse. De anse nödvändigheten af arbete såsom det största onda, "fallet" bragt öfver oss, såsom en förbannelse, den der skall hänga fast vid vårt sista stoftkorn. Många underkasta sig detta ok och släpa och spara i hopp att kunna försätta sina efterkommande utom håll för denna ursprungliga förbannelse!

Andra, ännu narraktigare, betrakta arbetet såsom en vanära. Ynglingar — söner af redbara föräldrar, hvilka, i det de lefva af sina manliga, härdade händer, uppbära verldens börda på sina skuldror och med tacksamma hjertan äta sitt dagliga bröd, förvärfvadt i deras anletes svett — blygas öfver sina fäders sysselsättningar och lemna plogen, huggjernet eller släggan, för att söka ett uppehälle i hvad stundom kallas ett aktningsvärdare och gentilare yrke; det vill säga ett yrke, som fordrar mindre af händerna än deras fäders hårda handtverk och oftast äfven mindre af hufvudet; ty den svaghet, som drifver menniskor till dessa yrken, har för det mesta sitt säte högre upp än i händerna. Förlofvade mamseller bedja sina älskare att uppsöka (eller uppfinna) någon stamfader i styf kanfas, som icke arbetade. Andraklassingen i en liten högskola skäms för sin far, som går klädd i blå blus, och sin dammiga bror, som arbetar med sågen och yxan. Dessa män bli stundom, sedan de af-

torkat sig sin barndoms smuts och sot, erkesprättar och stå likt Hermes' hufvuden utan händer med blott mun och grina åt dem, som fortfarande tjena staten med ärliga handaslöjder. Någon berättar en händelse, som ganska klart ådagalägger detta ynglingars narraktiga begär att lefva utan arbete. Det hände i en af våra större städer, att en handlande och en smed, båda boende på samma gata, på samma dag annonserade om en lärling. På utsatt tid anmälde sig femtio skägglösa ynglingar hos kryddkrämaren och ingen enda hos smeden. Men denna historia har en sorglig moral, den nemligen, att fyrtinio af femtio blefvo bedragna på sina förhoppningar redan vid början af sin bana.

Det vore önskligt, om denna uppfattning af arbetet såsom vanärande vore inskränkt till fåfänga ynglingar och tanklösa flickor med lättjefulla vanor och klena hufvuden, ty då kunde man betrakta den såsom en af dessa barnsjukdomar, i afseende på hvilka vi veta att de måste komma och äro glada när våra unga vänner lyckligen genomgått dem, ty de äro "ett ärftligt ondt hos köttet", men äro icke farliga och komma blott en gång under hela lifvet. Denna motvilja mot arbetet, denna åsigt, att det är en förbannelse och en vanära, detta sjelfviska begär att undandraga sig menniskans allmänna och naturliga lott, utgör den "bättre klassens" i våra större städer sakramentalsynd. Den fattiges barn bedja till Gud, att de måtte bli befriade från arbete; och hvilken rik mans son lär sig ett handtverk eller plöjer jorden med sina egna händer? Många menniskor betrakta förmågan att vara sysslolös såsom den önskvärdaste och mest aktningsvärda förmåga. De stoltsera öfver att vara munnen, som förtär, icke handen, som arbetar. Dock skulle man kunna förmoda, att en menniska med onyttiga händer och ett onyttigt hufvud midt i Guds verld, der hvarje ting arbetar för alla, och midt under all denna menniskoslägtets svett och möda åtminstone borde göra ursäkt för sin lätja och begära tillgift, derföre att hon kränker en allmän lag och drager sin nacke ur mensklighetens gemensamma ok. Ännu mera behöfver hon begära tillgift, om hon är verksam endast i att för sig sjelf upphemta frukterna af andras arbete. Men det är icke så. Den som är

rik nog att kunna vara sysslolös, högaktar sig sjelf för sin lätja, och, hvad värre är, äfven andra högakta honom derför. Affärsmän måste göra en blygsam ursäkt för sina affärer och arbetare för sitt arbete, såsom om affärer och arbete icke vore en pligt för alla och verldens grundval. I vissa länder äro menniskorna jemnt afdelade i tvenne klasser, de som *arbeta* och de som *styra;* och de sednare förakta de förres kall såsom lågt och förnedrande. Det är slafvens göra att plöja, sade en hednisk skald, och en fri mans att i maklighet njuta plöjningens frukter. Denna dåraktiga föreställning har äfven bland oss vunnit många anhängare. Den är en qvarlefva från dessa barbarismens tider, då allt arbete förrättades af trälar och lifegna och befrielse från arbete var det uteslutande kännetecknet på en friboren. Men denna föreställning att arbete är förnedrande står i lika skarp strid med våra politiska institutioner som med det sunda förnuftet och den lag, Gud skrifvit i menniskan. En gammal författare, som lefde flere århundraden före Kristus, var så upplyst i denna fråga, att han insåg arbetets sanna värde och yttrade: "Ett redligt arbete är Gudi väl behagligt; Han fördrager att arbetaren, som plöjer natt och dag, kallar sitt lif det ädlaste. Om han är god och trogen, bringar han Gud ett ständigt offer och är icke så glänsande till sina kläder som i sitt hjerta."

Kroppsarbete är både en välsignelse och en heder. Men för att ställa frågan på dess spets, antag att det vore både en vanära och en förbannelse; skulle en sann menniska vilja undandraga sig denna förbannelse för sig sjelf, för att låta den falla endast på andra? Visserligen icke. Den ädle krigaren bjuder döden spetsen och gör anfall midt framför den gapande kanonmynningen; det är blott den fege som kryper bakom. Om arbetet vore förhatligt, såsom de högmodige vilja inbilla oss, borde ock de, som bära dess tunga och föda och kläda menniskoslägtet och gå dess ärenden, åtnjuta samma heder, som *de* alltid åtnjutit, hvilka försvara samhället i krig. Om det är ärorikt, såsom verlden föreställer sig, att slå tillbaka en mensklig fiende, huru mycket mera borde icke den aktas, som, när *nöden* kommer öfver

oss, står upp lik en beväpnad man och drifver honom på flykten! Man skulle tro, att verlden vore galen, när hon bugar sig i stoftet för dem, som genom öfverlägsen förslagenhet satt sig i besittning af hvad andra förtjenat, under det hon gör fula miner och räcker ut tungan åt dem, som förrätta allt arbete i verlden. "Utan dem", säger en af de gamle, "kan icke en stad bebos, men de må icke deltaga i allmänna rådslag eller sitta högt i församlingen"; och dessa få män och qvinnor, hvilka oriktigt blifvit kallade *verlden*, hafva i sin vishet stadfästat detta yttrande. Sålunda hedra de dem, som sitta i lätja och sysslolöshet, de upphöja dem, som försvara staten med vapen, eller dem, som i deras händer samla produkterna af Asiens och Amerikas konstflit; men de gå med förakt förbi de menniskor, som odla säd eller uppföda boskap, som väfva och spinna och fiska och bygga för hela menniskoslägtet. Dock, om arbetarens öde vore så hårdt och vanhederligt, som somliga inbilla sig, borde lättingen i de der fina kläderna och med den der nätta figuren — hvilken, lik liljorna i skriften, hvarken arbetar eller spinner och dock är klädd i en praktfullare skrud än Salomos — både buga sig i stoftet för kolarbetare och jordbrukare och välsigna dem såsom slägtets välgörare. Kristendomen har gått ännu längre och bestämmer en menniskas storhet efter graden af den nytta hon gör verlden. Visserligen är den mest aktningsvärd, som med sitt hufvud eller sin hand utför det största och bästa arbetet för sitt slägte. Den ädlaste själ verlden någonsin såg, uppträdde icke i de maktigas leder, utan "påtog en tjenares skepelse"; och när han tvättade sina lärjungars fötter, menade han något, som det nittonde seklet måhända icke i allmänhet uppfattat.

Men kroppsarbetet, ehuru en oundviklig pligt, ehuru ämnadt till en välsignelse och af naturen både en njutning och en heder, missbrukas ofta så, att det genom en förfärlig öfverdrift verkligen blifver ett straff och en förbannelse. Det är endast ett lagom mått af arbete som är en välsignelse. För mycket deraf nöter ut kroppen i förtid, gör tanken till en krympling, förnedrar själen, förslöar sinnena och dödar känslan. Det gör menniskan till en spinnmaskin eller en

plog, och icke till "en varelse af en stor slutledningsförmåga, som ser framför och tillbaka." Hon upphör att vara menniska och blir ett ting.

Inom ett förnuftigt och naturligt samhällsskick — det vill säga ett sådant, der hvarje menniska ginge framåt mot den bestämmelse hon vore ämnad att uppnå; framåt till ett fullkomligt bruk af alla sina sinnen; framåt till fullkomlighet i visdom, dygd, kärlek och religion — skulle arbetet aldrig bli ett hinder för odlingen af hvad som är bäst hos hvarje menniska. Hennes dagliga göromål skulle bli en skola för hela menniskans utveckling både till kropp och själ, ty hon skulle då göra hvad naturen bestämt henne att göra. Då skulle hennes göromål verkligen bli hennes kallelse. Gåfvornas mångfald är fullkomligt öfverensstämmande med arbetenas mångfald. Det finnes en sak, som hvarje menniska kan göra med nöje och bättre än någon annan menniska; ty hon är född att göra den. Då skulle alla menniskor arbeta, hvar och en i sitt kall, och vi skulle icke förlora en duglig jordbrukare, för att i stället få en dålig lagkarl, en försumlig läkare eller en predikant, som bringar verlden till sömn. Då skulle icke en del menniskor gödas i lätja, för att växa till i giktfull oduglighet och dö af brist på rörelse, ej heller mängden af menniskor, såsom nu är fallet, slitas ut af öfverdrifvet arbete, innan de tillryggalagt hälften af sitt lif. De skulle icke bli så hårdt ansträngda, att de icke finge någon tid öfrig att läsa, tänka och tala. Arbetaren, när han gick ut, skulle icke vara tvungen att åtnöja sig med att blott uppfånga en flyktig skymt af blommorna vid vägkanten eller stjernorna öfver hans hufvud, likasom man berättar att hundarna, när de dricka i Nilen, springa under det de dricka, för att undgå krokodilerna. När han blickade ut från sitt fönster öfver landskapet, behöfde icke eländet stirra emot honom ur hvar buske. Han skulle då ega tid att odla både förstånd och hjerta, utan att han behöfde försumma sitt arbete.

Måtta är lagen för arbete såväl som för allting annat. Om en menniska öfverskrider denna måtta i sitt arbete och icke gör någonting annat än trälar med handen, tager hon

skada deraf. Vi uppfostra och utveckla endast de förmögenheter vi använda och odla mest dem vi mest bruka. Men om somliga menniskor blifva försatta i sådana omständigheter, att de endast kunna bruka sina händer, på hvilka faller skulden, om de blifva okunniga, lastbara och på visst sätt utan Gud? Visserligen icke på dem. Nu är det ett faktum, klart som middagssolen, att många menniskors omständigheter äro så beskaffade. I samma mån samhället stiger i förfining, fordras mera arbete, för att fylla dess behof; ty hus, föda, kläder och andra saker måste vara förfinade och yppiga. Det fordras alltså mera arbete för att fylla munnen och kläda ryggen än under enklare tider. För att öka svårigheten draga sig somliga undan sin andel i detta arbete genom öfverlägset förstånd, förslagenhet och list, andra genom bedrägeri och lögner, eller derföre att de ärft resultatet af dessa egenskaper hos sina förfäder. Så måste deras andel af den gemensamma bördan bäras af andra skuldror, hvilka redan äro lastade mer än nog. Härtill kommer, att denna klass af munnar, hvilka glömt arbetets tunga, och hvilkas begär efter arbetets resultater icke tyglas af den ljufva nödvändigheten att sjelfva tillfredsställa dem, alldenstund de lefva genom andra menniskors händer, icke äro nöjda med ett enkelt tillfredsställande af de naturliga begären. Så intager nycken naturens plats och måste ock tillfredsställas. De naturliga behofven äro få; men på konstlade begär finnes ingen ända. När hvarje menniska måste betala det naturliga priset och sålunda sjelf förtjena hvad hon får, så stoppa händerna munnen till och arbetets tunga rättar begärets öfverdrift; och öfver den, hos hvilken detta icke blir följden, har ingen något att klaga, ty den menniskans begär tillfredsställes genom hennes *eget* arbete. Sålunda om Absalon vill ha sockerkakor, tyglar svårigheten att göra dem hans öfverdrifna eller onaturliga aptit. Men när mun och hand sitta på olika kroppar, och Absalon kan smeka sin syster, eller locka sin vän, eller tvinga sin slaf att förse sig med läckerheter, har begäret förlorat sin naturliga tygel och rusar till öfverdrift. Fantasien måste tillfredsställas, ett dåligt lynne måste blidkas; och så behöfves en verld af arbete, för att bära de bördor, dessa menniskor binda

ihop och lägga på andras skuldror utan att sjelfva vilja vidröra dem med ett enda finger. Så begår munnarnes klass en synd, som händernas klass måste försona.

Sålunda uppstår genom några samhällsmedlemmars förräderi, i det de undandraga sig sin andel af arbetet, och tyranni, i det de öka verldens börda, ett missförhållande, okändt under enklare lefnadsförhållanden; och en man af blott vanlig förmåga och icke född till rikedom måste, för att kunna försörja sig och sin familj, arbeta med sina händer så stor del af sin tid, att han får ingen öfrig för sin intellektuella, moraliska, estetiska och religiösa förbättring. Han kan icke betrakta verlden, tala med sin hustru, läsa sin bibel eller bedja till Gud, utan att fattigdomen kommer och klappar på dörren och drifver honom till hans arbete. Han är obildad när han börjar sitt arbete, och arbetet bildar honom icke. Menniskorna hafva länge nog försökt att bortvisa denna fråga, men hon låter icke bortvisa sig. Det må vara ännu sämre beställdt i andra länder, men det är illa nog här i Nya England, såsom alla veta, hvilka gjort försöket. Det måste vara en stor synd begången någorstädes inom detta vårt samhällsskick, som tillåter en menniska att öda bort natt och dag i lättja eller utsväfningar, uppätande brödet för hela familjer, på samma gång det af andra, fullt så rikt begåfvade och trogna, fordrar tolf, sexton, ja till och med aderton timmars hårdt arbete af de tjugefyra, och sedan lemnar dem så trötta och utarbetade, att de icke förmå annat än sofva — sofva utan en enda dröm! Ännu sämre är det, när detta mödosamma lif börjar så tidigt, att arbetaren icke hunnit förvärfva sig något grundkapital af kunskaper, hvarpå han kan draga, för att lifnära sin själ under sina långa arbetstimmar. För honom är den välsignade natten endast till för arbete och sömn, och sabbathsdagen blir helt enkelt hvad Moses anbefallde att han skulle vara, en dag af kroppslig hvila för menniskan såväl som för hennes oxe och åsna. Menniskan sändes hit till verlden, att hon skulle bruka sina bästa förmågor på bästa möjliga sätt och sålunda uppnå den höga bestämmelsen för en menniska. Huru kan hon göra detta, då hon måste förslösa så stor del

af sin tid på ett aldrig mildradt arbete? Sannerligen, hon kan det icke. Derföre se vi att, under det inom alla andra naturens områden hvarje varelse lefver efter måttet af sin organism och med högst få undantag uppnår sin fullkomlighet, hvar efter sitt slag, större delen af menniskorna äro förnedrade och förringade, beröfvade halfva sin lifstid och hälften af sin förträfflighet, så att du blir förvånad, när du träffar en man väl uppfostrad, hvilkens hela lif är ett styft arbete. Sålunda blir hvad som är ett undantag inom naturen genom vår förvändhet en regel för menniskan. Hvarje koltrast är en koltrast sådan Gud ämnade honom; men huru många menniskor finnes det icke, som äro blott kroppar! Om en menniska försättes i sådana omständigheter, att hon icke kan bruka annat än sina händer, bli endast dessa breda och starka. Om man icke gör sig någon möda att vinna herravälde öfver köttet, förlorar menniskan sin bördsrätt och dör ett offer för samhällets synd. Utan tvifvel finnas menniskor, hvilka, födda under de mest ogynnsamma omständigheter, räddat sig derur och förvärfvat sig en andlig utveckling, som gränsar till det underbara; men dessa äro undantag från regeln — menniskor, i födelsen begåfvade med en snart sagdt öfvermensklig styrka. Det är icke efter undantagen vi skola uppgöra lagen.

För att nu framställa saken från dess allra sämsta sida — antag att det närvarande arbetet i verlden endast kan utföras med denna uppoffring, hvilket är bättre: att arbetet utföres såsom nu, och att sju tiondelar af män och qvinnor måste såsom en oundviklig följd af sitt arbete hemfalla under träldomens, okunnighetens, råhetens och ett menniskan ovärdigt lifs förbannelse, eller att mindre arbete utföres och att vi för priset af en allmänt spridd ädel bildning sofva mindre sött, äta tarfligare föda, bo i lägre hus och kläda oss i skinn, som Georg Fox! Det är intet tvifvel om hvad svar det sunda förståndet, förnuftet och kristendomen skulle gifva på denna fråga; ty visdom, dygd och menniskovärde stå lika högt öfver kostbara middagar, fina kläder och präktiga hus, som själen står öfver sinnena. Men ännu äro vi slafvar. Sinnena beherrska själen. Vi slafva under messing,

mahogny, biffstekar och porter. Munnarnes klass förtrycker händernas, ty de starkaste och förslagnaste af den sednare skynda sig så fort de hinna att komma upp i den förra, och under det att de sålunda öka behofvet af arbete, lemna de sin egen andel deraf att förrättas af andra. Många män och qvinnor med tarfliga utsigter för lifvet bevisa, när de bygga det äktenskapliga bo, som skall skydda dem och deras barn, tydligt nog sin träldom under sinnena, då sådana utgifter för tapetserarvaror och snickeriarbeten äro nödvändiga och så föga behöfves af hvad som rör förnuft, inbillningskraft och tro. Dock när tanken begär föga annat än tid, hvarföre då kosta så mycket på sinnena, att han icke kan få ens detta, utan måste se sig bedragen på sina rättigheter? Man tycker sig höra stenarna ropa ur murarna i månget hus och säga till det narraktiga folket, som bor derinne: — "O I dårar, är det från snickarens arbeten eller deras, hvilka äro kunniga i gips och färger och skickliga i att väfva och spinna och att arbeta i marmor och murbruk, som I vänten eder frid och ro för edra själar, under det I icke samlen någon näring åt hvad som är ädlast och odödligt inom eder? Men I skolen få eder lön!" Sakernas nuvarande ställning i detta afseende har ingalunda så många förträffliga sidor, att den icke kan förändras. Det finnes ingen Guds lag, som bjuder att synden, derföre att hon en gång fått fotfäste i verlden, skall dröja qvar der för evigt, ej heller kan dårskapen bibehålla sitt herravälde öfver samhället endast i kraft af "olaga fång." Det vore bättre att kroppen gick naken och hungrig, än att själen skulle förderfvas. Visserligen är lifvet mera än köttet, om det än icke väger så mycket på slagtarens vågskål.

Det finnes botemedel nära för handen. Det är sannt att ett visst belopp af arbete måste utföras, på det att samhället måtte erhålla föda och kläder, värme och trefnad, vård under sjukdom och begrafning efter döden; men om detta arbete klokt fördelas, så att hvar och en förrättar sin gifna andel, blir bördan lätt och krossar ingen. Här såsom i alla andra fall: ju trognare vi följa naturen, ju tryggare äro vi. Det är icke under naturens bördor samhället klagar; men

nycken, skrytet, den föraktliga fåfängan, den omättliga lyxen — det är dessa, som förtrycka verlden. Om vi öfvergifva dem och hvar och en fullgör hvad på honom ankommer och förminskar den allmänna bördan i stället att öka henne, då behöfver ingen förtryckas; det skall bli tid nog för hvarje menniska att odla hvad som är ädlast inom henne och att bli allt hvad naturen medgifver. Det är utan tvifvel rätt, att den ena menniskan begagnar sig af den andras tjenster, men endast med vilkor att båda parterna vinna på detta förhållande. Smeden må begagna sig af kolarens, kryddkrämarens och boskapsuppfödarens tjenster, ty han gör dem tjenster tillbaka. Den som läker kroppen förtjenar en vedergällning af dens händer han tjenat. Om målaren, predikanten eller statsmannen utför ett stort arbete för menskligheten, eger han rätt till dess återtjenst. Hans medmenniska må göra för honom hvad han annars skulle vara tvungen att göra sjelf. Sålunda får han sin betalning och kan fritt egna hela sin snillekraft odelad åt sitt arbete. Men på hvad grund en fåfäng menniska, som icke gör något för samhället, eller en verksam menniska, hvars arbete är rent sjelfviskt, kan begagna sig af andras tjenster och befalla dem att föda och omhulda sig utan en fullt motsvarande ersättning — detta återstår för förnuftet att förklara. Den enda ersättningen för en tjenst är en tjenst i utbyte. Om Herkules är starkare, Solon visare och Job rikare än andra menniskor, äro de detta icke på det de måtte fordra mera af sina medmenniskor, utan att de måtte göra mera för dem. "Vi som äro starka måste bära de svagares bördor", säger en god man. I fråga likväl om personliga tjenster synes detta vara regeln: att ingen, hans ställning må vara huru hög som helst, hans behof, talanger, rikedomar aldrig så stora, eger rätt att af en annan mottaga någon tjenst, som nedsätter tjenaren i dennes egna ögon eller i allmänhetens eller i dens ögon, som mottager tjensten. Det är i sanning stridande mot ditt menniskovärde att emottaga en hjelp, som du sjelf icke skulle vilja gifva. Om det förnedrar David att göra en betjenttjenst åt Ahud, förnedrar det Ahud lika mycket att göra densamma åt David. Skilnaden mellan konung

och slaf försvinner, när båda betraktas från höjden af deras gemensamma menskligbet, likasom skilnaden mellan vestra och nordvestra sidan af ett hårstrå på jordytan är omärklig för ett öga, som blickar ned från solen, omfattande hela systemet, ehuru den torde synas häpnadsväckande för de oräkneliga atomer, som simma i daggdroppen. Men intet arbete, som länder till det menskliga lifvets nytta eller försköning, behöfver vara förnedrande. Det är en evig skam för samhället, att de nyttigaste sysselsättningar blifvit kallade "låga." I sjelfva detta uttryck ligger en tyst bekännelse å arbetsgifvarens sida, att han har förorättat och förnedrat den person som tjenar honom; ty då dessa samma tjenster förrättas af modren åt hennes barn eller af en son åt hans far och göras af kärlek och icke för penningar, anses de icke låga, utan snarare förädlande.

Naturens lag är denna: att arbetet och njutningen af arbetets frukter gå hand i hand. Sålunda har Gud gifvit hvarje djur förmågan att hjelpa sig sjelf och alla dertill erforderliga organer. Samma trast bygger nästet och bor deri. Hvarje lejon har klor och tänder och dödar sjelft sitt rof. Alla bäfrar äro begåfvade med klokhet och skicklighet i byggnadskonsten, och bygga sina egna kojor. Inom dessa djurklasser, der en fördelning af arbetet eger rum, hemtar en vaxet, en annan bygger kakan och en tredje samlar honingen, men hvar och en arbetar. Drönarne fördrifvas, när de icke arbeta längre. Äfven koloniens styresman är den mest verksamma statsmedlemmen och en verklig moder för hela folket. Blott derföre är hon "lycklig som en konung", emedan hon gör det mesta arbetet. Derföre har hon en gudomlig rätt till sin upphöjda plats. Hon äter aldrig syndens bröd. Hon är arbetarnes drottning. Här arbetar hvar och en för allas bästa och icke blott för sin egen vinning. Ännu mindre är någon en förolämpning för de andra. Inom naturen uppfyller kärleken de djurs behof, som icke kunna arbeta. Sålunda födes det unga lejonet af modren och den orklösa storken af sina barn. Vore ett fullvuxet lejon så dåraktigt att det icke ville jaga, är resultatet klart — det skulle dö af svält. Nåväl detta är en förebild af menniskans

ställning. Gud har gifvit tio fingrar åt hvarje par läppar. Hvar och en är pligtig att använda den duglighet, han eger, för sig sjelf och andra. Hvem, som är i stånd dertill, vill icke med hufvud eller hand återgälda samhället hvad han af samhället mottagit? Endast lättingen och röfvaren undandraga sig. Dessa båda, samhällets drönare och röfvare, representera en stor klass. Det är hvars och ens tydliga pligt, att så långt hans förmåga sträcker sig gifva en fullt motsvarande ersättning för hvad han erhåller och att sålunda arbeta för allas bästa; men hvar och en på sin väg: Dorcas, sömmerskan, genom *sin* skicklighet, Moses och Paulus genom *sin*. Om en person icke kan arbeta i följd af svaghet eller barndom eller ålderdom eller sjuklighet — arbetar kärleken för honom, och äfven han blir född. Om en menniska icke vill arbeta, ehuru hon kan — borde naturlagen hafva sin gång. Hon borde dö af svält. Om en person endast sträfvar att i sina händer samla hvad andra förtjenat utan att lemna några bidrag till det allmänna kapitalet, är han en röfvare, och borde egentligen mötas med förakt och ett kraftigt motstånd å samhällets sida. Det finnes i hela verlden endast en viss förmögenhetssumma, af hvilken hvar och en eger att utbekomma sitt underhåll, så länge han är här; ty vi äro alla endast lifstidsåbor på jorden, hvilken vi arrendera gemensamt. Vi förde ingenting dit; vi föra ingenting derifrån. Ingen menniska har derföre någon naturlig rätt till mera än hon förtjenar eller kan begagna. Hvar och en, som lemnar ett bidrag till det gemensamma kapitalet och det följande tidehvarfvets arfvedel, vore det ock blott en hvetkärfve eller en silkeshylsa, som han producerat, en servett eller en spisbrödskaka, som han gjort, är till en viss grad en menniskoslägtets välgörare. Men den som genom styrka, list eller bedrägeri lägger sig till mer än han förtjenar, tvingar härigenom sin dödlige medbroder att försaka en del af sin rättmätiga lott. Så långt han detta gör, är han en förbannelse för menskligheten.

Det finnes trenne sätt att samla rikedom. För det första, att med våld gripa och tillegna sig hvad som redan blifvit samladt. Denna metod är de gamla romarnes och

alla röfvares och fribytares från Sciron till kapten Kidd. För det andra, att sätta sig i besittning af saker genom köp eller någon likartad process. Här är det slugheten och icke styrkan, som är den verkande kraften, verktyget är ett guldmynt och icke ett jernsvärd, såsom i förra fallet. Denna metod kallas handel såsom den andra kallades röfveri. Men i båda dessa fall förvärfvas egodelar af den ena parten och förloras af den andra. I det förra fallet är det en förlust af ett positivt värde, i det sednare ingen förkofran. Verlden vinner ingenting nytt i någotdera fallet. Den tredje metoden är arbetets och konstfärdighetens tillämpning på jorden och naturprodukterna. Här är en positiv förmögenhetstillväxt. Vi få ett dussin potäter för en, som vi satte, eller en elegant klädnad i stället för en handfull ull eller lin. De, som gå de båda förra vägarna, förtära mycket, men producera intet. Det är om dem romaren säger: "*fruges consumere nati*" — *de äro födda att äta upp säden.* Dock hafva de i alla tider intagit en hög plats. Verlden föraktar sina arbetare, stenar sina profeter, korsfäster sin Frälsare; men bugar sig i stoftet för rikedomen, huru den än förvärfvats, och ropar så att hela himlahvalfvet ger genljud: **Länge lefve våld och bedrägeri!**

Verlden har alltid varit partisk för sina förtryckare. Många menniskor inbilla sig, att de äro en prydnad för verlden, då deras tillvaro är en vanheder och en börda för den jord de stå på. Den man, som sitter i maklighet och lefver kräsligt, derföre att han råkat vinna rikedom, är en börda för verlden. Han må vara en belefvad gentleman, en vetenskapsman, en talangfull man, men så länge han icke bryr sig om att arbeta för menskligheten med hufvud eller hand — hvad anspråk eger han på aktning eller ens lifsuppehälle. Den der qvinnan med de grofva händerna, som med sin salta fisk och sin grönsakskorg förser ett dussin arbetare med närande föda, tvättar deras kläder och bidrager till deras trefnad och belåtenhet, är en välsignelse för landet, oaktadt hon saknar bildning, under det den der sprätten med sin förfining och rikedom är en förbannelse. Hon gör sin pligt så långt hon inser den och förtjenar alltså menniskornas tacksamhet.

Men hvarje ostron eller bär, som den der granna narren ätit, har uppfyllt sin pligt bättre än han. "De voro ämnade att understödja naturen, och de hafva gjort så", under det att han endast är en förbrukare af mat och kläder. Att allmänna opinionen fördrager sådana menniskor, är ett icke ringa under.

De produktiva klasserna i verlden äro de, som bringa henne välsignelse genom sitt arbete eller sin tanke. Den som uppfinner en maskin gör en icke mindre tjenst, än den som arbetar dag ut och dag in med sina händer. Sålunda förtjena uppfinnarne af plogen, väfstolen och fartyget ovedersägligen ett rum bland dem, hvilka samhället vore pligtigt att vörda. Men äfven de, hvilka lära menniskorna sedlighet och religiös sanning; som gifva dem herraväldet öfver verlden; som lära dem att tänka, att lefva tillsammans i fred och endrägt, att älska hvarandra och att lefva ett lif, upplyst af visdom, förskönadt af godhet och förherrligadt af religion; de som uppamma ett högsinntare, manligare slägte — äro verldens störste välgörare. De tala till själens djupaste behof och skänka menniskorna lifsens vatten och det sanna brödet från himmelen. De öfverhopas med smädelser under det de lefva och dö en våldsam död; men deras inflytande går som morgonrodnaden från land till land, och städer och byar fröjdas i deras ljus. Det är en dålig hushållning, om ock vanlig, att förbise dessa män. Det är en låg tanke, den att det hade varit bättre för Paulus, om han förblifvit tältmakare, eller för Jesus, om han fortsatt timmermansyrket.

Vill man nu mildra denna tunga börda, som trycker menskligheten skuldror, måste man icke blott minska de oproduktiva klassernas antal och öka antalet af arbetare och tänkare, utan ock afstå från de arbeten, som hafva till föremål ett tomt prål, dårskaper och synder. Man har försäkrat på grund af hög auktoritet, att om alla män och qvinnor, som kunde arbeta, ville arbeta flitigt blott tvenne timmar af de tjugefyra, skulle allt arbete som behöfs i verlden vara utfördt, och alla ändock vara likaså väl födda och klädda och uppfostrade och logerade och i allmänhet försedda till

sina behof, som de nu äro, äfven om man antoge, att de lade sig att sofva under alla de andra tjugetvå timmarna på dygnet. Om detta genomfördes, skulle vi slippa höra talas om sjuklighet i följd af stillasittande och rikedom. Man skulle icke behöfva taga sig motion för helsans skull. Den ena klassen skulle icke krossas under bördan af ett tungt arbete, ej heller den andra förtryckas af sysslolösheten och tvingas att förtära vämjeliga droger, för att motverka den hämnd naturen utkräfver, eller att taga sin tillflykt till konstlade och afskyvärda medel, för att bevara ett lif, som icke förtjenar att bevaras, då det är onyttigt och föraktligt. Men låt en menniska arbeta tre eller fyra gånger det nödvändiga minimibeloppet hvar dag, och hon skall ändock finna arbetet vara ett nöje, en ära och en välsignelse och på samma gång ega rikligen med tid öfver till studier, sällskapslif och vederqvickelse. Då, om en menniskas kallelse vore att tänka och skrifva, skulle hon äfven till öfverdrift kunna tillfredsställa denna sin böjelse, utan att begå någon orättvisa emot verlden, ty den allmänna bördan vore ändock lätt.

Ett annat botemedel är detta — tanken gör kroppens arbete, hufvudet spar händerna. Det uppfinner maskiner, hvilka, i det de utföra många händers arbete, slutligen skola frigöra en stor del af menniskans tid från slafveriet under elementerna. De råa naturkrafterna ligga och afvakta menniskans befallningar, färdiga att tjena henne. På snillets kallelse underkastar sig floden att kringdrifva dess hjul, att väfva och spinna för antipoderna. Grufvan sänder det trälar af jern, de der arbeta i köld och hetta. Eld och vatten omfamna hvarandra på dess bud, och en ny tjenare födes, som hemtar och fraktar allt hvad det vill, som trotsar Atlantens stormar, smider ankaren och spinner spindelfina trådar och löper ärenden upp och ned öfver kontinenten med män och qvinnor på ryggen. Detta vetenskapens sista barn, ehuru blott en omyndig yngling, är dock redan en väldig jätte. Fabeln om Orpheus är en sannsaga i våra dagar. Vi kunna i menniskans historia urskilja fyra utvecklingsstadier i fråga om arbetet. Först förrättar hon sitt eget arbete med sina egna händer. Adam plöjer jorden i sitt anletes svett,

och Noach bygger en ark under flerårig möda. Dernäst tvingar hon sin medmenniska att arbeta för sig, och Canaan blir en tjenare under sin broder, och Job blir rik genom sina många slafvars svett. Derefter tämjer hon djuren, och oxen och hästen draga Castors och Pollux's plog. Slutligen frigifver hon sin broder; arbetar med egna händer, betvingar djuren och låter äfven elementernas krafter arbeta för sin räkning. Då har hon vunnit herravälde öfver jorden och njuter sin bördsrätt.

Menniskan är dock ännu en slaf under elementerna; och alldenstund den djuriska grundsatsen ännu är rådande, att de starke må se sig sjelfva tillgodo och begagna de svaga till verktyg, ehuru de derigenom tillfoga dem en uppenbar orättvisa, hafva maskinerna hittills gjort ringa nytta mot hvad de en dag torde komma att göra. I byn Humdrum, som saknar maskiner och icke står i någon förbindelse med den öfriga verlden, måste dess tusen kroppsstarka män och qvinnor arbeta fjorton timmar på dygnet, om alla skola erhålla husrum, föda, kläder, värme, undervisning och trefnad. Nu bygga några konstfärdiga händer vattenverk, som såga, hyfla, tröska, mala, spinna, väfva och göra många andra saker, så att dessa tusen personer icke behöfva arbeta mer än fem timmar om dagen, för att erhålla samma resultat som förut med fjorton timmars arbete. De få sålunda en betydlig tid ledig från arbetet. De kunde använda den till studier, samhällsförbättringar, utöfvandet af någon älsklingskonst och äfven förströelser. Men de högsta hufvudena i Humdrum hafva icke kristliga, utan endast sjelfviska hjertan klappande i sina bröst och sändande lifvet till hjernan. Sålunda tänka dessa kloka spekulatörer, att innevånarne i Humdrum skola få arbeta sina fjorton timmar såsom förut. "Det vore farligt", säga de, "att frigifva så mycken tid. De stackars varelserna skulle snart lära sig att ljuga och stjäla och skulle inom kort sluta med att äta upp hvarandra. Det vore icke kristligt att öfverlemna dem åt detta öde. Ledigheten är ganska god för oss, men för dem vore den förderflig." Alltså öfvertala de vise männen i Humdrum sina grannar att fortfarande arbeta de gamla fjorton timmarna. Nu

produceras mera än som konsumeras. Byns öfverloppsprodukter utföras och i stället införas te och porsliner, dyrbara viner och glitterverk och föraktliga moder, som vexla för hvar månad. De förslagne männen bli rika och bo i palatser; deras döttrar arbeta icke, ej heller vilja deras söner smutsa sina händer. De lefva hvar dag kräsliga och gå klädda i purpur och fint linne. Emedlertid får *folket* i Humdrum arbeta lika mycket som förut, innan maskinerna voro uppfunna, och något mera. Men de hafva också fått sin andel af "förbättringen." De unga qvinnorna hafva röda band i sina mössor, franska handskar på händerna, indiska schalar på sina axlar och "klingande hängen" i sina öron. Den unge mannen i Humdrum är bättre än hans far, som genomkämpade revolutionen, ty han går i kastorhatt och en rock af engelskt kläde och har en Birmingham-pennknif och en klocka i fickan. När han gifter sig, skall han köpa sig röda gardiner för fönsterna och en grann spegel att sätta på väggen. För dessa värdefulla saker uppoffrar han de nio timmarna om dagen, som maskinerna inbespart, men har icke mera bröd än förut. För dessa välsignelser gör han sin kropp till en slaf och lemnar sin själ totalt obildad. Han är nöjd att växa upp — en kropp och ingenting mera. Så att om man ser efter, huru det står till med hans förstånd, inbillningskraft och förnuft, skall du finna dem liknande tre hvetkorn i tre fjerdingar agnar. Du får leta hela dagen, innan du finner dem, och när du finner dem, äro de ej värda det besvär du gjort dig. Men nu börjar Humdrumsnaturen uppresa sig mot denna onaturliga egendomsfördelning; man börjar tycka, att det icke gerna kan vara rättvist, att brödet först kommer i de händer, som icke lemna några bidrag till det gemensamma kapitalet. Så börja många bli oroliga och somliga börja snatta. Inom ett råare samhällsskick äro brotten få — de äro der endast följder af våldsamma passioner; men i Humdrum äro de talrika — följder af brist, lätja eller försummad uppfostran, de äro för det mesta brott mot eganderätten. För att bota detta nya och onaturliga onda, inrättar man en domstol och ett fängelse, hvilka må-

ste betalas med arbete; och i detta konstlade samhälle behöfvas nu domare, jurister och fångvaktare, hvilka i sin mån öka den allmänna bördan. De gamla atheniensarne sände årligen sju vackra ynglingar och flickor såsom en skatt till Minotaurus. De vise männen i Humdrum instänga ett vida större antal i fängelset — ett offer åt den nya girighetsandan — olyckliga stackare, hvilka voro samhällets offer, ej dess fiender; menniskor, så svaga till hufvud och hjerta, att deras dåliga karaktär utbildades långt mera *för* dem genom omständigheterna, än *af* dem sjelfva genom deras egen fria vilja. Vidare finna de personer, som kränka kroppens lag genom att antingen nyttja munnen mycket och handen litet eller tvertom, att naturen hämnar sig för denna förbrytelse. Onaturliga läkemedel måste anlitas mot den konstlade sjukdomen. I gamla tider botades hvarje sjuklig dummerjöns "med lejonsvans och renfana", som växte vid vägkanterna, passade för alla åkommor och anyändes af alla mödrar i byn. Nu har Humdrum sin "medicinska fakultet" med dess stridande systemer, homöopati och allopati; men der finnes icke mera helsa än förut. Sålunda ökas bördan till ringa nytta. De starke i Humdrum hafva blifvit rika och uppfostrade. Om en arbetare är starkare än sina kamrater, kan äfven han bli rik och uppfostra sina barn. Han blir rik icke genom sitt eget arbete, utan genom att begagna sig af andras händer, dem han öfverlistat. Dock, han är icke girigare än de. Han eger måhända icke mer än vanlig sjelfviskhet, blott öfverlägsen skicklighet att tillfredsställa denna sjelfviskhet. Sålunda samlar han och spar och ser sig sjelf till godo, en pligt, som de starka alltid förstått att uppfylla; under det att den svårare pligten att se andra tillgodo, att tänka för dem och hjelpa dem att tänka för sig sjelfva ännu återstår för dem att lära, åtminstone i praktiken. Ack, vi träla ännu under elementerna; och så länge tvenne af verldens "upplysta" nationer, England och Amerika, envisas med att väfva kläder för hela den öfriga verlden — icke emedan de vilja kläda de nakna, utan på det att deras maktegande måtte bo i ståtliga hus, bära granna kläder, äta fina middagar och få sina munnar betjenade af andras händer — kunna

vi ej vänta annat, än att sju tiondelar af menskligheten skola bli förnedrade, omfamna sina bojor och anse maskinerier för ett ondt. Ligger icke det enda botemedlet för alla dessa Humdrumska missförhållanden i den kristliga idéen om rikedomen och den kristliga idéen om arbetet?

Det finnes en bedröflig bakgrund till det nyare samhällets framgångar och lysande företag. Du ser den i landsortsstäderna, men ännu tydligare i de större, der beloppen af fattigdom och rikedom äro hopsummerade såsom i en statistisk tabell i tvenne parallella kolumner. Den öfvergifna modrens elände sticker bedröfligt af mot varumagasinet, hvarifrån hon utestänges endast af en glasruta, lika kall som den allmänna barmhertigheten och nästan likaså tunn. Den fattiges, som arbetar, om ock med tafatta händer och andefattigt hufvud, vantrefliga hybble är en mörk bakgrund till den rike mannens stall, den rikes, som ingenting gör för verlden, blott samlar dess skatter, och hvars hästar äro bättre födda, logerade, uppfostrade och vårdade än hans broder. Det är en sällsam kontrast mot Guds kyrka, hvilken med tjocka granitmurar höjer sig mot himlen nära derintill. Man kan icke, då man ser allt det elände, som finnes i verlden, tro annat, än att det mesta deraf måste vara uppkommet genom någons eller någras förvållande; ty Gud är ingen bankruttör, som betalar ett *pound's* behofver med en *penny's**) tillfredsställelse, utan han har gifvit nog och öfver nog åt alla sina skapade varelser, om de blott vilja begagna sina tillgångar visligen. Hvem kommer icke stundom ihåg detta språk: *Hvad I icke hafven gjort någon af dessa minsta, det hafven I ock icke gjort mig?*

Verlden blir utan tvifvel allt bättre och bättre; trefnaden ökas från tidehvarf till tidehvarf. Hvad som för en generation är en lyxartikel, som knappast de rika kunna förskaffa sig, kommer slutligen i de flesta menniskors ego. Salomo med all sin rikedom egde ingen matta på sitt golf, inga glasrutor i sina fönster, ingen skjorta på sin kropp. Men under verldens gång komma de ökade beqvämligheterna i all-

*) Ett *pound* = 17,75 Rmt; en *penny* = $7^3/_8$ öre.

mänhet icke i deras händer, hvilka skapat dem genom sitt arbete. Handtverkaren kan icke begagna de dyrbara möbler han tillverkar. Detta är emedlertid af ringa betydelse; men, hvad som är värre, han får icke alltid den ersättning derför han behöfde — tid att förkofra sig i visdom och dygd.

I samma mån samhället går framåt, ökas måttet på fattigdomen. En nyengländare, som kallas fattig i våra dagar, skulle hafva ansetts rik för en hundrafemti år sedan; men i samma mån måttet ökas, blir det antal, som kommer nedanför strecket, en allt större del af befolkningen. Naturligtvis köpes fåtalets beqvämlighet på mängdens bekostnad. Verlden har blifvit rik och förfinad, men förnämligast genom deras ansträngningar, hvilka sjelfva förblifva fattiga och okunniga. Så bidrog åsnan, under det hon bar bränsle och rökelser till det romerska badet, till statens sällhet; men blef sjelf alltid smutsig och öfveransträngd. Det är lätt att se dessa missförhållanden och att gråta öfver dem. Det är äfven vanligt att tadla någon viss klass af menniskor — till exempel de rika, de bildade, fabriksidkarne, köpmännen eller statsmännen — såsom om skulden ensamt drabbade dem och icke samhället i dess helhet. Men verlden afbidar ännu den, som komma skall, för att afhjelpa allt detta elände genom uppfinningen af ett nytt botemedel eller genom tillämpningen af det gamla. Hvem skall för oss tillämpa kristendomen på samhällslifvet?

Men Gud ordnar allt efter sin visdom. Måhända är det bäst att menniskan ännu några århundraden trälar under arbetets tunga, till dess slägtet uppnått sin myndighetsålder och blifvit dugligt att mottaga sin bördsrätt!. Hvarje orättvisa skall till slut rättas, och han, som i detta försvinnande lif burit samhällets tunga, utan att smaka någon af dess välsignelser, och äfven han, som ätit sina bröd och fiskar utan att förtjena dem, skall utan tvifvel en gång finna sin vedergällning i den gudomliga rättvisans vågskålar. Utan tvifvel skall den tid komma, då arbetet blir ett nöje; då lifvets svett och tårar skola aftorkas från mångas ansigten; då fåtalet icke längre skall gå framåt på mängdens bekostnad; då icke tio par qvinnohänder skola behöfva vanställas,

för att uppamma ett enda par till en öfvernaturlig finhet — utan alla menniskor skola äta sitt bröd i sitt anletes svett och likväl ega ledighet nog att odla hvad de ega bäst och gudomligast i sina själar till en grad, hvarom vi ännu icke kunna drömma; då skall den starke, som vill vara blott mun och icke hand, eller som vill vinna samhällets skatter genom våld och list, utan att betala deras ärliga värde, betraktas med samma fasa, som den vi nu känna för fribytare och stråtröfvare eller för förmyndare, som stjäla sina myndlingars arf och lemna dem att dö af brist och elände. Utan tvifvel är det en god sak att fyra eller fem personer bland tusende finna tid och ledighet från arbete samt rikedom, så att de kunna förvärfva sig en ädel uppfostran till hufvud, hjerta och själ; men det vore ännu bättre — och detta är det enda förhållande, som öfverensstämmer med Guds lag — om verlden styrdes så, att hvarje menniska finge tillfälle att förvärfva sig den bästa uppfostran, samhället kunde gifva henne, och att under arbetet utveckla sig till den högsta fullkomlighet, hvaraf hennes natur är mägtig inom denna jordelifvets omkrets. Verlden kan icke få sitt rätta utseende, så länge tankearbete och kroppsarbete anses oförenliga — icke förr än alla menniskor fullfölja den kallelse, hvartill de af naturen äro ämnade, och det blir lika vanligt för en rik mans son att egna sig åt ett yrke, som det nu är lyckligt för en fattig mans son att bli rik. Arbetet skall alltid förblifva motbjudande och förnedrande, så länge orättfången rikedom är en utmärkelse och så länge en hög mensklig bildning anses oförenlig med åkermannens eller skräddarens lif. Såsom förhållandet nu är, öfvergifva många ett arbetsamt yrke, för hvilket de ega både naturlig böjelse och fallenhet, och söka bröd och ära inom de "lärda professionerna", för hvilka de sakna både duglighet och håg, endast derföre, att de vilja förvärfva sig en ädel uppfostran, hvilken anses oförenlig med ett lif af mödosamt arbete. Sålunda öfvergifva många goda hufvuden plogen och städet, för att ingå på en bana, den de icke älska och der de känna sig af sin pligt dragna åt ett håll och af sin böjelse åt ett annat.

Så försöka de att lefva tvenne lif på samma gång och misslyckas med båda; på samma sätt som, om någon ville gå åt öster och vester på samma gång, han icke skulle komma från stället.

Men inom ett förnuftigt samhällsskick synas ingalunda den bästa uppfostran och den högsta bildning vara oförenliga med ett lif af strängt arbete. Det är icke ett blott talesätt, utan ett tydligt faktum, att en menniska uppfostras genom sitt yrke eller sitt dagliga kall. Arbetet meddelar indirekt åt den vise mannen både intellektuell, moralisk och andlig undervisning, på samma gång det direkt skänker honom hans dagliga bröd. Under dess naturenliga inflytande antager hela hans menskliga byggnad sina rätta proportioner och sin naturliga styrka. För att tala mera speciellt — en jordbrukares arbete t. ex. är en öfningsskola för tankekraften. Han måste akta på elementerna; måste känna naturen af den jord han plöjer, lagarna för de växter han odlar, karaktären och vanorna hos de djur, hvilka tjena honom såsom lefvande verktyg. Hvarje dag eger stora anspråk på hans kunskaper och sunda omdöme. Hans kall är att tillämpa ett sundt förstånd på jorden. Nåväl, dessa pligter måste nödvändigt alstra en viss vana att göra iakttagelser och att bedöma saker och förhållanden, de måste skärpa tankekraften och förädla menniskan. Detsamma kan sägas om nästan alla yrken. Sjömannen måste vakta på elementerna och vara färdig att hvart ögonblick uppkalla alla sina kunskaper och all sin skicklighet, ty hans lif beror ofta på "en rätt tanke i rätt stund." Sålunda framkallas omdöme och beslutsamhet. Den uppfostran menniskor erhålla genom sina yrken är så i ögonen fallande, att handtverkare kunna uttrycka nästan hvarje sanning, den må vara aldrig så djup och hög, på sitt "bodspråk." Sålunda kan den mest underordnade syssla utveckla den ädlaste tankekraft, och ett yrke kan för mannen till en viss grad bli hvad skolan och akademien äro för gossen och ynglingen. En vis man lär mera af sin säd och sin boskap än den dumme pedanten af alla Vaticanens folianter. Denna vana att tänka, sålunda förvärfvad,

är af större värde än det största antal tankar, inlärda genom slentrian och uppradade i minnet, hvar och en med sin etikett.

Men man kan lätt göra en invändning mot denna åsigt och fråga: hvarföre äro då icke jordbrukarne såsom klass så bildade som juristerna, betraktade såsom klass? Visserligen kan man träffa jordbrukare med den högsta uppfostran; personer med ringa boklig lärdom, men dock utrustade med ett skarpt förstånd, en snabb iakttagelseförmåga och ett sundt omdöme. Skolkarlar blygas, när de möta dem och rodna inför den enkla vishet, den skarpa urskiljning, den djupa insigt och den omfattande blick de träffa hos arbetare i blåa blusar. Men dessa fall höra till undantagen. Desse män voro snillen af en icke vanlig ordning och skulle hafva varit stora under hvilka omständigheter som helst. Det måste medgifvas såsom en allmän regel, att arbetaren icke är så-väl uppfostrad som lagkarlen. Men skilnaden dem emellan härleder sig icke så mycket från någon skilnad i yrkena som från den omständigheten, att lagkarlen börjar sin bana med ett kapital af kunskaper och en vana vid intellektuella öfningar, som jordbrukaren vid början af sin bana saknar. Detta ger den förre en fördel för hela lifvet. Men om tvenne ynglingar af samma ålder och samma förmåga erhölle samma uppfostran, till dess de voro tjuge år, och båda på samma gång hade utbildat sina fysiska krafter på ett lämpligt sätt, och den ene sedan offrade tre år på att inhemta lagfarenhet och den andra samma tid på att studera jordbruksvetenskapen, för att sedan båda inträda i full praktisk utöfning af sina yrken, och antag tillika, att de båda hade tillgång till de böcker de önskade och till umgänge med bildade män och qvinnor — kan någon betvifla att icke jordbrukaren vid fyrti års ålder skulle vara den bäst uppfostrade af de två? Yrket undervisar lika så mycket som professionen, och det är väl kändt att jordbrukaren har fullt ut så mycken tid öfrig till bildande läsning i allmänhet som lagkarlen, och bättre tid till eftertanke, alldenstund han kan tänka på hvad han vill under det han ar-

betar, då deremot lagkarlens arbete tager alla hans tankar i anspråk. Jordbrukaren skulle troligen ega de flesta tankarna; lagkarlen de valdaste uttrycken. Om det finnes någon sysselsättning, som nedsätter den som *oafbrutet* egnar sig åt densamma; hvarföre kunna icke många bära bördan — hvar och en en kort tid — då ingen skall behöfva digna till marken?

Äfven i fråga om sedligheten är yrket en lärmästare. Yrkesidkaren har affärer med sina medmenniskor. Den bedröfvade begär hans deltagande, den förtryckte hans hjelp. Lasten kräfver hans tadel, dygden hans lof. Om han köper och säljer, erbjuda sig många tillfällen till bedrägeri. Han kan dölja ett fel i sitt arbete och derigenom bedraga arbetsgifvaren. Sålunda vädjas oupphörligen till hans rättskänsla. Om han är ärlig, lär han sig rättvisa. Det är endast genom att sålunda utsättas för frestelser, en menniska kan förvärfva sig dygd. Det är blott i vattnet man kan lära sig simma. Dessutom arbetar en menniska icke för sig sjelf allena, utan för dem, som ligga hennes hjerta närmast; denne för sin fader, denne för sitt barn; och det finnes de, hvilka af sina små dagliga besparingar understödja de behöfvande, trycka biblar för de okunniga och predika evangelium för de fattiga. Här blir det mest underordnade arbete en hjeltedat. En menniska, som arbetar för en princip, adlar sig sjelf genom sitt arbete.

Slutligen har arbetet äfven en religiös inflytelse. Man har sagt, och detta med rätta, att "en ogudaktig astronom är vansinnig." Men en ogudaktig jordbrukare, sjöman eller handtverkare är lika vansinnig, ty de pligter, hvar och en af dessa hafva att uppfylla, äro en skola för derås andakt. I fråga om denna inflytelse synes jordbrukaren stå högst i verlden. Naturlagarna arbeta för honom. För honom lyser solen och regnet faller. Jorden värmes upp, för att mottaga hans utsäde. Daggen fuktar det, brodden skjuter upp och växer, han vet icke huru, under det att hela stjernehären tågar ut att hålla vakt öfver hans grönskande gröda. Det finnes ingen medlande orsak mellan honom och verldssjälen. Allt hvad som möter hans ögon från vårens första

blommor till den nattliga vinterhimmelens allvarliga storhet är ett verk af Guds hand. Den stora processen af tillväxt och aftagande, förändring och ombildning försiggår ständigt framför honom. Dag och natt, lugn och storm besöka honom och bringa honom sina välsignelser. Naturen arbetar visserligen icke för någon enskilds räkning; dock erhåller hvar och en så mycket regn och värme han behöfver, såsom om allt regn och all värme voro ämnade åt honom allena. Han arbetar, men det är icke blott frukten af sitt eget arbete han äter. Nej, Guds outtömliga Försyn arbetar för honom, med honom. Hans lagar värma och vattna åkrarna och gifva jorden dess fruktbarhet. Sålunda går den åkerman, hvars ögon äro öppna, städse i Guds tempel. Han ser den gudomliga godheten och visheten i blommans eller trädets utveckling; i den omsorg, som städse fyller insektens behof; i den fullkomliga belåtenhet, som råder öfver hela naturen — ty du må leta hela dagen, du skall icke kunna upptäcka en enda sorgsen fluga. Det inflytande alla dessa saker utöfva på ett verksamt och bildadt sinne är i hög grad förädlande. Menniskan söker dagligt bröd för kroppen, och finner lifsens bröd för själen. Likasom säden och träden så odlas ock hennes hjerta och själ genom hennes arbete; ty såsom Saul, under det han sökte sin faders bortlupna boskap, fann ett konungadöme, såsom ynglingen David smordes till konung, under det han vaktade några får i vildmarken, och, skickad med bröd till sina bröder i lägret, slog en jätte och blef konung; — så kan ock hvarje menniska, som af ädla bevekelsegrunder, med ett bildadt sinne och en själ, genomträngd af sann gudsfruktan, går till sitt dagliga arbete, om ock ringa aktadt, nedslå jätten Svårighet och intaga himlens konungadöme. I det lägsta kall kan hon vinna det upphöjdaste mål; såsom du kan se stjernorna lika väl från den djupaste dal som från toppen af Chimborazo. Men för att förverkliga detta mål, måste hon ega någon bildning och ett stort kapital af undervisning att börja med; och sedan beror det af henne sjelf, om hennes arbete skall varda henne till en välsignelse eller en förbannelse.

Om de moraliska faror, som vidlåda en ständig lycka.

Predikan, hållen i musiksalen i Boston, söndagen d. 5 november 1854.

Denna morgon begär jag eder uppmärksamhet för en "predikan öfver de moraliska faror, som vidlåda ett tillstånd af en långvarig, oafbruten lycka."

Med lycka menar jag en hastig framgång af de planer vi uppgöra för våra materiella syften. Den äregirige sträfvar efter makt, den vinningslystne efter penningar, den fåfänge efter beundran; nationen sträfvar efter en stor folkmängd, rikedom, vidsträckta besittningar och en stor kommerciell och militärisk makt. När de vinna framgång i dessa sina sträfvanden, ega de lycka. Det är verkningarna af denna lycka på den sedliga karaktärens utveckling jag nu ber eder uppmärksamma.

Menniskoslägtet trifves icke rätt väl under de omständigheter, der naturen gör alltför mycket för oss: menniskan blir ett djur eller en planta; icke i samma mån en ande med kraft att verka, lefva och lida så, som det anstår en menniska. Inom den fysiska geografien finnas tvenne ytterligheter, lika ogynnsamma för menniskans högre utveckling: nemligen eqvatorialregionen, der naturen gör alltför mycket, och polarregionen, der hon gör alltför litet. Ingen hög civilisation förskönar dagen under eqvatorn, ingen sådan blomstrar under polcirkelns natt. Och likaså märka vi tvenne ytterligheter i det menskliga tillståndets geografi — polar olycka och eqvatorial lycka. För menskliga ögon utvecklas sällan något högt menniskovärde inom den frusna ring, som omsluter tiggaren och tjufven, der

— "Att födas och att dö
Är hela summan af ett menskolif."

Och så är äfven förhållandet inom den tropiska zonen med dess öfverdrifna naturrikedom. Jag säger, att det ser så ut för menskliga ögon; men Gud, som ser till alla omständigheter, torde afkorta räkningen för dem, som förgås på högar af guld eller högar af snö, och eger utan tvifvel en vedergällning i beredskap någorstädes för allt lidande, antingen det är uppkommet i följd af lycka eller olycka.

Det finnes i ordspråksboken en ganska vis bön, passande för hvarje breddgrad — "Gif mig hvarken fattigdom eller rikedom, föd mig med den föda, som är mig passande; att jag icke måtte bli öfvermodig och förneka Dig och säga, hvem är Herran? eller fattig och stjäla och missbruka min Guds namn."

Det synes jemförelsevis lätt att fatta faran af brist, bekymmer, hunger och köld, ehuru det ändock är svårt att göra sig en fullt trogen föreställning om allt det elände, som vidlåder menniskolifvet, när det blifvit bragt till den fysiska olyckans och den materiella fattigdomens lägsta trappsteg; men det är emedlertid vida lättare än att beräkna verkningarna af en beständig framgång. Lyckan är ingen god skolmästare, när det gäller att utveckla karaktärens högre former. För detta ändamål måste lifvet mera vara en tuktan än en njutning. Gif en menniska allt hvad hon önskar, och hon skall förstöra sig sjelf. Så blifva vi ofta under Guds ledande försyn hindrade och gäckade i våra planer af både den materiella och menskliga verlden, under det vi lära oss bådas nytta och skönhet. Tvert emot stadens och familjens önskan är der alltid en engel, som grumlar vattnet, på det de lama måtte bli botade. En oafbruten framgång gör oss obetänksamma, sorglösa, inbilska och öfvermodiga. Det är det stormupprörda hafvet, som fostrar dugliga sjömän, de der på sina stolta skepp rida om stormen. Huru ledsam vore icke verlden, om der ej funnes någon vinter eller storm! Menniskan skulle bli en fjäril och ingenting mera. Adam fördrefs ur Eden, säger den hebräiska mytologien, och de kristna sörja der-

öfver. Det var hans första steg mot himlen. Han "föll genom synd", säger man; — han föll uppåt och har allt sedan genom sin egen kraft oafbrutet höjt sig under mödosam flygt. Det var det andliga lifsens träd,

— "Hvars ödesdigra frukt
Bragt döden öfver oss och allt vårt ve."

Det är förvånande, huru stort behof vi hafva af att ständigt hållas i schack genom felslagna förhoppningar. När kroppen gödes, magrar själen; köttet blir glänsande, men karaktären stannar i växten; munnen hämmar tanken. För alltför många ynnestbevisningar äro vi icke tacksamma. Tacksamheten är en bland de sällsyntaste dygderna — ynglingen tänker icke så; men mannen vet det. Hon kommer väl sent till de kristna gracernas fest — sedan hela det sköna systraförbundet redan satt sig till bords. Tacksamheten är ett fint skönhetsdrag, tillagdt sist af alla, för att gifva en klassisk skönhet, en englalik älsklighet åt karaktären. Men på vårt närvarande utvecklingsstadium är tacksamhet mot menniskor för bevisade tjenster en ingalunda vanlig dygd; och tacksamhet mot Gud uttryckes oftare af de fastande än de mätta. Vi äro djupt känsliga för ynnestbevisningar, som vi vänta oss, men menskligheten är ännu icke rik nog eller tillräckligt väluppfostrad, för att vi skulle vara riktigt tacksamma för hvad vi redan hafva i händerna. Det är endast när brunnen är torr, som vi uppskatta vattnets värde, och när det först rinner till igen, visa vi en tacksamhet, som dock snart förtorkar. Huru tacksamma vi skulle vara, om vi kunde få den der fågeln i busken; den vi hålla i handen är ju en gammal sak, som inte är värd att tala om! I fängelset är Faraos förste munskänk artig mot Josef; men när han återkom till ära, är det skrifvet, att "ingalunda kom förste munskänken ihåg Josef, utan glömde honom." Ynglingen vid högskolan — lycklig, högt uppe i sin klass, välkommen bland rika mäns söner och ofta åtnjutande ett förtroligt umgänge med deras systrar — glömmer snart sin tarfligt klädda syster i Manchester eller Lowell, hvars mödosamma arbete gaf den fattige gossen hans första utstyrsel; han känner

föga tacksamhet för denna ömma hand, som sköt ut hans lilla slup från stranden och satte honom flott på den akademiska sjön, och frågar icke efter, om hennes nattliga böner och dagliga arbete vaka öfver hans nu tanklösa resa. Men när han blir sjuk och öfvergifves af den glittrande, ostadiga fjäril, som bländade hans barnsliga ögon och fåfänga tankar, då sjunker han tillbaka till det systerliga hjerta, som klappar för honom så sjelfförsakande. Hebräerna, sedan de fått fast fot i sitt nya af kullar och dalar omvexlande land, glömde den höga hand och den utsträckta arm, som fört dem ut ur det egyptiska träldomshuset, hvars ojästa bröd och bittra örter voro dem ett helsosammare sakrament än Kanaans mjölk och honing. Så sällsamt det låter — men betrakta en by eller en familj, och du skall se i kort sammandrag allt hvad verldshistorien skrifvit på sina omätliga blad, målade under öfverflöd och krig! Menniskan har ännu icke kommit längre i fråga om sin högre bildning, än att hon måste näras med yttersta försigtighet. Ett djupt drag ur lyckans bägare gör oss yra i hufvudet, och alltså föder oss Gud ännu med mjölk och icke med stark, manlig framgång, att vi icke måtte förgås. Jag tviflar icke på att en gång medeltalet af menniskans lifslängd skall uppgå till hundra år och att

"Febrar och frossa, gulsot och katarr,
Tyrannens bistra, tunga rytteri
Och slaganfallen, dödens lätta trupper,
Som göra saken kort med andedrägten",

skola drifvas på flykten, och en förtidig död blifva lika främmande för menniskorna, som nakenhet och hunger äro för dig och mig. Men vi kunna icke bära det nu. Om menniskans medellifslängd plötsligen ökades blott med tjugo år för den nu lefvande generationen, om hvad som nu kostar oss tio timmars mödosamt arbete plötsligen kunde fullbordas på en enda timme eller gifvas oss genom ett "underverk"; skulle det vara en olycka för menskligheten — vi skulle tappa koncepterna och förgås. "I kunnen det ännu icke bära", säger Paulus till sina nyomvända, "jag hafver födt eder med mjölk, icke med köttmat"; och den

store Guden gör på samma sätt med sina små barn här nere på jorden.

Vilden inom tropikerna åtnöjer sig med naturens frivilliga gåfvor. Han blir mätt af jordens frukter och tillfredsställd af deras skönhet; han går ej längre. Hvarhelst naturen är en klemande moder, der finner hon i menniskan en trög och lätjefull son.

En man, van vid framgång, odlar endast de lätta dygder, som för det mesta infinna sig af sig sjelfva; ja, han välkomnar ofta äfven de lättare laster, hvilka vi äro så färdiga att lära oss. Simson behöfver icke frukta filisteerna; det är i Delilah's sköte hans hufvud beröfvas sin lockiga styrka — hennes kärleksfulla smekningar äro farligare än alla filisteernas gudar, "härförarnes åska och stridsropet." Det är ofta den mjuka handen, som ger det dödliga såret. Med vintern till fiende stormade Hannibal alperna och intog dem; men med sommaren till bundsförvandt föllo hans "oöfvervinnerliga carthaginiensare" och elefanter och omkommo i det rika Capua. Hur mången sir John Franklin har icke gjort skeppsbrott, krossats och förgåtts bland den förfinade lyxens bränningar i London, Paris, Boston och New-York, utan att någon upptäcktsexpedition eller någon äfventyrsälskande kapten Kane skickades ut att söka honom; förgäfves har hans hustru utgifvit den sista styfvern af sin förmögenhet, hon har icke funnit ett spår efter den man, som omkommit i stadslifvets hvirfvel, farligare än isbergen.

Det är den grunda matjorden, som bär de bästa drufvorna; menniskorna göra den ännu magrare genom att betäcka ytan med skiffersten, "för att upphemta solstrålarna." Peru alstrar silfver och guld, och är ett fattigt land. Nya England alstrar ingenting annat än granit, timmer och is, som vi förvandla till menniskor; det är det rikaste land under solen. Friheten blomstrar i det fattiga Wisconsin, i det kalla Nya England; men på Mississippis och Alabamas feta slätter ser du blott hopar af slafvar och slafegare, de der föröka och ruttna.

Söner af rika män få sällan den bästa uppfostran, icke ens i fråga om förståndet. Man påstår, att under fyra generationer ingen man i England, som ärft en årlig inkomst af tvåhundra *pounds*, vunnit något rykte såsom jurist eller läkare. Penningen beherrskar akademier, bibliotek, "praktupplagor" och "bästa editioner" af dyrbara böcker, tid och lärare; men fattidgomen beherrskar industrien, och hon är bildningens moder. Ja, det högborna snillet är en son af tiden och olyckan; stjernan, som bebådar hans födelse, går framför de vise männen, och när hon stannar, "stannar hon öfver en krubba." Den store Guden vet bäst, hvilken vagga han skall gifva sitt barn, och det är lättare för själens sol att öfverstiga berg af is än små högar af guld och silfver. Apollo, så berättar den gamla myten, såldes af sina fiender såsom slaf till konung Admetus, hvilken satte honom att vakta sina hjordar af får, kor och svin; och hans syster, gudinnan, sörjde öfver hans öde. Om hans fiender hade velat beröfva honom hans skaldeanda, hade de gjort klokare, om de satt honom i ett palats,

"Att skämta med Amaryllis' i skuggan,
Eller att leka med Neæra's hårslingor";

och gudaynglingen skulle hafva tvinat bort till en rik narr.

Huru ofta hafva icke du och jag längtat efter en viss sak — rikedom, makt, ära — men sedermera insett, att, om vi hade fått hvad vi ville, hade vi varit förlorade! Under mitt eget lif har jag med allvar och sjelfförsakelse sträfvat efter fem speciella saker. Ingen af dem är min; och under det den ena efter den andra föll ur mina händer eller halkade undan min förhoppning, sörjde jag bittert öfver "bristande framgång"; men redan är jag gammal nog att vara tacksam deröfver, att fyra utaf dem voro omöjliga. Slägtet var värdt en god del mera, än det pris, hvarefter jag löpte. Och är ej detta fallet med hvar och en ibland oss? Jag delar blott den vanliga lotten och yttrar blott en erfarenhet, gemensam för de flesta här framför mig. Hafva vi icke alla tackat Gud för mången fel-

slagen förhoppning, många bittra sorger — så föreföllo de oss en gång!

Missräkning är ofta ett salt i lifvet. Stundom måste vi värma våra händer vid elden, stundom i snön. Det är den af kyla kondenserade luften, som bäst uppvärmer ett friskt blod. De största politiska tjensterna göras alltid af minoriteten. Män af stort krigarnamn — Hannibal, Gustaf Adolf, Fredrik, Napoleon — hafva utfört sina ädlaste bragder, när de varit hårdast ansatta af olyckan. Washington utförde sina ädlaste bedrifter, när utsigterna voro som mest emot honom. Den ryktbaraste våltaligheten åskar och ljungar alltid ur något stormmoln, som hotar staten — och den individuelle talaren — med undergång. Så ljungade Demosthenes' och Cicero's vidt lysande vältalighet fram ur det åskmoln, som krossade Athen och Rom. Under fredens svaghet hade de icke fostrat några stora talare. Det är tyngden af en nations fall, som pressar denna dystra profetiska vishet ur Kossuths mäktiga hjerta. Englands största period var tiden för dess största olyckor. Samma hundradetal år, som såg spanska armadan vid kusten, Carl I:s schavott i London, och som bevittnade hans sons landsflykt, såg äfven Bacon, Harvey och Hobbs, Hooker och Taylor, Fox och Bunyan, Hampden och Vane, Spenser, Herbert, Shakespeare, Milton, Jonson och hela den långa raden af Englands ädla söner; såg Blake på vattnet, Cromwell på land och Newton på himlen. Dess högsta litteratur, vetenskap och karaktärsstorhet fostrades af detta stormiga århundrade. Och under det dess eget hjerta blödde under verldsförtrycket, nådde dess hand alperna och skyddade valdenserna, hvilka påfven ville förtrampa. Det var under ett sådant tidehvarf England frambragte sitt skönaste skott, hvilket sorgen afbröt från det saxiska trädet och planterade i detta land utan något skyddande stängsel annat än den vilda skogen och utan annan vård än den af djuren och vilda menniskor. Men Nya England växte genom vanvård och förkofrade sig i trots af dödande bekymmer. Den lilla puritanska knoppen såg upp till himmelen; och Gud, "som håller skapelsen såsom en rosenbuske i sin

hand", log, och knoppen slog ut till en tidig, profetisk blomma.

Kristna kyrkan såg sina skönaste dagar innan "den första rika påfven erhöll sin olycksbringande verldsliga förläning", då hela verlden var emot henne, och hedendomen blottade sitt svärd öfver kristendomens unga hufvud. Hvilket tidehvarf, då kristna kyrkans gränser bekransades af martyrskapets röda blommor; ja, då sjelfva kristenhetens hufvudstad framalstrade endast skarlakansfärgade rosor! Då funnos inga den "lägre lagens prester." Jemför detta tidehvarf med det, då katolska kyrkan icke eger någon mera lysande blomma än kardinalshatten — hennes enda passionsblomma! Menskligheten ädlaste plantor växa på detta lilla klippiga landbälte mellan oceanen och den bördiga jordmånen; och de mogna tidigast, när de dricka hafsstormarnas salta dagg. Då och der fostras de krigare, lagstiftare, talare, filosofer, skalder, profeter, helgon, patrioter och martyrer, hvilka bilda en skönhetens krans kring menniskans hjeltepanna. Härja landet med revolutioner och borgerligt krig, och der skall uppspira grödor af store män. När det regnar penningar, mognar verlden ingen sådan gröda!

"Huru kan du tro, att jag skulle vilja tillfoga min son en oförrätt"? frågade en moder sin vän, och det allvarsamma svaret blef: "gif honom allt hvad han önskar, och du bringar honom i elände." På den plats, som gödes af statens gatuorenlighet, finner du hvarje morgon otaliga svampar, stinkande och värdelösa; men i schweitzerbergens klyftor, på kanten af New-Hampshires klippor, der artisten knappast kan nedlägga sin pensel, der strålar alprosen, bergsgentianan, harklockan — klara som dagsljuset och sköna såsom den blåögda lyrans öfversta stjerna.

För individen medför hans period af öfverdrifven lycka stor fara för hans sedliga karaktär. "Huru bitter är icke din och din fars lott!" sade en gång en tankfull gosse till sin moder; "vi äro hårdt ansatta på alla håll. Huru många af mina systrar äro icke redan döda! Alltid är någon utaf

oss sjuk; och sedan äro våra fattiga slägtingar oss en tung börda. Men våra kallhjertade grannar der bort öfver kullen bakom det stora trädet, de hafva icke haft några bekymmer sedan jag föddes. Det måste vara en högst orättvis och ondskefull Gud, som kan ställa till så illa." Den fromma modren torkade sina ögon med förklädet, tog gossen i knä och sade: "om så är, är det våra grannar, som hafva orsak att klaga och icke vi. De hafva icke pröfvat annat än lycka; de äro rika och bli rikare blott alltför hastigt. De hafva ingen gammal mormor att hjelpa, inga fattiga slägtingar hålla fast i deras rockskört och draga dem tillbaka, ingen utaf dem har någonsin varit sjuk, de hafva aldrig förlorat någon kär vän, men *emedan de icke haft några pröfningar, frukta de icke Gud.* De äro kallhjertade, de äro verldsliga och ogudaktiga. Jag beklagar dem ofta och har sagt så åt din far. Det är vi, som hafva haft den bästa lotten i denna verlden. De skola utan tvifvel få sin ersättning i den kommande. Mitt barn, det finnes en vinst för all denna förlust du talar om, ty syndiga tankar och gerningar äro det enda onda, hvaraf ingen kan bereda sig någon vinning."

Jag möter stundom en man, för hvilket allt lyckas. Allt hvad köttet önskar, det eger herr Glückselig. Han tyckes vara född under en lycklig planet. Han började fattig och är nu rik. Han är försigtig och gör aldrig förluster; långsynt, och uppgör planer och utför dem med en mästares skicklighet. Hans lif har under de sista tjuge åren varit hvad man inom affärsverlden kallar "en lysande framgång." Han är en "framstående medborgare", gäller högt i taxeringsmannens böcker och i de tidningars opinion, i hvilka han annonserar. Jag känner honom ganska väl; han har en säker gång, och jag vet, att alla hans vågspel lyckas, när jag ser honom på långt håll. Han har en "hög, lycklig röst" och yttrar sin tanke något högljudt om alla ämnen, ehuru han icke tänkt något öfver dem. Men sina fattiga slägtingar kommer han aldrig ihåg; hans lyckliga bekanta nämna dem aldrig för honom. Hans hus är en profskylt på hans förmögenhet — ett köttets hus, der

sockerbagaren, tapetseraren och vinhandlaren hafva gjort sitt bästa. Hans hustru är en skådeqvinna, dock ämnad till någonting bättre, stackars liten! Hans barn äro skådebarn — civilisationens "skogsbarn" — lemnade ännu hopplösare än barnen i balladen, ty de må anstränga sina ögon huru mycket som helst, de skola aldrig få se "mannen från staden nalkas." Hans religion inskränker sig till det *passande;* han har den praktfullaste bland biblar, den dyrbaraste bänken i kyrkan; hans verkliga Gud är dollarn, och ett sakrament af koppar, silfver och guld binder honom vid jorden — ett tredubbelt band, som hans själ för närvarande saknar kraft att afskära. Han saknar all upphöjdhet i karaktären. Tadelfri i sina handelsaffärer, är hans ord godt; ingen betviflar det; hans omdöme är beundransvärdt; hans planer misslyckas aldrig; han är "respektabel" — och ingenting vidare. Han är allt af denna verlden, och om det icke funnes någon själ, någon himmel, någon absolut rättvisa och icke något ädelt menniskovärde — skulle han vara en mönstermenniska. Ingen stor känsla kan någonsin komma hans hjerta att klappa, ingen hög idé välkomnas under hans tak. Hans hand sätter icke i gång något maskineri för goda gerningar. "Låt de fattiga sköta sig sjelfva", säger han, "så har jag gjort." "Negrerna böra vara slafvar, det är godt nog åt dem." Han hånar "Guds lag", som står öfver handelsintresset, politikens lagar och sällskapslifvets vanor. Och så fortfar han att bli allt "större och större", såsom tidningarna säga; men, såsom en vis man säger, allt sämre och sämre. Öfver sitt dagliga lif ser han inga "ursprungliga dygder lysa som stjernor från höjden"; inga "lugnande, helande och välsignande kärleksgudar hafva någonsin blomsterstrött hans väg."

Men en dag kommer en handelskris, en *panic*, som icke ens detta mästerliga förstånd kunde förutse, uppslukande den ena hälften af hans förmögenhet och lemnande den andra i spillror. Sjukdomen skakar den dyrbara dörren i hans hus; alla de väl fogade fönstren skallra vid olyckans jordbäfning; barn efter barn sjunker ned genom det rika golfvet och försvinner i den djupa natten; en ensam och försummad slägtinge, en qvinna, har just nyss vaggat det minsta till dö-

dens sömn i sitt sköte. Nu är hon icke längre "en *aflägsen* slägtinge." Hvar är nu hans glömska af fattiga anförvandter? Hvar hans rikedoms pomp och ståt? Hans "höga, lyckliga röst" har antagit en blygsam, men ändock manlig ton; denna bräckliga opinion, som han nyss var så färdig att afgifva — dess narrpilar afskjutas ej längre på fåfängans låga märke; och öfvermodet har försvunnit från hans ödmjukade panna. Skådeqvinnan och den ringa återstoden af hans skådebarn äro verkliga nu. Sorgen har upplyftat det menskliga hjerta, som lyckan så djupt begrafvit. Fåfängans moln upplöser sig och faller ned i ett kallt, glest regn, hvilket nu uppammar ny grönska ur den törstiga jorden, och dygder uppspira, förut främmande för denna mark — förbränd af sin närhet till solen. Det är den verkliga Guden, med hvilken han nu meddelar sig; den oändlige, hvilken ingen lycka någonsin kunnat fördrifva. Vi tillsluta våra ögon för Gud, men Hans ögon äro ständigt vakna. Praktbibeln ligger der lika onyttig som förr på sin dyna, men den gamla enkla boken, nött af hans moders fromhet — hon har längesedan gått dit, der hon kan vara vis utan studier och from utan biblar — eller af hans egna barnahänder, den gamla bibeln kommer tillbaka till hans bröst, och David och Johannes och Jesus tala tröstens ord till hans nyvaknade själ. Genom remnorna i hans förmögenhet inkomma "de kärleksgudar, som lugna, hela och välsigna", och öfver spillrorna af sin lycka ser han med hänryckt öga

"De ursprungliga dygderna stråla som stjernor från höjden."

Ja, nu skänker tacksamheten sin välsignelse åt hans tarfliga dagliga bröd. "Vi hade varit förlorade, om vi icke blifvit ruinerade", säger den verkliga hustrun till sin man, nu frälsad från verldslighetens djefvul.

I en alltför rik jordmån växer säden endast på halmen och sätter ingen kärna; Egyptens jordbrukare måste blanda sand i matjorden, annars blef den för starkt gödd af Nilgyttjan. Den feta jagthunden, som bor i förmaket, den lilla flickans leksak, förlorar både väderkorn och snabbhet. Det är samma förhållande med menniskor. Äran, för lätt eller

för tidigt vunnen, är en förbannelse. "Olyckan är för mer än lyckan", säger en vis man.

Det finnes undantagsmenniskor, hvilka icke taga någon skada af sin lycka, hvilkas tacksamhet ökas med deras framgång och hvilkas menniskokärlek vidgas med ökade tillgångar. Dessa menniskor äro sällsynta; antingen i födelsen begåfvade med ovanliga gåfvor eller ock uppfostrade med en omsorg, den få menniskor åtnjuta. Dock har jag känt några sådana.

Deremot finnas äfven andra, hvilka icke ens af motgången hemta någon lärdom. Under lifvets högsommar, då löf och blommor och ungdomliga frukter skyla dess fula, nakna lemmar, se vi vanligen icke girighetens och lustans hela fasaväckande vidrighet; men när hösten skakat ned frukterna och bortblåst löfven och vintern upphänger lastens benrangel i hela dess gräslighet — det är då du inser girighetens och lustans hela förhatlighet. Så se vi ej heller låga menniskors hela låghet under deras framgång, utan först under deras sorger. Deras tårar äro smält jern. Jag har kännt dem, som lyckan berusat, men hvilka likväl icke blifvit nyktra af motgången. De känna sig endast krossade och brutna af fallet, icke mildrade eller uppmjukade. Äfven dessa menniskor äro sällsynta. De måste afbida den "store läraren, döden", innan de kunna lära sig att dyrka sin Gud. Det finnes drufvor, vuxna på en så mager stam, att sommarsolen endast gör dem sura, och höstfrosten, som förskönar löfven, gör frukten endast bitter; och när de nedskakas af vinterstormarna, vända sig till och med de allt slukande svinen bort ifrån dem med afsmak. En bedröflig syn, för hvilken Gud i sin moderliga kärlek måste känna medlidande, och detta borde ock kärleksfulla menniskor.

En oafbruten framgång förhärdar vanligen hjertat och förslappar nästan alltid karaktären. Politikern, hvars plats ingen bestrider, köpmannen, som eger ett monopol, ministern utan rival, jordbrukaren med åkrar, vidsträckta och fruktbara öfver behofvet — alla dessa äro i fara. Så äro ock de, hvilka förtjena penningar allför hastigt; och hvar och en, till hvars hus icke sorgen kommer då och då, för att

dens sömn i sitt sköte. Nu är hon icke längre "en *aflägsen* slägtinge." Hvar är nu hans glömska af fattiga anförvandter? Hvar hans rikedoms pomp och ståt? Hans "höga, lyckliga röst" har antagit en blygsam, men ändock manlig ton; denna bräckliga opinion, som han nyss var så färdig att afgifva — dess narrpilar afskjutas ej längre på fåfängans låga märke; och öfvermodet har försvunnit från hans ödmjukade panna. Skådeqvinnan och den ringa återstoden af hans skådebarn äro verkliga nu. Sorgen har upplyftat det menskliga hjerta, som lyckan så djupt begrafvit. Fåfängans moln upplöser sig och faller ned i ett kallt, glest regn, hvilket nu uppammar ny grönska ur den törstiga jorden, och dygder uppspira, förut främmande för denna mark — förbränd af sin närhet till solen. Det är den verkliga Guden, med hvilken han nu meddelar sig; den oändlige, hvilken ingen lycka någonsin kunnat fördrifva. Vi tillsluta våra ögon för Gud, men Hans ögon äro ständigt vakna. Praktbibeln ligger der lika onyttig som förr på sin dyna, men den gamla enkla boken, nött af hans moders fromhet — hon har längesedan gått dit, der hon kan vara vis utan studier och from utan biblar — eller af hans egna barnahänder, den gamla bibeln kommer tillbaka till hans bröst, och David och Johannes och Jesus tala tröstens ord till hans nyvaknade själ. Genom remnorna i hans förmögenhet inkomma "de kärleksgudar, som lugna, hela och välsigna", och öfver spillrorna af sin lycka ser han med hänryckt öga

"De ursprungliga dygderna stråla som stjernor från höjden."

Ja, nu skänker tacksamheten sin välsignelse åt hans tarfliga dagliga bröd. "Vi hade varit förlorade, om vi icke blifvit ruinerade", säger den verkliga hustrun till sin man, nu frälsad från verldslighetens djefvul.

I en alltför rik jordmån växer säden endast på halmen och sätter ingen kärna; Egyptens jordbrukare måste blanda sand i matjorden, annars blef den för starkt gödd af Nilgyttjan. Den feta jagthunden, som bor i förmaket, den lilla flickans leksak, förlorar både väderkorn och snabbhet. Det är samma förhållande med menniskor. Äran, för lätt eller

för tidigt vunnen, är en förbannelse. "Olyckan är för mer än lyckan", säger en vis man.

Det finnes undantagsmenniskor, hvilka icke taga någon skada af sin lycka, hvilkas tacksamhet ökas med deras framgång och hvilkas menniskokärlek vidgas med ökade tillgångar. Dessa menniskor äro sällsynta; antingen i födelsen begåfvade med ovanliga gåfvor eller ock uppfostrade med en omsorg, den få menniskor åtnjuta. Dock har jag kännt några sådana.

Deremot finnas äfven andra, hvilka icke ens af motgången hemta någon lärdom. Under lifvets högsommar, då löf och blommor och ungdomliga frukter skyla dess fula, nakna lemmar, se vi vanligen icke girighetens och lustans hela fasaväckande vidrighet; men när hösten skakat ned frukterna och bortblåst löfven och vintern upphänger lastens benrangel i hela dess gräslighet — det är då du inser girighetens och lustans hela förhatlighet. Så se vi ej heller låga menniskors hela låghet under deras framgång, utan först under deras sorger. Deras tårar äro smält jern. Jag har kännt dem, som lyckan berusat, men hvilka likväl icke blifvit nyktra af motgången. De känna sig endast krossade och brutna af fallet, icke mildrade eller uppmjukade. Äfven dessa menniskor äro sällsynta. De måste afbida den "store läraren, döden", innan de kunna lära sig att dyrka sin Gud. Det finnes drufvor, vuxna på en så mager stam, att sommarsolen endast gör dem sura, och höstfrosten, som förskönar löfven, gör frukten endast bitter; och när de nedskakas af vinterstormarna, vända sig till och med de allt slukande svinen bort ifrån dem med afsmak. En bedröflig syn, för hvilken Gud i sin moderliga kärlek måste känna medlidande, och detta borde ock kärleksfulla menniskor.

En oafbruten framgång förhärdar vanligen hjertat och förslappar nästan alltid karaktären. Politikern, hvars plats ingen bestrider, köpmannen, som eger ett monopol, ministern utan rival, jordbrukaren med åkrar, vidsträckta och fruktbara öfver behofvet — alla dessa äro i fara. Så äro ock de, hvilka förtjena penningar allför hastigt; och hvar och en, till hvars hus icke sorgen kommer då och då, för att

helsa honom god morgon. En öfverdrifven lycka är vår undergång.

En välvillig man, som jag kände, väl bevandrad i menniskohjertats historia, gick en morgon, för att begära en tjenst af en rik borgare i staden, då han på vägen fick höra att samma köpman just under de trenne sista månaderna ökat sin förmögenhet med en tiondels million dollars. Min vän yttrade: "jag går en narrs ärende", och han vände om utan att begära tjensten.

Religionen ingår icke i en menniskas hus genom den förgyllda porten; hon går in en annan väg — kommer med doktorn eller rättstjenaren. "Han gick bort bedröfvad", säger nya testamentet, "ty han hade många egodelar." Det bodde för en fyra à fem år sedan i en af Amerikas större handelsstäder en man, ansedd för millionär, som alltid plägade drifva gäck med religionen. Han hade icke på flere år besökt någon kyrka. Ingen menniskokärlek öppnade någonsin hans fullpackade pung eller hopskrumpna hjerta. Men en handelskris gjorde honom till bankruttör, och nu bröto de religiösa rörelserna sina gyllene fjettrar, och han sökte åter sin Gud. En underjordisk jernväg förde denne penningens slaf till en stor plats, der det fanns rum för hans själ, och han blef frigjord ur köttets träldom genom lifsens andas lag. Folket i hans födelsestad gjorde spe af honom, när de återsågo honom i den gamla sockenkyrkan på hans moders länge förgätna bänk. Det var dårars hån; de borde hafva fattat, att den blinde mannen hade återfått sin syn. Var det icke till en sådan man den störste af alla lärare sade: "Gå bort och sälj allt hvad du hafver och gif de fattiga, och du skall få en skatt i himmelriket!"

Du ser samma förhållande i en stad eller hos en nation. Dygden växer icke hög och utslår inga sköna blommor inom en öfverlycklig stat. Under en tid af ständig framgång blir en nation illa styrd; folket väljer låga menniskor med låga syften; sorg, motgångar och fruktan äro bättre rådgifvare. Huru snart blåser icke en skarp vind bort de menskliga agnarna från embetsrummet! Då duga inga stollar till styresmän! Vid en sommarfest eller en valdag på vintern eller

vid en högtid, helgad åt kristna martyrer, eller när, för att mätta girigheten och maktlystnaden hos de lägsta varelser, som någonsin skällt på menskligheten i Nya England allt sedan det skakade Arnold*) af sin statsmantel, det rika Boston sänder en oskyldig man till ständig träldom — då marschera pojkar, uppstoppade med bomull — en ersättning så väl för kropp som samvete — och med mäns röda rockar på sina ryggar, omkring under glad och präktig musik och leka soldater och tänka: "Huru många ögon äro icke fästade på oss, och huru skola icke våra vackra kusiner beundra detta skådespel!" Men när kriget blåser i sitt horn, gå sådana pojkar hem till sina mödrar; och skäggiga, manliga män taga geväret på axeln, sluta sig till kolonn och tåga ut vid pipans och trummans enkla ljud, tänkande på den förestående slagtningen och de hjertan, som blöda i hemmet.

Under sin fattigdom och bedröfvelse, under fruktan och faror gjorde Amerika i Guds namn Washington till president; men starkt, oförsynt och rikt, förklarade det, att det fanns "ingen högre lag", och utnämnde till sina högsta embeten de låga varelser vi känna. Amerika i fara, fattigt, svagt, förtryckt, födde stora män — hela revolutionsslägtet; nu starkt, rikt, tyranniskt, fyller det sina hedersposter med män af sådan ull och prägel, som vi alla skåda. Det väljer låga män i kabinettet, för att göra nationens råd till ett narrspel; låga män äfven på domarbänkarna, för att tillämpa synden såsom lag; låga män inom diplomatien, "att ligga ute" för sina egna fördelar.

År 1776 vädjade Amerikas tvenne millioner fria män, utan en enda bundsförvandt och tryckta af fattigdom, till mensklighetens universella rättigheter och togo verldens Högste Domare till vittne på sina afsigters rättmätighet. År 1850 förnekade de tjuge millionerna all sedlig lag, hvarje

*) En berömd general under amerikanska frihetskriget, men som sedermera såsom kommendant i Filadelfia genom sin yppighet och stolthet väckte allmänt missnöje. Han beskylldes för försnillningar och straffades af Washington med en varning. Uppretad häröfver blef han slutligen förrädare mot sitt fädernesland.

Öfvers. anm.

religionens bud, uppställde ateismen såsom sin första regeringsprincip och genomdrefvo *lagen om flyktade slafvar* med Bostons och hela Nordens bifall; förnyade den följande år, då Boston på nytt gaf den sin röst. Nationen har alltsedan hållit den vid gällande kraft, och Boston har frivilligt erbjudit sin olagliga hand.

Det fattiga Amerika, år 1776, bjuder Canada att komma och blifva fritt med oss och skickar en armé till dess hjelp; det rika Amerika, år 1854, sträfvar att förslafva Cuba och Hayti.

År 1771, under det att Storbritannien spände sina klor efter vår frihet, utfärdade guvernör Hutchinson, en son af Boston och tronens giriga kreatur — penningen och makten hans afgudar — en tacksägelseproklamation och uppgaf såsom skäl "den fortfarande borgerliga och religiösa friheten." Bostons prester kommo tillsammans, togo saken i betraktande och vägrade att uppläsa proklamationen — alla utom herr Pemberton, guvernörens prest; men när han började, vände församlingens patrioter ryggen åt den putsade stadstjenaren och lemnade det vanhelgade stället. Alla de öfriga vägrade, men beslöto i stället att "bedja Gud allsmäktig om den förlorade frihetens återställande." Hvar voro då "den lägre lagens prester?" Då var Boston fattigt; det egde blott sexton tusen innevånare och ett kapital af icke fullt fyra millioner. År 1851 kringsände Thomas Sims från sin olagliga fängelsehåla i den förslafvade rådstugan sin petition till Bostons kyrkor om förböner för hans frälsning; men bland alla innehafvarne af Bostons predikstolar, de åttio efterträdarne af fordna dagars Mayhews och Coopers, kunde icke sex förmå sig att uppläsa en oskyldig svart mans bön, att han måtte varda återställd till sina oförytterliga rättigheter. Då *en* man vågade i sin kyrka tala om Guds högre lag, vände de förtörnade församlingsmedlemmarna honom ryggen — drefvo kristendomen ut ur huset — fullbordande skriften, att lärjungen skall lida med sin mästare. Nu är Boston rikt, med hundrasexti tusen innevånare i sitt sköte och tvåhundratjugefem millioner dollars i sin pung.

År 1765 lät Boston en embetsman vid stämpelverket afsäga sig sin plats och svärja under frihetsträdet att aldrig mera utgifva ett enda stämpelpapper. År 1850, när billen om flyktade slafvars utlemnande gick igenom i kongressen, afsköto Bostons — det rika Bostons — borgare en hundra skott på den stora, gröna planen till tecken af sin glädje. *Tories* hafva längesedan nedhuggit frihetens träd, för att bygga en *unionssal* på frihetens ruiner.

År 1769 beslöto Lexingtons jordbrukare och handtverkare "att icke dricka mera té", förr än den olagliga taxan blefve afskaffad, och år 1773 kastade det fattiga Boston med landtfolkets tillhjelp i hafvet den beskattade örten, hvilken var den käpphäst hvarpå tyranniet ville rida omkring öfver landet. Våra fäder gjorde detta efter högtidlig rådplägning, då vi ännu voro fattiga, i trots af konung och kyrka och lorder och underhus. Men år 1850 höll Boston ett "unionsmöte" i Faneuilsalen och beslöt, att menniskotjufvar skulle få idka sitt handtverk i Hancock's och Adams' och Mayhew's och Cooper's stad.

År 1770 kunde den brittiske uppbördsmannen icke uppehålla sig i Boston, utan måste taga sin tillflykt till en öfästning. Men år 1854 äro i Boston menniskotjufvarna säkrare än de aktningsvärdaste medborgare; de äro välkomna.

År 1766 sökte Boston genomdrifva "slafveriets totala utrotande"; sex år sednare ingingo sjelfva Virginiens representanter ett förbund sins emellan, att icke importera några slafvar och att ej heller köpa dem, som öfverfördes; år 1773 önskade staden Medfield — endast en by på den tiden — att "ett slut måtte göras på den grymma, omenskliga och okristliga slafhandeln"; och Massachusetts gjorde föreställningar mot slafauktionen och slafveritillståndet. Men 1850 församlade sig Bostons låghet och penningar till ett "unionsmöte" i Faneuilsalen, för att försäkra slafegarne, att de tryggt kunde stjäla menniskor i Boston! Ja, en ryktbar teologie doktor förklarade på en föreläsning att: "för att rädda unionen, vore jag färdig att skicka i slafveri mitt mest älskade barn, mitt hjertas hustru, ja, den moder, som födt mig!" Auditoriet svarade med starka och långvariga hand-

klappningar; endast en stor, ädel ande utropade: "Förbannelse!" År 1854 fordrar Södern afrikanska slafhandelns återställande; och en bostonsk prest — alltför renlärig att anse en menniska för kristen, som förnekar att Marias son tillika var Gud — låter förstå sitt fega bifall till denna brottsliga plan.

I farans stund egde Boston till sin agent i England Amerikas främste man, dess egen son, som började sin bana med att fylla formarna i en ljusstöpares bod och slutade med att "rycka blixten från himlen och från tyrannerna spiran" *); och Boston understödde hans tappra ord. Men år 1854 vände sig samma Bostons ledande politiska och kommerciella tidningar till den enda *antislafveri*-senator, Massachusetts egt i kongressen sedan öfverste Pickerings tid, med uppmaning att han måtte afsäga sig sin plats — ty denne menniskovän "hyste inga sunda politiska åsigter."

År 1769 förfäktade det förtryckta Boston yttranderättens helgd; ett stadsmöte förklarade, att "en laglig sammankomst af staden Bostons innevånare är en församling, der man alltid väntar sig och försvarar en ädel talfrihet — der man tänker hvad man vill och yttrar hvad man tänker." "Och en sådan församling", tillägger det lilla, fattiga, patriotiska Boston, "har ofta varit en skräck och ett gissel för tyranner." År 1850 stängde Boston Faneuilsalen och förbjöd all talfrihet; man måste hindra alla "uppviglingsförsök." År 1854 söker Förenta Staternas högsta domstol att få en stämning utfärdad emot och ett straff af trehundra dollars böter jemte tolf månaders fängelse ådömdt dem, som i samma Faneuil-sal uppmanade folket att hålla kristendomens bud och försvara menniskans oförytterliga rättigheter.

År 1768 försökte brittiska regeringen att genomdrifva åklagelse emot utgifvarne af en periodisk skrift i Boston, men stora juryn vägrade. År 1851 ingingo i samma Boston femtonhundra borgare, en borgare för hvar allmänt känd lönn-

*) D'Alembert's helsningsord till Franklin vid hans inträde i franska akademien:

Eripuit coelo fulmen, sceptrumque tyrannis.

Öfvers. anm.

krog i staden, ett högtigligt förbund att såsom frivilliga eskortera till evigt slafveri en fattig, värnlös negeryngling.

År 1774 stängde den brittiske tyrannen Bostons hamn, men de angränsande städerna öppnade sina hamnar och sade: "Nyttjen våra lastbroar utan afgift, I, som liden!" År 1851, då Lynn, Worcester, Marblehead och New-Bedford förklarade, att de ville hålla Jesu af Nazareth befallningar och nya testamentets gyllene lag, och att ingen flyktad slaf skulle ryckas ur deras sköte, uppmanade de ledande politiska och kommerciella tidningarna i Boston dess köpmän att afbryta sin handel med dessa fyra kristna städer.

En gång vädjade Boston och Amerika till naturens lag och naturens Gud. Det var när Boston och Amerika voro fattiga. År 1851, 1852, 1853 och 1854 förklarade Boston och Amerika, att det fanns ingen Guds lag öfver *lagen om flyktade slafvars utlemnande.*

När Amerika var fattigt, en enstaka koloni i vildmarken, egande blott en enda "Majblomma"*) och med endast musslor till föda; då upplyfte dessa landets stränga calvinistiska fäder sina händer och tackade Gud, som "tillät dem suga hafvets öfverflöd och skatter dolda i sanden"; och de sträfvade att utbreda friheten öfver hela denna Vesterns vildmark. Nu, med tjugefem millioners befolkning, med en flotta af fem millioner *tons* drägtighet, spridande sina hvita blommor öfver alla haf, med öfver sjutusen millioner dollars förmögenhet, sträfvar Amerika att omringa med kedjor hela den fria republiken och att sprida slafveriets förbannelse från Mexikanska viken ända upp till de nordligaste sjöarna; ja, att plantera detta upasträd ända vid Amazonflodens stränder, att det måtte sträcka sina grenar så långt som Anderna och drypa sin giftiga saft öfver hela Syd-Amerika.

År 1636, då Massachusetts ännu var fattigt, grundlade det Harvard collegium och upptog för detta ändamål en gång en skatt af 2 kappar säd eller tolf *pence* på hvar husfader i provinsen. Men nu är det i femton af den rika unionens

*) Så kallades det fartyg, hvarpå den första kolonien från Europa öfvergick till Amerika. *Öfvers. anm.*

stater ett nidingsverk att lära någon af den arbetande klassen läsa och skrifva; ja för en mulattmoder att lära sin dotter läsa Jesu gyllene läror i nya testamentet. Just detta år har mrs Douglas blifvit dömd till trettio dagars fängelse, derföre att hon lärt fria svarta barn att läsa!

År 1772 önskade till och med Virginiens representanter att utrota slafhandeln. Jefferson och Patrick Henry, den tryckta koloniens ädla söner, ville emancipera alla dess slafvar. Författaren af oafhängighetsförklaringen darrade för Virginien, när han tänkte på Guds rättvisa. År 1854 räknar Virginien "negrerna såsom en sammanbindande länk mellan menniskan och den själlösa skapelsen." År 1778 tilläto förbundsartiklarna mellan de revolutionära kolonierna en slaf att fly från den ena staten till den andra; intet fördrag berättigade egaren att gå öfver gränsen efter sitt rof. Men år 1850 gåfvo de trettioen rika staterna slafegaren rättighet att på förbundsregeringens bekostnad förfölja sin flyktade slaf inom hvarje stat och förtrampa dess lagar: ja, om en person gifver blott en bägare friskt vatten åt de jagade flyktingarna, blir han bötfälld till en tusen dollars och insatt i sex månaders fängelse för hvar gång. För icke längre sedan än förliden vecka, blef en person dömd till tre tusen dollars böter, derföre att han hjelpt trenne kristendomsbröder att försvara sin frihet i "den demokratiska staten" Michigan! Amerika belägger alla kristliga dygder med straff.

Nyss före revolutionen försvarade Boston sina medborgares frihet så manligt, att dess uppförande i det bestuckna parlamentet despotiskt brännmärktes såsom "ett trots af all laglig myndighet"; dess "innevånare måste behandlas som främlingar!" Massachusetts kunde icke styras, yttrade en ministeriell organ, "med mindre än att lagarna så förändrades, att konungarne finge makt att utnämna rådsförsamlingen, och rättstjenarne endast erhöllo makten att inför domstolen anmäla jurymän." Mayhew skref: "Gud gaf israeliterna en konung i sin vrede, emedan de icke egde förstånd nog att älska en fri republikansk författning." Men år 1850 inbjöd och välkomnade Boston ett beslut af sina herrar, dikteradt på kapitolium, hvilket dref öfver femhundra af dess oskyl-

diga medborgare i landsflykt; ja, i dess ifver att göra en menniska till slaf, omgaf det sitt eget rådhus med kedjor, och Massachusetts domare kröpo under dem, för att komma till "sina egna platser!" Presterna — med några få ädelsinnade undantag — predikade: Ned med Gud och upp med slafbillen! — predikade så och lefde som de lärde.

År 1768 arresterade maktens gunstlingar vår egen John Hancock. Guvernören i Massachusetts, utnämnd af kronan — den gamla goda staten valde inga sådana frihetens fiender på den tiden — sökte i förening med öfverdomaren och andra konungens verktyg att "undanrödja de första upprorsstiftarne" och att sända Samuel Adams öfver hafvet, för att "ställas inför rätta", d. v. s. för att fällas. Edes och Gill, de patriotiske boktryckarne, "upprorets trumpetare", och andra nu ryktbara män, författare af "förrädiska och upproriska skrifter", voro ämnade att dela samma öde. Men så stark var den allmänna, rättvisa opinionen i Nya England, att de gudlösas rådslag vordo om intet och de listige fångades i sina egna nät. Betrakten Boston nu; påminnen eder de försök en slafdomare gjorde förliden sommar att skapa en "brottmålssak" af några tal, som höllos i Faneuilsalen emot hans slägtingars tilltag att vilja stjäla en menniska på våra egna gator! Hvar finnes nu denna kärlek till rättvisa och menniskorätt, som hitförde våra puritanska mödrar och eldade våra fäder till den största af revolutioner! Vänten och skåden!

Dessa äro farorna af en beständig lycka. Må Gud vara oss nådig! Vi äro icke blott syndiga och fega i vårt handlingssätt och till vår karaktär; vi äro låga och pöbelaktiga. Våra fäder lefde i tider af bekymmer, hvilka pröfva menniskosjälen. Men vi äro utsatta för ett för menniskan ännu farligare prof. Under fyrtio års tid har nationen icke varit utsatt för någon yttre fara; vi hafva icke haft något krig, ingen hungersnöd, ingenting att frukta från utlandet. Vi hafva förkofrats förvånande i folkmängd och förmögenhet. Nu är nationen drucken af makt ock äcklas af rikedom. Vi likna vildarna i grannskapet af Klippbergen, hvilka åto omogen mais, åto och lekte om hvartannat så länge, att de

blefvo sjuka och hvar tionde dog. Jag tror att en profet, lika allvarlig i sin menniskokärlek som Jesus af Nazareth, skulle bedja, att Gud ville sända oss någon stor bedröfvelse, en hungersnöd, en pest, ett krig, en bankrutt; att nationen måtte ännu en gång återfå sin nykterhet och påminna sig sin Gud.

När hebräerna voro rika och sutto i ro, återföllo de i tyriernas, chaldeernas, filisteernas och egyptiernas utsväfningar. Med hvilka skarpa gissel gisslade icke Esaias och Jeremias sitt eget folk! Men när kriget kom, när templet rykte, upphängde de landsflyktige sina harpor på Babylons pilar och tänkte på Zion och på Jehovah, som fört dem ur träldomshuset. Det var under sådana tider hoppet om en Messias och ett "himmelskt rike" föddes i det religiösa hörnet af deras hjertan.

Jag vet icke hvad som är oss förelagdt, hvilken olycka — ty utan tvifvel måste Amerika i likhet med andra nationer få sin tid af bekymmer, en sjukdomens dag, då det skall sitta med aska på sitt hufvud och bedja till Gud, de röde männens Gud, dem vi slagtat, och de svartas, dem vi förslafvat, och då skall det finna barmhertighet.

Olyckan är icke hälften så olycklig som en ständig lycka. När den förlorade sonen lefver midt uppe i sina utsväfningar, förstörande sin förmögenhet på tärningar, vin och skökor, tänker han icke på sin fader; men när han icke ens får stilla sin hunger med svindraf, då säger han: "Huru många af min faders legodrängar hafva icke bröd nog, och jag förgås här af hunger! Jag vill stå upp och gå till min fader igen och bedja, att jag måtte få bli icke hans son, men blott en af hans legodrängar."

Det är under sådana omständigheter I och jag lefva och hafva att arbeta på vår frälsning och vår karaktärs utveckling. Det var en vis romersk skald, som sade: "det är en svår sak, att icke förråda din sedlighet för dina rikedomar, och att, när du vinner flere gånger en Croesi förmögenhet, kunna bibehålla en enda Numa's dygd."

Låtom oss under medgången betänka, att det förnämsta i lifvet dock är menniskans själ, hennes högsta förmågor, deras glädje och deras pligter.

Det berättas en gammal historia, jag vet icke huru gammal, om Johannes, Zebedei son, rikast bland Galileens fiskare. "Kom och följ mig", sade Jesus till den unge mannen, der han satt i sin faders båt och lagade nät. Smickrad af denna uppmärksamhet och girig efter ära och makt, öfvergaf Johannes allt och följde honom, icke vetande af hvad anda han var. När de gingo upp till Jerusalem ville samaritanerne icke släppa Jesus in i sin stad och Johannes bad att han skulle nedkalla eld af himmelen och förgöra dem. Jesus svarade: "Menniskones son är icke kommen att förgöra, utan att frälsa."

Johannes blef vred, men sade ingenting. Då de nalkades Jerusalem, trodde denne "åskans son", att himmelriket snart skulle visa sig: han sjelf ville taga det med storm; och han bad Jesus: "Låt mig dricka af din kalk och bli döpt med din döpelse; låt mig sitta på din högra hand och vara herre öfver alla de elfva."

Jesus svarade: "Det höga sätet tillhör ej mig att gifva; men du skall dricka af min kalk och varda döpt med den döpelse, hvarmed jag döpt är."

Och Johannes gladde sig i sitt dåraktiga hjerta och han sade: "Säkerligen är hans kalk glädje och hans döpelse maktens sakrament."

Men den natten såg Johannes Jesus under hans själskamp, dock förnam han endast dunkelt den engel, som kom och styrkte honom. Han såg vakten gripa den store verldsprofeten; och rädd att de skulle gripa äfven honom, blandade han sig i hopen och gömde sig bland qvinnorna kring Herodes' palats. Han satt långt ifrån och såg på korsfästelsen; och när Jesus ropade: "Min Gud! hvi hafver Du öfvergifvit mig?" och gaf upp andan, dukade Johannis svaga hjerta under och han svimmade, och qvinnorna togo vård om honom.

Men straxt derefter flydde han till Galileen, och der gjorde hans landsmän spe af honom: "Det var ju du, som ville sitta på Messiæ högra hand!" Magistratspersonerne fästade sina

ögon på honom — "Denne karlen var ju också med Jesus! En pestsmittad man likasom hans herre; men vi skola bringa honom till förnuft!" — och så kastade de honom i fängelse. Döden stirrade på honom genom jerngallret, och hans skugga föll mörk och hemsk på fängelsegolfvet, och Johannes var beredd att dö. Då smakade han sin mästares kalk.

Undsluppen ur fängelset drefs han från stad till stad, och då blef han äfven döpt med Kristi döpelse. Men samma store engel som hade varit med de hebräiska barnen i den babyloniska ugnen och fört dem derur oskadda, som varit med Jesus både vid hans frestelse och hans själskamp, kom äfven till Johannes och vidrörde hans ögon och talade med sin milda stämma till hans innersta; och "åskans son" förklarade, att "Gud är kärleken, och den som förblifver i kärleken, han förblifver i Gud, och Gud i honom." När han var en gammal man togo honom hans följeslagare på hans begäran och buro honom på hans säng till den kristna församlingen i Ephesus, att han måtte bjuda dem sitt sista farväl; och han sade: "Barn, älsken hvarandra inbördes", och skildes ifrån dem.

Om krig.

Predikan, hållen i Melodeon, söndagen den 7 juni 1846.

"Herren är en krigsman", 2 Mose XV, 3.
"Gud är kärleken", 1 Joh. IV, 8.

Jag begär eder uppmärksamhet för en predikan om krig. Jag har väntat en tid med att behandla detta ämne, till dess de pågående fiendtligheterna skulle antaga en bestämd form och styrelsens planer framträda i en tydligare dager. Jag önskade att kunna tala med köld och sakkunskap, på det vi måtte fatta det närvarande kriget i dess sanna dager. Dessutom har jag väntat på att andra mera erfarna skulle uppträda i kyrkorna och tala i detta ämne, innan jag vågade afgifva mitt votum; men i detta fall har jag väntat i det närmaste förgäfves! Jag ville ej heller behandla detta ämne förliden söndag, ty den afslutade vår pingstvecka, då klufna eldstungor nedsänka sig öfver staden och somliga tros vara fulla af nytt vin och andra af den Heliga Anda. Hettan af de möten, goda och onda, som hållits i denna vecka, kunde icke helt och hållet hafva gått förbi eder och mig, och vi borde vara lugna, för att kunna betrakta en fråga sådan som denna. Sålunda gjorde jag förliden söndag blott ett utkast till taflans bakgrund, med afsigt att i dag måla krigets fasor i förgrunden af denna "skönhetens närvaro i naturen", hvarpå äfvensom på dess "betydelse" och "lärdomar" jag då riktade eder uppmärksamhet.

Det synes mig, att begreppet om Gud såsom den oändlige är oss gifvet i vår egen natur. Men menniskorna skapa sig en mera bestämd föreställning om Honom efter sitt eget

beläte. Sålunda fattar en rå vilde, som icke lärt sig att i naturen se annat än en makt, Gud hufvudsakligen såsom styrka och talar om Honom såsom en maktens Gud. Sådan är, likväl icke utan sköna undantag, den karaktär, som tillskrifves Jehovah i gamla testamentet. "Herren är en krigsman", han är "härskarornas Herre." Han dödar menniskor och deras kreatur. Om det uppstår någon oro i fiendernas stad, är det Herren, som tillställt den. Han vill "bryna sitt svärd och göra sina pilar druckna af blod, och hans svärd skall frossa i köttet!" Det är med svärdet Gud skipar rättvisa bland menniskorna. Han uppmuntrar dem att slåss och säger: "Förbannad vare den, som afhåller sitt svärd från blod." Han gjuter blod på gatorna, han vattnar landet med blod, och i blod upplöser han bergen. Han svänger sitt svärd framför konungarnes ögon, så att de darra i hvarje ögonblick. Han trampar nationer som drufvor i vinpressen, och hans kläder äro fläckade med deras lifsblod.

Den åter, som vant sig under sitt uppväxande att läsa Guds äldre testamente, uppenbaradt i verldens skönhet, och den Guds godhet, som der framstrålar, han ser Honom icke såsom kraft allenast eller förnämligast, utan såsom kärlek. Han dyrkar i kärlek fridens och det godas Gud. Sådan är den karaktär, som tillskrifves Gud i nya testamentet, undantagandes i "Uppenbarelseboken." Han är "kärlekens och fridens Gud"; "vår Fader", "mild mot de otacksamma och omilda." Med ett ord, Gud är kärlek. Han älskar oss alla, jude och hedning, slaf och fri. Alla äro Hans barn, hvar och en ovärderlig i Hans ögon. Han är ingen slagtningarnas Gud, ingen härskarornas Herre; ingen krigsman. Han bär hvarken svärd eller pilar; ej heller vattnar han jorden eller upplöser bergen med blod — utan "han låter sin sol uppgå öfver onda och goda och låter regna öfver rättfärdiga och orättfärdiga." Hans kläder äro icke färgade i blod; Han förbannar ingen menniska, derföre att hon vägrar att strida. Han är en ande och vill tillbedjas i anda och sanning! Hans bud äro: älsken hvarandra inbördes; möten icke ondt med ondt; förlåten sjuttio gånger sju; öfvervinnen det onda med det goda; älsken edra ovänner; välsignen dem, som eder för-

hanna; gören dem godt, som hata eder; bedjen för dem, som göra eder skada och förfölja eder. Der stänger ingen nation sina hamnar för en annan, alla äro menniskor; alla bröder, lemmar af en kropp, förenade i Kristo, idealmenniskan, allas hufvud. Den nyttigaste är den störste. Ingen menniska är mästare, ty Kristus är vår lärare. Vi behöfva icke frukta någon menniska, ty Gud är vår Fader.

Dessa bud äro onekligen kristendomens. Lika tydligt är det, att de äro lagar, skrifna i menniskans egen natur, af kristendomen endast utvecklade och bragta till verksamhet; en del af Guds universella uppenbarelse; Hans lag, skrifven i menniskans själ; fastställd i naturens ordning; sann efter all erfarenhet och sann före all erfarenhet. Den, som eger en rätt insigt i andliga ting, han ser och vet att de äro sanna.

Tron icke, att det är fegt att tänka så. Jag har känt många fega menniskor, ganska många och ganska fega; men ingen har någonsin tänkt så eller ens föregifvit sig göra det. Det fordras ganska ringa mod att strida med svärd och musköt och af ett ganska lättköpt slag. Män af denna prägel växa som gräs i juni. Slå din trumma, och de skola komma; bjud dem åtta dollars i månaden, och de skola komma — femtio tusen i stöten, för att slå och döda. Hvarje handjur vill slåss. Det fordras ringa mod för att döda; men det fordras mycket för att möta ondt med godt, mycken ihärdighet för att på detta sätt öfvervinna det. Kallen detta eftergifvenhet, om I viljen; det är dock en strid, som påkallar menniskans manligaste styrka.

Jag vill icke förneka att krig är oskiljaktigt från ett lågt civilisationsstadium; så är ock månggifte, slafveri och menniskoätande. Om vi taga menniskorna sådana de varit, vilda och våldsamma, måste vi medgifva att det funnits tider, då krig icke kunnat undvikas. Jag vill icke förneka att det bidragit till menskliga civilisationens utveckling, ty Gud låter ofta menniskornas dårskaper och synder verka till slägtets förbättring; men det är icke dessmindre en dårskap eller en synd. För en bildad nation sådan som

vår är det långt afskyvärdare än för Ojibeways'- eller Chamancha-indianerna.

Kriget är en ren öfverträdelse af kristendomen. Om krig är en rättvisa, då är kristendomen en orättvisa, ett bedrägeri, en lögn. Men om kristendomen är en sanning, om förnuft och samvete, den religiösa känslan och menniskans högsta förmögenheter äro trovärdiga, då är kriget en orättvisa, en falskhet och en lögn. Jag påstår att anfallskrig är en synd; att det är en nationell trolöshet, ett förnekande af kristendomen och Gud. Hvarje menniska, som klart fattat kristendomen i dess förhållande till menniskan, samhället, nationen och verlden, vet att krig är en orättvisa. I våra dagar, i ett tidehvarf så upplyst som detta och efter en så långvarig fred är det lätt att förebygga det. Hvarhelst ett krig uppkommer, blir sjelfva dess uppkomst alltid ett bevis derpå, att en nations styresmän antingen äro fullkomligt odugliga till statsmän eller ock att de gjort sig skyldiga till den svåraste formen af allt förräderi — förräderi mot folket, mot menskligheten, mot Gud! Ett af de två, ett tredje finnes icke. Sjelfva uppkomsten af ett anfallskrig bevisar, att de män, som förorsakat det, måste antingen vara dårar eller förrädare. Jag fäster ingen så synnerlig vigt vid hvad som kallas förräderi emot en regering. Detta kan vara eder pligt i dag eller min. Säkerligen var det våra fäders pligt för icke så länge sedan; nu är det vår berömmelse och deras hederstitel. Men förräderi mot folket, mot menskligheten, mot Gud — detta är en stor synd, hvilken icke må behandlas lättsinnigt. De politiska upphofsmännen till det nu pågående kriget på denna kontinent äro antingen ytterligt oförmögna att sköta statsmannavärf eller ock hafva de gjort sig skyldiga till denna synd. De äro dårar eller förrädare.

Jag skall tala, och detta utförligt, om krigets olyckor. Jag ville önska att det vore obehöfligt. Men vi befinna oss inbegripna i ett krig; kongressen har anslagit våra penningar och våra menniskor till dess utförande; guvernörerne uppmana frivillige att anteckna sig; och frivillige hörsamma uppmaningen. Ingen förtrytelsens röst höjer sig ur hjertat

af Massachusetts åttahundra tusen själar; af de sjutton millionerna fria i landet — huru många är det, som klaga? Endast en enda här och der. Pressen är nära nog stum. Och kyrkan, långt ifrån att protestera emot denna otrohet mot Kristi namn, är föga bättre än död. Blodsmannen finner ett skydd bakom dess murar, tysta, mörka, döda och sinnebildliga. Dessa fakta visa, att det är nödvändigt att tala om krigets olyckor. Jag talar i en stad, hvars vackraste, fastaste och dyrbaraste byggnader äro magasiner och banker; en stad, hvars populäraste afgud är mammon, guldets gud; hvars treenighet är penningens treenighet! Jag bör då tala begripligt, då jag börjar med att betrakta kriget såsom ett egendomens sköflande. Det förlamar all industri. Blotta fruktan derför verkar såsom en rost på handeln. Ehuru det närvarande kriget endast är en skärmytsling, endast ett och annat stänkskott mellan en liten trupp reguliera och några ströfcorpser, ett gräl, som i Europa icke ens skulle skrämma påfven — dock kunnen I redan se dess verkan på handeln. Ehuru krigsskådeplatsen är belägen flere tusen mil*) från Boston, falla edra fonder på marknaden; assuranspremierna höjas; edra trädvaruhandlare uppstapla sina bräder och sitt timmer på lastageplatsen utan att finna afnämare, börsen är orolig. Presten vågar icke köpa en bok af fruktan att hans barn skola sakna bröd. Det är samma förhållande inom alla industriens och handelns områden. Under ett krig är kapitalisten tveksam och vågar icke göra några affärer; och sålunda måste arbetarens hand sakna arbete och hans barn kläder och föda.

Många ibland eder minnas hvad edra fiskerier och eder handel ledo under det sista kriget med England; huru skeppen lågo och ruttnade i hamnarna. De höga priserna på klädesvaror och lifsförnödenheter, på mjöl, socker, té, kaffe, salt; de jemförelsevis låga arbetslönerna; stilleståndet i affärerna; penningbristen; den allmänna dysterheten

*) Engelska, såsom öfverallt i detta arbete.

och missbelåtenheten — allt detta är väl bekant. Så ock den ruin det bragte öfver mången man.

Dock är det icke mer än några veckor sedan vi hörde stora ord om ett krig med England. Det finnes menniskor, hvilka tyckas sakna både ögon och öron och endast vara begåfvade med munnar, och hvilkas hufvudgöra är att tala. Om deras tal säger jag ingenting; vi vänta oss dam på torra platser. Men bland dem, som sålunda talade om krig och tycktes vara hugade att framkalla det, funnos åtskilliga, hvilka knappast till sin ursäkt kunna anföra okunnighet och jag fruktar ej heller dårskap. Jag lemnar dem åt den harm, de måste uppväcka hos alla nyktra, allvarliga män, hvilka våga vara så opopulära, att de tänka innan de tala och säga hvad de tänka. Måhända har det aldrig varit sannolikt, att ett sådant krig skulle utbryta, och nu, tack vare några få kloka män, synes all fara vara öfverstånden. Men antag, att det hade blifvit allvar — huru skulle det hafva gått med eder handel eller edra fiskarskutor vid bankarna eller längs utefter kusten? huru med edra kustfartyg, som dubblera uddarna hela vägen från S:t John's till Nueces? huru med edra hvalfiskfångare i Stilla hafvet? edra ostindiefarare, lastade med Orientens rikedomar? huru med hela denna flotta, som svärmar öfver Atlanten från öster till vester och norr till söder? Jag vet att somliga bry sig föga om de rika; men när redaren håller sitt fartyg qvar i hamnen — hvar finna "händerna" arbete eller bröd för sina munnar?

Förenta Staternas handelsflotta uppgår till nära 2,500,000 tons drägtighet. Efter 40 dollars per ton är dess värde nära 100,000,000 dollars. Detta är värdet på sjelfva fartygen, deras laster kan jag icke beräkna. Om man antager, att det behöfs en sjöman för hvar tjugonde tons drägtighet, få vi ett antal af 125,000. De och deras familjer uppgå till 500,000 själar. Hvad skall det bli utaf dem under ett krig? Blott uti Massachusetts' fiskerier ligger ett kapital af öfver 13,000,000 dollars. Mer än 19,000 personer finna der ett lönande arbete. Om hvar man eger en familj af blott fyra medlemmar, ett ringa antal inom

denna klass, finnas likväl blott i denna enda stat öfver 95,000 personer, hvilkas dagliga bröd är beroende af denna industri. De kunna icke fiska i grumligt vatten, ty de äro fiskare och icke politici. Hvar skulle de få bröd eller kläder under krigstider? I Dartmoorfängelset? Ställen denna fråga till de demagoger, som ifra för kriget!

Vidare uppgår den direkta egendomsförödelsen under ett krig till en vidunderlig summa. Ett linieskepp kostar från 800,000 till 1,000,000 dollars. Förlusten af en flotta genom uppbringning eller eld eller förfall är en stor förlust. I veten hvad det kostar att bygga en fästning, om I hafven räknat de summor, som successivt blifvit anslagna till Fort Adams i Rhode Island eller befästningarna i vår egen hamn. Förstöringen af fästningar är en ytterligare tillökning i krigskostnaderna. Uppbringningen eller förstöringen af handelsfartyg med deras laster är en oerhörd förlust. År 1812 var Förenta Staternas lästantal knappast hälften så stort som nu. Dock beräknas förlusten af fartyg och frakter under "sista kriget", så kort det än var, till 100,000,000 dollars. Vidare uppkommer en oerhörd förlust genom plundring och ockupation. Soldaten likasom vilden hugger ned trädet, för att få frukten. Jag kan icke beräkna förlusten af brända städer och byar. Men antag, att Boston bombarderades och lades i aska. Beräknen denna förlust, om I kunnen. I invänden måhända att detta är ett fall, som "icke kan inträffa", ty det är lika lätt att säga nej som ja. Men kommen ihåg hvad som drabbade oss under det sista kriget; kommen ihåg huru nyligen de bäst försvarade hufvudstäder i Europa, Wien, Paris, Antwerpen hafva fallit i fiendtliga händer. Besinnen huru ofta en befästad plats, såsom Coblentz, Mainz, Malta, Gibraltar, S:t Juan d'Ulloa, blifvit förklarad ointaglig och sedan tagen; beräknen hvilken styrka, som skulle kunna sammandragas mot denna stad, och I skolen inse, att på fyrtioåtta timmar eller kanske halfva den tiden skulle han vara förvandlad till en hög af rökande ruiner! Jag betviflar icke de amerikanska soldaternas tapperhet, ej heller deras ingeniörers och befälhafvares skicklighet och duglighet. Jag

är färdig att tro, att det står ännu bättre till i detta afseende än man säger; dock kan hvad jag nämnt hända i ett krig. Om somliga personer, hvilka icke egentligen kunna räknas till de okunniga, finge sin vilja fram, skulle det bli en sannolikhet, måhända ett faktum. Om vi sedan brände hvarje stad från Tweed till Thamesen, skulle vi dermed icke få vår egen stad uppbyggd?

Men om man än antager, att ingenting förstöres; hvilken förlust uppkommer icke genom den produktiva industriens missriktning. Edra flottor, fästningar, skeppsvarf, arsenaler, kanoner, gevär, svärd och dylikt äro anskaffade med stor kostnad och gifva likväl ingen ränta. De betala icke ens hvad de kostat. De väfva inga kläder, de baka intet bröd, de producera ingenting. Dock hafva vi på fyrtiotvå års tid, från 1791 till 1832, för dessa saker utgifvit 303,242,576 dollars, nemligen för flottan etc. 112,703,933 dollars och för arméen etc. 190,538,643 dollars. Under samma tid hafva nationens alla öfriga utgifter uppgått till endast 37,158,047 doll. Mer än åtta niondelar af hela statsinkomsten hafva användts i och för krigsväsendet. Under fyra år, från 1812 till 1815, betalade vi för detta ändamål 92,350,519.37 dollars. Under de sex åren från 1835 till 1840 hafva vi årligen utgifvit i medeltal 21,328,903 doll.; inalles 127,973,418 doll. Nyligen har vår kongress voterat 17,000,000 doll., såsom extra anslag endast för arméen. De 175,118 musköterna i Springfield äro värderade till 3,000,000 doll.; och vi lemna årligen ett anslag af 200,000 doll. till denna arsenal. Skeppsvarfvet i Charleston med dess förråder har kostat 4,741,000 doll. Och tänker man på afkastningen af dessa penningar, skulle de inbringa ungefär lika mycket, om de låge på hafsbottnen. I många länder är förhållandet ännu sämre. Det finnas städer, hvilkas befästningar kostat mera än värdet af all deras egendom, alla deras hus, kyrkor och bodar tillsammans. Detta händer icke bland indianstammar, utan i det "kristna" Europa.

Vidare är soldaten den mest onyttiga varelse I kunnen underhålla. Han bygger inga jernvägar, rödjer intet land, odlar ingen säd. Han tillverkar hvarken kläde eller klockor!

Han bakar icke sitt eget bröd, lagar icke sina egna skor, kan icke göra sina egna axelprydnader eller smida sitt eget svärd. Dock är han en dyrbar varelse, ehuru onyttig. Om presidenten lyckas få ihop sina femtiotusen frivilliga, hvilket är ganska troligt — ty, ehuru irländska schåare och murarhandtlangare begära en à en och en half dollar om dagen, äro dock edra fria amerikanare af Boston villiga att taga värfning för tjugesju *cents*, om de blott få sitt livré, sina fjädrar och sin "ära" på köpet — då uppgår, efter 8 dollars i månaden, deras aflöning till en månatlig summa af 400,000 dollars. Antag att regeringen lyckas afsluta fördelaktiga leveransackorder och att soldatens underhåll icke blir högre än i England eller 17 dollars i månaden, blir detta likväl en summa af 850,000 dollars. Här är redan 1,250,000 dollars i månaden. Vidare, om man antager, att hvarje man, användt till något produktivt arbete, vore värd en dollar om dagen, tillkommer efter 26 arbetsdagar i månaden ytterligare en kostnad af 1,300,000 dollars; och sålunda blir hela kostnadssumman 2,550,000 dollars i månaden för den nya ockupationsarméen. Detta är likväl endast kostnaden för sjelfva manskapet. Officerare, läkare och prester, hvilka lära soldaterna att använda bibelns blad till "förladdning" i sina musköter, kosta måhända lika mycket; sålunda blir totalsumman 5,000,000 dollars i månaden. Naturligtvis äro icke kostnaderna för deras vapen, tält, ammunition, tross, hästar och sjukattiralj inberäknade i denna summa, ej heller de 65,000 kannorna brännvin regeringen just nu annonserat om! Hvad skola alla dessa penningar inbringa? De skola inbringa trenne saker: tapperhet, ära och — prat; hvilka, då de icke finnas upptagna på någon priskurant, jag måste värdera så godt jag kan, hvarför jag sammanslår dem till en enda siffra = 0; icke värda det brännvin de kosta.

Nya England är ett helt och hållet nytt land. För sju generationer sedan var det en vildmark; nu omfattar det omkring 2,500,000 själar. Om vi betalade dessa staters hela statsskuld och sedan tänkte oss all deras förmögenhet lika fördelad på hela befolkningen, tror jag att, unga

som vi äro, hvar individ skulle få en större lott än i något annat land i hela verlden, icke ens England undantaget. Europas civilisation är gammal; nationerna äro gamla, England, Frankrike, Spanien, Österrike, Italien, Grekland; men de hafva bortslösat sin tid, sitt arbete och sina rikedomar på krig och äro derföre fattigare än vi, vildmarkens nyuppkomlingar. Vi hafva färre flottor, fästningar, kanoner och soldater i förhållande till folkmängden än något annat "kristet" land i verlden. Detta är ett hufvudskäl, hvarföre vi icke hafva någon nationalskuld, hvarföre qvinnorna icke behöfva förrätta några tunga arbeten på åkrarna, i stenbrotten eller grufvorna; detta är skälet, hvarföre vi bo väl och äro väl födda och klädda; detta är skälet, hvarföre Massachusetts kan anslå 1,000,000 dollars om året till sina offentliga skolor! Kriget, i det det förstör en nations rikedom, nedtrycker den stora massan af folket, men upplyfter några få till öfverflöd och makt. Hvarje despotism grundlägges och uppehålles genom krig. Kriget är grundvalen för alla den gamla verldens aristokratier, blodets aristokratier. Våra beryktade män blygas ofta öfver, att deras rikedom blifvit ärligt förvärfvad genom arbete eller handel med småkram, och äro dåraktiga nog att efterapa den gamla heraldikens vilda och blodiga sinnebilder i sina antagna vapen — industriidkare älska att få en *grip* i sina sigill! Ingenting är så fiendtligt mot en sann demokrati som kriget. Det upphöjer några få, ofta öfvermodiga och illasinnade, på bekostnad af de många, hvilka få bestå penningarna och blodet till kriget.

Krig är den dyraste af alla dårskaper. Revolutionskriget kostade förbundsregeringen direkt i reda penningar 135,000,000 dollars. Man kan tryggt uppskatta kostnaden för de särskilda staterna till samma summa, 135,000,000 dollars, hvilket gör en totalsumma af 270,000,000 dollars. Om man tager i betraktande afbrottet i all affärsverksamhet, förlusten af tid, egendom och folk, är det tydligt att denna summa icke utgör en fjerdedel af hela kostnaden. Men antag, att den vore en tredjedel, skulle ändock den pekuniära kostnaden för detta krig belöpa sig till 810,000,000 dollars. Vid början af revolutionen utgjorde befolkningen omkring 3,000,000

menniskor; så att kriget, hvilket varade ungefär åtta år, kostade hvar person 270 dollars. För att bestrida krigsomkostnaderna för hvarje år, hade det sålunda fordrats en skatt af 33.75 dollars på hvar individ, män, qvinnor och barn!

I Florida-kriget bortslösade vi mellan 30 à 40 millioner dollars på att, såsom en framstående statsman en gång yttrade, strida mot femhundra osynliga indianer! Man har beräknat att staden Paris' befästningar, fullt iståndsatta, skola kosta mera än hela den taxerade egendomen i Massachusetts med dess 800,000 själar. Detta år utgör vårt eget anslag till arméen 17,000,000 dollars, hvartill kommer kostnadsförslaget för flottan 6,000,000; sålunda inalles 23,000,000 dollars. Antagom, hvilket är högst otroligt, att vi icke behöfva betala mera — nåväl! denna summa ensam vore nog att underhålla offentliga skolor, lika så goda och kostbara som de i Massachusetts, öfver hela Förenta Staterna, erbjudande hvarje gosse och flicka, slaf eller fri, en likaså god bildning, som de få här i Boston, och vi skulle ändock ega ett öfverskott af 3,000,000 dollars i behåll? Vi betala mera för okunnighet, än vi behöfva för uppfostran! Men 23,000,000 dollars är ingalunda allt hvad vi få betala detta år. En stor statsman har yttrat i senaten, att vårt krig för närvarande kostar nära 500,000 dollars om dagen, och presidenten underrättar kongressen, att ytterligare 22,952,904 dollars skola behöfvas för arméen och flottan före juni nästa år!

Under flere år hafva vi, oaktadt fredstid, användt öfver 21,000,000 dollars direkt på krigsväsendet. Om en jernväg kostar 30,000 dollars milen, kunde vi hafva byggt 700 mil om året för denna summa, och på fem år hade vi kunnat bygga en jernväg från Boston till andra sidan af Oregon. För den krigsskatt vi utbetalt under fyrtiotvå år, hade vi kunnat få 10,000 mil jernvägar och med utdelningar efter sju procent en årlig inkomst af 21,210,000 dollars. På åtta år, från 1835 till 1843, betalade vi för arméens och flottans räkning 163,336,717 dollars. Endast denna summa skulle hafva skapat 5,444 mil jernvägar och inbragt efter sju procent en årlig inkomst af 11,433,569.19 dollars.

I Boston finnas nitton offentliga lärda språkskolor, en latinsk och engelsk högskola. Byggnaderna för dessa skolor, tjuge till antalet, hafva kostat 653,208 dollars. Der finnas äfven 135 förberedande skolor i likaså många hus eller rum. Jag känner icke deras värden, äfvensom jag tror att de icke alla egas af staden. Men antag att de tillsammans voro värda 150,000 dollars, då hafva alla skolhusen i denna stad kostat 803,208 dollars. Kostnaden för dessa 155 skolor är för detta år upptagen till 172,000 dollars. Antalet lärjungar är 16,479. Harvards universitet, det dyraste i Amerika, kostar omkring 46,000 dollars om året. Nu har skeppet "Ohio", som ligger här i vår hamn, kostat 834,845 dollars, och vi betala dessutom för dess räkning 220,000 dollars årligen. Det har således kostat 31,637 dollars mera än de 155 skolhusen här i staden och kostar i årligt underhåll 2,000 dollars mera än Harvards universitet och alla Bostons offentliga skolor tillsammans!

Krigsakademien i West-Point räknar 236 kadetter, dess anslag uppgick förlidet år till 138,000 dollars; en större summa, skulle jag tro, än kostnaden för alla akademier i Maine, New-Hampshire, Vermont och Massachusetts med deras 1,445 studenter. Skeppsvarfvet vid Charlestown med dess artilleri och förråder etc. kostar 4,741,000 dollars. Kostnaden för de 78 kyrkorna i Boston utgör 3,246,500 dollars; Harvard-universitetets hela förmögenhet uppgår till 703,175 dollars; Bostons 155 skolhus äro värda 803,208 dollars — summa 4,752,883 dollars. Sålunda har skeppsvarfvet i Charlestown kostat nästan likaså mycket som Bostons 78 kyrkor och 155 skolhus jemte Harvards universitet med dess lärosalar, biblioteker och hela förmögenhet. Och, hvilken undervisning meddelar skeppsvarfvet?

Vårt land är utomordentligt fattigt på offentliga biblioteker. Du måste fara öfver hafvet för att studera kyrko- och statshistorien; alla Amerikas offentliga biblioteker tillsammans kunna icke prestera de böcker, som citeras i Gibbon's "Rom" eller Gieseler's "Kyrkohistoria." Jag tror icke att det finnes något offentligt bibliotek i Europa, som kostat tre dollars volymen. Der finnas sex: det vatikanska i Rom,

det kungliga i Paris, British museum i London, det Bodleianska i Oxford och universitetsbiblioteken i Göttingen och Berlin — hvilka sägas innehålla omkring 4,500,000 volymer. Det sednaste anslaget af 17,000,000 dollars för arméen öfverstiger alltså med 3,500,000 dollars kostnaden för alla dessa storartade samlingar!

Inom de sista 400 åren hafva omkring 3,000,000 särskilda volymer, stora och små, blifvit tryckta. Om Floridakriget kostat blott 30,000,000 dollars, är denna summa tio gånger öfver hvad som behöfts, för att inköpa ett exemplar af hvarje bok, som någonsin blifvit tryckt, efter en dollar volymen, hvilket är mer än medelpriset. Nåväl, alla dessa summor måste betalas af folket, "det kära folket", hvilket våra republikanska demagoger älska så högt, för hvilket de offra sina lif — uppstigande bittida och arbetande sent; dessa sjelfförsakande hjeltar, dessa republikens heliga martyrer, som spara bekymrens bröd för sig allena! — Men huru betalas de? Genom en direkt beskattning af all nationens förmögenhet, så att den fattige betalar efter sin ringa lott och den rike i förhållande till sin rikedom, hvar och en vetande när han betalar och hvad han betalar för? För ingen del; tron icke något sådant! Folket måste betala utan att det vet det; måste bedragas litet grand, eljest skulle det icke betala på detta sätt! I betalen derför i hvarje skålpund socker, koppar, kol, i hvarje aln kläde; och om somliga "folkets vänner" få sin vilja fram, skolen I snart få betala derför i hvarje skålpund kaffe och té. På detta sätt betalar den rike alltid jemförelsevis mindre än den fattige; ofta en positivt mindre summa. Äfven här tror jag att tre fjerdedelar af all egendom eges af en fjerdedel utaf folket; dock betala dessa tre fjerdedelar ingalunda en tredjedel af statsinkomsterna. Skatten är lagd på sådana saker, som menniskorna icke kunna undvara — socker, kläde och dylika. Förbrukningen af dessa varor står icke i förhållande till förmögenheten utan till personantalet. Nu har den fattige i allmänhet flere barn än den rike; och då beskattningen mera rättar sig efter personer än förmögenhet, får den fattige betala mera än den rike. Sålunda beskattas i sjelfva verket

den fattiges barn för underhållet af det krig, som gör honom fattig och qvarhåller honom i fattigdomen. Jag förmodar, att edra kaptener och öfverstar, dessa dundrets söner och glansens arfvingar, icke säga så! Stackars bröder, huru skulle de kunna göra det? Jag förmodar att edra partitidningar, både små och stora, föra ett annat språk, så ock edra demagoger, hvilka säga folket, när det skall hurra och för hvad! Men om I öfvertänken saken för eder sjelfva, skolen I finna att förhållandet är så och icke annorlunda. Sägen edra demagoger, whiggar och demokrater detta. Det var en gammal romersk grundsats: "Folket vill bli bedraget, må det få sin vilja fram." Nu uttalar man ej mera denna grundsats offentligt — man blott handlar derefter.

Låtom oss dock vara rättvisa äfven mot kriget och erkänna dess förtjenster. Det finnes en klass af menniskor, för hvilka det är en pekuniär vinst. Jag menar arméeleverantörerne, då de lyckas ställa sig in hos det maktegande partiet; personer, som hyra ut ångbåtar, för att låta dem ligga sysslolösa mot 500 dollars om dagen. Denna klass jublar öfver kriget. Landet må bli fattigt, de äro säkra att bli rika. Ännu en annan klass gör sig en vinst af kriget, de vinna "ära" och bli vigtiga i sång och predikan. Jag ser i en tidning, att hertigen af Wellington erhållit såsom belöning för sina militära förtjenster ett kapital af 5,400,000 dollars och en årlig pension af 40,000 dollars!

Men förstöringen af egendom är den minsta delen af det onda. Förstöringen af menniskolif är ännu förfärligare. Menniskolifvet är heligt. Gå ut på den uslaste gatan i Boston; tag den lägsta och snuskigaste karl i denna eländiga gränd, och det finnes dock någon, för hvilken han är dyrbar. Han kallas broder, måhända make, han torde vara fader, åtminstone är han son. Ett menskligt hjerta klappade med sorgblandad glädje öfver honom, innan han var född. Han har blifvit tryckt med ömhet i sin moders armar. Hennes tårar och leenden hafva varit för honom, måhända äfven hennes böner. Hans blod må räknas oädelt och lågt af denna verldens store, hvilka icke älska någonting så högt som "det

kära folket", ty han har intet *sköldemärke*, inga livréklädda betjenter till sin uppvaktning; men det har dock flutit ned från den första menniskan. Hans familj är lika gammal som den mest ättestora konungs. Gud skapade honom; skapade detta strålande verldsallt för att uppvakta och undervisa honom; sände sin Kristus för att frälsa honom. Han är en odödlig själ. Att i onödan spilla denne mans blod, är en fasaväckande synd. Det skall ropa emot eder från marken: Cain! hvar är din broder? Nu sammanför du 50,000 menniskor, lika honom, å ena sidan och 50,000 af en annan nation å den andra. De hafva ingen naturlig tvist med hvarandra. Jorden är vid nog för dem båda, ingendera skymmer solen för den andra. Många komma mot sin vilja; många utan att veta hvad de strida för. Det är blott en händelse, som afgör på hvilken sida en man kämpar. Kanonerna utgjuta sina laddningar — kulor, drufhagel, kartescher; haubitserna kasta sina bristande bomber; musköterna sprida sitt dödande blyregn; svärdet, bajonetten, den skarpa hästhofven, artillerihjulen sönderstycka, sarga och krossa dessa menniskor i stoftet. Der ligga de, dessa båda massor af brinnande tapperhet, slocknade, kallnade, vanställda af en gräslig död, hvar och en betäckande med sin kropp den jordfläck han försvarade med sina vapen. De hade ingen tvist med hvarandra; dock ligga de der slagna af en broders hand. De voro icke gamla, bräckliga gubbar, utan män i lifvets fulla kraft och glädje.

Men det är endast den minsta delen, som dö i slagtningen. Köld, väta, hetta, ett ohelsosamt klimat, ohelsosam föda, starka drycker och forcerade marscher alstra sjukdomar, hvilka nedmeja de stackars soldaterne mera än musköter och drufhagel. Andra tyna bort af sina sår, afvaktande en långsam, men förfärlig, tiofaldig död. Fjerran borta sitta enkorna, de faderlösa barnen eller de barnlösa gubbarne, ängsligt spanande i tidningarna, för att händelsevis få se en sons, en faders eller en makes öde! De samla sig i sin sorg i kyrkorna, för att hos Gud söka den tröst, menniskorna beröfvat dem, och bedja med ett brustet hjertas bitterhet, under det att presten läser sin tacksägelse för en "ryktbar

seger" och upphänger det blodiga standaret öfver sin predikstol!

När en vanlig sjukdom afskär en mans lif, när han dör under uppfyllandet af sin pligt, ega vi någon tröst för denna förlust. "Det var Guds vilja", säger du. Du får vårda honom och uppfylla hans önskningar, du jemnar kudden under det värkande hufvudet, din kärlek mildrar sjukdomens plågor, ditt eget bröst mottager hälften af dödens pilar. Han går bort, när hans stund är inne och Gud kallar honom. Men när han dör i ett sådant krig, i en slagtning, är det menniskan, som röfvar hans lif ifrån honom. Det är en mördare, som slagtats. Intet kan mildra denna bittra, brännande smärta!

Andra, som icke stupat, äro lemlästade för lifvet. Denne är utan ögon, denne utan händer; en annan utan fötter och ben. Denne har blifvit genomstungen af lansar och söndersliten af kulor, till dess han förlorat nästan allt menskligt utseende. Dessa spillror af en kropp lida qval, sådana som Gud aldrig ämnat menniskan. Den moder, som födt honom, skulle icke kunna känna igen sitt barn. Räknen de faderlösas asyler i Tyskland och Holland; gån till hospitalet i Greenwich, till invalidhospitalet i Paris, och I kunnen se Napoleons och Wellingtons "troféer." Gån till arsenalen i Toulon, sen de träben, som der ligga upplagda i högar för män, ännu verksamma och hela — och I skolen lära eder att tänka något på krigets fysiska fasor.

I Boston finnas måhända omkring 25,000 män mellan aderton och fyrtiofem år, friska och färdiga. Antagom att de alla stupade i en slagtning eller blefvo dödligt sårade eller skördades af fältsjukan, gula febern eller andra krigssjukdomar; och tänken eder sedan hvilka brustna hjertan, hvilken sorg för hustrur, mödrar, döttrar, söner och fäder! Dock 25,000 är ett ringa antal, för att vara mördade i "en ryktbar seger"; en obetydlighet, när det är fråga om en "ärofull kampanj" under ett stort krig. Bostons män älskas icke högre än Tamaulipas'. Det finnes knappast en enda gammal familj af medelklassen inom hela Nya England, hvilken icke lidit någon smärtsam förlust under revolutionen; många hafva

icke ännu i denna dag hemtat sig efter de blodiga slag, som då träffade dem. Tänken, hustrur, på detta slagtande af edra män; tänken, mödrar, på detta mördande af edra söner!

Äfven i detta afseende faller slagtningens börda hufvudsakligen på den ringare klassen. De betala den stora krigsgärden i penningar; de betala ock den förfärliga krigsgärden i blod. Det var icke edra rika män, som stredo ens i revolutionskriget, ingalunda. Edra män af förmögenhet och stånd gjorde antingen gemensam sak med engelsmännen eller utrustade de kapare, då detta syntes dem en god affär att nedlägga penningar på, eller ock uppköpte de egendomar af ännu mera afgjorda *tories;* sålunda ockrande på nationens betryck. Det är sannt, der funnos de mest hedrande undantag; men jag tror att detta var den allmänna regeln. Må vi komma ihåg detta, att slagtningens börda bäres af den ringare klassens medlemmar — de betala den dryga skatten i penningar; de betala ock den fruktansvärda skatten i blod! "Äran" vinnes af de få; fattigdom, sår och död äro för folket!

Krigsäran är den tommaste af alla utmärkelser, men den farligaste bland passioner. Det är en ära för en man att vara skicklig i att forma jernet, att arbeta i kläden, träd, lera, läder. Det är ett menniskan värdigt kall att odla säd, att kufva de rebelliska bomullsfibrerna och förvandla dem till vackra kläder, angenäma för kroppen. *De* äro menskligheten heroer, hvilka förkorta arbetstiden och mångdubbla dess resultater; de som hemta stora sanningar från Gud och bära dem till ett folks hjerta; de som afväga förhållandet mellan massan och individen, så att alla äro förenade i en gemensam verksamhet och dock fria hvar och en för sig. Men den ära, som kommer af epåletter och fjädrar, denna sprättande ära, färgad i blod, — hvad skola vi säga om henne? I våra dagar är hon ej längre hjeltemod — hon är en efterapning af en längesedan förgången barbarism. Dock är det märkvärdigt huru många äro betagna af den röda rocken. Man kan vänta det i Europa, ett land af soldater och blod; men det är nedslående att se, huru äfven här den

råa styrkans slagskämpar hållas i ära, och huru äfven män ur den ringaste klassen frivilligt låta inskrifva sig i rullorna såsom menniskoslagtare!

Vidare är anfallskrig en synd, ett förderf för den offentliga moralen. Det är en praktisk förnekelse af kristendomen, en kränkning af Guds eviga kärlekslag. Detta är så klart, att jag icke för närvarande behöfver uppehålla mig länge med att bevisa det. Eder vildaste och råaste kapten skall erkänna, att han icke strider i egenskap af kristen, utan i egenskap af soldat; eder guvernör söker frivilliga — icke såsom en man-älskande kristendomen och trogen mot Gud, utan såsom guvernör under ed att hålla konstitutionen och gamla traditioner, icke under ed att hålla Guds bud. I krig upphöra lagarnas verksamhet, och våld och list styra öfverallt. Slaget vid Yorktown vanns genom en lögn, ehuru den kom från en Washington. Såsom soldat var det hans pligt. Menniskor "täfla med tigern", handen är blodig, hjertat förhärdadt. Plundring och mord äro regel, menniskors ära. "De goda se sorgsna ut, men banditer hoppa och dansa." Menniskor dresseras systematiskt att bränna städer, att mörda fäder och söner, läras att anse detta för en "ära." Regeringen samlar banditer och mördare. Hon tvingar bättre menniskor att tjena tillsammans med sådana och att sjelfva bli mördare. Hon utnämner prester, för att häda kristendomen, att lära banditerna bedja för fiendens undergång och dess städers förstöring, att göra detta i Kristi och Guds namn. Jag tadlar icke alla, som ingå i krigstjensten; somliga förstå icke bättre. De hafva hört att en menniska är "evigt förtappad", om hon icke tror på den Athanasianska bekännelsen, att om hon betviflar berättelsen om Jonas eller om Jesu underbara födelse, är hon i fara att störtas i helvetets eld, och att om hon tviflar på fördömelsen, kan hon vara säker om att bli fördömd; men de hafva aldrig hört, att ett anfallskrig är en synd, att det är förräderi att anstifta ett sådant och moraliskt orätt att strida i detsamma. De hafva aldrig tänkt sig möjligheten af att tänka för sig sjelfva; deras tankeöfning har inskränkts till att läsa en tidning eller sofva igenom en predikan. De ansågo det för sin pligt, att

lyda regeringen, utan att besinna, om regeringen hade rätt eller orätt. Jag förnekar ej heller den ädla, manliga karaktären hos mången soldat — hans hjeltemod, sjelfförsakelse och personliga uppoffring.

Dock, sedan tillbörligt afdrag blifvit gjordt för några få individer, är likväl hela krigssystemet okristligt och syndigt. Det lefver endast af dåliga passioner. Det kan endast försvaras genom hvad som är lågt, sjelfviskt och djuriskt. Det upptager städernas afskum — sjöröfvare, banditer och mördare. Det gör dessa ännu sämre och förleder de bättre att bli lika dåliga. Att taga *en* menniskas lif, är *mord;* hvad skola vi då kalla dödandet såsom konst eller yrke, dödandet af tusental? Dock hyser jag bättre tankar om de händer, som verkställa slagtandet, än om de äregiriga hufvuden, de kalla, samvetslösa hjertan, som störta nationen i ett krig.

Under ett krig lär staten menniskorna att ljuga, stjäla och mörda. Han uppmuntrar kapare, hvilka äro vanliga sjöröfvare med nationell fullmakt, under det att sjöröfvare äro kapare med blott personlig fullmakt. Hvarje läger är en skola för ogudaktighet, våld, utsväfningar och brott, alltför smutsiga att kunna nämnas. Det är så äfven utan 65,000 kannor brännvin. Det är oundvikligt. Det var så inom Washingtons armé, inom Cornwallis's, inom sjelfva Gustaf Adolfs, måhända den sedligaste armé verlden någonsin sett. Soldatens lif gör vanligen en man oduglig till medborgarens. När han återkommer från ett läger, från ett krig hem till sin födelseby, blir han en förbannelse för samhället och en vanära för den moder, som födt honom. Till och med revolutionssoldaterna, de som öfverlefde kriget, voro för det mesta förstörda för lifstiden — utsväfvande, supiga, lastbara och föraktliga. Hvilka vämjeliga varelser de voro, många utaf dem! *De* buro vår börda; ty de voro de verkliga martyrerna i detta krig — icke så de, som föllo för kulorna! Huru många bland manskapet under det sista kriget hafva sedermera blifvit aktningsvärda medborgare?

För att visa, huru omöjligt det är att förena krig och kristendom, så antagom, att han, som anses för den mest kristliga bland Kristi lärjungar, den af Mästaren så högt äl-

skade Johannes vore utnämnd till skeppspredikant, och att han en morgon före en väntad batalj stode på gundäcket bland skottluckorna med sin bibel hvilande på en kanon och förklarade kristendomen för män med sablar vid sidan! Låt honom till morgonläsning välja Kristi bergspredikan och till text dessa så milda, så sköna och så sanna ord ur sin egen epistel: "Hvar och en som älskar är född af Gudi och känner Gud, ty Gud är kärleken." Antag, att han förkunnar sitt sällsamma auditorium, att alla menniskor äro bröder; att Gud är deras gemensamma fader; att Kristus älskade oss alla, visande oss, huru vi skulle lefva ett kärleksfullt lif — och, när han smält alla dessa vilda hjertan med ord, så gripande och sanna, låt honom då sluta med dessa: "Salige äro mandråparne! Söken först slagtningens ära; varen grymma som tigrar. Förstören det Guds beläte, hvarefter edra bröder äro skapade. Liknen icke Kristus, utan Cain, som slog sin broder! När I möten fienderna, skjuten dem i hjertat; döden dem i Kristi dyra namn; slagten dem efter Guds anda. Gifven dem ingen pardon, ty vi böra icke gifva våra lif för bröderna; endast mördaren vinner det eviga lifvet!"

Dock, stora som dessa tredubbla olyckor äro, gifves det emellertid tillfällen, då äfven de bästa, mest sansade menniskor hafva välkomnat kriget med full besinning och i sina bättre ögonblick. Stundom har ett länge förtryckt folk "med böner och föreställningar kastat sig för tronens fötter", utan att hafva erhållit annat svar än oförrätter. Stundom är kriget en strid emellan en lögn och en stor sanning; ett försvarskrig för tankens, hjertats och själens frihet; ja, ett krig för en mans kropp, hans hustrus och barns kroppar; för hvad för menniskorna är dyrbarare än lifvet sjelft, för menniskans oförytterliga rättigheter, för den tanken, att alla äro födda fria och jemnlika. Detta var händelsen med de amerikanska, engelska och franska revolutionerna. I sådana fall säga menniskorna: "Må kriget komma." De taga ned sina gevär under bedröfvelse, under böner gå de fram i slagtningen, bedjande att det rätta måtte segra. Så mycket jag än afskyr krig, kan jag icke annat än ära sådana menniskor. Vore de ännu bättre, ännu större hjeltar, skulle må-

hända äfven ett sådant krig kunna undvikas. Dock skall det vara ett kallare hjerta än mitt, som icke vördar sådana män, om jag ock tror att de misstagit sig. I synnerhet må vi vörda dem, då det är de få, de förströdda, de svaga, som kämpa mot de många och mäktiga; de ädla, kämpande för en stor idé mot de låga och tyranniska. Då anse de flesta menniskor vinsten, en stor idées seger, värd det pris, hvarför han måste köpas, blodspriset.

Jag vill icke nu ingå på den frågan, om det någonsin är tillåtet för en menniska att utgjuta en annan menniskas blod; men hvad som är klart är detta, att ett anfallskrig, såsom det nu ifrågavarande, är i alla afseenden okristligt och en skam för nationen och tidehvarfvet.

För att nu ännu klarare belysa krigets olyckor och för att bringa dem inför edra egna dörrar, låtom oss antaga, att det vore krig emellan distrikterna Suffolk å ena sidan och Middlesex å den andra — en armé i Boston och en i Cambridge. Antag att tvisteämnet vore gränslinien mellan de båda distrikterna, i det att Boston gjorde anspråk på ett uselt tunnland lågländ mark, som hafvet under ebbtiden föraktade att betäcka. För att försäkra sig derom, intager Boston flere mil sådant land, hvartill det onekligen icke är egare. Styresmännen å ena sidan äro dårar, å den andra förrädare. Befälhafvarne hafva utgifvit sina proklamationer; penningar äro upplånade; brännvin anskaffadt; soldaterna — amerikanare, negrer, irländare — alla friska och färdiga män, äro inrullerade. Böner uppsändas i kyrkorna och predikningar hållas, hvilka visa att Gud är en krigsman och Cain hans första helgon — en tidig kristen, en kristen före Kristus. Bostonboarna vilja intaga Cambridge, bränna dess hus, kyrkor och lärdomssalar och plundra biblioteket. Cambridgeboarna vilja intaga Boston, bränna dess hus och fartyg och plundra dess magasiner och förråder. Krigslagen proklameras å båda sidor. Cambridgeboarna rifva upp bryggorna och göra en stor bresch i qvarndammen, planterande sitt artilleri så, att de kunna bestryka alla dessa vägar. Fästningsverk betäcka de eljest så gröna kullarna. Menniskor, galnare än månadsrasande, skocka sig i dessa asyler. Bostonianerna

återuppbygga de gamla befästningarna på Neck, återställa fästningarna på Beacon-hill, Fort-hill, Copps-hill, undanrödjande husen för att göra rum för redutter och bastioner. Batterierna utplanteras, mörsarne uppställas, ugnar och förråder äro i ordning. De trenne kullarna se bistra ut. Från Copps-hill blickar man ängsligt till den minnesvärda höjden på andra sidan vattnet. Boston är afskuret från all tillförsel; ingen kommer utom gränslinierna; vattenledningen lemnar icke längre något vatten; barnen gråta efter föda. Soldaterna paradera med en något darrande och blek uppsyn. Alla friska och färdiga hafva inställt sig, de sämsta villigast; somliga hafva lockats med starka drycker, andra tvungits med våld. Somliga hafva kommit i lysande drägter, andra i sina arbetsbluser. Fanorna hafva blifvit högtidligt invigda. Edra kyrktorn äro militäriska observationsposter. I alla Bostons kyrkor uppstiga gammaltestamentliga böner till *Härskarornas Gud;* böner, att Gud måtte förbanna männen af Cambridge; göra deras hustrur till enkor, deras barn faderlösa; att han ville förvandla deras hus till ruiner och männen till lik, till föda för fältets rofdjur och luftens foglar. Förliden natt gjorde Bostonianerna ett låtsadt anfall på Charlestown, i det de kastade ett regn af bomber och glödgade kulor från Copps-hill, till dess de hade uppbränt en tusen hus, der icke ens britterna uppbrände hälften så många. Qvinnor och barn fly under skrän och klagorop från de brinnande bjelkarna i deras hem. Männen af Middlesex samla sig i Charlestown.

Emellertid hafva Bostonianerna i största hast återställt en eller par broar, somliga passera den vägen, andra öfver Neck; alla hemligt under natten; och under det att fienden väntar dem vid Bunker's vid den brinnande staden, hafva de smugit sig fram och kasta sig nu på sjelfva Cambridge. Männen från Cambridge skynda tillbaka. En vild strid börjas. I hören kanonaden och musköternas skarpa smattrande. I skocken eder på kullarna och hustaken, I garneren allmänningen, I betäcken stranden, men I kunnen icke se mycket för krutröken. Nu ligga bostonianerna under något litet, en förstärkning kommer dem till hjelp. Alla män hafva gått,

äfven gråhåriga gubbar, blott de kunna bära en musköt. De störta sig in i striden, galna af raseri och ännu mera af brännvin. Fältpresterna hålla sig bakom linien. Striden väger länge lika. Slutligen är han afgjord. Männen från Cambridge draga sig tillbaka, de springa, de fly. Husen brinna. I sen kyrkorna och universitetsbyggnaderna gå upp i en flod af lågor. Detta bibliotek — grundadt under brist och krig och bedröfliga sekteriska strider, långsamt samladt genom tvenne århundradens besparingar, den fattige studentens hopp, den rikes stolthet — kringströs för vinden, ett rof för lågorna, ty den fasta graniten spränges af krutet och tornen falla. Segern är vår. Tio tusen män af Cambridge ligga döda, åtta tusen af Bostons. Der vrida sig de sårade som maskar; män, hvilka för några få timmar sedan göto sig öfver slagfältet, en lavaflod af eldig tapperhet — fäder, bröder, makar och söner. Der ligga de sönderslitna och stympade, svarta af krut, röda af blod, förtorkade af törst och förbannande den lifvets börda de nu måste bära med bräckt kropp och stympade lemmar. Uppsamlen dem skyndsamt i hospitalerna — Låt denne mans dotter i morgon komma och sitta hos honom och fläkta bort flugorna; han skall släpa fram ett lif af outsägliga qval, och när han dör skall hans hustru behålla såsom en relik den kula, som sönderslet hans lemmar. Der är slagfältet! Här högg kavalleriet in; der spridde haubitserna sina bomber, hafvande med döden; här nedmejade de mördande karteschema och drufhaglen de packade lederna; der släpades det grofva artilleriet, hafvande med mord, öfver högar af menniskor — sårade vänner, hvilka nyss höllo i tågen, män, ännu vridande sig i dödsångesten såsom maskar i elden. Vän och fiende, hufvud och bål krossas under dessa förfärliga hjul. Här utgöt infanteriet sina skurar af mördande kulor. Detta hemska ansigte var skönt i går — en sabel klöf bort den ena hälften.

Åter är det natt. O, hvilken natt, och efter hvilken dag! Dock framflyter den rena floden af qvinnans kärlek, der det aldrig varit ebb sedan verldens begynnelse, i trots af krig och slagtningar. Här smyger sig i det matta månskenet en moder från Boston de tröttsamma milen bort till det

blodiga stället; hon är en enka — sökande sin enda son bland liken. Maktens arm dref honom motvilligt till striden. En vänligt sinnad soldat visar henne vägen. Nu vänder hon upp hans ansigte. Hans mun är full af blodröd jord. Han har bitit den ur marken under sina gräsliga dödsmarter, det sista sakramentet, offradt honom af jorden sjelf. Nu lyfter hon upp denna kalla, stela, tunga gestalt, hemsk såsom en dröm om helvetet. Men, se der kommer en annan; också en qvinna, yngre och skönare, men icke mindre oförskräckt, en flicka från den fiendtliga staden. De mötas, tvenne qvinnor bland liken; två englar, komna till Golgatha, för att uppväcka en man. Der ligger han framför dem; de betrakta honom. Ja, det är den I söken; samma drägt, samma gestalt, samma anletsdrag; det är han, sonen och älskaren. Fästmö och moder kunde känna igen detta ansigte vid hvarje dager. Gräset är vått af hans blod. Marken är slipprig af menniskolif. Modrens oskyldiga klädning sölas i det blod hennes hjerta födde. Deras kyssar, klagan och tårar återkalla den sårade mannen. Han känner igen den moderliga rösten och den andra, ännu kärare. Hans läppar röra sig endast, ty de kunna icke tala. Han dör! Månen vandrar högt derofvan i sin fulla skönhet bland molnen och sjunger sakta sin vaggsång för den slumrande jorden. Det brutna svärdet återspeglar hans milda strålar. En stjerna blickar ned och ser sin bild i en blodpöl. Den svala nattvinden leker i de af skotten splittrade trädens grenar. Naturen är skön — detta mjuka gräs under deras fötter, dessa den löfrika almens slokande grenar; stjernorna och den romantiska månen, kantande molnen med sitt silfverskir! En dödsklagan, hopplös och ändlös uppstiger från den blodiga marken. Men der borta vid den der landtgården sjunger nattskäran för sin älskare hela natten igenom; det stigande tidvattnet sqvalpar melodiskt mot stränderna. Så går natten sin gång, och den skuldfria naturens frid omsluter detta stridens blodsläger.

Hvilken scen denna morgon belyser! Jag vill icke vända tillbaka. Låt de döda begrafva sina döda. Men deras blod ropar från marken mot de styresmän, som utgöto det: "Cain!

hvar äro dina bröder?" Hvad skall dåren svara; hvad förrädaren?

Nu kommer tacksägelsen i alla Bostons kyrkor. De helgade baneren, styfva af blod och "ära", hängas öfver altaret. Presten predikar, och klockaren sjunger: "Herren har varit på vår sida. Han trampar folket under mig. Han lär min arm att kriga, mina händer att kämpa. Ja, han gifver mig mina fienders hufvuden; ty Herren är hans namn"; och "det var en ryktbar seger!" Boston sätter sig i besittning af flere qvadratmil land, men dess hus äro öde, dess hustrur enkor, dess barn faderlösa. Rachel gråter öfver mordet på hennes oskyldiga barn, men vågar icke höja sin stämma mot gisslet.

Jag vet, att det icke pågår någon strid på ömse sidor om Charlesfloden såsom i denna obetydliga saga; men der var strid en gång. Och om I i stället för Charles sägen Rio Grande och i stället för Cambridge läsen Metamoras, fån I en teckning af det krig eder president tillstyrkt, eder kongress beslutat, för hvilket eder guvernör utgifvit sin proklamation och som edra frivilliga gå att utföra — för hvilket de sköto glädjeskott häromdagen på Boston-allmänningen. Jag ville önska, att det vore blott en min inbillning!

Vi föra ett högst orättvist krig — så synes det mig. Jag vet, att jag kan hafva orätt, men jag är ingen partigängare; och om jag felar, är det icke af uppsåt eller öfverilning .Jag vet, att mexikanarne äro ett uselt folk, uselt till sitt upphof, sin historia och sin karaktär. Jag känner icke mer än tvenne goda drag af dem såsom folk — de afskaffade negerslafveriet för icke längesedan och de äro icke lystna efter sina grannars land. Det är sannt, de hafva icke betalt alla sina skulder; men det är föga passande för en nation, som räknar flere stater, hvilka icke erkännt sina skulder, att för denna sak kasta första stenen på Mexiko!

Jag vet, att mexikanarne icke kunna hålla stånd mot den förfärliga anglosaxiska rasen, den fruktansvärdaste och mäktigaste verlden någonsin sett; en ras, som aldrig gått tillbaka, som, oaktadt dess folknummer icke uppgår till fyrtio millioner, likväl beherrskar Indierna och nästan hela Nord-Amerika, som styr verldshandeln, som griper efter Nya Hol-

land, China, Nya Zeeland, Borneo, och som intager ö efter ö i de aflägsnaste haf; denna ras, som uppfann ångkraften såsom sin fruktansvärda sinnebild. De stackars mexikanarne kunna aldrig hålla stånd emot oss. Huru de falla i slagtningen! De måste smälta bort såsom indianerna inför den hvite mannen. När jag besinnar, huru vi förvärfvat oss Louisiana, Florida, Oregon, kan jag icke undgå att tro, det detta folk inom icke så många år, kanske innan århundradets slut, skall utsträcka sitt välde öfver hela kontinenten. Men detta kan ske på rättskaffens sätt, utan orättvisa mot någon, genom det oafbrutna framåtskridandet af en öfverlägsen stam med öfverlägsna idéer och en bättre civilisation; genom handel, konster och vetenskaper; genom att vi äro bättre än Mexiko, visare, humanare, friare och manligare. Är det icke bättre att intaga det med skolmästaren än med kanonen? genom att mångla med kläde, tenn och allt annat hellre än kulor? Det behöfver icke lyckas för denna regering, för att ändock en gång kunna lyckas för rasen. Det vore en vinst för menskligheten, om vi kunde utsprida öfver hela detta land den amerikanska idéen — att alla menniskor äro födda fria och med lika rättigheter — och sålunda befästa den politiska, borgerliga och individuella friheten. Men för att göra detta, måste vi först förverkliga dessa idéer inom oss sjelfva.

I den allmänna stridsfrågan mellan denna ras och den andra hafva vi rätt. Men i detta speciella fall och detta enskilda krig synes det mig, att vi hafva helt och hållet orätt; att vårt infall i Mexiko är lika gudlöst som Polens styckande i det sista och detta århundrade. Om jag uppfattat saken rätt, har hela denna rörelse, koloniserandet af Texas, revolutionen i Texas, införlifvandet af Texas och infallet i Mexiko varit en mot den amerikanska idéen fiendtlig rörelse, en rörelse för slafveriets utbredande. Jag vill icke säga att detta var planen å folkets sida, men å de statsmäns, som drogo trådarna. Jag tror att regeringens papper och kongressens debatter bevisa detta. Annexeringen har blifvit förklarad okonstitutionell till sättet, i sjelfva verket en upplösning af Unionen, och detta af en ganska hög och känd

auktoritet. Den genomfördes uttryckligen för att utvidga slafveriet. Ett försök göres nu att kasta vanäran derför på demokraterna. Jag tror att demokraterna förtjena denna vanära; men jag kan icke inse, hvarföre i det hela taget whiggarna skulle förtjena den mindre; de gingo blott mindre öppet till väga. Det vissa är, att deras ledare icke togo parti deremot, aldrig så som emot en förändring af tariffen! När vi införlifvade Texas, togo vi det naturligtvis sådant det var med skulder och allt och införlifvade dess krig jemte landet sjelft. Jag antager, att hvar och en visste det; ehuru nu somliga visa en anständig förvåning öfver resultatet. Nu är det ena partiet lika färdigt att strida derför som det andra! Norden motsatte sig aldrig Texas' införlifvande. Hvarför icke? De visste, att de kunde förtjena penningar på det. Nordens ögon äro fulla af bomull, de se ingenting annat, ty de hafva en bomullsväf framför sig; dess öron äro fulla af bomull och de höra ingenting annat än bullret af sina spinnerier; dess mun är full af bomull och kan uttala hörbart endast tvenne ord — tariff, tariff, utdelningar, utdelningar. Nordens talang är förblindad, bedöfvad och förstummad af sin egen bomull. Norden ropade högt, när nationens skatter uttogos ur Förenta Staternas bank; men tiger nästan helt och hållet vid införlifvandet af ett slafterritorium, lika stort som konungariket Frankrike, öfverhopadt med skulder och belastadt med ett ärftligt krig! Guvernörerne i Norden ropa på soldater; våra män gå frivilligt åstad att strida i det mest vanhederliga krig, ett krig för slafveriets utbredande! Sägen icke detta i Boston, hvisken det icke i Faneuil-salen, att icke edra fäder måtte vakna ur sin slummer och stiga upp och förbanna eder såsom feghjertade uslingar och förrädare mot menniskoslägtet! Icke nöjda med införlifvandet af Texas och ett krig, inföllo vi i ett territorium, som icke tillhörde Texas, och byggde en fästning vid Rio Grande, der jag förmodar, att vi hade lika liten rätt att göra det som britterna 1841 vid Penobscot och Saco. Nu vill regeringen och dess kongress kasta skulden på den oskyldiga och säger, att kriget "är ett verk af Mexiko!" Om någonsin en lögn blifvit uttalad, är det väl denna. Sedan måste det "kära folket"

släppa till penningar och män, ty "den fria republiken är anfallen"; och guvernören af Massachusetts, en af dem, som förklarade införlifvandet af Texas stridande mot konstitutionen, tillstyrker det krig, han nyss uppmanade oss att bedja emot, och vädjar till vår "patriotism" och vår "menskliget" såsom skäl att slagta mexikanarne, då de hafva rätt och vi orätt! Grundsatsen är denna: "Vårt land, rätt eller orätt"; "vårt land, huru som helst begränsadt"; och det kunde lika så gerna heta, "vårt land, huru som helst styrdt." Både folk och politici tyckas hafva glömt att det finnes någonting sådant som *rätt*. Nationens nacke inbjuder en tyrann. Det förvånar mig icke det ringaste, att Nordens representanter voterade för hela detta brottsliga verk. De äro icke bättre än Söderns representanter; nästan lika ifriga anhängare af slafveriet, fastän icke hälften så öppenhjertiga. De säga: låt Norden förtjena penningar, och I mågen göra hvad I behagen med nationen; och vi skola välja guvernörer, som icke våga motarbeta eder, ty, ehuru vi härstamma från puritanerna, hafva vi blott en artikel i vår trosbekännelse, från hvilken vi aldrig afvika, och det är denna — att förtjena penningar; på hederligt sätt, om vi kunna, hvarom icke, på hvad sätt som helst!

Genomtänken eder regerings och eder kongress' handlingssätt; och I skolen inse, att de i denna fråga icke fästat det ringaste afseende på kristendomens grundsatser, intet på rättvisan och den eviga rätten, icke det ringaste! I kyrkorna och bland folket — huru lamt har icke motståndet varit mot denna stora orättvisa! Huru tamt böjer icke folket sina nackar och säger: "Tagen våra söner till kriget — vi fråga ej efter, om det är rättvist eller icke." England slagtar Sikherna i Indien — dess generaler upphöjas till pärsvärdighet och kyrkans öfverhufvud skrifver ett tacksägelseformulär för segern, att uppläsas i alla kyrkor inom detta kristna land. För att göra saken ännu vederstyggligare, uppläses hädelseplakatet på påskdagen, den stora helgedagen för alla dem, som tjena Fridens Furste. Vi hafva icke haft böner i kyrkorna, ty vi ega ingen politisk erkebiskop. Men vi afsköto kanoner i glädjen att hafva slagtat några stycken olyckliga menniskor,

halfdöda af svält och drifna i ledet af fruktan för döden! Edra fredssällskaper och edra kyrkor, hvad kunna de göra? Hvad våga de göra? Sannerligen, vi äro ett otroget och vrångt slägte. Gud vare oss syndare nådig!

Men hvarför blott evigt tala? Hvad kunna vi göra? I fråga om det närvarande kriget kunna vi vägra att taga någon del deri; vi kunna uppmuntra andra att göra detsamma; vi kunna, om så fordras, hjelpa dem som blifva straffade för denna vägran. Menniskorna skola kalla oss förrädare: hvad mer? Detta sårade ingen '76! Vi äro en rebellisk nation; hela vår historia är ett förräderi; vårt blod var smittadt innan vi föddes; vår trosbekännelse är otrohet mot moderkyrkan; vår konstitution ett förräderi mot vårt moderland. Hvad mer? Om alla guvernörer i verlden befallde oss att begå förräderi mot menniskan och gåfvo exemplet — låtom oss aldrig lyda dem. Må Gud ensam vara herre öfver vårt samvete!

Vi kunna hålla offentliga fredsmöten, der vi förklara och fördöma hvad som är orätt. Det är ett bevis på vår feghet, att vi icke gjort detta förr än nu. Vi kunna visa hvad som är en nations vanära och hvad dess *verkliga* ära. En af edra egna män *) väckte förliden sommar med sin manliga stämma kyrkorna ur deras sömn, och lärde oss att en nations sanna storhet är rättvisa, icke "ära", fred, icke krig.

Vi kunna redan nu arbeta för kommande tider, om vi bemöda oss att sprida fredliga känslor och fredliga idéer bland folket i skolor, kyrkor och öfverallt annorstädes. Slutligen kunna vi inskränka nationalstyrelsens makt, så att folket ensamt får makten att förklara krig genom direkt votering och kongressen endast rättigheten att tillstyrka det. Vi kunna fråntaga regeringen krigsmedlen, genom att endast bevilja medel till nationens verkliga behof och upptaga dessa direkt, så att hvar man vet hvad han betalar, och när han betalar, och då skall han nog se till att ingen skatt blir honom pålagd i afsigt att göra honom fattig och att qvarhålla honom i fattigdomen. Vi kunna utbreda en sann, praktisk

*) Herr Charles Sumner.

kristendom bland folket, och ingifva massan af menniskor mod att öfvervinna det onda med det goda och att betrakta anfallskrig såsom det nesligaste förräderi och den vidrigaste otrohet!

Nu är tiden inne att handla. Kriget sjelft gifver vigt åt fredens ord. Vi skola aldrig få en bättre tid, förrän vi göra tiden bättre. Detta är icke ett tidehvarf för feghet, utan för hjeltemod. Frukten icke, att "nationaläran" skall taga skada af kristliga fredsrörelser. Hvad, om edra män af låg rang äro fåfänga och edra män af hög rang lögnare? Detta är ingenting nytt. Låt sanna män göra sin pligt, och lögn och fåfänga skola få belöning efter förtjensten. Vänten icke på, att kyrkorna skola röra sig, eller att staten skall bli kristen. Låtom oss bära vittnesbörd såsom män, icke fruktande att varda kallade förrädare, otrogne — endast fruktande att vara det.

Jag skulle vilja besvärja amerikanarne vid deras kärlek till vårt land, dess höga idéer, dess sanna storhet, dess förhoppningar och minnet af dess fäder — att skynda till hjelp, för att frälsa detta land från vanära och undergång. Jag skulle vilja besvärja alla kristna, som tro att kristendomen är en sanning, att höja sina röster offentligen och enskildt mot denna skamliga kränkning af Guds lag, denna hädelse mot Kristi Heliga Anda, denna den svåraste form af otrohet mot menniskan och Gud: Jag ville besvärja alla menniskor vid den natur, som är gemensam för oss alla, vid det stora menskliga hjerta, som klappar gemensamt i allas våra bröst, att manligen protestera mot detta jordens vanhelgande, mot detta högförräderi både mot Gud och menniskor. Lären edra styresmän, att I ären amerikanare, icke slafvar, kristna, icke hedningar, menniskor, icke mördare, som döda för lega! I skolen måhända uträtta föga för denna generation, ty dess hufvud synes förryckt och dess hjerta ruttet. Men det kommer en dag efter denna. Det tillhör eder och mig att göra den bättre: en dag af frid, då nation ej längre skall lyfta sitt svärd mot nation; då alla skola bli bröder och alla lyckliga. Gören detta, och I skolen varda värdiga att bo i detta

sköna land; Kristus skall blifva när eder; Gud skall arbeta med eder och gifva eder en evig sällhet!

De närvarande bekymren genom striden med Mexiko torde bli af kort varaktighet; det skulle icke fordras mer än vanlig manlighet hos edra styresmän att få ett slut derpå just nu. Kunna vi säga att vi icke förtjent dem? Må kriget sluta, men må vi komma ihåg, att krig icke är den värsta olycka, som kan drabba ett folk. Det är vida farligare för ett folk, att förlora all vördnad för rätt, för sanning, för menniskan och Gud; att mera akta handelns än menniskors frihet, mera en tulltaxa än millioner själar. Denna olycka har smugit sig på oss så småningom, långt före det närvarande kriget, och skall dröja qvar långt sedan det slutat. Sådant folk, sådan styresman, är ett sannt ordspråk. Betrakten edra styresmän, edra representanter, och sen våra afbilder! Vi vörda den fysiska styrkan, och hafva förgätit, att det finnes någon annan rätt än ett kongressbeslut eller ett folkvotum; något godt utom *dollarn;* någon annan Gud än majoriteten och styrkan. Jag tror, att det närvarande kriget, om det än skulle kosta 50,000 menniskor och 50,000,000 dollars, är den minsta delen af vår olycka. Utomlands äro vi kända såsom en nation af bedragare och menniskotjufvar! Hvad kunna vi säga till vårt försvar? Ack! nationen är en förrädare mot sin grundidé — att alla menniskor äro födda lika, hvar och en med samma oförytterliga rättigheter. Vi äro otrogna mot kristendomen. Vi hafva betalat priset för vår skam.

Denna nation har sett mörka dagar förr än nu. Det var mulet nog, när Washington med sin lilla armé flydde genom Jerseys. Det var en lång mörk dag från '83 till '89. Det var dock aldrig så mörkt som nu, nationen var aldrig så på villovägar. Det har aldrig funnits en tid, då motstånd mot tyranner var en så sällsynt dygd; en tid, då folket så lydigt underkastade sig en orättvisa. Nu kunnen I taga på mörkret. Denna stads förstörelse och slagtandet af dess befolkning vore ett vida mindre ondt än denna en hel nations afmattning. Menniskor uppkomma igen som det afmejade gräset; men att väcka upp helgon och hjeltar

hos en död nation, som ligger och ruttnar vid sin gyldene graf — hvem skall göra oss detta? Må vi icke vänta detta af de många, som af de få, hvilka äro trogna Gud och menniskan.

Jag känner våra mäns härdighet och kraft, jag känner detta folks djerfva förstånd; gifve Gud att det kunde lära sig att älska rätt och sanning. Hvilket folk skulle vi icke då bli, sträckande oss från Madawaska till Sacramento, utbredande vår stora idé och lefvande efter vår religion, Kristi kristendom! O Herre! gör denna syn till en sanning; väck dina profeter och lifva ditt folk, att rättfärdigheten måtte upphöja oss! Inga underverk skola behöfvas till detta. Men samvetets röst talar till dig och mig och oss alla: det rätta skall segra; de syndfulla staterna skola gå under; och historien svarar sitt amen.

Hvilka lärdomar erbjuda oss icke det förflutna! Den gamla civilisationens genius sitter der borta på Alperna högtidlig och dyster med sitt klassiska skägg nedhängande på sitt bröst. Bakom honom uppstå de nya folken, sysslande med romantiskt lif. Han lutar sig ned öfver Medelhafvet och uppräknar sina barn — Assyrien, Egypten, Tyrys, Carthago, Troya, Etrurien, Corinth, Athen, Rom — en gång så ryktbara, nu samlade till sina fäder, deras jättevålnader ännu dröjande tankfulla på den jordfläck, der de fordom lefvat. Han vänder sitt ansigte mot vester, alltför sorgsen att kunna gråta, och, lyftande från sitt förlamade knä sin darrande hand, betraktar han sin broder, den nya civilisationens genius. Denna unga jätte, stark och trotsande, sitter här på Alleghanybergen. Framför honom ligger hafvet, betäckt af skepp; bakom sig hör han dånet af Mississippi och den fjerran Oregon — rullande sina rikedomar till Oceanen. Han lutar sig ned, och detta vida haf brusar fredligt i hans öra. På hans venstra sida äro Österns hamnar, bodar och gångande verk, och en femfaldig ljusstråle uppstiger från de norra sjöarna. På hans högra sida utbreda sig Söderns vida savanner, väntande att bli lyckliggjorda; och långt i fjerran bugtar sig Mexikanska viken kring sina tropiska stränder. En krona af stjer-

nor strålar på jättens hufvud; somliga blixtrande med ett flammande, mångfärgadt sken, andra blodröda, somliga bleka och matta, af obestämd färg. Hans högra hand ligger invecklad i hans mantel; den venstra hvilar på den uppslagna bibeln och pekar på dessa heliga ord: — "Alla menniskor äro lika, födda med lika rättigheter från Gud." Den gamle säger till den unge: "Broder, tag dig till vara!" — Och Alperna och Klippbergen upprepa: "tag dig till vara!" Jätteynglingen, illa uppfostrad och gäckande, ropar med hög röst: "Mina fötter äro röda af indianens blod; min hand har smidt negerns boja. Jag är stark; hvem vågar angripa mig? Jag vill dricka hans blod, ty jag har ingått lögnens förbund och försäkrat mig om helvetets bistånd. Det finnes ingen rätt, ingen sanning; kristendomen är ett bedrägeri och Gud blott ett namn." Hans venstra hand söndersliter de heliga bladen, kastande bibeln under hans fötter, och i sin högra hand svänger han negerfösarens piska, ropande på nytt: — "Säg, hvem är Gud, och hvad är det rätta?" Och alla hans berg återskalla — "det rätta." Men den gamle genien säger åter med dyster uppsyn: "Om ock förenade hand i hand, skola de onda icke lyckas i sina rådslag." — Och Egyptens, Athens, Roms och alla de gamla staternas ihåliga grafvar och alla deras irrande vålnader svara: "Amen!"

Innehåll.

ILL
due: 4/10/87

